ISSN 1302 - 6938 69

GÜNEY

69

temmuz · ağustos · eylül '14
tirmeh · tebax · ilon '14
5tl · 4 euro

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

#soma, #şırnak
UNUTMA, UNUTTURMA!

_ Yılmaz Güney'i anıyoruz
_ "Yılmaz Güney'in Kızı Olmak" Elif Güney Pütün
_ Dosya: Franz Kafka
_ Struma kitabı üzerine
_ Yaşanılası kentler...
_ Sinema Notları

ÖLÜMÜNÜN 30. YILDÖNÜMÜNDE
YILMAZ GÜNEY'İ ANIYORUZ.

YILMAZ GÜNEY BİZİMLE!

PROGRAM:
Burhan Berken
Pınar Aydınlar
Grup Vomank
Deniz Deman
Baran Göç
Nuriye Arslan
Belgesel sinevizyon

Konuşmacılar:
Ahmet Soner
Seher Yeğin

13.09.'14
SAAT: 19.00
ESENYURT BELEDİYESİ KÜLTÜR MERKEZİ
(Doğan Araslı Bulvarı, Esenyurt Belediyesi karşısı)

Düzenleyenler:
Güney Kültür Sanat Edebiyat Dergisi
Güney Kültür Merkezi

güney'den sizlere

Merhaba...

Geçtiğimiz aylarda Soma'da Kuzey Kürdistan-Türkiye işçi sınıfı tarihinin en büyük işçi katliamı yaşandı. Derya Gümüş arkadaşımız Soma'yı yazdı.

Kafka konulu dosya yazısı çok kapsamlı olduğundan iki bölüm halinde yayınlayacağız. Bu sayımızda ilgiyle okuyacağınızı düşündüğümüz araştırma yazılarımız var: Turabi Saltık arkadaşımız "Madımak, Cumhuriyet ve Aleviler" üzerine, Gülfer Uğur arkadaşımız "kent" üzerine yazdılar. Temel Demirer tiyatro üzerine yazdı. Yine Anuş Pazarcıyan Sinema Notları'nı yazdı.

İlgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

Bu arada "Dinini ve kitabını iyi tanı" araştırma yazısına devam ediyoruz.

O kadar çok ürün geldi ki sizlerden, sayfa sayımız sınırlı olduğundan hayli zorlandık. Bu sayıya yer darlığından girmeyen ama gelecek sayıda yer alacak yazılar, öyküler, şiirler var.

Evet, sayfa sıkıntımız var ve yazar arkadaşlarımızın kısa yazmaları bu sorunu aşmada çözümlerden birisi olabilir...

Yeni ürünlerle yeni sayımızda buluşmak üzere!

GÜNEY

D U Y U R U . . . . . .

Güney Dergisi olarak Yılmaz Güney'in ölümünün 30 yılı dolayısıyla siyasi yönünü ele alan bir belgesel çalışması yapıyoruz. Yılmaz Güney ile anısı olan, birlikte cezaevinde kalmış, aynı sette çalışmış kişilerin bizimle irtibata geçmelerini talep ediyoruz. Tarihe olan sorumluluğumuzu yerine getirip Yılmaz Güney'i "Yılmaz Güney" yapan siyasal yanını işleyeceğimiz belgesel çalışmamızda destek bekliyoruz.

İletişime geçmek isteyenler dergimizin künyesinde bulunan adres, telefonlar üzerinden bizlere ulaşabilecekleri gibi elektronik posta adresimiz üzerinden de bize ulaşabilirler: ***mail@guneydergisi.com***

GÜNEY
KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGISI

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Metin Yoksu

Yayın Koordinatörü:
İlyas Emir

Yönetim Yeri ve Adresi:
Fatih Mah. Bahçeyolu Cad. Ülbeği İş Merkezi
No: 9 Kat: 4 Esenyurt / İstanbul
Tel/Faks: 0212 - 620 67 57

www.guneydergisi.com
e-mail: mail@guneydergisi.com

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Berdan Matbaacılık
Davutpaşa Cad. Güven San. Sit. C Blok
No: 215-216-239 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 613 11 12

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Metin Yoksu
İş Bankası İstanbul/Bahçelievler Soğanlı Şubesi
Hesap No: 1262 87638
IBAN No: TR8 8000 6400 0001 1262 0087 638
AVRO Hesabı İçin:
Metin Yoksu
İş Bankası İstanbul/Bahçelievler Soğanlı Şubesi
Hesap No: 1262 0024009
IBAN No: TR66 0006 4000 0021 2620 0240 09
Posta Çeki:
Metin Yoksu • Hesap No: 10340420

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 25 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 20 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için; yıllık abone bedelinin banka hesap numaralarımıza yatırılması, daha sonra da web sitemizde bulunan Talep Formunun doldurulması ve bize ulaştırılması gerekmektedir.

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000.- TL
1/2 sayfa: 1.000.- TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500.- TL
1/4 sayfa: 250.- TL
(Yayınevi ve kitapçılara %30 indirim yapılır.)

Almanya Temsilciliği
Alleestr. 32 • 42853 Remscheid
Tel.: 02191 / 404 01 • 02191 / 694 64 80
Faks: 02191 / 460 15 20 • Cep: 0177 / 522 40 28

Yurtdışı (Almanya)Banka Hesap Numarası:
Sparkasse Remscheid
IBAN: DE40340500000000037325
BIC: WELADEDRXXX

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar mailimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Yayına kapanış süresi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

	3	Güney'den	*GÜNEY*
	5	sizlerden güney'e	
güncel	**6**	Soma'yı yazmalı... unutulmaması için!	*Derya GÜMÜŞ*
	10	Yılmaz Güney'i anıyoruz	*GÜNEY*
	12	Yılmaz Güney'in Kızı Olmak	*Elif Güney PÜTÜN*
sergi	**14**	"Hapishaneden Hayata Açılan Bir Pencere..."	*Mehmet DESDE*
	16	Ali Osman Abalı: "Fotoğrafçı politik olmalıdır!"	*GÜNEY Mersin*
haber	**18**	Librairie Özgül Kitabevi	*Malike KUNDAKCI*
söyleşi	**20**	Genç ve güçlü bir kalem, Lorîn S. Doğan	*Birsen İNAL*
kitap	**23**	Struma olayı ve kitabı üzerine	*H. DEMİRCİYAN*
şiir	**28**	Ew Der Sînornenas In / Sınır Tanımaz Oralar	*A. KARABAĞ*
söyleşi	**30**	Yazar Hasan Kıyafet'le yapılan söyleşi	*GÜNEY*
tanıtım	**34**	Yaşayan Çağdaş Şiir ve Bekir Karadeniz	*Orhan BAHÇIVAN*
söyleşi	**41**	Denİz Faruk Zeren: "Öykü edebiyatın gerillasıdır!"	*GÜNEY*
şiir	**44**	Yılanın Gözleri	*Nevin KOÇOĞLU*
öykü	**45**	Cahil insan var mıdır?	*Sedat OT*
şiir	**47**	Tufan	*Tamer DOĞAN*
dosya	**48**	Dinini ve kitabını iyi tanı — 22.	
deneme	**54**	Yaşanılası kentler... Gerçek hareket özgürlüğü!	*Gülfer UĞUR*
dosya	**58**	Franz Kafka	*Yavuz AKÖZEL*
haber	**77**	Salyangoz kabuğunda firar krokisi buldular!	
deneme	**78**	Madımak, Cumhuriyet ve Aleviler	*Turabi SALTIK*
şiir	**82**	Hasret	*Serdar KOÇ*
deneme	**83**	Tiyatronun saldırganlığa yanıtı, başkaldırıdır!	*Temel DEMİRER*
sinema	**86**	*Siinema* Notları	*Anuş PAZARCIYAN*
çeviri	**96**	Rejisör Jim Jarmusch: "New York rezil bir yer!"	
karikatür	**90**	Karikatür	*Meray ÜLGEN*
şiir	**99**	Derin mevzular	*Levent Uğur*

sizlerden güney'e

Merhaba

Tüm Güney çalışanlarını sevgi ve saygıyla selamlıyor, her açıdan iyi olmanızı diliyorum. (…)

Güney düzenli olarak geliyor. Çok teşekkürler. Zevkle okuduğumu bilmenizi isterim. Güney içerik olarak beğendiğim ve hep okumak istediğim bir yayın. Böylesi anlamlı üretim ve emeklerinizi, dayanışmacı bir ruhla bizlerle paylaşıp yanımızda olmanız, oldukça sevindiriyor, güç veriyor. Yayınlarınızda okuduğumuz her makale, öykü, şiir vb. sizleri yanımızda hissediyor, büyük değer veriyoruz. (…)

Ben de, bizler de iyi sayılırız. Hep iyi olmaya ve zamanımızı dolu geçirmeye çalışıyoruz. Moral ve coşkumuzu da hep yüksek tutmak, en önceliğimiz. Hapiste 20 yılımı doldurdum. 4 aydır 21. yılından alıyorum.

Sonlarken, tekrardan tümünüzü en devrimci coşkumla selamlıyor, çalışmalarınızda üstün başarılar diliyorum. Özgür yarınlarda buluşmak dileğiyle kalın sağlıcakla.

M. Zeki Deniz

F Tipi Hapishane, Bolu.

Değerli Güney dergisi çalışanları

1 Mayıs bayramınızı en içten duygularımla kutluyor, 1 Mayıs'ın halklarımıza özgürlük vesilesi olması dileğiyle hepinizi sevgiyle kucaklıyorum.

Kasım Karataş

Desen: F. Oğuz Arslan

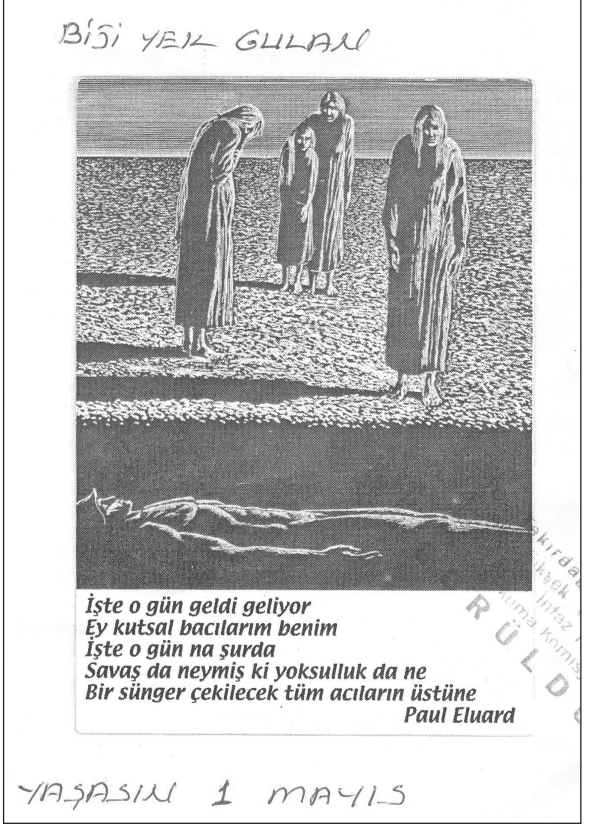

Desen: Mehmet Yamaç

Desen: Fehmi Karaman

Desen: Mehmet Kaplan

"KAZA" DEĞİL, "KADER" DEĞİL KATLİAM!

Soma'yı yazmalı... *unutulmaması için!*

Derya GÜMÜŞ

Lice'de devletin saldırıları, katliamları… Bayrak krizi,,, "Çözüm süreci"nin tehlikeye girmesi... gündemdeki konulardan olmasına rağmen Soma'yı yazmalıyım...

IŞİD'in barbarlığı, durdurulamayan ilerleyişi, bölgede savaşlara yeni halkalar eklenmesi ihtimali... vb. gündemdeki bölgesel konulardan...

Ama hayır, Soma'yı yazmalıyım!

Bunu yaparken klasik şeyleri bir kenara bırakmalıyım... "Yüz karası değil, kömür karası. Böyle kazanılır ekmek parası" (Orhan Veli) alıntısıyla da başlamamalıyım. Söyleyeceklerimi direkt söylemeliyim.

Soma'yı yazmalıyım, çünkü Soma madenci katliamı Kuzey Kürdistan-Türkiye'de işçinin, emekçinin kâr uğruna nasıl yok edildiğinin en son örneklerinden birisi! Bunun için yazmak istiyorum Soma'yı. Resmi rakamlara göre 301 olarak açıkladığı ve ama gerçekte çok daha fazla olan ve üzeri betonlanan, kaçak çalıştırılanları, küçük yaşta madene indirilen çocuk işçileri, Suriyeli işçileri yazmalıyım bir türlü... Yine Soma madenci katliamı sonrasında yaşananları; devletin, medyanın, sarı sendikanın, muhalefetin işçiye verdiği değeri(!) yazmalıyım!

Unutmamak için, unutulmaması için yazmalıyım!

"Yok"ları yazmalıyım!

Katliam vardı...
Doğru dürüst bilgi yoktu!

Gerçekler ama saklanamazdı! Sakladılar, saklamaya çalıştılar.

13 Mayıs'ta kara haber geldi, "kara elmas" çıkarılan karanlık madenden! "Kaza" olmuş, trafo patlamıştı... Ölü madenci sayısı üçtü, yedi oldu, sekiz, yirmi sekiz... Artıyordu ölülerimiz... Tam ölü sayısı aktarılmıyordu; devlet bilgi vermiyordu doğru dürüst!

Ta ki iki vardiyanın işçilerinin madende olduğu dillendirilene kadar saklanmaya çalışıldı elden geldiğince! Gazeteciler, sivil toplum örgütü temsilcileri Soma'ya sokulmayarak doğru dürüst bilgi akışı engellendi. Tam bir olağanüstü hal durumu Soma'da estirildi.

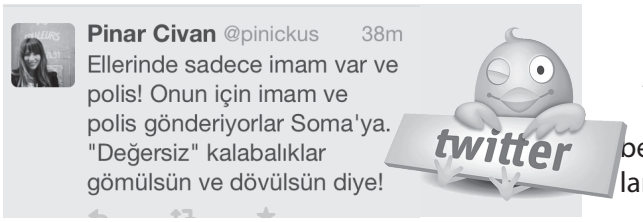

Devlet geldi sonra; jandarmasıyla, polisiyle... Tomasıyla, terörüyle... Katliamı protesto etmek isteyenlere saldırdılar. Devletin ne için geldiği belli olmuştu! İşçileri susturmak için! Soru sorulmasını engellemek için! Protestoları dizginlemek için!

Gerekçe çoktu!!!
Ama gerçek yoktu!

Trafo patladı dediler önce... Ardından göçükten söz ettiler... Yalan söylüyorlardı! Sorumluluktan kaçmak için, katliama "kaza" süsü vererek en hafif şekilde işin içinden sıyrılmak için, madene inmemiş olanların tepkilerini dizginlemek için; yalan söylüyorlardı!

Gerçekler sonradan açığa çıkacaktı:

Madende kesintisiz ve yoğun bir çalışmayı dayatan şirket, iş güvenliği önlemlerini yerine getirmiyordu, Kontroller yapmıyordu. Kontrolleri yapılmayan madende daha önce bir yanma meydana gelmiş ve ama tam olarak önlem alınmadığı için yanma başlamıştı. Her ne kadar maden ocağının güvenlikli olduğuna dair raporlar verilse de maden ocağında yeterli bir havalandırma sistemi yoktu! İşçilerin herhangi bir kaza anında sığınabilecekleri yaşam odaları yoktu! bulunmayan, yeterli uyarı sistemi olmayan, olanın da çalışmadığı madendeki korkunç katliamı hazırlamıştı.

Durumun vahameti daha önce yetkililere bildirilmesine rağmen kazaya karşı önlem alınmamıştı: Teknisyenler elektrik kablolarının sorun yaratabileceği konusunda işvereni uyarmıştı, kazadan önceki günlerde madenden çıkarılan kömürün sıcak olması... bilgisiyle birlikte... Anlatılanlar, aktarılan bilgiler dikkate alınmamıştı.

Bunun için kaza yoktu, katliam vardı!

Demeç çoktu...
Ama ölçü yoktu!!!

İbretlikti tavırları! Soma'dan gelen ölüm haberlerinin ardından Başbakan yaptığı açıklamalarla meseleye nasıl yaklaştığını gösterdi:

"İngiltere'de 1862 bir madende göçük 204 kişi öldü. 1866 grizu patlaması 361 kişi öldü. Belçika'da 87, İngiltere'de 1894'te 290 kişi öldü. Fransa

dünya tarihinin en ölümlü ikinci faciası, ölen bin 99. Yakın dönemde Japonya 1914 yılında 687 kişi. Çin 1942'de ölü sayısı bin 549... (...) Bunlar olağan şeylerdir. Literatürde iş kazası denen bir olay var. Sadece madenlerde değil, başka işlerde de olur. Yapısında fıtratında bunlar var. Madenlerde hiç kaza olmayacak diye bir şey yok."

Başbakanın açıklaması böylesine ibretlik bir açıklamaydı!

Madenci dediğin ölürdü!!! Bu, bu işin fıtratında vardı! Kaderdi!!! Kazaydı!

Ama tek ibretlik açıklama Başbakanınki değildi...

Madenciler ölmüşlerdi ama "tatlı ölmüşlerdi" Prof. Dr. Orhan Kural canlı yayında yaptığı bir

açıklamada, *"Karbonmonoksit oksijenden daha hafiftir, yukarı çıkar. Çok iyi bir intihar yoludur. Çok tatlı bir ölümdür"* diyordu!

Ama işçiler ölmek istemiyorlardı ki!

Devlet-şirket-taşeron üçlüsü tarafından katlediliyorlardı!

Ses kesmeye çalışan yetkililer de vardı: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız, faciadan kurtarılan işçilerden birisi tepkisini dile getirdiğinde; "Kameralar önünde bağırmayalım..." diye çıkışıyordu. İşçi haklı tepkisini sürdürüyordu: "Orda bağırma, burda bağırma!.. Peki, nerede duyuracağız sesimizi?!.."

Hükümet yalakası kimi köşe yazarlarından katliamı gizlemeye ve AKP'ni temize çıkarmaya dönük teoriler ileri sürmeye çalışıyorlardı:

"Gezi eylemlerinin yıldönümünün hemen öncesinde böyle bir kazanın olması, trafonun yanması çok manidar"dı!

Bunları ve benzerlerini duyunca insan bunların insan olduklarından şüpheye düşüyor!

Soma'da da...
İşçinin değeri yoktu!

Soma maden işçisi de diğer sınıf kardeşleri gibi çok düşük ücretlerle çalışmak zorundaydı. Emeklerini "Dayıbaşı" veya "Ağabaşı" olarak adlandırılan, özde taşeron olan kişilere devrediyorlardı. Bu kişiler de maden şirketinin taşeronlarıydı!

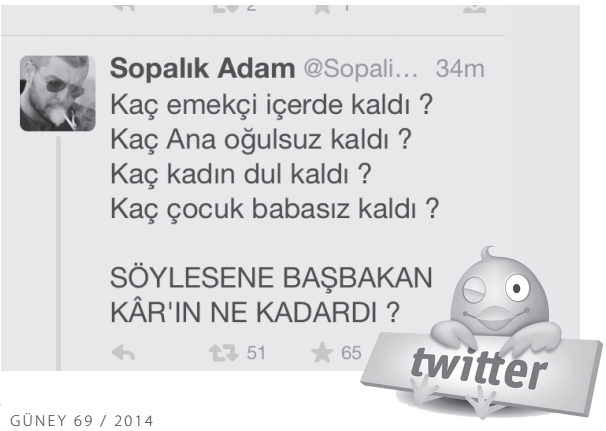

Kapitalizmin egemen olduğu bir dünyada yaşıyoruz… Kapitalizm için kâr amaç, diğer her şey araçtır. Kâr işçinin sağlığından önemlidir. Bu Kuzey Kürdistan-Türkiye'de çok daha açık görülebilir.

Kuzey Kürdistan-Türkiye'de işçi sağlığı, iş güvenliği kapitalistlerin azami kârının arkasından gelir. Kâr, daha fazla kâr, en fazla kâr! Kapitalistlerin istediği en fazla kârı elde etmektir. Böyle olduğundan onlar en fazla kârı elde etmek için maliyeti yükselten şeylerden öncelikle vazgeçerler. Örneğin işçilerin güvenliği için gerekli olanlar önlemleri ya almazlar, ya da yeterince almazlar!

İşçilerin ailelerine sözler verilmeye başlandı. Yaralar sarılacak, kimse aç ve açıkta kalmayacaktı. Devlet ve kapitalistler bunu da kendi "fıtratlarınca" yaptılar, Eğer aileler davacı olmazlarsa para vereceklerdi! Çocuklarını, eşlerini merak eden, onların sağ gelmesi için yalvaran insanlara ordusuyla, polisiyle saldıran bir devlet de vardı!

İş güvenliği Soma'da da...
Yoktu!

İş güvenliği, işçi sağlığı gibi konuları denetleme görevine sahip olan devlet / hükümet çoğu halde güvenlik konusunda eksikliklere göz yummakta, bu bağlamda kural dışı olarak verilen cezalar hiçbir caydırıcılığa ve zorlayıcılığa sahip olmayan düzeyde kalmaktadır.

En fazla kalifiyelik gerektiren, en zor ve tehlikeli işlerde bile yoğun bir taşeron işçi istihdamı söz konusudur. Burada da azami kâr güvenliğin önünde gelmektedir. Soma örneğinde bunu net bir şekilde gördük!

Sendika mı dediniz?
Yoktu!

Hayır, sendika vardı da; işçilerin sendikası değildi! Olması gereken yerde, işçilerin yanında değildi! Patronlarla içli dışlı bir sendikaydı! Sarı sendikaydı!

Maden-İş Sendikasıydı... İşçiler, kapalı zarflara önceden konmuş oy pusulalarıyla sendika yönetimlerini seçiyorlardı. Yönetime muhalif Maden-İş üyelerinden sendika üyesi Tufan Günay şöyle anlatıyordu Soma işçilerinin sendikal durumunu:

"2010 yılında biz Maden-İş sendikası üyesi mu-

halif maden işçileri olarak sendikal bir çalışma yürüttük. Maden-İş kongre seçimleri öncesi, 20 Mayıs 2010 tarihinde ELİ'de, yani kamuda çalışan işçiler ve İmbat A.Ş, Soma Kömür A.Ş gibi özel sektörde çalışan işçilerle ortaklaşa sendika yönetiminin listesinin karşısına muhalif bir listeyle çıkarak işçi sınıfının hiçbir sözünün geçmediği sendika bürokrasinin önüne geçmeye çalıştık. Ancak biz kamu işçileri olarak seçimlere delege adayı olabilirken, İmbat A.Ş ve Soma Kömür A.Ş gibi özel sektörde çalışan işçilerin delege adayı oldukları duyulur duyulmaz sendika yönetimi ve işveren tarafından tehdit edildiler. Bir saat içerisinde sendika yönetimi tarafından işverene isimleri bildirilen işçilerin evlerinden alınarak delege adaylığından istifa etmedikleri takdirde

işten atılmakla tehdit edildiklerine şahit olduk. Bununla yetinmeyen işveren ve sendika yönetiminin müdahalesiyle, özellikle delege müracaatlarının yapıldığı üç gün boyunca, işçilerin aday olmaması için iş yerinden servisler bile geç kaldırıldı. Baskılara ve tehditlere rağmen delege adaylıklarından vazgeçmeyen Soma Kömür A.Ş. işçilerinin ise işten atıldığına da şahit olduk."

Katliam sonrasında işçiler sendikayı bastılar, sendika yönetiminin istifasını istediler; sendika geri adım attı, yönetim istifa etti. Bu arada DİSK'e bağlı Dev-Maden-Sen Soma'ya çıkarma yaptı. Ancak devlet ve patron, istifa etmek ve yeni sendikaya geçmek isteyen işçilere baskı uyguladı, baskı uyguluyor! Sendikal özgürlük yok Soma'da!

Ayrımcılık vardı!!!
Ölümde bile eşitlik yoktu!

11 Haziran 2014 tarihinde Şırnak'ın Kemerli Köyü yakınlarında Cudi Dağı eteklerinde bulunan özel bir şirkete ait kömür ocağında göçük meydana geldi. Saat 14.00 sıralarında meydana geldiği belirtilen göçükte ilk bilgilere göre işçiler Emin Baysal, kardeşi Ahmet Baysal ve Selahattin Uçar, toprak altında kaldı.

Şırnak'taki katliam da Soma'dakine çok benziyordu: Önlem yoktu; iş güvenliği yoktu; Şırnak'ta profesyonel kurtarma ekipleri yoktu!

Kapitalistlerin işçi hayatını önemseyen kâr dürtüsü vardı sadece! İşçilerin kanı ve canı pahasına büyüyen sermayeleri vardı! Sönen ocaklar, yetim kalan çocuklar, eşsiz kalan kadınlar vardı!!!

Devlet yoktu! Şırnaklı işçilerin katliamı bile gazetelerde doğru dürüst yer bile bulmadı! Kürdistan bölgesi olduğu için olsa gerek ölümde eşitlik yoktu, devlet ve onun çanak yalayıcısı medya nezdinde!

Karnesini kime gösterecek çocuk?!!
Baba artık yok!

Karneler dağıtılıyor ve karnesini kapan annesinin babasının yanına koşuyor... diyeceğim ama çoğunlukla bu olmuyor Soma'da, Şırnak'ta...

Çünkü koşacak baba yok! Çocuklar baba yerine onların mezarlarına gittiler karneleriyle!

Oysa daha bir ay öncesine kadar varlardı babalar! Eğer kapitalizm kâr uğruna onları ölüme göndermeseydi var olmaya devam edeceklerdi!

Yok olmaya karşı mücadele edelim...

Bizler, geride kalanlar, diğer işçi kardeşlerimizle başta yaşama hakkımız olmak üzere haklarımız için birleşmezsek, mücadele etmezsek yarın başka katliamlar yaşanacak!

Soma'yı, Şırnak'ı unutmayalım, unutturmayalım!!!

15 Haziran 2014 ✎

ÖLÜMÜNÜN 30. YILDÖNÜMÜNDE KOMÜNİST SANATÇI

Yılmaz Güney'i anıyoruz

GÜNEY

Yüreğir ovasının Yenice köyünde başlayan bir yaşam, 9 Eylül 1984'te Paris'te noktalandı. 47 yaşındaydı. O, 47 yıllık yaşamının 12 yılını hapishanelerde geçirdi. 1954'te Adana'da bir kolonyacı dükkanında çalışıyordu. Daha 17 yaşında idi. Genç bir adamın söylemlerinden ve okuduğu şiirlerinden etkilenmişti. Şiirlerin Nâzım Hikmet'e ait olduğunu öğrenmesi bu Kürt asıllı, topraksız, yoksul bir ailenin çocuğu olan Yılmaz Güney'in hangi sınıfa ait olduğuna ve hangi tarafta yer alacağına vesile olacak, o dönemler kabına sığmayan güçlü kişiliği, cesareti çok kısa sürede özgürlük ve demokrasi savaşçısı olarak yaşamın en fırtınalı denizlerine yelken açacaktı...

Liseyi bitirdiği yıllarda edebiyata merak sarmıştı. Hikâyeler yazmaya başladı. Yazdığı hikâyeler, çeşitli gazete ve sanat dergilerinde yayınlandı.

Adana'dan İstanbul'a, İktisat Fakültesi'nde öğrenim görme hayalleriyle gitti. Sinema, ön plana alınması gereken bir sanat dalı olarak dikkatini çekti. Yılmaz Güney 1957'de, Beyoğlu'nda bir film işletmesinde çalışmaya başladı. Koltuğunun altında çeşitli film bobinleri ile Anadolu'yu dolaşıyor film dağıtımcılığı yapıyordu. Çalışmanın yanı sıra hikâye ve senaryo çalışmalarını da sürdürüyordu. 1961'de ilk defa hapishane ile tanıştı. 1956'da yazdığı "Üç Bilinmeyenli Eşitsizlik Sistemleri" adlı öykü ile komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle hapsedildi. İlk romanı olan 'Boynu Bükük Öldüler'i bu dönemde Nevşehir Cezaevi'nde yazdı.

Hapishaneden çıktığında önünde altı aylık sürgün cezası vardı. Sürgün cezasını tamamlamak üzere Konya'ya gitmek için yola koyulduğunda, henüz yirmidört yaşında gencecik bir delikanlıydı ve koltuğunun altında ilk romanını taşıyordu. Öğrenimi yarıda kalmıştı. Önündeki tek yol, kendi deyimiyle, "kendisini hayatın okulunda, hayatın kabul ettiği ve dayattığı öğretmen aracılığıyla eğitmeye" devam etmekti. Öyle de yaptı. Kolay değildi. Zorlukları vardı.

Yılmaz Güney'e öncelikle filmlerde yardımcı rol görevi verildi. Bu dönemde sinemanın jönleri Ayhan Işık, Göksel Arsoy vb. idi. Yılmaz Güney sinemanın jönü değildi. Oynadığı filmlerde halkın dikkatini çekmeye başladı. Halkın ilgisi sonucu filmlerde başrol görevi verilmeye başlandı. Başrol oynadığı filmler büyük ilgi görüyordu. O'nun başrol oynadığı filmler gişe rekorları kırıyordu. Sinema seyircisi, ilk kez beyaz perdede kendi fiziğine benzeyen birisini, kendisi gibi doğal davranan, kendi dünyasını yansıtan olaylar yaşayan, sorunları benzer olan, haksızlığa uğrayan, ezilen ama başkaldıran bir adam görüyor ve o adama olan sempatileri artıyordu.

Yılmaz Güney, Aç Kurtlar ve Seyyit Han filmlerinin hem baş oyuncusu hem de her iki filmin senaristi ve yönetmeniydi. Bu filmlerden sonra gelen Umut filmi Türkiye sinemasında bir çığır açmıştı. Filmin birçok sahnesi sansürlenmiş ve yurt dışına çıkışına yasak getirilmişti. Bu baskıya karşı Yılmaz Güney de sessiz kalmadı. Umut, kaçak olarak yurtdışına çıkartıldı ve Gronoble'de, Büyük Jüri Özel Ödülünü kazandı. 1970'de Yılmaz Güney sineması ülke sınırlarını aşmıştı. Yılmaz Güney, Umut filmi ile başlayan yeni hedeflere doğru ilerlerken, yine hapishaneye Selimiye Askeri Hapishanesine konuluyordu. Kollarına ve kamerasına bir kez daha kelepçe takılıyordu.

Yılmaz Güney, Selimiye Askeri Hapishanesini bir okul olarak kullandı. Hapishanede devamlı okudu. Kendini yeniledi. Bir öğrenci titizliği ile yarınların zor günlerine hazırlandı, durup dinlenmeden çalıştı, romanlar, hikâyeler, senaryolar yazdı. İki buçuk yıllık tutukluluğu, 1974 affı ile son buldu. 3,5 ay sonra

üçüncü kez yeniden özgürlüğüne kelepçe vuruldu. Hapishanede yarattığı en güzel ürünlerinden bir çoğu, kendisinden önce dünyaya açıldı.

Yılmaz Güney, Türkiye'deki mücadelesini yalnızca sinema alanında, roman ve hikâye dallarında bir sanatçı olarak, ülkesinin toplumsal gerçeklerine ışık tutmanın ve tanıklığını belgelemekle yetinmedi. O, devrimci bir sanatçının nasıl olması gerektiğini şöyle anlattı:

"Devrimci sanatçı, devrimci tabiatı gereği militandır, yenileştirici ve değiştiricidir. Toplumsal kurtuluş mücadelesinden ayrı düşünülemez, devrimci mücadeleyle organik bir biçimde bağı olmalıdır. Bu nedenle devrimci bir sanatçı, o ülkenin devrimci mücadelesinin hedefleri ve görevleri doğrultusunda görevlerle yüklüdür. O her şeyden önce bir devrimcidir, militandır, sanatı devrimin bir aracıdır, bir silahıdır.

Genel olarak ifade etmek gerekirse, devrimci sanat, halkın yaşamını, halkı ezen sınıf baskılarını, bu baskılara karşı halkın mücadelesini, yeni bir topluma duyduğu özlemleri, ezen sınıflara duyulan kini, nefreti temel almalı, onların devrimci mücadele ruhunu geliştirmeli, halk kahramanlığını, halk için fedakârlık ruhunu derinleştirmeli, olumlu ve olumsuz insan örneklerini karakterize ederek mücadeleyi bütün boyutlarıyla konu edinmelidir. Sanatın ana konusu, işçiler, köylüler, halk aydınları, devrimci militanlar, kısaca sosyalist mücadele süreci olmalıdır. Bu süreç içerisinde, olumlu olumsuz, sınıf dayanaklarıyla birlikte işlenmelidir. İşçiyi anlatırken patronu, köylüyü anlatırken toprak ağasını, toprak kapitalistini; devrimci militanı anlatırken kaypak küçük burjuva unsurları, polisi, bürokrasiyi ve devlet mekanizmasının işleyişini de birlikte, sınıf gerçeklerine bağlı olarak anlatmalıdır. Sadece toplumun objektif tanımlanması, sadece eleştirel gerçeklik yeterli değildir. Devrimci sanat, toplumun gelişen güçlerinin sanatıdır, bu güçlerin gelişmesini ve mücadelesini sergilerken, aynı zamanda yol gösterici olmalı, fakat kuru sloganculığa düşülmemelidir, işi basite indirgememelidir.

(...) Her türlü olumsuz eğilimlere karşı yürütülecek ideolojik mücadelenin bir unsuru olarak devrimci sanat, doğru bir ideolojik ve teorik temele dayanmalıdır. Sanatçı, sanatsal kaygı ve titizliğinin yanı sıra bir devrimci olduğunu akıldan çıkartmamalıdır." (Kayseri Konuşmaları 1, Seçme Yazılar, Mayıs Yayınları)

O, devrimci mücadelesinin ateşi içinde emperyalizmin, faşizmin, gericiliğin her türüne karşı mücadele ediyordu. Dışarıdaki arkadaşları aracılığıyla dergiler çıkartıyor, siyasi, felsefi, kültürel konu ve sorunları içeren değerlendirmeler yapıyordu. Egemen sınıflar, ardı ardına onun hakkında yüzlerce yılı bulan davalar açıyordu. Sinema hayatını kesin olarak yok etme kararı alınmıştı. Antalya Film Festivali'ne gönderilen Sürü ve Düşman filmleri yarışma dışı bırakılmıştı. Güney Film damgası taşıyan filmler, gittikleri her yerde, asker, sivil, bölgesel yöneticilerin sansür ve kısıtlamalarıyla karşılaşıyordu.

12 Eylül faşist cuntasının koşulları sonucu, Yılmaz Güney'in artık ülkesinde sinema yapma koşulları tümüyle ortadan kalkmıştı. O, komünist bir sanatçıydı. Sanatının odak noktası sinema idi. Sinema yapmasının engellenmesi, onun Türkiye'den ayrılmasına neden oldu. 1981 yılının Ekim ayında ülkesini terk etmek zorunda kaldı.

Yılmaz Güney, İmralı Cezaevi'ndeyken senaryosunu yazdığı ve çekimini gerçekleştirttiği Yol filmine, montaj masasında yepyeni bir ruh ve biçim vererek onu yeni baştan yarattı. Bu film gerçekte Şerif Gören'in değil Yılmaz Güney'in filmi idi. Çünkü Yılmaz Güney, Yol filminin her sahnesinin nasıl çekilmesi gerektiği konusunda kafa yormuş ve muhatapları ile de konuşmuştu. Dünyanın en önemli film festivallerinden biri olan Cannes'da, büyük bir heyecan ve hayranlık uyandıran film, tüm dünyadan gelen basın ve sinema çevrelerince ayakta alkışlandı. Yılmaz Güney'in daha önce oyuncu, yönetmen, film, senaryo ve roman dallarında kazandığı otuz iki ödülüne, dünyanın en önemli ödüllerinden biri olan "Altın Palmiye" de eklenmiş oldu.

Yılmaz Güney, Türkiye'de uygulanan insanlık dışı işkence ve baskıları tartışma konusu yapmak için, yıllarca yaşadığı, tanığı olduğu hapishanelerdeki olayları anlatmak için Duvar filmini yaptı. Bu film, Yılmaz Güney'in bir isyan çığlığı ve dünya kamuoyuna bir haykırışı idi. O, daha çok filme imza atmak istiyordu. Ama yakalandığı amansız hastalık onu aramızdan çekip aldı. Mezarı komün savaşçılarının yattığı Paris'te "Perre Leceaise" mezarlığındadır.

Yılmaz Güney, sanatı, yeni bir dünya yaratmanın gerekliliğine olan inancı ve bilinciyle, toplumun aydınlanmasında ve toplumu değiştirmede bir araç olarak görmüş ve kullanmıştır. O, burjuva anlamda bile demokrasiyi tarihinin hiçbir döneminde yaşamamış olan ülkelerimizde, faşist diktatörlük dönemlerinde, en zor koşullar altında yiğitçe savaşmış komünist bir sanatçıdır. Yılmaz Güney, halkın sanatçısı ve halkın savaşçısıdır. Halkın sanatçısı sıfatına layık olmak ve bunu sürdürebilmek, her koşulda halkın savaşçısı olabilmeyi göze almaktan geçer. Yılmaz Güney'in komünist özü ve mücadelesi bugün de mücadelemizde yaşıyor, yaşayacak!

14 Haziran 2014

Yılmaz Güney'in Kızı Olmak

Elif Güney PÜTÜN

Bir insanın gerçeği sana açıkladıklarında değil, ancak sana açıklayamadıklarındadır. Bu yüzden, onu anlamak istiyorsan, söylediklerini değil, söylemediklerini dinle.

Halil Cibran

Bir akşam çocuklarım ve görümcemle beraber yakınımızda bulunan bir Türk lokantasına yemeğe gittik. İçeride fazla müşteri yoktu. Lokantanın garson hanımı bu sakinlikten yararlanarak masamıza gelip bizimle muhabbet etti. Garson hanımın adına Zeynep diyelim.

Bu mahallede mi oturuyorduk? Ne iş yapıyorduk? Vs.

O sıralar kendi işim olan otistik çocuk eğitimine bir süre ara vermiş, eşimin işlettiği lokanta da çalışmaktaydım. Nerede çalıştığımı söyleyince Zeynep, gözleri fal taşı gibi açılarak: Aaa orası Yılmaz Güney'in kızının lokantası değil mi diye sordu. Kızının değil, eşinin lokantası, oldukça şaşırtıcı bir cevaptı Zeynep için. Sonra bir diyalog başladı aramızda:

— Sen hiç Yılmaz Güney'in kızını gördün mü?

— Arada bir görüyorum, senin benim gibi bir insan.

— Ay, olur mu canım, Yılmaz Güney'in kızı senin benim gibi olamaz.

— Peki, nasıl olur?

— Bilmem, ama bizden farklıdır canım; Koskoca Yılmaz Güney'in kızı! Bir gün kahve içmeye gelsem benimle tanıştırır mısın?

— Elbette, ordaysa tanıştırırım.

— Şimdiden çok heyecanlandım...

Yemeğimizi yedik, görümcem çok tedirgin olmuştu. Israrla «ya bir gün gelip de «o» nun sen olduğunu anlarsa iyi olmaz» diye söyleniyordu. Ben ise ne yaptığımı çok iyi biliyordum. Yemek boyunca Zeynep bizimle konuştu, şakalaştı. Bütün müşteriler gitmiş, Zeynep'in işi de hafiflemişti. Birer çay isteyip bize eşlik etmesini rica ettim. Oturduğunda «heyecanından» tekrar bahsetti; inanamıyordu. Yakında Yılmaz Güney'in kızıyla tanışacaktı.

Bir bakıma, yaşadığım çok gurur verici bir durumdu. Hiç çaba sarf etmeden insanın egosunu besleyen bir olay. Babanız halkın kahramanı, sizin önemli ve değerli olmanız için yeterli.

O an kendimi tanıtmalıydım. Evet, bir gün lokantaya gelip de «kimliğimi» bir şekilde öğrenirse Zeynep'e karşı saygısızlık etmiş olurdum.

Tüm sevecenliğime bürünerek, en yumuşak ses tonumu arayarak, onu incitmemeye özen göstererek konuştum:

— Çok mu merak ediyorsun Yılmaz Güney'in kızını? İşte o benim.

Önce inanmadı. Görümcemin ve çocuklarımın tasdiklemesiyle kabullendi.

Sonra bana kızdı. Nasıl böyle bir şey yapabilmiştim?

Cevabım şöyle oldu:

— Lokantana ayak bastığımızdan itibaren kimi gördün? Ailesiyle yemek yemeğe gelmiş bir kadını. Kafanda hiç bir ön yargı yoktu. Sadece beni gördün. Baştan sana kim olduğumu söyleseydim «beni ben» olarak görebilir miydin?

Zeynep düşündü ve hayır, dedi. Seni görmezdim, göremezdim. Yılmaz Güney'i ve onun bir parçasını görürdüm. Sen tek başına gözümde var olmazdın.

Bir başka gün babamın bir arkadaşına gittim. Kendisini ziyarete gelen kişiler oldu, tanışma faslı başladı.

Falanca bayan, doktor. Filanca bey, mimar. Elif, Yılmaz Güney'in kızı.

Daha sayfalar dolusu anekdotlar yazabilirim.

Yılmaz Güney'in kızı olmak bir meslekti. Bir sıfattı. Toplum beni hayatım boyunca Yılmaz Güney'in kızı olmaktan başka bir şekilde değerlendirmedi.

Yılmaz Güney'in kızı olmak nereye giderseniz gidin, ne yaparsanız yapın dışına çıkamayacağınız bir kavram.

Sizi görmezler, onu görürler. Siz bir gölgesinizdir, «ulu bir çınar ağacının» gölgesi.

Ya onun devamısınızdır, ya da ona aykırı. Ve yargılanırsınız.

İstediğiniz gibi olamazsınız, saklanır gizlenirsiniz, bir anlık özgürlük koklamak için.

Ama mutlaka sizi « tanıyan » biri çıkar bir yerde ve o an kulaktan kulağa uçar gider.

Çoğu zaman sizi kızı olarak tanıyanları bilmezsiniz bile. Bir pazarda karşılaşmışlardır sizinle; ya da bir bakkalda, sokakta, yemek yediğiniz lokantada. Belki o gün moraliniz bozuktur, başınız ağrıyordur, bunu bilmez sizi «tanıyanlar». Hemen bir ruh hali çiziverirler, o da etiketiniz olur.

Aslında ben kolayı da seçebilirdim. Her gittiğim yerde bir şekilde kendimi ifşa edebilirdim. İkramlara boğulurdum, bedava yer, bedava içerdim. Elif, «sadece Yılmaz Güney'in kızı» olabilirdim.

Ama ben hiçbir gün ismimden dolayı saygı görmek istemedim, ceketlerin iliklenmesini benimsemedim. Çünkü o saygı bana ait değildi ki!

Babam kendine gösterilen saygıyı dişiyle tırnağıyla hak etmişti. Ortaya çıkardığı eserleriyle, hayatını adadığı mücadelesiyle...

Sevilsem de, sövülsem de ben olduğum için olsun istedim.

Toplum için ya çizilmiş yoldan gidersiniz, ya da sizi dışlarlar. Bir ünlünün çocuğuysanız, ya o ünlüyü takip edersiniz, ya da incinmeye mahkûm olursunuz.

Her tavrınız yargılanır, her yer de onu temsil eder gibi davranmalısınız.

Bir gün bir yerde okudum: « Mesele Yılmaz Güney'in yoldaşı olmak Elif hanım, kızı değil ».

Bu cümle aslında çoğu « yoldaşın » düşüncelerini özetliyor.

Evet, çok doğru; ortada bir mesele varsa eğer. Birinin Yoldaş'ı olmak bir seçimdir, kızı olmak hayatın verdiği bir hediyedir.

Yoldaş «kılığına» bürünmek de kolaydır aslında...

«Yılmaz Güney'in kızı olmak hayatımı mahvetti» lafı döndü dolaştı, ama o polemikleri yaratanlar bir an, tek bir an yarattıkları baskıyı göz önüne getirdiler mi?

Hiç bir gün «babam hayatımı mahvetti» demedim, demem de, diyemem de... Bugün beni ben yapan tüm yaşadıklarım ve onlardan çıkarttığım «bilinç»tir.

En doğru söz söylenmeyen midir? En doğru yazı, yazılmayan mıdır?

Cesaret ve Esaret. Eksi artı kuralı. Cesaret'in C harfini silerseniz Esaret'e dönüşür. Ben hayatımdan C harfini silmeyi tercih etmedim. Esaret altında yaşamak istemedim.

Zaman gelir, adınız bile Esaret'e dönüşür, eğer ona izin verirseniz.

Söylenmesi gereken söz belki de şuydu:

Bir zamanlar,

Bana sadece Yılmaz Güney'in kızı olarak bakan topluma önem verdiğim için,

yoldaşların, hayranların, düşmanların düşüncelerine önem verdiğim için,

Yeterince duyarsız olamadığım için,

omuzlarıma yüklenen yükü taşıma gücüne erişemediğim için,

maskelerle yaşamayı beceremediğim için,

her şeye anlam arayıp,

hayatım boyunca babamın ardından koştuğum için,

hayatımın bir bölümünü sizlerin de katkısıyla mahvettim.

Hayat devam ediyor.

Her zaman birinin kızı, ablası, kardeşi, eşi, annesi, öğretmeni, arkadaşı, düşmanı, seveni, nefret edenisiniz...

Önemli olan bunlarla beraber yaşamayı öğrenmek.

ilerlemek, yenilenmek,

hayata kaleidoscopla bakmayı denemek.

Yargılamamak, yargıyı tarihe devretmek.

Sevmek.

Her şeye rağmen sevmek,

dalgalara karşı kulaç atıp nefesiniz kesilse bile,

yılmamak...

C harfini hiç bir zaman hayatından çıkartmamak.✎

"Hapishaneden Mektuplar... Hayata Açılan Bir Pencere..."

SLOGANI ALTINDAKİ SERGİ ÜZERİNE

Mehmet DESDE

Dünya hapishanelerinde yüzbinlerce siyasi mahkûm var. Siyasi mahkûmlar, politik görüşlerinden ve kapitalist sisteme karşı mücadele ettiklerinden dolayı hapsedildiler, hapsediliyorlar. Onlar, yaşamdan ve sevdiklerinden kopartılarak dört duvarların içine konuldular. Kapalı alanlarda, taş duvarlar, demir parmaklıklar ve yalnızlık. Hapishanelerin amacı, siyasi tutsakları izole etmek ve onları etkisiz kılmaya çalışmaktır! Hapishanelerde amaçlanan siyasi tutsakların sahip oldukları ideoloji ve düşüncelerden arındırılmaları, iradelerinin kırılmaları ve böylece kendilerine yabancılaşmaları hedeflenmektedir! Bunun için politik mahkûmlar izole ediliyor ve tecride tabi tutuluyor. Birçok hapishanede, politik mahkûmlar işkence ve kötü muameleye maruz kalıyor. Siyasi tutsakların inançlarından vazgeçmeleri için her türlü yola başvuruluyor!

Hapishaneler, sadece hapsedilenlerin sorunu değil, toplumun özgürlük sorunudur. Bir ülkedeki hapishaneler, sadece mahkûmların, yakınlarının sorunu değil, toplumun da sorunu olmalıdır. Hapsedilen mahkûmlar, yaşamdan ve mücadeleden alıkonulmuşlardır. Bunun nedeni dışardaki baskı ve sömürünün bir sonucudur. Dışardaki koşullar olduğu gibi orta yerde durmaktadır. Hapishaneleri egemen sınıflar kurar. Egemen sınıflara karşı mücadele edenler ve kendilerinden olmayanlar hapsedilir. Hapishaneler var oldukça oraya kimin gireceği önemli değildir. Sırası ve zamanı gelen girer mutlaka. Bu anlamıyla hapishane kuran ve yaratan bir sistem konuklarını da fazlasıyla yaratır. Her yeni toplumsal formasyon kendi yapısına uygun bir hapishane modelini de kurar.

Hapishaneler ve siyasi tutsaklar üzerine yazılması gereken daha çok şeyler var. Ama bu yazının konusu bu değil. Bu yazıda, hapishane mektuplarından derlenen bir sergiyi anlatmak istiyorum. Temmuz 2002'de İzmir'de gözaltına alınarak tutuklandım. Altı ay süren tutukluluğun ardından serbest bırakıldım. Serbest bırakıldım ama yaşamımı sürdürdüğüm Almanya'ya gitmeme izin verilmedi. Yurtdışına çıkış yasağı konuldu. Dört yıl yargılamanın sonuçlanmasını bekledim. Dört yıl sonra, mahkeme 30 ay hapis cezası verdi. Geriye kalan on yedi aylık cezayı farklı hapishanelerde tamamladım. Ekim 2008'de tahliye oldum. Yaşadıklarımı ve yürüttüğüm hukuk mücadelesini,

"Bir Devlet, Bir İnsan, Sözde Yargının Kıskacında" adlı kitapta anlattım. Bu kitabım Ekim 2010'da Belge Yayınları tarafından yayınlandı.

Türkiye'de tutuklandığımda, Uluslararası Af Örgütü ile temas kurdum. Yaşadıklarımı ve işlediğim iddia edilen 'suç' hakkında ki bilgileri Af Örgütü ile paylaştım. Af Örgütü Şubat 2007'de, beni ve birlikte yargılandığım yedi arkadaşı, düşünce suçlusu ilan etti. Af Örgütü, bizleri düşünce suçlusu ilan etmekle yetinmedi, acil eylem çağrısı da yaptı. Hapishaneye konulduğumda, Af Örgütünün açtığı kampanya sonucu altı bin mektup aldım. Dünyanın birçok ülkesinden tanımadığım insanlar, "seninle dayanışma içerisindeyiz" mesajlarını gönderiyordu. Hapishaneden çıktıktan sonra, hapishaneler gerçeğini ve politik mahkûmların durumunu, katıldığım toplantılarda anlatmaya devam ettim. Yaşadıklarımı ve yürüttüğüm hukuksal mücadeleyi, Almanca olarak yazdığım kitapta da anlattım. Bu kitap Mart 2011'de yayınlandı.

Almanya'ya döndükten sonra, Berlin Af Örgütü Türkiye grubunda çalışmaya başladım. Hapishaneden çıkan insan denizden çıkan balığa benzer. Çünkü hapishane öncesi sahip olunan tüm imkânlar ortadan kalkmıştı. Çalıştığım işyerimi kaybettim. Türkiye'de 2,5 yıl hapishanede yattım. Dört yıl zoraki ikamete tabi tutuldum. Hapishane sonrası arkadaşlarım ve Af Örgütü'nün desteği ile yeni yaşamımı kurmaya başladım. Af Örgütü'nün desteği ile Fransa, Avusturya, Belçika ve Almanya'nın değişik şehirlerinde düzenlenen seksen toplantıya katıldım. Bu toplantılarda, Türkiye'deki insan haklarını, hapishane gerçeklerini ve hapsedilen mahkûmların durumunu anlattım. Almanca kitabımın birinci baskısı tükendi. İkinci baskısı yapıldı. Eski bir mahkûm olarak, politik mahkûmların sesi olmaya ve onların çığlıklarını kamuoyuna duyurdum, duyurmaya devam edeceğim.

Hapishanede kaldığım dönem boyunca altı bin mektup aldığımı belirttim. Bu mektuplardan bir sergi açmanın gerekliliğine inandım. Berlin Af Örgütü Türkiye Grubu, sergi açma düşüncemi olumlu karşıladı. Elbette ki bana gelen tüm mektupları sergilemenin imkânı yoktu. Af Örgütü Türkiye Grubu, mektupların bir dökümünü yaptı ve hangi mektupların sergide kullanılabileceğini kararlaştırdı. Serginin hazırlıkları tamamlandıktan sonra 11 Temmuz 2013'de Berlin'de serginin açılışı yapıldı. Açılış toplantısına, TİHV başkanı Şebnem Korur Fincancı ve Almanya Af Örgütü Seksiyonu Genel Sekreteri Selmin Çalışkan katıldı. Serginin sloganı Hapishaneden Mektuplar... Hayata Açılan Bir Pencere'dir. Sergi gezici bir sergidir. Sergi, şimdiye kadar Avusturya, Almanya'nın Göttingen, Berlin, Revensburg ve Denzlingen şehirlerinde sergilendi. Önümüzdeki dönemde diğer şehirlerde sergilenecek. Serginin hangi şehirlerde sergileneceğinin tarihleri 2015 Mayıs'ına kadar kesinleşmiş durumdadır.

Sergi, hapishanelerde bulunan politik mahkûmlara mektup göndermeyi ve dayanışmada bulunmanın önemini anlatıyor. Politik mahkûmlara gönderilen mektuplar, özgür hayata açılan bir pencere işlevini

görüyor. Eski bir mahkûm olarak, hapishanede bana gelen mektupların moralimi daha da yükselttiğini gördüm ve yaşadım. Hapishanede kaldığım koğuşun pencereleri vardı. Bu pencerelerden baktığımda, beton duvarları görebiliyordum. Pencere deyip geçmeyin! Penceresiz bir yapıyı aklınıza getirebilir misiniz? Her evde mutlaka pencere, pencereler vardır. Pencerelerden baktığınızda, doğayı, insanları görebilirsiniz, sokak gürültülerini duyabilirsiniz vs. Canınız sıkıldığında, bir ses duyduğunuzda pencereye koşarsınız. Pencere ve pencerelerin işlevini anlatmak uzun sürer. Ne yazık ki hapishanedeki pencereler bu işlevi görmez. Hapishanelerde de elbette pencereler var. Hapishane pencerelerinden bakıldığında, beton duvarlar ve tel örgüler görülür. Bu anlamda, hapishanede pencere işlevini, dışardan gelen mektuplar görür. Bu açıdan hiç tanımadığınız ve farklı ülkelerdeki insanların "seninle dayanışma içindeyiz" şeklindeki mesajları aldığınızda yaşanan duygu yoğunluğunu ancak yaşayan bilir.

Dayanışma bir silahtır. Politik mahkûmlarla dayanışmada bulunmak ve onlara mektupla bağ kurmak önemlidir. Türkiye hapishanelerinde hasta mahkûmlar var. Hasta mahkûmlardan 202'si ağır hastadır. Ağır hasta mahpusların içerisinde, ölümcül hastalıklarla hapishane koşullarında mücadele edenlerin yanı sıra, şizofreni hastalığı nedeniyle sıradan algı sınırları dışında bir hayat süren de var, gözleri görmediğinden kendi karanlığına terk edilmiş olan da var. Tüm bu mahpusların dışarıda tedavi görebilmesi ve maalesef artık tedaviyle normal hayatına dönemeyecek mahpuslarınsa hayatlarının kalan kısımlarını sevdikleriyle geçirebilmesi için artık susmamak, haykırmak gerekiyor. Kapıldıkları ağır hastalıklara yenilmemiş olan, bizlerden bir ses, bir nefes, bir umut bekleyen, uğruna çaba harcamamız gereken mahpuslar var hapishanelerde. Hapishane duvarlarının ardında yükselen çığlıkları duyalım, duyuralım.

Hapishanede olmak dünyanın sonu değil elbette. Yeter ki sol memenin altındaki cevahir kararmasın. Türkiye'de yaklaşık 12.000 politik mahkûm hapishanelerde bulunmaktadır. Egemenler politik mahkûmları hapsedebilirler, tecride tabi tutabilirler. Ama politik mahkûmların düşüncelerine ve yüreklerine zincir vuramazlar. Hapishaneler de bir mücadele alanıdır. Politik mahkûmlar, keyfi uygulamalara, tecride karşı ve insan onuru için mücadele ediyor. Onların mücadelesi bizim mücadelemizdir. Elbette gün gelecek, zindanlar yıkılacak, politik mahkûmlar özgürlüklerine kavuşacaklardır.

2 Haziran 2014

ALİ OSMAN ABALI:

"Fotoğrafçı politik olmalıdır!"

GÜNEY Dergisi - Mersin

Kadın ve Çocuk konulu sosyo belgesel fotoğraf projeleri ve bir çok projeye imza atmış olan fotoğraf sanatçısı Ali Osman Abalı bu güne kadar çektiği fotoğrafları ile toplumsal gerçekliği yansıtmayı kendisine ilke edinmiş bir sanatçı. *"Toplumcu Gerçekçi Belgesel Sokak Fotoğrafçılığıyla uğraşan Abalı, yaşadığımız sokaklar orada yaşayan kültürleri temsil eder. Toplumsal sorunları göz ardı ederek sokak fotoğrafçılığı yapılmamalıdır. Fotoğrafçı ideolojik ve politik bakış açısıyla çalışma yürütmeli. Sadece fotoğraf makinesi bir hiçtir sadece fotoğraf bilgisi de öyle"* diyor.

Fotoğraf konusunda kişisel gelişimi için uzun süre çalıştı. Tamam, artık fotoğraflarımın gün yüzüne çıksın dedi ve ilk karma sergisi "Yansımaları" 2011 senesinde açtı. Çeşitli etkinliklerde sokaklarda sergiler yaptı. Toplumcu Gerçekçi Belgesel Sokak Fotoğrafları çekiyor. Elinde fotoğraf makinesiyle toplumsal olayların hemen hemen hepsini takip etmeye çalışıyor fotoğraflıyor.

Sergiler:

2011 "YANSIMALAR" Karma
2012 "KADIN VE ÇOCUK" Karma
2012 "BEN, SEN, O" Kişisel
2013 "YAŞAMIN BAŞLADIĞI VE BİTTİĞİ YERDE ÇOOOCUKLAR" Karma
2013 "ESKİ MAHALLEM VE DİĞERLERİ" Kişisel

Ali Osman ABALI *1987'de Adana'da doğdu aslen Siverekli ailesinin Mersin'e göç etmesiyle çocukluk ve gençlik yılları Mersin'de geçti. Çocukken vasıfsız çeşitli işlerde çalıştı. 2001 yıllarında İnternet haberciliği yapmaya başladı, hâlâ dergiler ve mersinyasam.com adındaki haber sitesinde çalışıyor. 2006 senesinde tiyatroyla tanıştı birçok özel tiyatroda oyunculuk yaptı. Merhaba Sanat Tiyatrosuyla Türkiye genelinde turneler yaptı. Fotoğrafçılıkla tanışması 2000'li yıllara dayalıdır. İlk makinesi Zenit TTL.*

ONEGAWA
ÇERNOBİL
TMI
FIELD
CHELYABINSK
FORSMARK
AKKUYU
FUKUŞİMA*
OL-MA-SIN

PARİS´DE İLK VE TEK TÜRK KİTABEVİ KAPANIRKEN...

Librairie Özgül Kitabevi

Malike KUNDAKCI

Mayıs1982'de açar kapısını. 20 bölgeden oluşan Paris'in yabancıların, özellikle Türkiye'den gelenlerin yoğunlaştığı 10. bölgesinde. Strasbourg St Denis semtinde. Kurucuları biri Fransız, diğeri Türk iki duyarlı insan. Françoise ve Rüstem.

Sınırlı imkânlarını kendilerine kazanç sağlayacak bir aktivite yerine kitabevine yatırırlar. Paris'te ilk Türk kitabevine.

Proje 1970'li yılların ikinci yarısında filizlenir zihinlerinde. Ancak Paris ve çevresinde yaşayan Türkiyeli öğrenci, işçi, aydınların sayısı o dönemlerde diğer ülke göçmenlerine kıyasla devede kulak bile değildir. Kitabevi gibi kâr marjı düşük bir aktiviteyi ayakta tutacak potansiyel yoktur.

12 Eylül 1980, Kenan Evren ve şürekâsı generaller önderliğinde ordu, ülke yönetimine doğrudan el koyar. Henüz 12 Mart 1971 askeri darbesinin açtığı yaralar sarılmamışken ülke yeniden karanlığa gark olur. Toplu tutuklamalar, yargısız infazlar, idamlar, işkenceler ayyuka çıkar. Siyasi partiler, sendikalar, dernekler, gazeteler kapatılır. Demokrasiden yana sanatçılar, yazarlar, sanatçılar, öğretmenler, profesörler görevlerinden alınırlar, tutuklanırlar, gözaltında işkencelerden geçirilirler, kimi de katledilirler. Toplum yeniden kaos ortamına sürüklenir.

Böylesi bir ortamda, fiziki varlıklarını ayakta tutmak kaygısıyla binlerce kadın, erkek Avrupa ülkelerine, şehirlerine akarlar. Paris de bu sürgünlerden payına düşeni alır. Gelenlerin çoğu dilden yoksun, Fransa ekonomisinin ihtiyaç duyduğu meslekleri yok, olanlarsa dil sorunundan mesleklerini icra etmekten yoksun. Yani sudan çıkmış balık gibiler. Barınacak bir çatı, doyuracak bir iş gerek. Türkiyeli sürgünler, güçlü dayanışma özellikleriyle yaşamı idame sorunlarının üstesinden gelirler zamanla.

Sosyal varlık olmanın gereği, okumak, öğrenmek, dünyada ve ülkede gelişmelerden haberdar olmak, yeni yaşama ayak uydurabilmek için dile hâkim olmak ihtiyacı kendini dayatır.

1970'li yılların ikinci yarısında filizlenen kitabevi projesi, bu dönemde yaşam bulur. Başlangıçta 200'ü geçmeyen kitaplarla açar kapısını. Zamanla binlere ulaşır raflardaki kitaplar. Günlük gazeteler, haftalık, aylık, üç aylık dergiler kapının hemen solundaki raflarda okuyucularını bekler. Bilim, teknikten, kültür sanata ülkede yayınlanan birçok dergilere bu kitabevi sayesinde ulaşır okurlar.

Fransızca öğrenmek isteyenlere seviyelerine göre kaynaklar önerilir. Türkçe öğrenmek isteyen Fransızların da uğrak yeridir Özgül Kitabevi.

İmza günleri düzenlenir zaman zaman, okurlar yazarlarla buluşur. Aranan kitap yoksa eğer, sipariş verilir tek bir kitap bile olsa.

Özgül Kitabevi, Paris ve çevresinde hatta tüm Fransa`da yaşayan Türkiyeli emekçilerin, aydınların, öğrencilerin kitaplar, dergiler, CD'ler, gazeteler aracılığıyla ülkeyle bağlarını kuran köprü olur 31 yıl boyunca. Ufkunu genişletmek, varlığını zihinsel zenginlikle değerli kılmak isteyenlere, bilimsel araştırma incelemelerden, roman, hikâye, şiirlere, tarih, coğrafyadan, siyaset, psikoloji, sosyolojiye binlerce kitapla malzeme sunar. Türkiye kökenli yazarların yanı sıra, Türkçeye tercüme edilmiş dünya edebiyatından yazarların eserlerinin bulunduğu bir mekân. Farklı çevrelerden insanları kucaklayan bir kültür yuvası.

Berlin'in Kreuzberg'i ne ise, Paris'in Strasbourg St Denis'i öyle! Yine de farklılıklar var. Strasbourg St Denis, Gare du Nord'a (Kuzey Tren Garı) yakınlığı dolayısıyla geçmişten beri yabancılar semti olarak biliniyor. Bir zamanlar Yahudi kökenliler, ardından Grec (Yunanlılar) 80'li yıllardan günümüze Kürtler, Türkler, Hintler, Pakistanlılar, Kuzey- Orta Afrikalılar iç içe. Türkiyelilerin işyerleri, bakkallar, kasaplar, restoranlar, dönerciler, turizm acentaları, reklam şirketleri,

Françoise, 12 Mayıs 2014 Pazartesi, sabaha karşı yaşama veda etti. O, Nâzım Hikmet'in dizelerinde dile getirdiği "milyonların milyonda biri, O bir sıra neferidir". Alçakgönüllülüğü, fedakârlığı, çalışkanlığı, sâde yaşamıyla 57 yıllık kısacık ömründe, çeşitli uluslara mensup insanlardan oluşan koskocaman bir aile yarattı. Yüzündeki gülücüğüyle hep aramızda olacak.

Paris, 13 Mayıs 2014

Başladı işe,
Bitirdi işi..
Başlarken avaz avaz bağırmadı.
Bitirdi ve:
-Gelin seyredin, diye
dört yanı çağırmadı..
O milyonların milyonda biridir.
O bir sıra neferidir.
Damarlarındaki bilmem hangi soyun kanı değil..
O bir yarış hayvanı değil.
Yüzü herkesin yüzüne benzer.
Su içer ağzıyla ayaklarıyla gezer...
Onun için; başlayan, biten, başlayan iş var,
sorgu soruş yok..
Gidiş var.
Duruş yok..
O milyonların milyonda biridir.
O bir sıra neferidir..

Nâzım Hikmet "Sıradaki"

kuaförler ve de sabahtan akşama tıklım tıklım malum erkek Türk/ Kürt kahveleri bu mahallede yoğun.

Yolu Özgül Kitabevine düşenler, Paris ve çevresinde düzenlenen, sinema, tiyatro, konser gibi kültürel etkinliklerden haberdar olur.

Fransa'da kronikleşen ekonomik kriz, elbette her yerde olduğu gibi emeğinden gayrı sermayesi olmayan emekçilerin belini büküyor. Nisan başından beri, Devlet Bütçesinden sorumlu Bakan, Jerome Cahuzac skandalıyla çalkanıyor Fransa. 5 milyondan fazla insanın açlık sınırında yaşamaya mahkûm edildiği ortamda Cahuzac'ın vergi ödememek için

600.000 € geliri İsviçre bankalarından Singapur'lara kaçırmasını önce inkâr ardından itiraf etmesi son günlerin gündemi. Oysa Cahuzac buzdağının yalnızca su yüzünde görünen kısmı.

Paris'te küçük işyerleri peş peşe kapanıyor. Kitabevleri de ekonomik sıkıntılarla baş edemeyenler arasında. Quartier Latin'e yıllardır damgasını vurmuş kitabevleri bile kapılarına kilit vurdular. Ve yıkım devam ediyor. Ancak bazı alanlarda spesiyalleşmiş küçük çaptaki kitabevleri işleticilerinin fedakârca çabalarıyla FNAC gibi devlerin karşısında yıkıma karşı direniyorlar. 58, rue Gay-Lussac 75005 PARİS adresinde sosyal bilimleri içeren eserlerle "Librairie Le Point du Jour" 70'li yılların sonlarından beri varlığını sürdürmeyi başarmış ve hâlâ direnen kitabevlerinden biri.

Kitabevi olmanın yanı sıra tercüme ve danışmanlık hizmetleri de veren Özgül Kitabevi, 23 Mart 2013, Cumartesi akşamı kalabalıktı. Okuma veya imza günü değildi. Yalnızca kitap almak için değil, çoğu insanın kitap sayfalarını karıştırmak ya da sohbet etmek, selam vermek için uğradığı bu mekân artık kapanışını ilan ediyordu. Özgül Kitabevi bu Cumartesi akşamı okurlarıyla, dostlarıyla vedalaşıyordu.

15, rue de l'Echıquier 75010 PARİS adresinde, 1982 Mayısında tomurcuklanan, 80'li, 90'lı yıllarda çiçekler açan Özgül Kitabevi 26 Mart 2013 Salı günü soldu.

32 yıldır tüm zorluklara rağmen, büyük özverilerle, çabalarla Paris'te ilk ve tek Türk kitabevini kuran yaşatan, fedakâr, alçakgönüllü Françoise ve Rüstem'e;

Kira, sigorta, elektrik, su, telefon faturalarından, TVA, Urssaf, İmpôts beyannamelerinden uzak, sağlıklı, huzurlu uzun bir yaşam diliyorum.

"Kıyamet Gününde"! tüm dünya sulara gömülürken !!, Nuh'un Gemisi gibi üstte kalacak Ege sahillerinden !! bir köşede, "Özgül Kitabevi"nin hikâyesini kaleme almalarını da diliyorum. Ne de olsa kitabevi, dünyaya açılan pencerelerden biri olmasının yanı sıra sosyal bir laboratuvardı!

Paris, 31 Mart 2013 ✎

Genç ve güçlü bir kalem, Lorîn S. Doğan

Röportaj: Birsen İNAL

Kürt yazar Lorîn DOĞAN'I tanıyalım istedim Güney dergisinin bu sayısında. Yine Amed, yine aydın bir yüz ve yine Mezopotamya'nın sarı sıcak güneşinin sıcaklığıyla, sıcakça bir MERHABA GELSİN GÜNEY OKURLARINA...

Onu ilk kez bir toplu taşıma aracının içinde görmüş ve yayıncım Lal LÂLEŞ tanıştırmıştı. Üç edebiyatçı yan yana gelirse alan dar da olsa konu ister istemez edebiyat olur. Söyleşi yapacağım bayan bir yazar arıyorum deyince; iyileşecek hastanın doktor ayağına gelir misali "Aramana gerek yok, aradığın yanı başında, hemen sözünü al..." dedi Lal Lâleş.

Lorîn Doğan kimdir? Nasıl bir ortamda büyüdü?

Nusaybin'in Gundik Şikro adıyla bilinen, Süryani köyünde dünyaya geldim. Ailem o zaman pamuk işiyle uğraştığı için, o yaz orada bulunmuşlar. Nusaybin'de, kalabalık bir ailede büyüdüm. Annem iyi bir anlatıcı… Çocukluğum masalların, geçmişe dair olayların ve hikâyelerin sürekli anlatıldığı bir ortamda geçti. Belki de o zamandan kalmadır, hikâyeleri hep merak ederim ve iyi bir dinleyicimdir.

Yetiştiğin ortamın sanatın üzerindeki etkisini nasıl açıklayabilirsin?

Bir insanın çocukluğunun peşini bırakmadığına inanıyorum. 1980 yılında beş yaşındayım ve çocukluğumda hep bir şeyler olduğunu hatırlıyorum. Sanırım o hatırladığım şeyler beni hep izledi veya ben onları hep izledim. Bazen anneme hatırladıklarımı söylediğimde şaşırıyor ve ekliyor, "Ama sen o zaman çok küçüktün, onları hatırlıyor olamazsın…" der. Ama evimize geniş paçalı gençlerin gelip gittiğini, insanların korku ve telaşla şehri terk etme telaşı içinde olduklarını, sınırda kaçakçıların öldüğünü, kitapların gömüldüğünü, ölen gençler için ağıtlar yakıldığını hatırlıyorum. Ve bütün bu izlerin yazdıklarım üzerinde tabii ki çok büyük bir etkisi var.

Yazmaya ne zaman ve nasıl başladın?

Her ne kadar daha önceden karalamalar düzeyinde olsa da, ciddi olarak yazma işine 2000 yılında başladım. Yazdıklarını uzun süre kendine saklayanlardanım. Bilmiyorum niye ama ilk öyküyle yazmaya karar verdim ve o zaman bunun için uzun bir okuma sürecine girdim. İlk kitabımın öyküleri çoğunlukla 2003-2004'te yazıldı. Çok sonra bir kitap fikri oluştu.

Ailende veya yakın çevrende senden başka yazan var mı? Seni yazmak için motive eden ne oldu?

Yok, ailemde yazan başka kimse yok. Belki birçok şey… ama ilk zamanlarda beni en çok motive eden şeyin hep Diyarbakır'ın kendisi olduğunu hissediyorum.

***Süper… Birşey yazmak için Diyarbakır malzeme deposudur geçmişten ta bugüne… Yanılmıyorsam ilk kitabın* 'Kirasê Teng' DAR ELBİSE'dir. Kitaptan biraz bahseder misin?**

Evet, ilk öykü kitabım **"Kirasê Teng"** 2007' de Avesta'dan çıktı. Kitapta; sınırda geçen hikâyeler, Nusaybin, 90'lı yılların siyasi kaos ortamı, kadınların toplumla, erkekle yaşadığı birtakım çıkmazları, yaraları anlatan hikâyelerin atmosferi mevcut.

Kaç kitap oldu?

İki öykü kitabı... Kirasê Teng (Dar Elbise) ve Destên Vala (Boş Eller).

Seni besleyen nedir? Konularını nasıl seçiyorsun?

Konu seçimi tesadüfi mi oluyor, yoksa içindekileri kâğıda dökmek için bir konu icat ediyorsun ya da hayatta karşılaştığın bazı olaylardan mı etkilenip yazıyorsun?

Sanırım beni en çok besleyen çocukluğum ve Kürdistan coğrafyası… Ve yazdıklarım da bu coğrafyada karşılaştığım, hissettiğim, tanık olduğum anların ve seslerin izleri… Genellikle notlar tutuyorum, öyküleri kendimde besliyorum. Sonuçta kendimde biriktirdiklerim ruhsal dünyamda bir atmosfer oluşturuyor ve o zaman yazmaya başlıyorum.

Edebiyatı sevmeni sağlayan yazarlardan birkaçını saymanı istesem…

Edebiyatı sevmem ilk Jack London ve John Steinbeck ile oldu. Ve tabii başka başka yazarlar; Dostoyevski, Oscar Wilde, Milan Kundera, Doris Lessing, Cegerxwîn, Şêrko Bêkes, Arjen Arî, Hesenê Metê, Mehmed Uzun, Sabahattın Ali…

Öğretmenlik yapıyorsun. Uğraşın insan, yazmak için malzemen bol. Meslek hayatındaki yaşanmışlıklar öykülerinde yer alıyor mu?

"Destên Vala" kitabımda çocuklardan çok beslendim. Destên Vala (Boş Eller); savaş ortamında büyüyen çocukların oyunlarını, diyaloglarını, yaşadıklarını anlatan hikâyelerin oluştuğu bir kitap. Kitapta 16 öykü var ve öykülerin nerdeyse tamamı bu atmosfer ile yazılmış. Öyküleri yazdığım süreçte çocukların hissettiklerini, tepkilerini çok gözlemledim. Sanırım öykülerde onlara ait çok ses var.

Lorîn DOĞAN'a 24 saat yetiyor mu? 25. saati düşündün mü hiç zamansızlıklarda? Bir gün sadece yazmaya odaklanabilsen, yazmak keyifli olur mu? Yoksa zamansızlık içinde zaman yaratarak yazmak mı sana daha iyi geliyor?

Bu aralar, zaman kavramı ile çok kavgalıyım… Sanırım kendimde biriktirdiklerim gittikçe çoğalıyor ve zamanın bunları üretmeye yetmeyeceği kaygısını çok yaşıyorum. Başka işle uğraşmanın, insanı bir yere kadar beslediğini düşünüyorum… Ama şu anda edebiyatın, sanatın hayatımın bütün anlarını ele geçirmesini istiyorum.

Bazen insanın okuduğu veya yaşadığı bir şey hayatını değiştirebiliyor. Lorîn DOĞAN'ın da okudum/yaşadım ve hayatım değişti diyebileceği bir kitap ya da yaşadığı bir olay var mı?

Ben insan hayatının tek başına, bir kitap okudu veya bir şey yaşadığı için değiştiğine inanmıyorum.

İnsanın bilinçaltında, genlerinde sakladıkları, insanı bazen bir şeyleri tercih etmeye doğru itiyor. Ve o tercih ettiklerimiz, çoğu zaman hayatımıza yön verenlerdir... Hayatta yaşadığımız kırılma noktaları, belki de ruh dünyamızı dağıtıp yeniden düşünmemizi, hayata başka bir bakıştan devam etmemizi sağlıyordur… Benim de tabii ki hayatta kırılma noktalarım olmuştur ve bunlar hayatıma yön vermişlerdir.

Yazma serüveninle ilgili olarak seni en çok mutlu eden olaylardan birisi nedir?

İlk kitabım "Kirasê Teng" çıktığında, Nusaybin'e gitmiştim. Kapıdan içeri girdiğimde, annem ayağa kalktı ve beni kucakladı. Ama annemin beni kucaklaması, öpmesi her zamankinden daha farklıydı, daha yumuşak, daha sevgi doluydu. Tabii nedenini bilmediğim için, üzerimde bir şaşkınlık... Daha bu karışık duyguyu yaşarken annem "Çok güzel yazmışsın, yazman için daha sana anlatacağım çok hikâye var." dedi. Tabii bunu Kürtçe söyledi. Sonra öğrendim, kardeşim kitaptan ona "Gora Bêkêl" öyküsünü okumuş. Öyküde ben ve annemin arasında geçen diyaloglar, mezarlığa gidişimiz, bir mezarlığın isminin nasıl "Şehid Mezarlığına" dönüştüğü anlatılıyor. Annemin beni o anki kucaklama duygusunu hatırladıkça, kendimi iyi hissediyorum. Ve kendime şunu diyorum, "iyi ki annemin anladığı dilden, annemin diliyle yazıyorum… iyi ki edebiyat ile tanışmışım"

Öykülerinle ilgili ne gibi tepkiler aldın?

İki kitabım için de iyi tepkiler aldım. Ama sanırım, kadınları konu alan öykülerde; toplumu, kadını insanların alışık olmadığı farklı bir açıdan ele alış olduğu için, bu öyküler insanların hafızasında daha çok yer alıyor.

Son dönemde Kürt Edebiyatının durumunu nasıl görüyorsun?

Son dönemde çıkan çok iyi kitaplar var. Ama daha yazılacak çok şey var… Sonuçta Kürtçenin çok uzun bir süre konuşma ve yazma dilinde yasak edilme süreci yaşadığını biliyoruz. Hâlâ bu yasak ve engeller birçok şekilde devam etmekte… Böyle bir süreci yaşayan bir dilin edebiyatının da çok sancılı ve zorlu bir süreç yaşayacağı bir gerçek.

Çok gençsin, gelecek ile ilgili projelerin mutlaka vardır. Projelerinden söz eder misin?

Şu anda elimde tamamlamayı bekleyen bir çalışma var. İlk onu bitirmek istiyorum…

Söze başlarken 'GÜNEY 'demiştim. Bitirirken de Yılmaz Güney demek istiyorum. YILMAZ GÜNEY sineması Kürt sineması mıdır, değil midir konusunda son zamanlarda tartışmalar var. Bu konuda sen ne diyorsun?

Bunun uzun süre konuşulup, bittiğini sanıyordum. Bunu her ne kadar uzun uzadıya konuşmak gerekiyor gibi görünse de, ben sadece şunu demek istiyorum. YILMAZ GÜNEY sineması, Kürt sinemasıdır.

Lorîn DOĞAN da bir gün senaryo yazar mı? Ya da bir gün karşına öykülerini sinemaya uyarlamak isteyen bir yönetmen çıkarsa; öyküdeki kahramanı oynamak ister misin? Ben seni başrolde hayal edebiliyorum çünkü çok da duru ve natürel bir güzelliğin var.

Teşekkür ederim… Bir filmde oynama fikrini hiç düşünmedim.

Yıllardır kendimde beslediğim ve senaryo olmasını istediğim bir öykü var. Şartlar oluşursa, sinemaya da uyarlanmasını istiyorum. Çünkü sinema kolektif bir alan, iyi bir öykünün olması yetmiyor, bunun için birlikte çalışacağın ekip de çok önemli. Umarım bu isteğim gerçekleşir... Yazdığım öykülerde ise kısa film atmosferi çokça mevcut. Tabii ilerde bir yönetmen, bir öykümü başka şekilde sinemaya uyarlayabilir, bilemem…

Başka öykülerini de okuyabilmek dileğiyle! Teşekkür ederim sevgili meslektaşım Lorîn DOĞAN...

Ben teşekkür ediyorum. ✎

STRUMA OLAYI VE KİTABI ÜZERİNE

H. DEMİRCİYAN

Yıl 1941'in son ayları, Avrupa, Hitler-faşizmin zulmü, işgali ve saldırganlığı, korkunç bir gem vurulmamış Alman ırkçılığının esareti altında inlemektedir. Fransız burjuvazisinin ülkesini Hitler işgalcilerine peşkeş çektiği koşullarda ve cılız direnişlerin yanında, top yekün direnen Sosyalist Sovyetler Birliği sosyalizmin anavatanını savunmaktadır. Bu savaşta Hitler'in kaderini belirleyen ve O'nun ininde yok olmasını sağlayan Sovyetler Birliği 20 milyona yakın insanını kaybetti. Yine bu savaşta ırkçılığın korkunç ceremesini çeken ve soykırıma uğrayan Yahudi halkı 6 milyon insanını kaybetmiştir. İşte Struma olayı da bu yıllarda katliama uğrayan Yahudi halkının çok küçük bir parçasının başına gelen yüzlerce olaydan biridir. Struma isimli geminin macerası Romanya'nın Karadeniz kıyı şehri Köstence'den başlayıp İstanbul'da son bulan bir trajik dramın hikâyesidir.

Struma olayını ülkelerimiz açısından önemli kılan ise, olayın geçtiği mekânda yatmaktadır. Olay 12 Aralık 1941 de Romanya'nın Köstence limanında başladı ve 24 Şubat 1942'de sabaha karşı İstanbul açıklarında son buldu. Takriben 72 gün süren bu dram geminin bir torpido ile batırılması ile son buldu. Karadeniz sularına gömülen 769 Yahudinin bu dramı tarih sahnesinde **Struma** olayı olarak yer aldı.

Struma Olayının kısa özeti:

Hitler-faşizminin Almanya'da 1933'de iktidara gelmesiyle başlayan süreçte Avrupa'nın birçok ülkesinde faşizm burjuvazinin yönetme biçimi olarak gündemdedir. Romanya da bundan nasibini almış ülkelerden biridir. Bu dönemde, dizginlenmemiş ırkçı saldırganlık Romanya'da 750 bin civarında yaşayan Yahudi halkı, Almanya, Polonya, Avusturya vb. ülkelerde olduğu gibi soykırıma maruz kalmıştır. Almanya'daki SS'lerin Romanya'daki ismi Yeşil Gömlekliler ve vurucu timleri ise kendini Demir Muhafızlar olarak adlandırmıştır. 1941 yılı ortalarına gelindiğinde Romanya'da soykırıma uğrayan Yahudi sayısı 350 bin ulaşmıştır. Bu katliamlar zorunlu olarak Yahudileri Romanya'dan kaçma yolları aramaya itmiş, bu itiş insan tacirleri için yeni bir kazanç pazarını yaratmıştır. Birileri katliam ile uğraşırken fırsatçılar rüşvet vb. araçlar yoluyla bu durumu paraya çevirmeyi bilmişlerdir. Para ile canlarını kurtarmaya çalışan Yahudiler de bu pazarın alıcılarıdır.

Struma 769 Yahudiye mezar olan bir geminin ismidir. Gemi yoluyla Köstence limanından Romanya'yı terk etmenin bedeli kişi başı 1000 dolardır. Lüks gemi reklamıyla başlayan serüvende kullanılan şilep kum ve hayvan taşımacılığında kullanılan devşirme bir vapurdur. Motoru bozuk, 100 insandan fazla alamayacak Struma isimli şilepe 103'ü çocuk, çoğu genç 775 Yahudi insan bindirilmiştir. İnsanların bu kaçış için ödedikleri toplam para miktarı 1 milyon 400 bin dolar civarındadır.

12 Aralık 1941 akşamı Köstence limanından demir alan geminin hedefi Karadeniz/Boğazlar yoluyla veya karadan Yahudilere Tevrat'ta vaadedilmiş olan **"bal ve sütün aktığı ülke" Filistin**'dir. Hareketten kısa bir zaman sonra bozulan motorun tamiri için tamircilere verilmesi gereken para, yolculardan toplanan ziynet eşyalarıdır.

Struma 14 Aralık 1941 sabahı motorunun miyadını doldurmuş haliyle İstanbul Boğazı girişinde Alemdar isimli römork ile çekilerek İstanbul Sarayburnu açıklarına 775 yolcusuyla demir atar. Evet, bundan sonrası Struma'nın Türkiye macerasıdır.

Gemi İstanbul'a varmadan Nazi Almanya'sından İstanbul Alman Konsolosluğuna gelen "gemide dizanteri salgını var" haberi Türk makamlarına ulaşınca hiçbir araştırma inceleme yapılmadan gemi dönemin **Refik Saydam** hükümetinin verdiği bir emirle karantinaya alınır. Böylece bu haber bir anlamda Türk makamlarının ruhlarını kurtarma gerekçesi olur. Çünkü Almanlar geminin geri gönderilmesini istemektedirler... O dönemde Filistin'e hâkim olan İngiliz emperyalistleri Araplarla aralarının açılmaması gerekçesiyle daha fazla Yahudinin Filistin'e geçişine izin vermemektedir. Struma'daki insanların karaya ayak basma umutları gün be gün azalır. 72 gün Sarayburnu açıklarında bekletilen gemiden karaya ayak basabilenler, bir hamile kadın dışında dönemin "İmparatoru" Vehbi Koç'un torpiliyle kurtarılan 3 kişilik Mobil Oil Romanya genel müdürü

Segal ailesi mensuplarıdır. 770 kişi 72 gün boyunca İstanbul Yahudi Cemaatin örgütlediği yiyecek ve içecek yardımlarıyla açlıktan ölmez. Son derece sağlıksız kış koşullarında 770 kişinin bir tuvalet kullandığı rezillik içinde sürdürülen yaşam! **Struma**'nın ölüme terk ediliş serüveni devam ederken, çektikleri eziyetten bunalan yolcular bir ara teknenin dışına çarşaflardan yaptıkları pankartlara "*imdat*" "*Bizi kurtarın!*" ve "*Yahudi Göçmenler*" yazarlar ve gemiye asarlar.

Yürüyen diplomasinin başarısızlığı sonucu, 23 Şubat 1941 günü Struma bir römork ile Karadeniz'e çekilerek kaderine terk edilir... İstanbul Boğazının Karadeniz'e açıldığı yerden 4-6 deniz mili uzaklıktaki bu kadere, alttan gelen bir torpido son verir. Torpidonun ispati sonucu paramparça olan **Struma**; enkazı, yolcuları ve müretebatıyla birlikte Karadeniz'in sularına gömülür. Struma'dan arta kalan kalaslardan birine tutunan David hayatta kalan yegâne yolcudur... Olayla ilgili detaylı bilgilerin günümüze taşınmasında esas kaynak ta **David Stoilar**'dir. 769 Yahudi insana Alman, Türk ve İngiliz makamlarının ortak çabaları ve işbirliğiyle Karadeniz mezar olmuştur.

Tarihte uzun zaman tozlu raflarda kalan bu trajik-dram son dönemde neden tekrar sahneye sürüldü sorusuna cevap vermeden önce hâlâ zihinlerde cevapsız kalmış bir dizi soru vardır.

Bunlardan biri Struma'nın kimler tarafından nasıl batırıldığı sorusudur? Yani torpido tartışması!

İddialardan biri Sovyetler Birliği'ne ait bir denizaltıdan atılan bir torpido ile batırıldığıdır. Bu iddiayı savunanların söyledikleri:

" David Stoilar'ın kurtuluşu, 26 Şubat 1942 tarihli Ulus gazetesinde çıkan şu haberle duyurulur:

"Dün, 25 Şubat 1942 tarihinde, Şile'nin 6 mil batısında denizde bir enkaz bulunmuş ve bunun dördü ölü, biri henüz sağ beş kişi olduğu tespit edilmiştir. Sağ olan 22-24 yaşlarındaki David isimli birisidir. Kendisi tedavi altına alınmış ve ifadesinde Struma gemisinde bulunduğunu, geminin bir torpile çarparak battığını söylemiştir."

*"Fakat Sovyetler çökünce açılan arşivler Struma'yı Sovyetler'in batırdığını ortaya koymuştu. Araştırmacı Halit Kakınç'ın **Struma** adlı kitabı yeni yayınlandı. Dün tanıtımı yapılan kitapta Sovyet belgesi ilk defa Türk kamuoyuna açıklandı. Karadeniz'deki bu tür gemilerin batırılması için **"İlerici Halkların Büyük Önderi Stalin Yoldaş"** emir vermiştir, Struma'yı ShCh-213 adlı Sovyet denizaltısı torpil ile batırmıştır!"* (Taha Akyol, 12.09.2012, Hürriyet)

Bu iddia Türkiye'de hemen hemen herkesin ileri sürdüğü bir iddiadır. İlk de değildir. ***Zülfü Livaneli*** tarafından yazılan ve 2011 yılında İstanbul'da yayımlanan ***Serenad*** isimli romanda da geminin Sovyet denizaltısı tarafından batırıldığı anlatılır. 1993 yılında bir inceleme yapan Prof. Çetin Yetkin'in de 2014 "Struma: Bir dramın içyüzü" ismi ile yine yayınlanmıştır. Serenad adlı romanında Livaneli şunları aktarır:

*" Sonraki günlerde Struma'nın batması, daha doğrusu batırılması olayı çok konuşuldu. Birbiriyle çelişen çeşitli söylentiler çıktı ortaya. Türkler torpilledi diyenler de vardı. **Almanlar** batırdı diyenler de. Boğaz'dan Şile'ye doğru çekilirken kimsenin haberi olmadan Struma'ya bomba yerleştirildiği de konuşuluyordu.*

*Yıllar sonra Frankfurt Savcılığı'nın görevlendirdiği bir Alman araştırmacı, gerçeği ortaya çıkardı. SC 213 numaralı Sovyet denizaltısı torpillemişti Struma'yı. Çünkü Stalin'in Karadeniz'deki her kimliği belirsiz gemiyi batırma talimatı varmış. Teğmen Dejnenko komutasındaki Sovyet denizaltısı da **sabah** Struma'yı görünce, birkaç telsiz sinyali göndermişti. Yanıt gelmeyince torpilleyip batırmış." (Zülfü Livaneli, Serenad, 2011 İstanbul, sf. 325)*

Resmi makamlarında savunduğu bu iddianın dayandığı esas veri kaynağı araştırmacı; Alman tarihçi Dr. Jürgen Rohwer'dir. J. Rohwer "*Yahudi Mülteci Gemisi Struma ve Mefkure'nin Karadeniz'de Batışı"* (1965) kitabında bu olayı da anlatır. *("Die Versenkung der Jüdischen Flüchtlingstransporter Struma und Mefkure im Schwarzen Meer").* J. Rohwer, 1942-1945 yılları arasında Hitler'in savaş donanmasının bir parçası olan mayın temizleme botu "*Zerstörer Z 24*" (destroyer) de görev yapanlardandır.

Almanca Der Spiegel dergisinin 1965 yılındaki 20. sayısında J.Rohwer'in kitabı üzerine yazılan bir makalede Alman tarihçi Dr. Jürgen Rohwer 'e dayanarak ileri sürülen iddialar ise şöyledir:

Bir dizi laf salatası arasına yerleştirilen bilgilerden önemli gördüğümüz birkaç yeri aktaralım:

"24 Şubat 1942 de Struma isimli Bulgar ' Tuna Şilebi 24 Şubat 1942 Karadeniz'de Boğaz girişinin kuzeyinde bir torpido ile vuruldu. Denize açılmaya elverişsiz 16 metre uzunluğundaki gemi, 41 derece 26 dakika kuzey/ 29

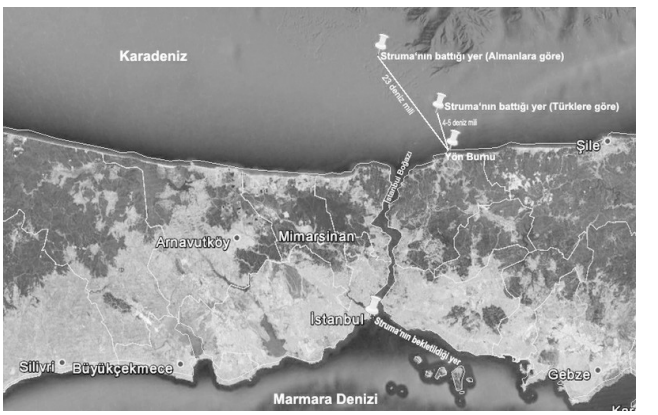

derece 10 dakika doğu koordinatlarında batmıştır. NS iktidarı bölgesinden kaçmak için Köstence limanından hareket etmiş olan gemide 763 Yahudi bulunuyordu"

Burada verilen kordinatlardan hareket edilirse Karadeniz'in Boğaz girişine olan mesafe takriben 14 deniz milidir. Tek kurtulan David'in denizden çıkarıldığı ileri sürülen Şile kıyılarına olan uzaklık ise takriben 30 deniz milidir. Halit Kakınç'ın 2012'de yayınladığı "Struma" (Destek Yayınları) adlı kitabında sf. 230-231'de Anadolu Ajansı'ndan yaptığı resmi açıklamada geminin battığı yer olarak; *"Boğaz dışında Yön Burnu'nun 4-5 mil açığında bir infilaktan sonra geminin batmakta olduğu haber alınarak mahalline tahlisiyeler gönderildi"* deniyor.

Haberi bizlere temelden farklı iki iddianın varlığını sunmaktadır. Türklere göre geminin battığı yer Boğazdan 4-5 mil açıklarda, Almanlara göre bu mesafe 14-15 deniz mili. Almanlar bu tesbiti 1962'de yapıyorlar, Türkler 1942 de… Türklerin verilerine göre Struma kıyıdan görülebiliyor. (Seranad sf. 319-323) Almanların verilerine göre görülmez bir uzaklıkta…

Der Spiegel "Sowjetyonale" 1959/ "Uj Kekt" Macar 1960 ve "New York Times" te yayınlanan Struma'nın Almanlar tarafından batırıldığının haberlerine değindikten sonra Rohwer'den şunları aktarılır:

"Yahudi taşıyıcı her iki gemi (Struma ve Mefkure…-BN) Almanlar tarafından değil, bilakis Sovyet savaş gemileri tarafından batırılmıştır. (bu anlamda Doğu Berlin tarafından Büyükelçi Klaiber'e karşı yöneltilen suçlamalar yanlıştır)."

Bu iddiaya temel olan gerekçe ise; "*Struma'nın torpillendiği 24 Şubat 1942 de Karadeniz'de hiçbir Alman denizaltısı yoktu.*"

Bu büyük bir yalandır. Türkiye 2. Dünya savaşına doğrudan bilfiil katılmamış olsa da, Almanlara vermiş olduğu destek bilinen tarihi gerçeklerdir.

Mina Urgan, *"**Bir Dinozorun Anıları***" adlı kitabında, Struma'nın batırılışıyla bağ kurmasa da, söz konusu yıllarda elektriklerin kesildiği önemli bir İstanbul gecesini şöyle anlatır:

"İsmet Paşa hükumetinin, savaşın başlangıcında Nazilere kolaylık yaptığına, Alman savaş gemilerinin Karadeniz'e geçmesine göz yumduğuna, bir rastlantı sonucu şahsen tanık oldum. Meslektaşım ve dostum Abdülbaki Gölpınarlı'nın Salacak'ta Kız Kulesi' nin karşısında, bahçesi deniz kıyılarına kadar inen bir evi vardı. O bahçede geceleyin arkadaşlarla demlenirken, İstanbul'un tüm elektrikleri aynı anda kesildi. Aysız ve yıldızsız bir geceydi. Zifiri bir karanlık içinde kalmıştık. Ama bir süre sonra, gözlerim karanlığa alıştı. Masadan kalkıp, sahildeki taşların üstüne oturdum ve dört beş savaş gemisinin önümden geçtiğini gördüm. Arkadaşları çağırdım, onlar da gördüler. Eğer Alman savaş gemileri değilse neydi bu gemiler, bilemem. İstanbul'un ışıkları, çok daha sonraları, sabaha karşı yandı…" (Mine Urgan, "Bir Dinozorun Anıları", 1999 İstanbul, sf.196)

Karadeniz'e doğru geçenler, Alman savaş gemileri miydi? Boğaz'ı su üzerinde geçmek zorunda olan denizaltılar gemilerin arasında mı saklanıyordu? Soruların cevabı bizce evettir!

Almanlar yapmadığına göre o kim yapmış sorusunun cevabı Rohwer göre;

"*Rohwer gerçekten ne olduğunu, nihayetinde Sovyetlerin Karadeniz'deki savaş yönetiminin yıllıklarına ve çeşitli Rus askeri yazışmalarına dayanarak tesbit edebildi.(*)" (*)" Savaş patlak verdiğinde kızıl Karadeniz'deki planlanan denizaltı gücü bunlardan daha küçük olan 6 tanesi demiryoluyla Hazar Denizine taşınmış olan, 13 tanesi henüz kullanıma hazır hale gelmemiş, eskilerinden birkaçının anda yenilendiği 63 denizaltından oluşuyordu. Eylül 1944 yılı sonunda kadar Sovyetler en az 32 denizaltı kaybettiler; yeni yapılan dokuzunu savaş sırasında hizmete soktular.*"

Der Spiegel Dr. Rohwer'e dayanarak devam etmektedir:

"SC-213 sayılı Sovyet denizaltısı – Moskova'nın verilerine göre – 24 Şubat 1942 tarihinde Boğaz girişinin 14 deniz mili kuzeydoğusunda 41 derece 26 dakika kuzey/ 29 derece 10 dakika doğu koordinatlarında birkaç dakika içinde batan bir şilebi torpidoladı. Bu bilgiler, Sovyet Deniz Kuvvetleri'nin Savaş Tarihi Bölümü şefi 1. sınıf kaptan rütbeli W.J. Ackasov tarafından tarihçi Rohwer'e mektupla doğrulandı. Kızıl deniz subayı, Rus denizaltısının o zamanlar "ismi tespit edilemeyen" bir şilebi batırdığını bildirdi. Oysa aslında bu günde Boğaz bölgesinde batırılan tek gemi "Struma" idi.

Yalnız başına burada ileri sürülen iddiayı çürütebilecek en önemli veri, geminin battığı yerle ilgili verilen kordinatlardır. Atıfta bulunulan Ackasow'un 1962 mektubundaki açık olmayan muğlak ifadesi kesin veri olarak sunulmaktadır. Güya ismi/kimliği bilinmeyen batırılmış gemi o tarihte orada olan tek gemi Struma'ymış! Dayanılan belirsiz verilerle Alman Nazilerini temize çıkarma çabaları sırıtmaktadır.

Bu olayda Almanların, kendi sorumluluklarını atalarına dünyayı dar eden, tarihin en büyük savaş yenilgisini tattıran dönemin sosyalist Sovyetler Birliği'ne yükleme çabaları ve düşmanlıkları anlaşılır bir durumdur. Soğuk savaş döneminde ortaya atılan bu veriler anti-komünizm histerilerinin bir parçası olarak da algılanmalıdır. Yapılan, Dr. Rohwer'in de dâhil olduğu ideolojinin tarih çarpıtıcılığıdır. Bu tür tarih çarpıcılığına Alman hâkim sınıflarının ihtiyacı vardır. Bu ilk de değil-

dir. Bu bağlamda bizimkilerin yaptığına ise yardakçılık ve çanak tutuculuk denir.

24 Şubat 1942 tarihli Vakit gazetesinde yer alan bir haberde ***İstanbul'dan bir Bulgar limanına gitmek üzere yola çıkan "Çankaya" adlı vapurun da, Boğaz'a yakın Türk karasularında batırıldığı yazılıdır***. Savaş öncesinde ve sonrasında Yahudilerin faşizmden kurtulmak için Sovyet Rusya'ya yardım ettikleri ve aynı zamanda Sovyetlerin Nazilerin tüm Avrupa'da soykırımına uğrayan Yahudilere sahip çıktığı bilinen tarihi gerçeklerdir. SB'nin kapılarını sonuna kadar Yahudilere açmış olduğu gerçeğini düşünecek olursak, SC 213 no'lu Sovyet denizaltısının, her yanını salkım saçak sivil insanların doldurduğu Struma'yı batırması anlamsızlaşır. Torpilleme gündüz olmuşsa, güvertede insanlar yardım çığlıklarıyla pankartlar açmışlarsa, gemiye çok yaklaştığı ileri sürülen bir denizaltının komutanının periskopla (denizaltıların dışarıyı gören gözü) Struma'yı görmemiş olması hemen hemen imkânsızdır. Hem de 1168 metre (1 milden daha kısa bir uzaklıkta (Halit Kakınç, Struma, sf. 230) batırdığı bir gemide neyin olduğunu bilmeyecek bir denizaltı komutanının Halit Kakınç gibi yazar bozuntularının ileri sürdüğü *"sahili seyrederek votka içerken"* (H.Kakınç, Struma, sf. 225*)* gibi kafayı bulmuş olması gerekir.

Hem Almanların hem de Türklerin bu olaydaki tek ortak yanı ve her iki tarafın da iddia ettiği emri Stalin'in verdiği ve denizaltı komutanın da bunu körükörüne uyguladı saçmalığıdır. Bu saçmalığın altında yatan ise ortak Stalin düşmanlığıdır.

Sovyet denizaltısı Türkiye karasularına 4-5 mil kadar yakınlaşacak ve kendi çektirdiği bir gemiyi torpilliyecek ve de bundan Türk makamlarının haberi olmayacak. Bu büyük sahtekârlığa dün olduğu gibi bugün de ortak olanlar vardır. Taha Akyol, H. Kakınç vb.dir. Türk resmi makamları gemiyi batıranı bal gibi bildikleri için Anadolu Ajansının 24 Şubat 1942 tarihli resmi makamlara dayanarak verdiği haberde **'kimin batırdığı'** konusunda tek kelime edilmemektedir. (bkz. H.Kakınç, Struma sf. 231)

Konu üzerine yazılan makale ve kitaplardan çıkan ortak bir nokta da batırma eyleminin karadan gönderilen bir torpil ile değil, denizden düzenlenen bir saldırıyla meydana geldiği yönündedir. Öyleyse bu saldırının bir denizaltı tarafından düzenlenmiş olma ihtimali çok fazladır. O dönemde Karadeniz'de üç ülkenin denizaltıları fink atıyordu: Almanya, İngiltere ve Sovyetler Birliği... Sovyetlerin Struma'yı batırmada herhangi bir çıkarı söz konusu olmadığına göre bu iş sonuçta Alman, İngiliz ve Türklerin sorumluluk hanesine yazılması gerekir.

Kimin hangi oranda sorumluluğu vardır?

Öncelikle Almanlar en büyük payı temsil etmektedirler. Çünkü Karadeniz'in sularına gömülen bu insanlar, Romanya'daki Alman/Nazi soykırımından kaçan Yahudilerdir. Alman faşistlerinin 20. Ocak 1942'de Berlin/Wannsee-Konferansında, Hitler denen azılı ırkçının **"Yahudi sorunun nihai çözümü olarak"** sunduğu çözüm planı; Yahudileri bir bütün olarak yok etme planıdır. Avrupa'nın çeşitli ülkelerindeki temerküz kamplarındaki soykırım ve katliamlar bu planın uygulanmasıdır. Naziler kollarının ulaştığı her alanda Yahudileri ‚*temizleme*' katilliğinden geri durmamışlardır. Struma'daki katliam da bu planın küçük bir parçasıdır. Kaçarken yakalama ve imha etmedir!

İngilizlere gelince, o günlerde Filistin İngiliz emperyalistlerinin egemenliği altındadır ve orada yaşayanlara verilen sözler ile Struma'daki insanların Filistin'e ulaşma istekleri andaki çıkarlara ters orantılıdır. Emperyalist çıkarlar insani çıkarların önündedir. Oynadıkları rezil diplomasi oyunları Struma somutunda Almanların ekmeğine yağ sürmüştür. İngiliz Sir Josiah Wedgwood' un o günlerde İngiliz Avam Kamarası'ndan Türkiye'ye yönelik sarf ettiği "***Struma'yı Nazilere gerisin geriye gönderenlerin prototipleri ve liderlerinin Hitler'le birlikte asılacakları günü görmek isterim…"*** sözleri suçlarını örtbas etme çabalarının yanı sıra Türklere yaptığı göndermeyle onlara Struma olayındaki paylarını hatırlatır.

Elbette İngiliz sömürgeciliğinin Orta Doğu'daki en üst yetkilisi olan ve Struma'daki insanların karaya çıkarılmaması konusunda Türkiye'ye baskı yapan diplomasinin İngiliz cephesindeki başı Lord Moyne dir. 6 Kasım 1944'de Yahudiler tarafından öldürülür. Olayın sanığı olarak yakalanan 17 yaşındaki Eliahu Hakim ve 22 yaşındaki Eliahu Bet-Zouri, 22 Mart 1945'de Kahire Cezaevi'nde asılırlar. İki genç adam, cinayeti neden işledikleri sorulduğunda, mahkemede şu yanıtı verirler : *"Struma'nın öcünü aldık !..."*

Gelelim Türkiye'nin bu olaydaki payına… Struma katliamı sırasında iktidardaki İnönü önderliğindeki Kemalistlerin resmi dış politikası TC yi savaştan uzak tutma politikasıdır. Güçler dengesi ele alındığında ve TC'nin Sovyetler Birliği'ndeki sosyalist rejimle barışık olmadığı gözönünde tutulduğunda kendi açılarından haklı konumdadırlar… Fakat sözüm ona tarafsız görünmelerine rağmen el altından Alman faşistlerini desteklediklerini onlara krom hammaddesi vb. ürünler sattıkları, Boğazları Alman savaş gemilerine açtıkları biliniyor. Dönem Almanya'daki gibi ırkçılığın ve anti-komünizmin arttığı bir dönemdir. Birçok Kemalistin

bugün bile savunduğu *"Oysa Türkiye Nazi'lerden kaçan yüzlerce Yahudi'ye kapılarını açmıştı."* gerekçesi Struma olayındaki sorumluluğundan arınmaya yeterli gerekçe değildir. Struma olayında savaştan kaçıp kendine sığınmış olan mazlumu koruma ve kollama görevini hiçe saymıştır. Dönemin Refik Saydam hükümeti halklarımızın misafirperverliğine zeval getirmiştir. Bu gün dahi *'o günki şartla*r' gerekçesine sığınanlar bilmeli ki, o gün de pekâlâ o insanların hayatı bir türlü kurtulabilinir idi! Sorun andaki kafa yapısı ve çıkarların hareket tarzını belirlediğinde yatmaktadır. En basiti insanlar gizlice / diplomasiden uzak karaya çıkarılır, gerekirse gemi batırılabilinirdi! Ama Naziler gibi '*Yahudi düşmanlığı'* ruhuna işlemiş ise, elbette onların kasabına kolaylıklar sunmaktan geri kalmazsın! TC nin o gün yaptığı tam da budur. Sorun yalnız başına o günki hükümet üzerindeki baskı meselesi değildir. Bu olayda TC'nin sorumluluğuna bu şekilde yaklaşanlar, kendi sorumluluklarının üstünü örtme çabasındadırlar.

Struma katliamını açıklarken burjuva Alman belgeleri temel alınamaz. Çünkü onlar bir tarafı temsil etmektedirler. Türkiye'de bu konuda yazı kaleme alanların yaptığı en önemli hata tam da budur.

Halit Kakınç'ın kitabı üzerine bir kaç dipnot;

— Öncelikle kullandığı dil bilimsel olmadığı gibi kurgusu da hoş durmuyor… Sanki herkes anlarmış gibi, kullandığı bir dizi yabancı dilden kavramları açıklama zahmetinde de bulunmamış (sf. 26 ' *Jude Verrecke'* – geber Yahudi.-BN). Türkçeye kazandırılmış bazı kavramları da yanlış kullanmakta. Örneğin *'zorunlu çalışma kampları'* olarak adlandırdığı, yani Nazilerin kendine muhalif gördüğü en başta Yahudiler, komünistler, devrimciler, Roman -Sintilerin toplandığı kamplara türkçede **temerküz / toplama** kampları denilmektedir. Kitapta daldan dala atlaması okuru bezdiriyor... Çünkü ne roman ne de belgesel olan bir kitap üretmiş! Struma'yı anlatırken birden Osmanlıya geçiyor, o yetmiyor, Kemalist Türkiye'nin azınlıklar sorununu irdeleniyor… Osmanlıya övgü, Kemalistlere yargı içe geçmiş!

— Dayandığı belgeler/kaynaklar konusunda yeterli bilgi/açıklama hemen hemen hiç yoktur… İsmini vermeden Alman tarihçiden aşırdığı bilgiler yukarda açıkladığımız gibi dayanılmaması gereken belgelerdir. Örneğin patlamadan sonra David'le birlikte gemi parçasına tutunmuş daha sonra ortadan kaybolan Dikof (sf.19) hangi belgeye dayanarak kurgunun parçası yapılmış? Belli değil.

— Sorumluluklardan arınma için yazıldığını söylediği kitapta AKP yağcılığı sırıtmakta, AKP penceresinden CHP'ye yüklenirken sorumluluğu dönemin birkaç emniyet görevlisine de yıkmaktadır: Sf. 62-79 arası. Dert Yahudiler değil Kemalistler.

— Halit Kakınç'ın olaya yaklaşımı tarafsız olmadığı gibi nesnel de değildir… Tarafsız değil yer yer Kemalist, *'Bu çalışmanın amacı, o dönemin Türkiye'sini aklamak ve karalamak değildir.'* (sf. 14) yer yer AKP ısmarlamış, o da yazmış görünümü sırıtmaktadır,

— Bir dizi tarihi gerçek açıklanırken o günün koşulları gözardı ediliyor… Kemalistlerle Naziler karşılaştırılırken Nazileri küçümseme var, günümüzde AKP ile Nazileri aynılaştıranlar gibi… Kemalistler AKP dalaşında Yahudi sorunu kullanılıyor havası var: Sf. 168-174

— Alıntı yapılır, kimden olduğu belirtilmez. Sf. 108-109

— Stalin düşmanlığında mesnetsiz/belgesiz iddialar… sf. 149/226/228/230 H. Kakınç'ın iddiasına göre Sovyet denizaltısı Struma'nın bir mülteci gemisi olduğunu bile bile batırmış!

— Sf. 180 de Cumhuriyet gazetesindeki bir karikatür üzerine yürütülen sohbette neden karikatürü yayınlamadığına bir anlam veremedik.

— Olayla alakası olmayan bir dizi sorun kitaba sokuşturulmuş. Sf. 184-188…

— Kitapta yer yer H.Kakınç'ın anti-semit yaklaşımları vardır. Örneğin*; 'Yahudiler, sayısız kıyımlar yaşadılar. Bir görüşe göre, birinci tapınak zamanında putperestlikten vazgeçmeyenlerin ruhlarıydı bu soykırıma uğrayanlar. Kefaretlerini ödediler. Gerçekten böyle midir, tam olarak emin olamayız. Ama Tanrı'nın daima asla bilmeyeceğimiz kendine göre nedenleri vardır.' (sf. 224)* Anti-semitlerin bu temel tezi hiçbir ayrım yapılmazsızın söylenmektedir.

— Kaptanın ismi bu kitapta Denezko sf. 225 Seranad'ta ise Dejnenko 'dur. Sf.325

— Kitabın en olumlu yanı torpille elde ettiği Anadolu Ajansına ait 24 Şubat 1942 tarihli haber belgesidir. Bu belge Alman tezini bir anlamda çürüten belgedir.

Sonuç olarak; Hitler faşizminden en fazla zararı Sovyetler Birliği görmüş, ama faşizme en büyük darbeyi de yine de Stalin önderliğindeki Sovyetler vurmuştur. Tarihin bu gerçeği tüm çarpıtmalara rağmen asla karartılamaz. Yahudi halklarının Nazi döneminde uğradığı soykırım insanlık tarihinin bir yüzkarasıdır. Alman sermayesinin yanında Alman halkının da bunda sorumluluğu vardır. Bu soykırımı lanetlerken, bu soykırıma şu veya bu oranda destek vermiş olanları da kınıyoruz.

Mayıs 2014

Ew Der Sînornenas In

A. KARABAX

Mêjî bîrsar in ji aliyê deman ve,
sal sal in meh bi meh û roj bi roj, lê jînê jiyan in
Pel bi hejmar û nivîs salname ne.

Pereng pereng dibin hêvî li ber rojê, bi jêr û jor ve
Can li erdê dimînin perçe perçe li newal û robaran.
Xeşîm in, serkêş in, barbir in û wisa sînornenas in
Sih û çar kes in li pey hêstiran, ewqas jî cefakêş in.

Sih û çar ciwan in û jê re sê gulan bişînin ji Parîsê
Ku yek bibe ala rêber, yek rêheval, yek bendewar!

Ji salan hezar û neh sed û heştê du,
ji mehan tîrmeh, ji rojan çardeh û çarşem e
Salname sor tên girêdan bi jimaran.

Ewr û ewrik hevdu dijenin, mij bê navber şe dikin
Kevir û kuçik bi rûyê axîn dilerizin li bin seqeman
Her tewqên sûtinê li gor xwe xwediyên hesanan in
Dem bi sih û çar tavan, xwe disûtine di wê şevê de.

Mîna sih û çar malxwe ne, sê dilan bişînin ji Parîsê
Ku yek bibe can serdar, yek hekîm, yek dermandar!

Ji salan hezar û nod û neh,
ji mehan reşemî, ji rojan panzdeh û duşem e
Salname reş tên girêdan li jimaran.

Bi hev girêdana kar û bar, ji şiverêyan dûr nakevin
Çend bîdon mazot, hinek şekir û çend pakêt cixare
Carinan hin tiştên din tên kirîn ji wî alî de bo vî alî
Ji bav û kalan de mîrat mane çûnûhatin û danûstan.

Wek sih û çar saf in, sê piştevanan bişînin ji Parîsê
Ku rê de yek bibe pêşeng, yek navcîn, yek paşeng!

Ji salan du hezar û yazdeh,
ji mehan berfanbar, ji rojan bîst û heşt û çarşem e
Salname reş tên girêdan li jimaran.

Ne bo qaçaxiyan, divê mafê dîrokê neyê binpêkirin
Li pir derên din, ew sînor rê didin çek û şervanan jî,
Ji ber ku ew war seranser sînornenas tên hesibandin
Ew xêz, çima bên rewandin ji aliyê hemsînoran ve?

Wek sih û çar kedkar in, sê rêzanan bişînin ji Parîsê
Ku li guzergehan yek bibe birc, yek sûr, yek keleh!

Ji salan du hezar û sêzdeh,
ji mehan rêbendan, ji rojan neh û çarşem e
Salname reş tên girêdan li jimaran.

Kevirê sînorê wek pût e û nik wî kana komirê reş e
Her du jî bê navên deverî ne ji ber leşkerên sînoran,
Bilî binxêtê, nan û ardû di kanan de tên bidestxistin
Cihên bombebaranan wek kana komirê reş verişîne.

Mîna sih û çar xavmêr in, sê jinan bişînin ji Parîsê
Ku yek bibe şêr dayik, yek şêr xûşk, yek şêr keleş!

Belê, ji salan hezar û neh sed û heştê du,
ji mehan rezber,
ji rojan heft, dozdeh, pazdeh û hevdeh
Salname sor tên girêdan bi jimaran.

Saet jê hatin derxistin, ji ber ku li wir newatedar in
Bi çend jimarên salan, bi yên mehan û bi yên rojan,
Dem reş in û dem sor in, salname jî wiha şanî dikin
Dîrok di reşiyê de xwe ducar û sorîyê de nûjen dike
Ku sih û çar hatin nexşandin li bîrdariya Roboskiyê!

15.02. 2014, Berfîn Dibarin Li Reşiyan

Sınır Tanımaz Oralar

A. KARABAĞ

Bellek unutkandır tarih kaydına
Yıl yıldır ay ve günlerle, lâkin yaşam da onlarladır
Yaprak, sayı ve yazıyla takvimleşir.

Köz köz olur umut güneşe karşı dört bir yana güne
Gidenler paramparça vurulmuş vadi ve yamaçlarda.
Yasakları yol eyleyen sınır tanımaz toy delikanlılar,
Ateş gibi otuz dört kişi, yüklü katırların peşlerinde.

Ve otuz dört emekçi köylü, üç gül yollayın Paris'ten,
Ki biri kılavuz, biri yoldaş ve biri uzakları gözleyen!

Yıllardan bin dokuz yüz seksen ikidir,
aylardan temmuz ve temmuzun on dördü, çarşamba
Takvimler kızıla bağlanır sayılarla.

Bulut kümeleri çekişir, aralıksız taranır nemli sisler,
Topraksı suratlarla sarsılır soğuktan, donar dağı taşı
Kendince bilek taşına gebedir her bileği taşı damarı
Zaman, otuz dört ışık dalgasıyla bilenir gecelerinde.

Otuz dört ev reisi olmalı ve üç yürek salın Paris'ten
Ki biri tam yönetici, biri doktor, biri yaraları saran!

Yıllardan bin dokuz yüz doksan dokuz,
aylardan şubat ve şubatın on beşi, pazartesi
Takvimler karaya bağlanır yapraklarda.

Bağlaşıktır iş ve emek, yana düşmez kendi yolundan;
İki bidon mazot, biraz şeker ve birkaç paket de sigara
Bazan da başka şeyler alınır karşıklıklı her iki yandan
Eskilerden miras kalmış bu gidiş gelişler, alış verişler.

Otuz dört mazlumu kollayacak üç kişi salın Paris'ten,
Yol boyunca biri öncü, biri ortancı ve biri artçı olsun!

Yıllardan iki bin on bir,
aylardan aralık ve ayın yirmi sekizi, çarşamba günü
Takvimler kara giyinir yapraklarla.

Kaçakçılık için değil, tarihin hakkı çiğnenmemelidir,
O sınırlar yolcu eder silahı savaşçıyı başka yerlerden
Çünkü ora halkı baştan başa sınır tanımaz künyelidir,
Bir yuvayı dörde bölen o taşlar, niçin reva görülsün?

Otuz dört yük emekçisine üç yol bileni salın Paris'ten,
Ki güzergâhta biri kule, biri sur, biri kale gibi örülsün!

Yıllardan iki bin on üç,
aylardan ocak ve bu ayın dokuzudur çarşamba günü,
Takvimler karaya bürünür yapraklarında.

Put gibi bir sınır taşı ve yukarısında kara kömür ocağı
Ve her ikisi de yerli isim yasaklısıdır zoraki sınırların,
Kaçak gelenden başka, geçim bu ocaklarla elde edilir
Kömür ocağı gibi kara ve yanmış bombalanan yerler!

Otuz dört gencecik insan, üç kadın gönderin Paris'ten
Ki biri aslan ana, biri aslan bacı, biri aslan gibi cesur!

Evet, yıllardan bin dokuz seksen iki
ve aylardan eylül,
günlerden yedi, on iki, on beş ve on yedi
Takvimler kan kızıla ağılanır sayılarla.

Hesaba alınmaz saatler, çünkü anlamsız içredir orada,
Birkaç sayılı yıl bazında, öylesine ayların ve günlerin
Süreleri siyah ve akışlarına kızıl benlenir takvimlerde
Tarihtir; siyahında tekrarlar, kızılında yeniler şeridini.
Ve otuz dört isim kazındı Roboski Anıtı'na, Amed'in!

15.02. 2014, Kardelen Yağar Karın Alacasına

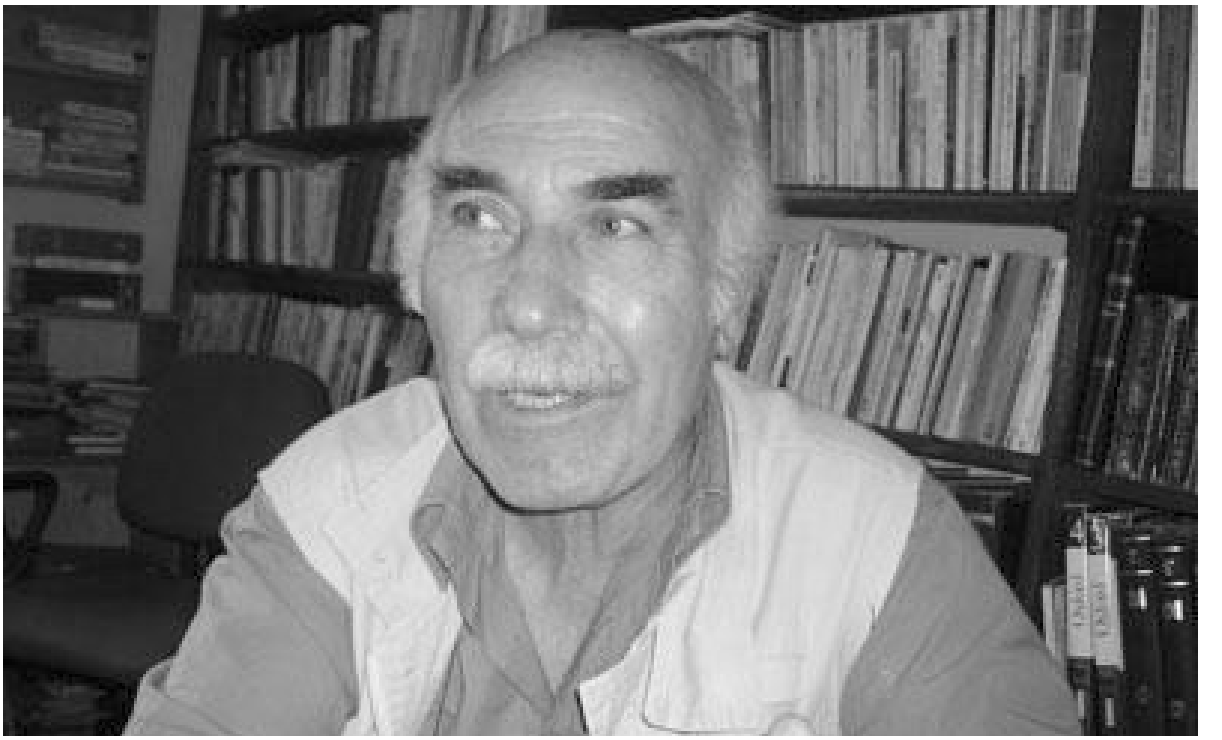

YAZAR HASAN KIYAFET:

"Niye işçiden ya da köylüden başkahraman olmuyor?!"

Hasan Kıyafet 26 Nisan'da Mehmet Ali Temel'in daveti üzerine, Mersin Pozcuda bulunan Sokak Kitapevinde okurları ile buluştu. Okurları ile sohbet etti, onların sorularını cevapladı ve kitaplarını imzaladı. Biz de burada Hasan Kıyafet ile sohbet etme fırsatı bulduk ve kendisine sorularımızı ilettik.

Bize kısaca edebiyatın tanımını yapar mısınız?

Kısa tanımıyla edebiyatın amacı da, bütün diğer sanat dallarında olduğu gibi yaşamı güzelleştirmektir. Fakat güzel yazmak, güzel söylemek, yazı ve edebiyat bile, ne yazık ki yaşamı güzelleştirmeye yetmiyor. Şu anda görüp yaşadıklarımız bunu kanıtlamıyor mu? O zaman edebiyat görevini yapmıyor mu, yoksa yanlış bir edebiyat mı yürürlükte sorusu gündeme geliyor. Ya da, edebiyat etkisiz bir şey mi? Gerçekte edebiyat etkisiz değil, aksine çok da etkili bir eğitim aracıdır. Tıpkı din, gelenek görenek gibi. Fakat o hangi sınıf iktidardaysa onun eğitim aracıdır. Çünkü her sınıf kendi sınıf çıkarlarının dışından hiçbir sınıfın eğitim kurumunun çalışmasına izin vermez. Buna Köy Enstitüleri de dâhildir. Bu anlamda en ilerici eğitim kurumları olarak anılan Köy Enstitülerinin ne kadar ilerici olduğu bile tartışılıyor. O da içinde bulunduğu siyasetin bir parçası olmak zorundadır. Mevcut siyasete ters düşerse yaşayamaz, yaşatılmaz. Ve öyle olduğu için kapatılır. Demek ki siyasetsiz kuş uçmuyor, su içilmiyor, edebiyat da yapılmıyor… Eğer biri kalkıyor da siyaset üstüyüm diyorsa, ya bilinçsizdir, ya yalan söylüyordur ya da bir sınıfın çıkarı için edebiyatın büyülü gücünü kullanarak kurnazlık yapıyordur.

Köyden emekten yana olanlar, işçi köylü kökenli ailelerden gelen yazarlar, babalarının kaderine sahip çıkmaya başlayınca büyü bozuldu. Dahası kavga başladı. Giderek kavga öyle yoğunlaştı ki, ezilenden yana edebiyat yapanlar en ağır cezalara çarptırıldılar. Çünkü edebiyat gerçekten çok etkili bir eğitim aracıydı. Ezenler bunu ezelden beri iyi bilirlerdi. 1945'den sonra Amerika en yoğun yatırımını, özelikle ilerici edebiyatı

yörüngesinden saptırmaya yapması boşuna değildir. Halen bu işe müthiş para harcamaktalar.

12 Mart ve 12 Eylül faşist darbeler siyaseti de aynı yolu izlemişlerdir. Bu iki faşist hareket gerçekten anti kitabist, anti edebiyatist bir harekettir. Sadece kitaplara değil, yazarlara da yön değiştirttiler. Böylece birçok yazar sistemle çelişmeyecek kitaplar yazmaya başladılar. Kimi anlı şanlı, ilerici bildiğimiz yazarlar bile, isim vermek gerekmez, Deniz Gezmişler için: "Yahu uçkurunun sorununu çözemeyenler devlet sorununu çözmeye başladığı için bu hale geldik" demeye durdular. Oysa işin gerçeği bu muydu? O filinta gençlerimiz böylesi küçük şeyler için yola çıkmadılar. Onlar her alanda yetenekli gençlerdi. Kısacası sistem, edebiyatı kendi yörüngesinden saptırıp, kendi kötülüklerini meşrulaştırmak için böyle çirkin işlerde kullandı. Elbette bu oyuna gelmeyen kimlikli yazarlar da vardı. Fakat onların bir biçimde icabına bakıldı. Kimisi öldürüldü, kimisi yurt dışına kaçırıldı, kimisi de pasifize oldu.

Korkunun edebiyattaki yeri nedir?

Korku da etkin bir eğitim aracıdır. Sistem, deyince elbette kapitalist, emperyalist sistemden söz ediyoruz. Sistemin sahipleri korku öğesini bir ıslah aracı olarak hep kullanmışlardır. Kitleleri korkutarak yönlendirmiş, yönetmişlerdir. İşi daha ileri götürerek hiç düşünemez hale getirmeyi denemişlerdir. Bilimde buna düşünce çürümesi, akıl oksitlenmesi denmektedir. 12 Mart ve 12 Eylül'den bu yana Türkiye'de bu anlamda gözle görünür bir çürüme yaşıyoruz. İnsan düşüncesi maddi nesnel bir olaydır. Canlı insan düşünebilir. Beden olmasa düşünemez. Düşünce maddi nesneldir. Bu da toprağa düşen demir parçası gibi oksitlenip, çürüyebilir demektir. Peki, bu ne zaman ve nasıl belli olur? Bir ulus, ya da halk - halklar, yeniden üretme yeteneğini kaybettiği zaman anlarsınız ki çürüme başlamıştır. Yani söz konusu toplum Edison, Louis Pasteur, Einstein, yetiştiremez olur. Elektronikte, tıpta, makinede bir yeniliğe imza atamaz. Hep kendini tekrarlar durur. Böylece fiziki anlamda olmasa bile ruhsal kanama başlamış delmektir. Ruhsal kanama, fiziki olanından da tehlikelidir. Çünkü kanamayı durdurmak için görünür, bağlanacak tutulacak bir ucu, köşesi yoktur. Bu tehlikeli rahatsızlığın en açık belirtisi ise insani duyarlılığın iyice körelmesidir.

Şöyle ki: Geçen gün televizyonda iki gözü görmeyen bir dilenciyi, sağlam bir delikanlının soyuşunu izledik. Görmez insanı hem dövdü hem de üç beş kuruşunu cebinden çeke sürüye aldı gitti. İşte çürüme burada başlamıştır. Bu sosyolojik kanserin bütün bedeni, dahası bütün insanlığı sarmayacağını kim iddia edebilir…? Bir bilim adamının dediği gibi: "Toplumda gördüğüm bu rezaletler bu kötülükler beni korkutmuyor, bütün bunlara karşı insanların duyarsızlaşması korkutuyor." Evet, sorun burada. Son yıllardaki kadın soykırımıdır, çocuklara yönelik feci saldırıdır aldı başını gidiyor. Bu ciddi çürümenin önüne geçmek gerekiyor. Benzer bir kötü örneği kendim Yalova'da yaşamıştım. Yaşamıştım ve kanım donmuştu. Bunu da sizinle paylaşmak istiyorum.

1999 depreminde Yalova'da idim. Bir akşamüstü eve gidiyorum. İnsanlar toplanmış bir apartmanın üçüncü katına doğru kafalarını dikmiş ilgiyle bakıyorlar. Herkes gibi ben de bir uçtan bakmaya durdum. Üçüncü kat balkonda genç bir adam, parmaklıklardan bacağının birisini dışarı sarkıtmış. Kendini aşağı atmak, intihar etmek istiyormuş. Çevremdeki bir iki gence nedenini sordum. "Hiç, adamı işten atmışlar da ondan. Elyaf fabrikasında çalışıyormuş" dediler umursamazca. Biraz beklendi falan diyalog kurulmaya çalışıldı kurulamadı herhalde. Bir süre sonra olayı manzara izler gibi izleyenlerden birkaç kişi sıkılmış olacak ki: "Atla atla haydi atla!" diye alkış, tempo tutmaya başladılar. Düşünebiliyor musunuz, olayın ciddiyetini, korkunçluğunu? İş, ekmek, can telaşı üstündeki bir insanın canı üstüne zar atılıyor. Rast gele bir olay değildir bu. Sözünü ettiğimiz çürümenin ta kendisidir. Yani müzmin korkunun yarattığı sonuç. Tanığı olduğum olay kuşkusuz neden değil bir sonuçtu. Bu kendiliğinden olmaz, olamazdı. Hâkim sınıfın yaptığı büyük yatırımlar, yarattığı korkular sonucuydu.

Yoğun korkuların insanı ne hale getirdiğine ilişkin başka bir gözlemimi paylaşmak istiyorum. Yine Yalova'da yine büyük depremin son günleriydi. Kimse kapalı bir alanda duramıyor, uyku tüneği yitirmişti. En küçük bir ses, yoldan geçen arabanın titreşimi insanları tedirgin etmeye yetiyordu. Çünkü ölü çıkmayan ev, sönmeyen ocak çok azdı. Bu arada beni şaşırtan, bir gün önce tanıdığım insanı bir gün sonra tanıyamaz oluşumdu. Aynı mahallede komşum ve bir gün önce benimle beraber rakı içip şakalaşan şen şakrak insanlar bir gün sonra müthiş dindar olmuşlardı. Dahası artçı depremle yer sallanmaya başladığında, elini kulağına atıp ezan okumaya başlıyordu. Bazıları da ceketini yere serip namaza duruyordu. Böylece korkunun insanları ne hale getirdiğini canlı olarak görüyordum. Sizler de görmüşsünüzdür, bu tür olaylara tanık olmuşsunuzdur. Çünkü gemi sallandığı zaman Allaha yalvaran çok olur, fakat karaya ayak basınca herkes her şeyi unutur. O zaman insanların doğal düşünebilmesi için önce korkuyu bertaraf etmek gerekmektedir. Bunu nasıl yapacağız? Edebiyatın bu işte rolü nedir?

Sadece edebiyata değil hepimize düşen görev nedir?

Düz vatandaşlar bunun farkına varmayabilir. Çünkü hepimiz çok yönlü bir kuşatma altına alınmışız. Çocukken okuduğumuz, okuttuğumuz, güzel prensesler, altın yürekli kral kızları, niçin vardır? Kral ve altın yürek nasıl yan yana gelir bunu hiç düşünmeyiz. Prensi prensesi severken, bilinçaltından giderek krala da sempati duymaya başlarız. İşte edebiyatın büyülü gücü tam da burada devreye girer.

Bundan üç bin yıl önce bir Çin kralı "Krallara Öğütler" adında bir kitap yazmış. Kral bu kitabında diyor ki: Ey krallar, rahat etmek istiyorsanız halkınızı boş tutun, yani bilgisiz tutun. Bilgi çok tehlikeli bir şeydir. Bilgili insan bozulur, kötü şeyler düşünür. Kavga eder, başkaldırır. Allaha uzak durur. Kurulu düzeni bozar. Oysa bilgisiz insan uysaldır, Allaha daha yakındır" diyor. Ayrıca şöyle de bir örnek veriyor: "İki tane küp, çanak ele alalım. Birisi dolu, birisi boş olsun. Dolu küp zaten doludur ve hiçbir işinize yaramaz. Oysa boş küp her işinize yarar. Çünkü içine su, pekmez, yoğurt koyabilirsiniz…." diyor.

Yönetenler boşluğun ve bilgisizliğin methiyesini elbette boşa yapmamışlardır. Bundan üç bin sene önceki kralın öğütlerine uyan bizim oylarımızla seçtiğimiz kralarımız da bugün Ankara'da aynı işi aynı iştahla yapmaktadırlar. Ne yapıyorlar, yasa hükmünde yönetmelik çıkarıyorlar. Örneğin Tansu Çiller döneminde kimi önemli okullara girmek için çift yabancı dil barajı koydular. Diyelim ki siyasalın hariciye bölümünde okuyabilmek için kesin birden fazla dil bileceksin. Yani kaymakam, vali şu bu türü üst düzey yönetici olabilmek için çift yabancı dili zorunlu. Peki, çift yabancı dili kim bilebilir? Özel Anadolu kolejlerine gidenler kuşkusuz. Yoksa haftada iki üç saat İngilizce ile çift yabancı dil olmaz. Baştan hazırlıkta her gün altı saat İngilizce, ya da Fransızca okuyacaksın ki alt yapıyı oluşturasın. Bunun anlamı ise açıkçası şudur: Ey yoksullar, emekçiler, dar gelirliler; boşuna çabalamayın, bundan böyle sizin çocuklarınız üst düzey yönetici olamayacaktır. Öyle bir çıta koymuşlar ki atla atlayabilirsen. Bu ta üç bin sene önceki kralın öğütlerine uyan ve halen değişmeyen bir sistemin kuralıdır. Özel kolejlerin yıllığı yirmi beş otuz milyar lira. Okulun diğer giderleri buna dâhil değil. Var ötesini sen düşün…

Eğitimin tekeri ta 1950'de patladı. Her alanda olduğu gibi eğitimde de fırsat eşitliği bozuldu. Eğitim ciddi biçimde pahalandı. Dört artı dörtler falan alavere dalaveresiyle ilköğretim bile beş yıldan dört yıla indirildi. Üst kısmını okutmayı gözü kesmeyen yoksullar, dar gelirliler, okuma yazmayı söktükten sonra çocuğunu okuldan çekip bir işe vermektedir. Bu yozlaşma, malı ucuza düşürme hikâyesi, sadece okul eğitiminde değil, edebiyatta da başladı. Adına post-modernizm denen ve gerçekte ince bir işçi sınıfı düşmanlığı içeren edebiyat türü, piyasaya sürülmüş durumda. İşçiyi, emeği, sömürüyü anlatma da neyi anlatırsan anlat anlayışıdır bu. Her saptırma gibi bu da önce Amerika'da başladı. 2. Dünya Savaşından sonra bu tür yeni edebiyat akımı türetmeleri çok görüldü. Ne yazık ki bu tuzağa düşen ve de sosyalist geçinen bir sürü yazar-çizer çıktı. Konusuz öznesiz yazıp duruyorlar…

Emeğin edebiyattaki yeri nedir?

Cumhuriyet dönemi dâhil, Osmanlı'dan beri edebiyatımızda işçi emekçi köylünün yeri; ya at bakıcılığı, ya da bahçıvanlık, aşçılık olmuştur. Onlara bu görev uygun görülmüştür. Eski filmlerde de böyle değil miydi? Başkahramanlar ya büyük meslek sahipleri, zenginler paşalar, paşa çocukları olurdu. Niye işçiden ya da köylüden başkahraman olmuyor? Nedeni var. Onlar kendine güvenip, kişilik kimlik sahibi olmasın diye. Eğer bugün 1 Mayıs için hâlâ Taksim'i vermiyorlarsa, işçi direnerek bir şeyi almanın tadına varmasın diyedir. Bu emperyalistlerin yaptığı çok ince psikolojik, sosyolojik bir hesaptır. Eğer emekçiler başarının tadını bir kez alırlarsa, yarın başka şeyler isteyebilirler. Bütün bu ince hesapları, Tayyip elbette tek başına yapmıyor. Gerçekte onların aklı bu kadarına ermez bile. Olay kapitalizmin ağababalarının aklıdır. Evrensel boyutlu emperyalizmin aklıdır.

Mehmet Ali Temel arkadaşımın söylediği biraz işin esprisiydi. Evet, Hollanda'da Amnesty İnternational "Uluslararası Af Örgütü" ciddi bir çalışma başlatmıştı. Az gelişmiş ülkelerde işkence gören yazarlar, işkenceden önce ve sonra nasıl yazıyorlar biçiminde. Bu anlamda Türkiye'den de beni çağırdılar. Hollanda'da yaşamak zorunda bıraktığımız değerlerimizden biri olan Cem Duman önermiş sanıyorum. Eşimle birlikte Hollanda'da on beş gün bedava yedik içtik yan gelip yattık. Cem bana takılıyordu, işkence birincisi abim benim, diye. Ben de ona yaşım gereği ben hem 12 Eylül'ü, hem 12 Mart'ı gördüğüm için siz işi ucuza getirdiniz. İki kişilik masraf edeceğinize, ikisini yaşamış birisini buldunuz diyordum. İşkencede kolunu bacağını, akıl sağlığını, dahası canını kaybetmişlerin yanında benim gibilerin işkenceden söz etmesinin bile ayıp olduğunu biliyorum. Fakat unutmanın ihanet olduğu bilinciyle bu kadar keçiboynuzunu yemek zorunda bırakıyorum sizi. Orda bir şey öğrendim nasıl yazıyorsun dediklerinde, halen iki omzumda iki polis oturuyor gibi yazıyorum demiştim. İşte bunu söylemek için bunca gereksiz öyküyü anlattım. Bizden sonra yazanlar yazmak için özgürlüğün ne kadar gerekli olduğunu unutmasınlar diye yani!...

Demirci örs üzerinde demir döverken, en çok kopaca-

ğından korktuğu yere vururmuş çekicini. Belki benimki de öyle bir şeydir. İşkence üzerinde çok düşündüm, epey de yazdım çizdim. Kısacası bizden sonrakiler yaşamasın diye, sineye çekmedim. "İşkence Öyküleri" adlı bir kitabım var. Orada işkenceyi yazmak istedim ama bir yandan da korkuyordum. Ya yeniden işkenceye gidersem diye. Kendimce bir kurnazlık düşündüm. En iyisi Ağrı dağının tepesine bir kurgu yapayım, dedim. Zirveye oturmuş bir adam, İran'a bakarak İran'daki işkenceyi yazıyor. Tabii ben İran'daki işkenceleri yazıyormuş gibi Türkiye'deki işkenceleri anlatmaya başladım. Çünkü halen ortam sıkıyönetim ortamı. Akşamdan sabaha ne olacağı belli değil. Bir gece kapıyı çalıverirler. Sonra ortam biraz yumuşayınca ben yönümü bu tarafa dönmüş gibi yaptım. Bu kez elbette Türkiye'deki işkenceleri anlatmaya başladım. Böyle yazarlık mı olur…?

Konuya ilişkin unutamadığım başka bir anım var. Değerli düşünürümüz, yazarımız, Aziz Nesin abi, ciddi bir insandı. Türkiye Yazarlar Sendikasında yönetiminde bir dönem beraber olmuştuk. Şimdi biraz geriye gideceğim. Davutpaşa, Selimiye, Maltepe cezaevlerinde bulunduğum sıralarda çok güzel fıkralar anlatıldığını, üretildiğini gördüm. Bunların unutulmasına, güme gitmesine gönlüm razı olmadı. Öyle ya emperyalizmle mücadele ille de topla tüfekle olmaz ya. Üstelik Osmanlıyı Bektaşi, İncili Çavuş, Bekri Mustafa fıkralarının yıktığı söylenirken. Olay aklıma yatmıştı, bir sistem tiye, alaya alınmaya başladı işi bitik demekti… Kendi kendime bunları yazayım dedim. Yazayım ama nasıl dışarı çıkaracağım? O zamanlar içeri dışarı toplu iğne bile kolay girip çıkmıyor.

Bu bilinçle oradaki fıkraları topladım. İnce ince Bafra sigarası kâğıdına yazıp iç donumun uçkuruna soktum. Uçkurum oldu taş. 1974 affı yakındı dışarı çıkarttım. Dedim bunları kitaplaştırayım. May Yayınları vardı o zaman. Sahibi Mehmet Ali Bey, Dinamo'ları falan basan yürekli bir aydındı. "12 Mart Fıkraları" adıyla fıkraları o bastı. Bir tane de Aziz ağabeye senin alana el attım diyerek götürdüm. Hele şuna bir göz at bir şeye benzemiş mi dedim. O eline aldı önüne arkasına şöyle bir baktı ve bir kahkaha patlattı. Daha okumadan güldüğü için ben alındım. O gayet rahat: "Çok güzel olmuş, eline sağlık çok güzel olmuş. Bu arada en güzel fıkra da hangisi olmuş biliyor musun? En arkaya düştüğün o not." Aziz ağabeyin sözünü ettiği notum ise şuydu: Bu fıkralarda anlatılanlar her ne kadar subaylarımızın askerlerimizin aleyhindeyse de, ben gerçekte Kurtuluş Savaşında anti-emperyalist bir mücadele vermiş olan Türk ordusu mensuplarını kast etmedim… Aziz Nesin dedi ki, oğlum en güzel fıkra bu olmuş. Çünkü sen bunu korkundan yazmışsın. Ama boşuna yazmışsın. Ben de denedim ama hiç sökmüyor. Yine eskisi gibi dövüyorlar, dedi…

12 Mart ve 12 Eylül'de en korkulan nesne silahtan önce kitap oldu. Bizim evlere gelince, sizin evlere gelince aramaları kütüphanelerimizden başlardı. Bizimle birlikte kitaplarımızı da götürürlerdi. Bizi alan polisler değil ama onlara o emri verenler şunu biliyorlardı ki, her dağın başına, her köye, her insana bir polis dikmek mümkün değildi. Eğer kitabı yasaklarlarsa suyu baştan kesmiş olurlardı. Yani uyanmayı aydınlanmayı önlemiş olurlardı.

Bizi dik tutanın bel kemiğimiz değil, insan onurumuzun, sınıf bilincimizin olduğunu hep biliriz. Bizi yönetenler de bunu çok iyi bilirler. Tecrübeyle biliriz ki, 12 Mart'ta falakayla ilkin tabana vurarak başlarlardı işe. 12 Eylül'de kafaya vurarak başladılar. İnce bir çubukla hafif hafif kafana vururlardı. Elbette peşinden onur kırıcı aşağılayıcı sözler gelirdi. Avrupa'dan denetlemeciler geldiği için artık tabanları gözü patlatmıyorlardı. Görünmez yerlere, onura vuruyorlardı… 12 Mart'ta işkenceyi bilmeyen bizim işkencecilerimiz, 12 Eylül'de az gelişmiş ülkelere sorgulama bilgi satacak kadar ileriye gitmişlerdi.

Koskoca Amerika, küçücük Vietnam'ı yenemedi biliyorsunuz. Nedeni herkesten çok ABD'ni yormuş ve düşündürmüştü. Psikologlarını, sosyologlarını seferber etmiş, bunun nedenini araştırtmış. Rapor şu biçimde sonuçlanıyor: "… Onuru kırılmayan, aşağılığı kabul ettirilemeyen bir halk yenilemez…" Pekiyi, bir halkın onuru nasıl kırılır, başı nasıl eğilir? Bu kez psikologlar, pedagoglar, sosyologlarla birlikte edebiyatçılar da devreye giriyor. Bunlar elbirliği ile acilen orduya şunu öneriyorlar: Oradaki Amerikan çöplüklerine sağlam konserve, radyo, saat, giysi türü şeyler atın. Onları aç ve yoksul Vietnam halkı alacaktır. Çöplüğe uzanan elin ise onuru kırılır. Ve o zaman onları kolayca yenersiniz, diyorlar.

Bu arada ister istemez insanın aklı ramazanda Diyarbakır halkına kamyonlardan atılarak dağıtılan ekmek poşetlerine kayıyor. Sonra bir parça ekmek için birbirini tepeleyen insanlar! Bu seçimlerden önce de bazı yerlerde 40 TL, ya da 50 TL öğrenci yardımı adı altında para dağıtılmış galiba. Bu kadarcık para için yine uzun kuyruklar oluşmuş ve beklemekten kalp krizi geçiren yaşlılar olmuş. İnsanlarımızın onur bel kemiğine vuruyorlar farkında mıyız?

Mayıs ayındayız. Bu ay acılarla, sevinçlerin iç içe geçtiği netameli bir aydır. 1 Mayıs İşçi Emekçi Bayramı; 6 Mayıs Deniz Gezmiş ve yoldaşlarının idam edildiği dar zaman. Yılmaz Güney bunun için: "Türkiye'nin en meyveli ağaçları darağaçlarıdır" demiş…

Mayıs 2014

Yaşayan Çağdaş Şiir ve Bekir Karadeniz

Orhan BAHÇIVAN

Bir zeytin dalının ardından
Seyrederim ülkemi
(Yedi Yılın Şiirleri)

Ataol Behramoğlu »Yaşayan Bir Şiir« adlı kitabında devrimci şiiri açıklarken, söze şöyle başlıyor:

»Devrimci şiir hayata devrimci bir yorum getiren şiirdir. Bu yorum, şairin yaşadığı çağa, kişisel eğilimlerine ve yeteneğine bağlı olarak değişik nitelikler gösterir. Kimi zaman salt bir yatsıma niteliğindedir. Bir tepki, eski değerlere yönelmiş bir saldırı, bir başkaldırı niteliğindedir. Kimi zamansa bu başkaldırının sınırlarını aşarak yeni değerler, yeni tanımlar getirir« [1]

Bu yeni getirilen tanımlar hayatın her alanında olmalıdır diye düşünüyorum. İnsan, yeryüzünde kültürüyle var olan bir gerçektir. Bu gerçek sadece yürek denilen ses olursa, bakıp gördüğü tek nesne kendine has olan yaşamıdır. İnsanın iç dünyasında oluşan yaşam denilen ses, ülke gerçeğiyle birleşirse, orta yerde sadece şair ve şairin sesi niteliğini taşıyan şiir denilen çağdaş bir oluşum görünür. Yani, sözü şöyle söylemek istiyorum. Bir kitabın sayfasından edebiyatı seyreyledim gördüğüm tek görüntü şiir denilen ses ve bu sesin sahibi Bekir Karadeniz.

Günümüzde çağdaş yazın dünyasına her alanda emek veren tüm emekçilere seslenirken, hiç birini ayırmadan, yüreğimi şiir çiçeğine bandırıp gönderiyorum. Şaire ve onun emeğine bin selam olsun diyorum.

Şairin işi şiir yazmak, bu işlemin tek malzemesi dil denilen iletişim olayı. İyi bir şair olmanın ve iyi şiirler üretmenin yolu, konuşulan dili iyi bilmektir. Dili iyi bildin mi derdini iyi anlatırsın. Bu şair dili iyi biliyor ve derdini iyi anlatıyor. Ben bir okuyucu olarak bunun her yazdığını çok iyi anlıyor ve kavrıyorsam bu şairin dile olan hâkimiyetinin eseridir.

Yanarım

Geldi geçti gençlik çağı gülmedim
Bir murada eremedim yanarım
Kırk yıl nasıl durduğumu bilmedim
Gül yüzlümü saramadım yanarım

Aşamadan yaylaları belleri
Kurudu ömrümün yeşil gölleri
Yar bağında o tomurcuk gülleri
Geçti zaman deremedim yanarım

Başıma getirdi bin türlü işi
Ne gerçek yaşadım ne gördüm düşü
Aradım dünyada bilen bir kişi
Ömür boyu göremedim yanarım

Varım yoğum verdim bir söz uğruna
Her şeyi düz saydım senin eğrine
Bir gün olsun nazlı yarin bağrına
Onun için giremedim yanarım

Çağırdım dostları düştüm darlara
Yalınayak bıraktılar karlara
Bedenimi sardırdılar korlara
Deniz*'lere varamadım yanarım*

(Kervan Oldum)

Şiir sadece imge değildir, imgesiz de şiir olmuyor desem. İşin emek bölümünü aktarmış olurum. Şiir ya da her hangi bir konuda yazı yazmak, eleştirme yapmak, bunları derlemek, toparlamak ve dil dediğimiz araç ile okuyucuya sunmak.

Şair, felsefe bilgisiyle öz yaşamını bütünleştirip gerçek yaşam kazanında harmanlamak, biraz imge, biraz dağ, biraz dere, ırmak, meşe ağacı, dağ kayası, kayada terlan, biraz sert yamaçlarıyla Artvin, biraz köy toprağı, şehir karmaşası şiirin malzemesidir.

Bazı şairler somut şiir ile soyut şiir arasında bir sentez yolu edinmişler. Bir bakıma günümüz şairlerinin izlediği bir yoldur. Bu yolu tercih edenler genelde şehir romantizmi içinde olanlardır desem, sanırım abartmış olmuyorum. Ancak benim şu an sözünü ettiğim şair, edebiyat sahasında hangi ekolu oluşturur bunu şairin kendisinin söylemesi gerekiyor. Kendisi derken onun sesi olan eserleri demek istiyorum. Eserlerine baktığımız zaman Anadolu'dan Şili'ye kadar değişik sesler olabiliyor Bekir Karadeniz.

Şiirleri geniş anlamda gerçekçi şiir ekolünde yeşilbiberin acısı gibi insanın beynini yakıyor. Bu yangın şairin yaşamında süregelen bir yangının devamıdır bilirim.

Birinci gitmeli şiir

Beni şaşırtmaya çalışır bu yıldız
Yönümü bulmam olanaksız ona kalsa
Sırtımı dönüp gitmeyeyim diye kendisine
Öteki yıldızlara uydurur ışığını

Ben geceleri de bilirim güneşin yerini
Sıcağa gitmek üzere
Sırtımı dönmek isterim
O yıldıza
Bir kastım da yok aslına bakarsan
Belki yalnızca
Dünyanın burasında yaşadığımdan
Dönmeliyim ona sırtımı

(Gitmeli Şiirler)

Bilinç odağında gidip gelmelerin süzülüşü şiir olursa böyle olur sonuç. Elinde »Gitmeli Şiirler« kitabını tutarken aniden sayfaların bittiğini anlıyorsun. Ama şiirlerin tadı damağında kalınca yeniden başa dönüyorsun biliyorum.

Şiir şairin yüreğinde bazen Çoruh oluyor deli deli çağlıyor, bazen Artvin'in yüksek tepelerinde soluklanan Karagöl mavisi oluyor. Bazen bir Xod türküsü oluyor Deniz sedasıyla vuruyor göğsünü Kaçkar'ın eteğine. Bazen Gül Dağı oluyor efil efil Ferhat, Şirin kokuyor Ferhatlı kalesinde, bazen Boylu Nakirel Dağı gibi Köroğlu'nu arıyor, Xodgar'ın kırk değirmeninde. Bazen kendi kendine tek olmanın onurunu yaşıyor. Akarsa Çoruh gözlerinin içinde, Aladağ, Karadağ, Karçal, Kaçkar dağları şiir olur düşer kitap sayfalarına.

Deli Çoruh (2)

Koştun diyardan diyara
Bıkmadın mı deli Çoruh
Bunca fidanı kökünden
Sökmedin mi deli Çoruh

Girdin toprağın özüne
Can verdin bahar yazına
Damla olup gökyüzüne
Çıkmadın mı deli Çoruh

Bilseydim iyi huyunu
Görseydim ince boyunu
Kara Deniz*'e suyunu*
Dökmedin mi deli Çoruh

(Kervan Oldum)

Anadolu şairlerinin doğal yapısıdır şiiri can damarıyla beslemek. Şiirin içine yaşam ruhunu akıtmak, yani şairin kendi sesi olan şiirin her türüyle tabiatın kulağına usul usul seslenmek...

Genelde batılılaşmak düşüncesiyle yoğrulan düşünürler az da olsa hece şiirine yan gözle bakarlar, beğenmezler, eleştirirler. Dahası hece şiirini şiir olarak görmezler. Âşık tarzı deyip köy sınırlarını kilitlemeye çalışıyorlar. İşin ilginç yanı oturup bir hece şiir yazmayı da denemezler. Onlar için şiir sadece Batıdadır ve Batı tarzıdır. Oysa şiir güneş gibidir batıya da doğudan gitmiştir. Bizim topraklarımıza şiirin her türü, batından gelmedi serbest şiir bizden batıya gitti. Lale soğanı gibi önce sattık unuttuk olunca, sonuç günümüzdeki gibi olur. Yani, sonra sattığımız laleyi gidip oralardan geri aldık.

Yalnızca Batı dünyasının rehber sayanlar, Hitti (3) edebiyatını, Fars edebiyatını bilmeyenlerin düşkünü oldukları edebiyat eksiklikler içerir, Doğuyu izah etmeye yetmez. Ancak benim sözünü ettiğim şair »Deniz« mahlaslı Bekir Karadeniz şiirin her türünü, her bir nüvesini bilen ve işleyen şairdir. Bekir Karadeniz'in üstü başı hem Mezopotamya hem Kafkaslar, hem Latin Amerika kokuyor. Ve de aradaki her yer. Ekmeği aşı da, içtiği suyu da...

Değişimi, yenilenmeyi ve insanın hata yapabileceğini birkaç sözcükle herhalde ancak böyle ifade edebilmek mümkün olurdu.

Üçüncü Gitmeli Şiir

Gittiğim yol doğru değil nedense
Hayır
Şimdiki değil yalnızca
Hiçbiri doğru değil
Aslına bakarsan

(Gitmeli Şiirler)

Çağdaş şiirin üreticileri, yeryüzünde insanlık adına çok önemli sözler söylüyorlar. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de susmadan bu görevi korkusuzca yerine getiriyorlar. Şairliğin olmazsa olmaz kurallarından biridir bu kural.

Elimdeki »Yedi Yılın Şiirleri« adlı kitabın sayfalarını gelişi güzel çeviriyorum önüme açılan bir şiir, »Alışamadım« adıyla. »Ceylan Gözlüye« armağan edilmiş küçük bir şiir. Usulca şiiri okuyorum. Sesime kulak verin:

Alışamadım

Ceylan Gözlüye

Bin türlü sıkıntı içimde
Bin türlü eziyet yokluğun
Elin elimde
Yüreğin uzak
Gözlerin tuzak
Sensizliğin canı cehenneme
Yalınayak yürümek karda
Ve koru avuçlamak
Seni sevmek
Anlamadın
Bahar geldi neredeyse
Değişti çok şey
Öyle çok şey
Öyle çok şey kabullendim ki
Şimdiden
Ama sensizlik çok yabancı
Alışamadım

(Yedi Yılın Şiirleri)

Şiir aniden bitiyor. Oysa şiir bitmiyor, sayfadan sayfaya geçiyorum yaşam devam ediyor. Bir şiiri bitirip diğerine geçerken sadece soluklanıyorum. Sonra yeniden okuyorum. Şiirler zincirleme sistemiyle birbirine bağlanmış öyle devam ediyor yaşamın akışı. Bir sonraki şiire geçiyorum yaşam her yönüyle aynen devam ediyor.

İlginçtir, bu ve bunun gibi birçok şiirde Erich Fried benzeşmeleri var. Oysa Bekir Karadeniz bu şiiri yazdığında Erich Fried adını bile duymamıştı. Ama nasıl ve nereden demeyin, bir şeyler birbirini buluyor işte. Sonraki yıllarda ise Erich Fried'in üç kitabını Türkçeye çevirdi eşi Ulla'yla birlikte.

Günümüz edebiyatında varlığını hissettiren çağdaş şairlerin sayısını bilmiyorum. Yazılan şiirlerin de sayısını bildiğimi söyleyemem. Ama bir şeyi çekinmeden söyleyebiliyorum. Severek okuduğum şairleri ve onların ürettiği şiirleri. Bu şairler ve bu şairlerin ürettiği şiirler benim için sadece Anadolu kokuyor olmalıdır ki, bu şair de Anadolu kokuyor.

Geçmiş yılların şairleri kendi adlarıyla kendi dünyalarını taşımışlar şiirlerin içine, günümüz şairleri neler yapıyor dersem, yanıtı bir üst cümlede verildi. Yani günümüz şairleri de, kendi yaşamlarını kendi şiirlerine aktarıyorlar. Bu geleceğe sunulan şiirsel tarihtir biliyorum.

Ben yıllar önce işçi şair, işçi yazar gibi kavramların üstünde gezinirken şunu öğrendim. Şairler ikiye ayrılıyor. İşçi kökenli olup işçi edebiyatı üretenler, saray kökenli olup saray özentisi türü edebiyatı üretenler. Bu ayrım sadece bana özeldir. Ben hepsini ayrı bir zevkle okuyorum ancak, işçi kökenli olanları daha bir hazla okuduğumu söylemeliyim. Çünkü onlar da bana benziyor. Bu şairi de onun için beğeniyle okuyorum. Bekir Karadeniz benim için, biraz Sabahattin Ali'dir, biraz Orhan Veli, biraz Erich Fried. Biraz Samed Vurgun'dur,

biraz Sümmani, hani Âşık Şamil gibidir desem, gibisi fazla olur. Ta kendisidir. Anadolu kokuyor. Karac'oğlan'dır hece bazında.

Anlatımın bu noktasında, bir şiire dönmek istiyorum. Yani şöyle bir dönüş, şiirle bir soluk almak istiyorum. Söze Bekir Karadeniz'in »Gitmeli Şiirler« kitabından »Yedinci Sonraki Baharlı Şiir« adlı şiiriyle devam etmek istiyorum.

Yedinci Sonraki Baharlı Şiir

Bahar
Erken açar
Burada
Baharlı anılar
Yinelenmesin diye
Erkenden
Yinelensin diye
Baharlı acılar

Dağ başında olsaydı
Yüreğim
Uyanmasaydı
Kış uykusundan

(Gitmeli Şiirler)

Şairin sözcükleri bütün söylemlerin adresi demektir. Bunu baştan anlatmak gerekiyor. Gereken bir başka olay şair şiir söylemini aktarım olarak kurmaya başlayınca, gezintiler, açılan pencereler, zaman diliminde git gel mekanizması yaşam içinde, var olan şiirin hakkını vermeyi başarmaktır. Hani diyorum ki, »Deniz« mahlasıyla hece şiirleri yazan olursa, ben bu mahlası şiirleri bu yazıya almaz mıyım? Buyurun okuyalım:

Kervan Oldum

Yola çıktım kırk yıl önce Çoruh'tan
Kervan oldum koca dünya yüküne
Gözlerim haberi bekler Merih'ten
Düşüncemde gelir her gün yakınsa

Boşa tuttum beş yüzümü binimi
Her köşede bıraktım bir yanımı
Onca güzel paylaştı çok günümü
Ancak bu gönlümü verdik tekine

Dört nala kaldırıp sevda atını
Geçerim ben arşın yedi katını
Oluşturur parçalar ya bütünü
Gövde olur yaprağına köküne
Emekleri verip de ekin biçmedin
Ecel köprüsünden daha geçmedin
Deniz*'le barışıp kucak açmadan*
Sitem edip giderim hep dikine

(Kervan Oldum)

Bu kervan şiir deryasında yol alırken biz sözünü ettiğimiz şairi biraz olsun tanıyalım.

Bekir Karadeniz

1957 yılında Artvin'in Yukarı Xod (şimdiki adı Yukarı Maden) köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Artvin'de, yükseköğrenimini Ankara'da tamamladı.

Âşıklık geleneğinin yaygın olduğu bir çevrede büyüdü ve bu gelenekten etkilendi. Bağlı olarak edebiyat ve müzikle küçük yaşlarda ilgilenmeye başladı. *14* yaşında bağlama çalmayı öğrendi. Kuzeydoğu Anadolu'dan başlayarak öteki tüm yöreleri inceledi. Araştırmaları sırasında yazılı, sözlü ve görsel boyutlu çok büyük bir arşiv oluşturdu. Bu verilerin bir bölümünü şairler/âşıklar için hazırladığı internet sitelerinde değerlendirdi.

Geleneksel türküler üzerine ayrıntılı araştırmalar gerçekleştiren Karadeniz, önceleri yalnızca yazmasına karşın, giderek kendi yazdığı ya da başka şairlerin/âşıkların şiirlerini de bestelemeye yöneldi. Heceli şiir geleneğine bağlı olarak kendine özgü tümüyle yeni yöntemler geliştirdi ve uyguladı. Ayrıca şiirleri başka sanatçılar tarafından da bestelenerek yorumlandı.

Bekir Karadeniz'in folklor ve müzik araştırmaları ABD'den Japonya'ya, Rusya'dan Almanya'ya dek birçok üniversitenin kütüphanesi girdi ve yardımcı ders kitabı ya da kaynak olarak kullanıldı.

Öykü, şiir, çeviri ve yazıları değişik ülkelerde yayınlanan Karadeniz, edebiyat ve müziğin yanında fotoğrafla uğraşmaktadır. Aynı zamanda bir yayınevinde genel yayın yönetmenliği ve editörlük yapmaktadır.

Bekir Karadeniz'in »Yedi Yılın Şiirleri« (Kum, *1996*), »Uzayda Bir Işık« (Kum, *1999*), »Gecikmiş Şiirler« (Kum, *1999*), »Kervan Oldum« (Kum, *2000*), »Gitmeli Şiirler« (Kum, *2000*), »Gün Döndü« (Kum, *2001*), »Zamansız Şiirler« (KaraMavi, *2008*) adlı şiir kitapları, »Hodlu Noksani-Yaşamı ve Şiirleri« (Kum, *2000*), »Artvinli Halk Şairleri« (AAKYD, *2002*), »*1900*'den *2000*'e Halk Şiiri« (Atılım Üniversitesi, *2007*), »Türküler-Külliyat« (*6* Cilt) (KaraMavi, *2010*) Orhan Bahçıvan'la birlikte hazırladığı »Doğulu Halk Şairleri« (KaraMavi, *2010*), Seyfettin Kaya'yla birlikte hazırladığı »Hod Türküleri« (KaraMavi, *2011*), Ali Cem Akbulut'la birlikte hazırladığı »Alevi-Bektaşi Şairleri« (*8* Cilt) (KaraMavi, *2014*) adlı araştırmaları ve

Ulla Karadeniz'le birlikte çevirdiği »Erich Fried-Seçmeler« (Papirüs, *1994*), »Erich Fried-Vatansız *100* Şiir« (Kavram, *1998*), »H. M. Enzensberger-Seçme Şiirler« (Kavram, *1998*), »Erich Fried-Sevgi Şiirleri« (Kum, *2000*) adlı kitapları yayınlandı.

Buna ben de başka bir bilgi eklemeliyim. Bekir Karadeniz, hiçbir yerde, ortamda ya da biyografide belirtmediği, sözünü etmediği bir iş yapmaktadır. Yaklaşık 25 yıldır yarı resmi bir kuruluşta sosyal hizmet uzmanı olarak çalışmaktadır. Yani yaşamını yazdıklarından değil, bu işten idame ettirmektedir. Bunu belirtmemin bir başka nedeni ise, günde sekiz saat apayrı bir işte çalıştıktan sonra bu kadar eseri meydana getirmesindeki sihirdir.

Bilgileri aldıktan sonra güzel bir şiir okuyalım şairden. Aslına bakılırsa »Masalın Sonu« olsa da şiirin adı, masalın daha başındayız diyelim biz. Belli ki bitiremediği, yarım bıraktığı çok şeyin oğlu aracılığıyla devamını düşlemektedir. Kim bilir belki de yaptıkları değil yapamadıklarına ilişkin bir iç çekiş olmakta burada yazdıkları. Burada yer almasa da yayınlanacak bir sonraki kitabının adı »Geri Gelmez Pişmanlıklar« olduğuna göre daha epey benzer iç çekişler yaşamaktadır anlaşılan.

Masalın Sonu

Oğluma

Ve bir gün
Duyduklarını
Yalnızca
Bir masal hoşgörüsü
Ve rahatlığıyla

Dinleyebildiğinde
Ve o denli içinde
Hissettiğinde
Anlatılanları
Ve belki de
Hiç bir kaygı
Ve korku
Ve telaşa
Kapılmaksızın
Neler yaşamış insanlar
Bizden değişik
Diye sorduğunda
Kendi kendine
Sonra da
Geleceğe ilişkin
Herhangi bir hesap yapmadan
Yalnızca
Yalnızca öylesine
Bir burukluk hissettiğinde
Ve göğsünün tam ortasında
Bir yerlerde
İnce bir sızı duyduğunda
Ve soluk almanda
Bir anlık bir zorlaşma sezdiğinde
Ama yine de
Azıcık huzurla
Gülümseme belirdiğinde
Yüzünde
Anlatmaya devam edersin
Bu masalı
Bıraktığım
Ya da unuttuğum
Ya da toparlayamadığım
Ya da ucunu kaçırıp
Sözcükleri
Birbirine karıştıramadığım yerden

(Gecikmiş Şiirler)

Bu bağlamda Bekir Karadeniz şiirin her yönünü yoklamış. Her damarına akmış, her bir bağını, bahçesini gezmiş ve karşımıza çıkmış üstü, başı, eli, ayağı şiir kokuyor. Ben kitap sayfalarında gezinirken, sanki Anadolu'dan Ortadoğu'ya, Paris'ten İsveç'e kadar şehir şehir, köy köy, dağ dağ gezintiler içindeyim.

Bekir Karadeniz şairler arasında ilginç bir örnektir, şair şiirinde kendine has bir anlatım düzeyi yakalamış. Kendine has bir yol edinerek bu yolu özenle koruması ise şiirlerine bir başka anlam katıyor.

Heceli şiirde geliştirdiği bir biçimden de söz etmek gerek. Adı tam belli olmasa da biçimi itibariyle üçboyutlu bir özellik taşıdığından belki de böyle adlandırmak yerinde olur. Şiir ilk bakışta *15* heceli bir divan gibi görünmekte. Ancak vurgularına göre okunduğunda üç ayrı şiirin olduğu anlaşılmaktadır. 8 heceli bir şiir, 7 heceli bir şiir ve birleşince anlam bütünlüğü oluşturan 15 heceli bir şiir yapısı. Örnek:

Değişmem

Ey sevgili döner bir gün Böyle gitmez devranın
Haciz koysan tüm varıma Mala özü değişmem
Ne etsen de sana her gün Bayram olmaz evrenin
Yanarım kendi narıma Küle közü değişmem

Kalsam sahranın düzünde Yoluma kırk şer dolsa
Dururum dostun sözünde Eğer gerçek bir yolsa
Batıp çıksa yeryüzünde Her bir canlı yok olsa
Kıran girse de arıma Bala tuzu değişmem

Deniz*'de kalmayıp damla Kurusa suyum arkım*
Toplanıp da cemi cümle Etseler benim terkim
Yaşarım sessizce gamla Yıkılsa evim barkım
Yoksulluk çuldur derime Bola azı değişmem
(Kervan Oldum)

Bir yerde soluklanıp soruyorum kendi kendime, devrim nedir? Sonra dönüp kendi sorumu kendim yanıtlıyorum. Devrim tek bir değişim değildir. Her alanda her zamanda sürekli ve akar olmaktır. Şiirde devrim Bekir Karadeniz olmaktır. İşin gerçek yanı da budur diyorum.

Çağdaş şair ister kadın, ister erkek olsun, benim için geçerli olan yanı düşünce bazında şiir yazarken, gerçeklerin üstüne acımasızca basan, korkusuzca sözcükleri savuran yürektir. İşte ben bu korkusuz yüreklerin önünde saygıyla eğiliyorum. Bu yüreklerden biri de Bekir Karadeniz'dir diyorum.

Bu sözler sanırım okuduğum ve anlatmaya çalıştığım şiirleri tanımlamaya yetmiyor. Birkaç şiiri bu küçük yazının içine aktararak, süslü püslü sözleri toplayıp yazıya doldurarak önümdeki gerçeği yorumlamaya yetmiyor. Önümdeki gerçek Anadolu gibi somut duruyor. Her haliyle. Bunu ben çok iyi biliyorum.

Yaşayan şiir insan yaşamına korkusuz bir yorum getiren şiirdir. Ezberleri bozan, düşünceleri altüst eden şiirdir. Şair yaşadığı somut gerçeklere, bireysel yeteneklere ve değişik görüş açılarına bağlı olarak değerlendirilir.

Bir tepkidir yaşayan şiir, yaşama başkaldırıdır, dahası şairin kendi yaşadığı öz dünyasıyla, öz özünün hesaplaşmasıdır. Bu hesaplaşma, zamanla eski değerlere yönelen bir haykırıştır. Bu haykırış her dizede kendini bir direniş biçimiyle sorgular.

Bazen bu sorgulama ve kendi içinde yeni değerler taşır. Yeni tanımlar oluşturur. Oluşan bu değerler ve tanımlar, bir bakıma şairin güncesini su yüzüne taşırken, gelenin gidene karşı direnişidir.

Bu direniş şiirde devrimi getiren direniştir. Var olan kurulu bir düzen ve düzene hükmeden düşüncenin ortasına düşen şiirler ezberleri bozuyor. Hükümranlık dağılıyor.

Şiir üstünde var olan eski hükümranlık sarsılınca, bu sarsıntı »Uzayda Bir Işık« diyen şairin kitabından aynı adlı şiiri okuyorum.

Bana (Uzayda Bir Işık)

Derinlerden gelip güne ulaştım
Yüzeyde bu yaşam mal oldu bana
Doğu batı güney gezip dolaştım
Kuzeyde buzullar sal oldu bana
Benliğimi halden hale bürüdüm
Kadir bilmez beyinlerde çürüdüm
Yetmedi bu dünya Marsa yürüdüm
Uzayda bir ışık yol oldu bana

Deniz*'le yürekten söyleştiğimiz*
Bir bıçak sırtında eğleştiğimiz
İçerek bir ömür paylaştığımız
Düzeyde bir damla göl oldu bana
(Uzayda Bir Işık)

Anadolu edebiyat sahasında önemli gördüğüm bir olay var. Toplum olarak, genel anlamda bir sosyal değişimden geçiyoruz. Bu geçiş uzun bir zaman alabilir. Önemli olan bu geçiş sürecinin başlamasıdır. Şairler toplumlarda böylesi değişimlerin en erken habercisi olurlar. Bu anlamda şiirler üretirler. Yani bir nevi erken uyarı denilen sistemi şiirleri aracılığıyla dışa yansıtırlar. Şairin şiirlerinde köhne bir sistemin yıkıldığını ve yerine yeni bir düzen geldiğinin haberini alıyoruz.

Okuduğum bazı şiirlerde bir şeyler oluyor, bir şeyler gel-git girdaplarında dolanıyor ama nedense düşünceler imgelerin içinde seyrediyor. İmgeler kapalı imge değil, sadece şairin yaşamını bilmek ve o pencereden gözlemlemek gerekli.

Okuduğum şiirlerin sonunda ne oluyorsa oluyor. Şair olayları bazen apaçık sergilerken, bazen de onları giz içinde bırakıyor. Yani biraz imge olayının arkasına gizleniyor. Şöyle desem daha doğru olacak: Şair benim sözünü ettiğim şeyleri imgelerle vermiş. Sanırım şairlikte bu olsa diyorum.

Şairin »Kervan Oldum« kitabından bir şiir daha okuyalım. Çünkü hece şiirleri olan bu kitabını çok beğendiğimi söylemeliyim.

Beni

Yaşam meydanında girdim savaşa
Haksızlığa esir kıldılar beni
Koşturmaktan geçemedim yavaşa
Bir bedendim bine böldüler beni

Dolu düştü bahçelere bağlara
Poyraz esti bu gencecik çağlara
Kar boranda çıkardılar dağlara
Kurtlarla sürüye saldılar beni

Düşmüş oldum bir kez çaresiz aşka
Görmeden geçseydi gözlerim keşke
Kimse yokmuş gibi dünyada başka
Her şeyden sorumlu bildiler beni

Daha gonca güllerimi dermeden
Yerimi yurdumu bana sormadan
Gözlerinin önündeyken görmeden
Arayıp Deniz*'de buldular beni*

(Kervan Oldum)

Kemlik deryasında yemişim vurgun
Boran ortasında yaşarım durgun
Bir ömür Çoruh'la akıp da bir gün
Deniz*'lere dolamadan gün döndü*

(Gün Döndü)

Şair sessiz kalmaktan korkar, sessizlik şairin yok oluşudur. Şiir şairin dilidir, düşüncesidir, toplumla olan iletişimidir. Bu iletişimi ne kadar halktan yana, halktan biri olarak işlerse o kadar kazanır. Yani bir şair halka dokunabiliyor mu? Halkın duygusunu düşüncesini kendi öz benliği gibi hissedebiliyor mu? Önemli olan bence budur.

Bu tür yazılarda gelenektir şiir dizeleri üstünde gezinerek tanıtım yazıları yazılır. Böylece şairin dünyasına yakın olunmaya özen gösterilir. Ben de bunu biraz farklı yapıyorum, dizeden çok şiirin tümünü alıp şiirlerle şairin dünyasını yakalamaya çabalıyorum. Bütünden parçaya gitmek yöntemini benimsiyorum. Ancak yine de hiçbir zaman şairin düşüncelerine tümüyle yakınlaşmak mümkün olamaz. Hangi şiirin, hangi ruh haliyle yazıldığını ve içinde neyin saklı olduğunu muhtemelen şairin kendisinin açıklamaması durumunda bir şeyler hep gizli/gizemli kalacaktır.

Değişimin habercisi olan şairler derken bakın şiir ne diyor. »Arkası görünse sevgi dağının« zaman adını ilmek ilmek yakalamak. »Tutulmuştur çoktan suların başı« tabiatın akışını dinlemek. Ya da en güzeli »Gün Döndü« kitabını açıp bu ismi taşıyan şiiri bütün olarak okumak. »Herkes tanığıyken kendi çağının« derken aslında kimseye bir şey öğretmiyor. Akıl vermek gibi bir niyeti yok zaten. Yalnızca her şeyi herkesin bildiğine, asıl meselenin bilmiyor gibi yaptığına vurgu yapıyor. Yani kralın çıplak olduğunu söylemekle söylememek arasındaki ince sınır...

Gün Döndü

Gündöndü sevdiğim değişti zaman
Bir tek soluk alamadan gün döndü
Battı güneş dağlar oldu kar duman
Dost yanıma gelemeden gün döndü

Arkası görünse sevgi dağının
Gülü mü solardı gönül bağının
Herkes tanığıyken kendi çağının
Anlayıp da bilemeden gün döndü

Tutulmuştur çoktan suların başı
Binlerle paylaştım bir çanak aşı
Kafeste barınmaz özgürlük kuşu
Gökyüzüne salamadan gün döndü

Şair hiç bir zaman umutsuzluğa düşmemeli. Şair en katı karanlıkta bile çıra gibi yanmalıdır ki çevresine bir yararı dokunsun. Şiir yazanlar sözün özgül ağırlığını kendi öz bilincinde besleyip büyütürler. Söylemek istedikleri her ne ise onu bu özgül ağırlık ile tartarlar ve dizelere aktarırlar.

Şair halk adına bedel ödemeyi kendisine görev sayar. Özgürlük denilen kutsalın aşığıdır. Derler ki şiirin içinde, ölümsüzlük iksiri vardır, Lokman Hekim adıyla anılır. Bence asıl ölümsüzlük iksiri şiirdir ve şiirin Lokmanı da şairdir.

Şairin yaşam dili şiirdir, eleştirmenler ya da böylesi bir tanıtım yazısı yazanlar, şairin şiir dizelerine akıttığı sözcükleri sıralayıp onun üstünde düşüncelerini söylerler. Kanımca genelde kadın şairlerin dili zaten ana dil denilen olgudur. Sözcüklerden söz etmek gereksiz diyorum. Dili bütün almak gerekiyor. Ana dil kavramında.

Birçok ustanın da söylediği gibi, somut şiir kapalı kutu değildir. Şiir anlaşılır olmalı. Şiirin ne dediği kime seslendiği, kimden yana, kime karşı olduğu anlaşılmalı. Ben okuduğum ve dinlediğim şiirlerde bu tanımı buluyorum. Şair Bekir Karadeniz'in yazdığı kitaplar dolusu araştırma ve şiirlerle kimden yana ve kime karşı olduğunu anlatıyor.

Şair olmak çok kolaydır, şiir yazana en kestirme yoldan şair diyorlar. Ancak gerçek şair olmak bir göz kırpımı sadeliğinde var olmaktır. Ses üstünde gezinirken bir göz kırpımı Nâzım, Enver Gökçe, Erich Fried, dahası Orhan Veli, Noksani derken toplayıp derlediğim bir göz kırpımı şairdir Bekir Karadeniz.

Hece şiiriyle, serbest şiiriyle, dahası divan şiiriyle, yani kısaca şiirin her türünü ustaca yazan başarılı olduğunu bildiğim, şair dostum Bekir Karadeniz'i kutluyorum. ✎

DİPNOTLAR

(1) Halkın Dostları, Sayı 16, Temmuz 1971.
(2) 12 dörtlükten oluşan »Deli Çoruh« şiirinden üç dörtlük aktardım.
(3) Hitit mi olacaktı?

DENİZ FARUK ZEREN:
"Öykü edebiyatın gerillasıdır!"

GÜNEY: Sana Deniz mi diyelim yoksa Faruk mu?

Deniz Faruk Zeren: Şimdiye kadar kitaplarımla ilgili birkaç söyleşi yaptık bazı değerli basın yayın organlarıyla. Her söyleşiye "Siverek'te doğmuşum" diye başladığımı fark ettim kendimi tanıtmaya çalışırken. Şimdi seninle de sohbete başlarken yine aynı sözcük geldi kondu dilimin ucuna ama söylemek istemedim. Bu belki o kente, giderek aslında ülkeye özlemi çok yoğun yaşadığımdan bir dışavurum. Okuyana şehircilik-bölgecilik gibi gelebilir ama daha çok bir yanıyla nostaljik bir özlemin ifadesi gibi. Bana Deniz de diyebilirsin, Faruk da. İki ismimi de çok seviyorum. İki isim de benim için anlamlı, İkisi de çocukluğumun ilk gençlik yıllarımın ve şimdinin ve geleceğimin kahramanlarına ait. Biri malum Deniz Gezmiş'ten geliyor. Çocukluğum Deniz mahkemeye düşmüş avukatı ben olaydım türküsüyle dolu. Diğeri çok genç yaşta ince hastalıktan hayata veda etmiş benim maalesef tanışamadığım dayıma ait. Dayım yaşadığı yıllarda Siverek'te yerel bir kahraman, ağalara meydan okuyabilen, haksızlığa gelemeyen kavgacı biri, ama aynı zamanda ağzıyla güvercin yavrusu besleyen ince bir genç. İki ismime dair de ben de hikâye ve çağrışım çok, hangisini dilersen. Sen karar ver.

GÜNEY: O halde biz de Deniz Faruk Zeren üçünü birden söyleyelim. Okuyucu kendisi hitap şeklini seçsin.

Deniz Faruk Zeren: Onlar karar versin o zaman… *(gülüşmeler)*

GÜNEY: Peki, öyle diyelim o zaman. Senin ilk öykü kitabın ama ilk kitabın değil daha önceden çıkardığın bir şiir kitabın var. O ödül de almıştı. Bugüne kadar yaptığın çalışmaları oturup değerlendirdiğinde yolun hangi kısmında olduğunu düşünüyorsun?

Deniz Faruk Zeren: Evet, ilk kitabım şiir, aramda farklı bir bağ olduğunu düşündüğüm, Ölüm Oruçlarına, hapishanelerde hayatını kaybetmiş yiğit kadın devrimcilere adanmış bir şiir kitabı. Sanat ve Hayat Dergisi'nin Hapishaneler arası şiir yarışmasında ödüllendirilmişti, bir de 1. Adnan Yücel Kültür Sanat Festivali'nde. O kitap bir dönemin özel bir yoğunlaşmasını, imgelem dünyasını, derin acıyı ve öfkeyi taşır. Uzun zaman oldu o şiirleri yazalı aramızdaki özel bağ değişmedi. İlk yazıyı, öyküyü şiiri yazdığımdan bugüne muhasebeye giriştiğimde henüz bir arpa boyu yol alamadığımı görüyorum sevinerek. Sevinerek çünkü

Kendi kaleminden Deniz Faruk Zeren

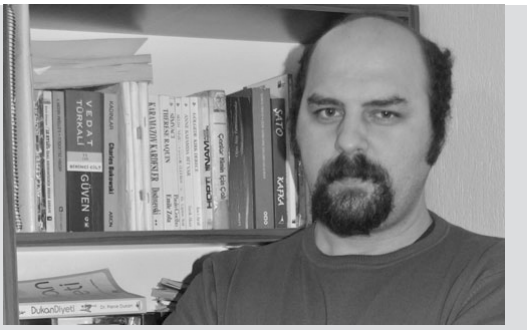

"1977 Siverek doğumluyum. İlk gençlik yıllarıma kadar bu şehirde yaşadım. Sonrasında okul nedeniyle Adana. Adana'da öğrencilik yıllarımda ilk kez yazma deneylerim oldu, öğrenci fanzinlerinde şiir, düz yazı gibi. 1998 yılında okuldan ayrıldım ve bir süre sonra politik faaliyetlerimden ötürü tutuklandım. Çeşitli cezaevlerinde yedi yıl kadar tutsak yaşadım. Cezaevi asıl olarak araştırma-inceleme giderek yazmaya serüvenine ilk adımlarımı attığım, ciddi eğildiğim ve "ben bundan sonra hayatımı yazarak, edebiyatla devam edeceğim" dediğim deneyimi sağlayan yıllar oldu. Dışarı çıktıktan sonra da bu kararlaşmadan vaz geçmedim, hayatın çeşitli zorluklarıyla boğuşarak da olsa yazmaya devam ediyorum. Sanat ve Hayat, Güney Kültür Sanat Edebiyat, Tavır, Kum, Esmer, Dünyanın Öyküsü gibi dergilerde ve bazı gazetelerde şiir, öykü ve düz yazılarım yayınlandı. 2010 yılında Dört Mevsim İlkbahar adlı şiir kitabım yayınlandı, bu yıl da Yasak Kitap adlı öykü kitabım. İzmir'de yaşıyorum ve özel bir hastanede sağlık teknikerliği yaparak hayatımı kazanıyorum."

zıplaya zıplaya ilerlemek gibi bir kaygım yok. Daha yolun çok çok başındayım ve özel olarak hep bu yolun başında durmaya bu yolun başından beslenmeye uğraşıyorum. Daha yürünecek çok uzun ve sarp bir yol var önümde. Ama o ilk yazma eyleminin heyecanını, coşkusunu hevesini, kaygısını, korkusunu galiba hep içimde taşıyacağım, çünkü onlar olmadan yazmak manasız. Edebiyat en derin okyanuslardan daha derin bir okyanus gibi, attığın her kulaç bir zerreye mi değer, değmez mi yoksa bilmek mümkün değil, hayatım birkaç arpa boyu yol almaya yetecek mi bilmiyorum. Arayışımız bitmesin yeter. Yolun daha eşiğindeyim. Bu yolun benim için doğru olduğunu ve daha uzun yol olduğunu biliyorum, fazlası değil ama.

GÜNEY: İkinci kitabın yeni kurulan bir yayınevinden çıktı. Bu durum bir avantaj mı dezavantaj mıdır?

Deniz Faruk Zeren: Öykü kitabım Yasak Kitap evet, Patika Kitap'tan çıktı. Patika Kitap henüz çok yeni bir düzine kitap çıkarabildi. İmkânları çok sınırlı, ama cüretli. Işıl ışıl. Kolektif bir çalışmanın, giderek genişleyeceğini düşündüğüm bir dayanışmanın ürünü. Şahsen yayın tekellerinin, fillerinin sarıp sarmaladığı kitap dünyasında bu karınca adımlarını seviyorum, önemsiyorum ve böyle bir çalışmanın, paylaşımın üretildiği bir yayınevinden kitabımın çıkmış olmasını kendi yazın hayatım için değerli bir avantaj olarak görüyorum. Umarım ve dilerim çok yaşasın, edebiyat ve düşün dünyamıza daha çok katkıda bulunsun ben de orda yazmaya devam edeyim.

GÜNEY: Yeni kurulmuş bir yayınevi ve edebi kitaplığında senden sonra sanırım bir de Çernişevski'nin ilk defa Türkçe'ye çevrilmiş bir romanını bastılar. Bu vesile ile biraz Patika'yı anlatabilir misin?

Deniz Faruk Zeren: Patika Kitap'ın çok değerli emekçileri, çalışanları güçlü bir yayın perspektifine sahip arkadaşlar. Herhangi bir sermaye grubuna dayanmadan, beş parasız giriştiler yayıncılık işine, özgün yaratıcı işler yapmak istiyorlar, bence en önemlisi devrimci kuram ve pratiğe Avrupa merkezli bakış yerine ezilen dünya merkezli bir bakış açısıyla yaklaşmaları ve bu çerçevede kitaplar yayınlamak istemeleri. Edebiyatta da böyle, sosyalist gerçekçi. Patika Kitap yapacağı işlerle yayın dünyasında ilerleyen zamanlarda adından çokça söz ettirecek diye düşünüyorum, karınca adımlarıyla, sabırla.

GÜNEY: Kitabın okuyucuya ulaşması ne durumda?

Deniz Faruk Zeren: Kitap henüz daha çok yeni sayıldığından okuyucuya ne kadar ulaşabildi somut olarak bilmiyorum, ama bu anlamda ilerlemekte olduğunu tahmin ediyorum.

GÜNEY: Avrupa'da ve dünyanın birçok şehrinde okuma etkinlikleri yapılıyor. Türkiye'de bunlar çok az yapılıyor. Aslında yayınevleri veya devrimci demokrat kurumlar ara ara bu tarz etkinlikler düzenlemeli. Sen ya da Patika Yayınları böyle bir şey düşündünüz mü?

Deniz Faruk Zeren: Benim şahsen böyle bir girişimim ya da düşüncem yok. Ama yayınevlerinin, dergilerin ve kültür sanat merkezlerinin benzer etkinlikler düzenlemeleri gerektiğini düşünüyorum, okur toplantıları, okuma grupları, edebiyat ve teorik okuma çevreleri olmalı ama yok, bu biraz memlekette okuma-yazma, tartışma işlerine ilgisizlik yüzünden böyle. Patika Kitap belki çeşitli atölyeler ve okuma, tartışma etkinlikleri düzenlemek isteyebilir, düzenleyebilirse önemli bir boşluğa da hitap eder diye düşünüyorum, zaman içerisinde netleşecek işler bunlar.

GÜNEY: Öyküler hakkında genel yorumlar nasıl? Sen bunları nasıl değerlendiriyorsun?

Deniz Faruk Zeren: Öykülerle ilgili cesaretlendirici yorumlar oldu. Elbette ilerletici, ayna tutucu eleştiriler de. Hem okurlardan hem eleştirmenlerden. Değerlendirmelerin hepsi benim açımdan ne yaptığımı görmem, yazarlığımla ilgili özeleştiri yapabilmem açısından oldukça değerli. Hepsinden beslendiğimi, eksiklerimi hatalarımı daha net görebildiğimi sağladıkları için buradan da eleştirileriyle katkı sunan herkese teşekkür etmek isterim.

GÜNEY: Adil Okay senin için "Çehov'dan Sabahattin Ali'ye, Sait Faik'ten Panait Istrati'ye uzanan geleneği geliştirmiş." dedi. Bu tespiti nasıl buluyorsun?

Deniz Faruk Zeren: Sayın Adil Okay'ın değerlendirmelerini okumuşsun. Sağ ol. Esasında cesaretlendirici değerlendirmeler ve örnek almam gereken yazarları, yürümem gereken yolu işaret eden, yol gösterici değerlendirmeler olarak aldım ben o değerlendirmeleri. Kendisine de eleştirilerinden ötürü teşekkür etmek isterim.

GÜNEY: Elbette zoraki bir tartışma veya polemik yürütmek amaçlı sormadım. Ama şunu da belirt-

mekte fayda var. Kendin de söylüyorsun "henüz yolun başındayım" diye. İşte tam da bundan dolayı "Çehov'dan Sabahattin Ali'ye… uzanan geleneği geliştirmiş" demek çok erken bir tespit.

Deniz Faruk Zeren: Bu da senin eleştirin olsun. Ama ben her zaman o yolun başında olacağım, öyle kalmaya çalışacağım.

GÜNEY: Öykülerin ağırlığında devrimciler esas ana merkez de duruyor. Bu kitap özel olarak mı bu şekilde seçildi?

Deniz Faruk Zeren: Yasak Kitap'ta devrimciler var, mümkün olan her halleriyle, öyküleri çok az anlatıldı onların ya da ben de de biriken yazmak istediğim öyküleri var. Bilinçli bir seçim elbette. Hayatım, düşünce ve duygularım onlardan besleniyor çünkü. Daha bir zaman onları yazacağım. Bunu çok daha yetkin ve gelişkin yapmak istiyorum. Onlar hayatımızın her yerindeler, bizim için bizimle birlikte yaşıyorlar, toplumun halkın onları daha çok, egemenlerin kara söylemlerinden ve manipülasyonlarından da azade tanımalarını, onlara farklı bir pencereden de bakabilmelerini istiyorum, öykülerim buna bir parça katkıda bulunabilse sevineceğim.

GÜNEY: Edebiyatla bunu yapmak önemli ve yerindedir. "Onlar" vb. diyoruz/diyorsun; devrimciler, komünistler bu hayatın içinde etten kemikten bireyler. Mücadelenin sınıfla ve kitleler ile kopukluğundan kendiliğinden bu ayrım gelip dilimize konuyor. Bunu temelden çözmenin yolu devrimcilerin işçi sınıfı içinde daha fazla çalışmasını gerektirmez mi? Sanatta kavganın ayrılmaz parçası o halde ortada olan soruna biraz daha eleştirel bakmamızı gerektirmez mi?

Deniz Faruk Zeren: Devrimcilerin de edebiyatçıların da, sanatçıların da işçiler, yoksul köylüler, Kürt halkı ve diğer ezilen halkların, yani hayatın tam ortasında, daha fazla olmaları gerekiyor. Sınıfın yetiştirdiği, halkın yetiştirdiği devrimci bu sınıfın kendisine benzer, bu halkın kendisine benzer.

GÜNEY: "Öykü edebiyatın gerillasıdır" diyorsun. Bunu biraz açar mısın?

Deniz Faruk Zeren: Kısa öykü, çok uzun hikâye o. Gerilla evet. Ne zaman ne yapacağı, ne zaman ne söyleyeceği, nasıl biçimlenip nasıl sonuçlanacağı tamamen kendi inisiyatifinde olan bir tür. Edebiyatın yükselen türü. Gösterir gibi yapar ama göstermez vurup kaçar. Vur kaç yani. En temel gerilla taktiği, bunun yanında kendini nasıl ifade edeceği icracılarının yaratıcılığına kalmış, yani besleyip geliştirebilirler sınırsız olanakları var. Kısa, küçük, sade, kalabalığı sevmeyen, kalabalığı tehlikeli gören bir tür. Her türlü kalabalığı yani, hele gereksiz kalabalıkları. Roman düzenli ordular gibi. Sıralı, bağlı geniş, bir dünya yan cephesi, bölüğü var, ama kısa öykü öyle değil, bir mekap bir de bir parça ekmekle yürüyebilir kısa ama vurucu anlamalar yüklenebilir aktarabilir, çarpabilir, şaşırtabilir, patlaması gereken tüfeği mutlaka patlatır. Teknik, kurulum, kurgu ve tarz olarak evet kısa öykü bildiğin gerilla işte. Edebiyatın gerillası.

GÜNEY: Güzel ve yerinde bir imgelem! Peki, şöylesi bir sorunda var ortada. Kapitalizmin tüketim mantığı bir yönüyle edebiyata da yansıyor. Popüler olanlar an an değişebiliyor. Son yıllarda hızlı tüketime en "uygun" olanı da kısa öyküler. Üretimleri sosyal medya aracılığı ile de arttı. Bu olumluluğuyla birlikte niteliksizleştirmeyi de içinde barındıran bir durum. Bu konuda neler düşüyorsun ve ne yapmayı planlıyorsun?

Deniz Faruk Zeren: Kısa öykü, kurgusu, dokusu, okuruyla kurduğu ilişkisi gereği tüketimden ziyade üretime daha dönük bir türdür diye düşünüyorum, etkili bir kısa öyküyü tüketim nesnesine dönüştürmek zordur. Sosyal medyada paylaşılması bence çok olumsuz değil, insanların düşünsel dünyasına katkı da bile bulunabilir. Yeter ki kısa öyküye gerillacılık yaptırılsın!

GÜNEY: Öykülerde, romanlar kısacası edebiyatın, sanatın birçok alanında işçiler yok! Soma katliamı sonrası insanlar otuz yıl önce çekilen Maden filmini hatırladı. Neden bugünden örnekler verilemiyor. Sorun sanatın neresinde?

Deniz Faruk Zeren: Günümüz edebiyatçısı, sanatçısı sınıf mücadelesinden kopuk olduğu için bu böyle. Gerilik, üretimsizlik, kısırlık, halktan kopukluk ideolojik yüzeysellik had safhalarda. Sermaye sınıfına bir karşı duruş içerisinde olmayan edebiyatçının sanatın onun karşıtı işçi sınıfı için ya da işçi sınıfını konu edinen eserler üretmesi düşünülemez. Sınıf savaşının ve toplumsal değişim mücadelelerinin geriliği asıl etken, herhangi bir popülerliği olmayan, alım satım değeri yaratamayacak konulara girmek istenmiyor. İtibarsız görünüyor. Bu tamamen memlekette sınıf savaşının ilerlemesi, güçlenmesi ve bir değişim oda-

Yılanın Gözleri

Nevin KOÇOĞLU

Bir tutam kırmızı iplik bileğimde, bu ateşten ben geçtim
açıp saçlarımı önünde, acı suyu ben içtim!

Ah yazgısı ateş mercan otu, kayadan akan su
kavruk sedir ağacım, şifa bulduğum tunç yılan
ve sarısabır yaktığım buhurdan...

Sığınacak bu kenti ben kurdum kendime
'gökten aşağı çiy damlayacak!'

ğı haline gelmesi ile ilgili bir durum bir yerde. Ama şimdi örneğin hayatında madenlerden, maden işçilerinden habersiz birçok yazar, göreceksin hemen çalakalem Soma katliamından esinlenerek şiirler, öyküler yazacaklar. Bu iyi hiç yoktan ama sanki memlekette ilk defa maden katliamı yaşanıyor da yeni bir olgu olarak ortaya çıkıyor da onu işliyorlar gibi olacak. Oysa bu hep vardı. Bu sınıf hep ordaydı ve beşer onar ölmekteydi zaten, ölmeyenler de çürümekteydi. Sınıfa, halka karşı bir sorumluluktan ya da görevden, bilinçten ileri değil bu girişimler, bir çeşit vicdan rahatlatma olarak değerlendirilebilinir ya da işte bak artık yüzlerce ölünün olduğu bir katliam sonucu görünür hale geldi! Edebiyatı, sanatı sınıflar üstü, bir olgu olarak değerlendirmenin sonuçları bunlar. Toplumcu gerçekçi edebiyata sanata dudak bükmenin, ideolojik bulanıklığın yarattığı sonuçlar bunlar esasen. Oysa edebiyat, sanat ezilenlerle ezenler arasında liberal bir pespayelik içinde olamaz ya ondan ya ötekinden yana olmak zorundadır, yoksa Soma gibi acı olaylar ortaya çıktığında, karanlıkta ışığa tutulmuş tavşan gibi kalakalınır. Biraz da tercih meselesi olarak görmeli. Toplumla halka kurulan bağlarla ilgili bir durum. Halklaşma demeli evet, halklaşma yok onun yerine çürüyen bir bireysellik.

GÜNEY: Roboski'den Gezi'ye, Gezi'den Soma'ya, Soma'dan Uğur Kurt'un katliamına kadar katledilenleri en iyi yazabilecek ve sanat alanında hesap soracak o halde devrimci, komünist sanatçılar olacaktır…

Deniz Faruk Zeren: …
(kısa bir duraksama)

GÜNEY: Sessizliği biraz bozalım. Sessizlik iyi değil. Ses çıkaralım yasımızla öfkemizi kuşanalım. İlk kitabın şiir, şimdi öykü üçüncüsü ne olacak?

Deniz Faruk Zeren: Bir sıralama içinde değilim ama uzun zamandır yüz yüze bakıştığımız bir şiir dosyam var, o baskılıyor artık, olanaklar elverirse kitaplaştırmak istiyorum, ama bu tamamen olanaklarla ilgili, öykü devam ediyor ama bundan sonraki ilk olanağı o şiirler için kullanmak geçiyor içimden.

GÜNEY: Güney Dergisi okuyucularına söylemek istediğin bir şey var mı?

Deniz Faruk Zeren: Önemli bir mirasa ve birikime sahip Güney Dergisi okurları, sosyalist gerçekçi edebiyat, sanat mevzileri oldukça sınırlı ve sıkıntılı, bu anlamda Güney'in daha da güçlenmesi ve yaygınlaşması gerekiyor, okurların bunu sağlayacağına eminim. Bilgi, estetik kaygı ve üretim en önemli işlerimizden. Bütün okurlara ve Güney dergisi emekçilerine selamlar saygılar.

GÜNEY: Güney Dergisi çalışılanları ve okuyucuları adına teşekkür ederim.

Deniz Faruk Zeren: Asıl ben teşekkür ederim…

23.05.2014

Cahil insan var mıdır?

Sedat OT

I. Hadi içeri girelim artık. İki saattir volta atıyoruz. Yoruldum. İçeride devam ederiz artık.

II. İki saatten ne olacak! Eskiden günde 10-11 saat yürürdük te sızlanmazdık; o günleri unuttun herhalde?

III. Tamam, tamam konuyu dağıtmayın. Bir dağıldı mı hangi konuda olduğumuzu hatırlamıyorum.

II. Doğru anladıysam biriniz cahil insan diye bir şey olamayacağını, biriniz de böyle bir ayrımın zorunlu olduğunu savunuyorsunuz.

III. Sen de arada kaldın herhalde.

II. Hayır, öyle olduğunu sanmıyorum. Senin fikirlerin ilginç görünüyor. Ayrıca ikinizin de doğru yanları var. Ama her ikinizde uçlarda dolaşıyorsunuz bana göre.

I. Nasıl uçlaşıyor muşum?

II. Her şeyden önce cahillik bir kıyaslamadır, yanı görecelidir. Oysa sen kıyaslamalarını kesin ve keskin biçimde yapıyorsun. Mesela dahi ile köylü arasındaki keskin bir zekâ farkı koyuyorsun. Marx veya Einstein gibi genel olarak dahi kabul edilen insanları ele alalım. Bunlar kendi alanlardaki bilgiler konusunda çok birikimliler. Ama bu birikim insanlığın birikimiydi. Kazara bir Marx demeseydi bile Marksizm teorisi, insanlığın mevcut birikimi ile doğardı. Özel ve genel görelilik teorileri de öyle. Deha denen şey, bilgi birikiminin bazı insanlarda somutlaşmış halinden başka bir şey değildir.

I. İyi de zaten deha kavramı bu birikimi içerip, bu öne çıkan insanları tanımlıyor.

II. Öyle! Ama sen bu kıyası keskinleştirip idealleştirdiğin bilgi birikiminden nasibini alamayan yoksul kesimleri küçümsemek için kullanıyorsun. Okuma yazma bilmeyen köylü bir kadını düşünelim. Bu kadın toprağa ne zaman hangi ürünlerin ekileceğini bilir. Tıpkı mevsimleri ve hayvanları bilmesi gibi. Oysa bu tür bilgiler senin tarafınca küçümseniyor ve bu kadına cahil diyorsun.

III. Ben de bu noktaya katılıyorum. Eğer kıtlık, yoksulluk gibi zamanlarda, bu kadın hayatta nasıl kalınacağını Marks ve Einstein'den daha iyi biliyorsa ve bu kadın doğal kimliği ile hayatı yaratan bir niteliğe sahip ise, nasıl oluyor da cahil denilebilir? İnsanlık yüz bin yıldır Kapital veya görelilik teorisi olmadan yaşamış; bir yüz bin yıl daha yaşayabilirdi. Ama asla doğanın ve üretimin pratik bilgisine sahip olmadan yaşayamaz. İnsanlık yok olurdu.

II. Bu söylediklerine ben de katılıyorum. Ancak sen de ölümle hiçliği tek ve kesin referans noktası olarak alıyorsun. İnsanı evrenin merkezine koyup, insan hayatını her şeyden üstün sanan zihniyet ne kadar uçsa, sen de tersinden ölümle hiçliği kutsayan diğer bir uçsun. Sen diyorsun ki: "eğer bir kelebek ile bir insanın sonu aynı ise insanların kelebeklerden daha zeki olduğunu iddia etmek anlamsızdır. " İyi de senin bu fikirlerin en temel düşünme ve anlama yöntemlerimizden birisi olan kıyası anlamsızlaştırıyor. Her soruna ölüm cephesinden bakamayız ki!

Bizler insan olarak insanlığı ve insan bilgisini tartışıyorsak elbette hayatı ve insanlığın bilgisini tartışıyorsak elbette hayatı ve insanlığın bilgisini kutsayacağız. Bizi insan yapan, hayvanlardan ayıran da bu değil mi? Yazının bulunuşu ve bilim bizi hayvanlıktan uzaklaştıran en önemli şeyler değil mi?

Dolayısıyla bilimsel bilgiye sahip olanları insanlığı ileriye taşıyan dehalar olmasaydı, cahillerin evrimi nice olurdu.

III. Cahil dediğin kesimlere has olan bir davranışı örnek versene!

I. Din savaşlarına bak! Binlerce yıldır kaç insan ölüyor bu savaşlarda? Kaç kadın eziliyor ve aşağılanıyor hâlâ? İnsanlar birbirini boğazlıyor, tecavüz ediyor, işkence ediyorlar. Cehalet olmasaydı bunlar da olmazdı.

III. Peki, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bombaları

da cahil mi attı? Hangi "cahil" birkaç dakika içerisinde yüzbinlerce insanı yok edip, yüz binlercesini sakat bırakabilen bir alet yapabilir ki? Din savaşlarında veya işgallerde kullanılan silahları cahiller mi icat edip üretiyor? Yoksulluğun bittiği yerde hırsızlık ve tecavüz mü olurmuş? Kabilelerde bunlar niye yoktu?

II. Yine uçlaşmış örnekler veriyorsunuz bence. Her ikiniz de kendi cephenizde haklısınız. Bana göre her ikinizin doğrularını birleştirmek gerek ama kıyaslarınızı biraz esnetmeniz lazım. Sen insanlık tarihini yazının icadı ile başlatırsan, bilgi sahiplerini yüceltmeye ve ilerleyen tarih modeline göre insanları ayırmaya devam edersin.

Sen de insanın tarihini 13 küsur milyar yıl öncesinden başlatırsan, sadece insan değil, dünya ve galaksimizde bir hiçlik diyarı gibi görünebilir. Bence öncelikle kendimizi doğanın dolaysız bir parçası; sonra da toplumun bir ürünü olarak görebilirsek daha gerçekçi bir yaklaşım edinebiliriz. Hayat ile ölüm doğanın bir döngüsüdür; doğru ama hangisini esas alacağımızı her koşulda ayrı ayrı değerlendirmeliyiz bence. Einstein fizikte bir deha ise, tarımda bir cahildi diyebilmeliyiz. Böylece cahillik siz ikinizin kullandığı anlamın dışına çıkar ve sadece bilgisizlik olarak kullanılabilir. Biz şuan şu yüksek duvarların arasında tartışabiliyorsak, tartışmamızı sağlayan tüm dil ve kavramların hepsinin uygarlık ürünü olduğunu kabul ediyoruz demektir. Uygarlığın tarihine baktığımızda değişimin uygarlarca yapıldığını kabul etme eğilimimiz olabilir; ama bu yığınların gerek barış zamanlarında gerekse de büyük değişimler zamanında daima bir başları yanı önderleri olmuştur. O halde birileri daima birilerinin yönetimini üstlendiyse bu birilerinin daha zeki ve yetenekli olduğunu gösterir. Bilimde böyledir. Herkes doğayı aynı biçimde kavrayamaz. Birileri çok kavrar ve insanlığa bir şeyler katar; birileri ise doğanın bir parçası gibi hareket eder. Böyle bir fark var, bu farkı nasıl ifade edeceğiz?

III. Zekâ dediğin şey eğer evreni yarattığı iddia edilen mutlak bir aklın ürünü değilse, her atomu ve molekülü ile doğanın dolaysız bir ürünüdür değil mi? Beyin yoksa zekâ da yoktur. O zamanın zekâ ve ilk ve temel kıstası, hayatta kalma becerileri ve bilgileri olmalı; değil mi? Eğer böyleyse tüm canlılar arasında zekâ konusunda nitel bir farkın değil sadece nicel bir farkın var olduğunu kabul edebiliriz.

II. Bence yine uçta duruyorsunuz. Eğer zekâyı çevreyle uyumla sınırlarsak insanlığın bilgi birikimini küçümseme eğilimi doğuyor; insanlığın bilgisini tarihsel ve toplumsal niteliklidir, dolayısıyla çevreye uyma ile indirgenemez. Bu nedenle zekâyı somut bilgi ve yeteneklerle ölçmek ve esnek olmak en doğrusudur bence. İnsan zekâsını seçkinci bir bilgi deposuna indirgemek ne kadar yanlış ise, onu diğer canlılardan ayıran niteliğini yok saymakta o kadar yanlış olacaktır.

I. Ne yapacağız? Zekâyı türlerine mi ayıracağız yani?

II. Neden olmasın? Bunu savunan kesimler var zaten. Ben de katılıyorum bunlara. Mesela babamın doğru dürüst okuma-yazması yoktur, ama bir arabanın tüm parçalarını iyi bilir ve motorun sesinden bile arızasını anlayabilir. Mekanik araçların tamiri konusunda hızlı düşünebiliyor; oysa bu tür konularda ben, onun tırnağı bile olamam. Yani babamın mekanik zekâsı benimkinden çok daha iyidir. Bense fizikten ve soyutlamalardan ondan daha iyiyimdir. Bazı insanlardan ise sosyal zekâları gelişkindir. Okuma yazması olmayan bir ana vardı; onun komşularım hakkındaki gözlemlerini ve psikolojik tahlillerini hücre evinin güvenliği için esas alırdım. Bence zekâ türlerinin varlığını, keskin konuşmamak kaydıyla savunmak yanlış değil. Ama bu da yetmez. Bazen belli bir konudaki bilgi birikimi veya kavrama hızı da zekâ düzeyleri arasındaki bir farkı ifade eder. Mesela Einstein'in bilgi birikimi de kavrama hızı da sayısız fizikçiye göre çok ileriydi. Böylesi bir ayrımı da kullanabiliriz. Her durumda insanları cahil diye küçümseme eğiliminden de böylece kurtulabiliriz sanırım.

III. Söylediklerin mantıklı geliyor. Ama yine de böyle bir ayrımın cahil etiketi ile bazı insanların küçümsenmesine engel olabileceğinden şüpheliyim. Uygarlık tarihi boyunca doğanın ve bilimin bilgisi hep seçkin bir kesimin elinde olmuştur. Bu seçkinci kişilerin ya yönetici ya da onların adamı oluşu yüzünden, bilgi bir yönetim ve sömürü aracı olmuştur. Hayatı üreten emeğin pratik bilgisine sahip olan emekçi kesimler her zaman cahil olduklarına inandırılmış. Bu durum hâlâ böyle. İnsanların hayatta kalabilmesi için gerekli olan tüm ürünler, araçlar, eşyalar, yiyecekler, emekçiler tarafından üretildiği halde; bu emekçiler tarafından üretildiği halde, bu emekçilerin üretim bilgisi cahillik olarak algılanıp küçümseniyor. Senin yaptığın ayrım, bu ana ayrımcılık başlangıç noktası olarak kabul etmiyor. Senin yöntemin mevcut durumdaki uçları, ortak bir potaya uzlaştırabilecek bir özelliğe sahip gibi görünüyor. Ama sorunun kökenine dokunmuyor. Sadece

sorunun varlığını kabul edip uzlaşı öneriyor. Yine de sorunun varlığını inkâr etmekten ve emekçileri cahil olarak damgalamaktan iyidir elbette ama daha derine inmeliydi bence.

I. Ben bütün emekçilerin cahil olduğunu iddia etmiyorum ki!

III. Ben iddia ediyorsun demedim; ama senin savunun otomatik olarak böyle bir sonucu doğuruyor.

I. Bence mutlaka böyle bir sonuç çıkmaz benim fikirlerimden. İnsan vücudunun nasıl bir beyni ve başı varsa, tüm toplulukların ve toplumlarında başı olmuştur. Bu insanın sürüden ayrılıp toplumsallaşmasının zorunlu bir ürünüdür. Eğer bir başın olması zorunlu ise, bilgilerin ve deneyimlerin bir merkezde veya bir kesimde toplanması da kaçınılmaz ve tarihsel bir gerçeklik olarak karşımıza çıkar. O zaman birilerinin daha zeki, başka birilerinin ise daha cahil olarak daha tanımlanması öznel bir yaklaşım değil, mevcut gerçekliğin bir ifadesi olur. Böylece cahilliğin bir küçümseme ifadesi olarak algılanması da gerekmez bence.

III. İyi de senin esas aldığın bilgi, yani zeki ve cahil belirlemesi için kıyas yaptığın bilgi, bilimsel bilgi ile siyasal deneyimlerin bilgisidir. Bu iki bilgi türünü uygarlığın, insanlığın ve evrimin motoru olarak görüyorsun. Böylece dünya nüfusunun çoğunluğunu oluşturan emekçilerin üretim bilgisini hiçe saymış oluyorsun. İnsanlığı şu an hayatta tutan esasta senin kutsadığın bilgiler değil, emekçilerin üretim ve pratik bilgisidir. Eğer hayatta olduğumuz için bu tartışmayı yapabiliyorsak, demek ki bizi hayatta tutan bilgileri çıkış noktamız yapmalıyız. Emekçilerin üretim ve pratik bilgisini kıyaslarımızın temeli yaparsak bunun üzerine inşa edeceğimiz fikirler seninkilerden çok farklı olur.

II. İyi de insanlık her ikinizin esas aldığı bilgi türlerinin bir toplamı değil midir? Birini esas alıp öbürünü dışlamak, tek yanlı bir kavrayışı doğurur. Haliyle mevcut gerçekliği tek düzeyli kavrıyor. Benim savunduğum zekâ türlerinin çıkış noktasını, hayatı yaratan ve var eden bilgi ile başlatıp bu tarihsel sürece bilimsel ve siyasal deneyimlerin bilgisinin daha fazla yön verebildiğini kabul etsek nasıl olur.

I. Üçü bir arada olacak yani!

Tufan

Tamer DOĞAN

gece,
gözlerini açtı
bir üç yüz yıl kadar döndü
baktı baktı
. . .
kıstırılmış, zorlanmış, örselenmiş
kadın gibi
bir gözlerinden değil
her bir yerinden ağlar gibi
ağlıyordu;
çocuk, genç yaşlı
doğu batı
deniz, orman ve dağ
yeryüzü gökyüzü ve
ikisi arasındakiler
her bir şey ağlıyordu
kıstırılmış, zorlanmış, örselenmiş
bir kadın gibi
her bir yerinden ağlıyordu...

III. Böyle bir şey nasıl mümkün olabilir ki? Çıkış noktalarımızı birleştirebilmemiz için değer yargılarımızı da değiştirmemiz gerekir. Ben doğa merkezli bir düşünüşle değerlerimi oluştururken, biriniz insan merkezli, diğeriniz insan-doğa uyumunu esas alan bir görüşü savunuyor. Bu da demek oluyor ki birçok bakış açımızı sil baştan inşa etmemiz gerekecek.

I. Merak etme gardiyanlar bizi bu dertten kurtarmaya geliyorlar. Kapıların kapanma saati gelmiş. Haydi içeri!

04.08.2013ö 1nolu F tipi
C-80 Sincan / Ankara

DİNİNİ VE KİTABINI İYİ TANI — 22. BÖLÜM

AÇIKLAMA

Değerli okuyucu,

2011 yılında Güney Dergimizin 45. Sayısında başlamış olduğumuz "Dinini ve Kitabını iyi tanı" araştırma-dizi yazımızı 2013 yılı / Güney Dergimizin 66. sayısında 21. Bölümü yayınlamıştık. 21 Bölümlük bu araştırmamız yakında kitap olarak okuyucularımızla buluşacaktır. Ara verdiğimiz dizi/araştırma yazılarımız ise bu sayımızdan itibaren 22. Bölüm "Uzak Doğu Dinleri-I" başlığı altında yeniden yayınlanmaya başlıyor. Arayı uzattığımızdan dolayı da özür diliyoruz.

45. sayımızda ilan etmiş olduğumuz planımız aynen şöyleydi:

I. Giriş

II. Din nedir ve tarihi gelişmesine somut bakış,

III. İlkel ve antik çağ dinlerine bazı örnekler,

IV. Dört semavi din - tek tanrılı dinler,

a – Yahudilik - Tevrat üzerine,

b – Hıristiyanlık - İncil üzerine,

c – İslam - Kuran üzerine,

d - Budizm ve Asya dinleri üzerine.

Bu planda somut duruma uygun olarak sıralamada bir değişiklik yapmış durumdayız. Yaptığımız değişiklik İslam ile Budizm ve Asya Dinlerinin yerini değiştirmedir.

Anlayışla karşılanmasını, araştırmamıza katkısal / eleştirel desteklerinizi bekliyoruz.

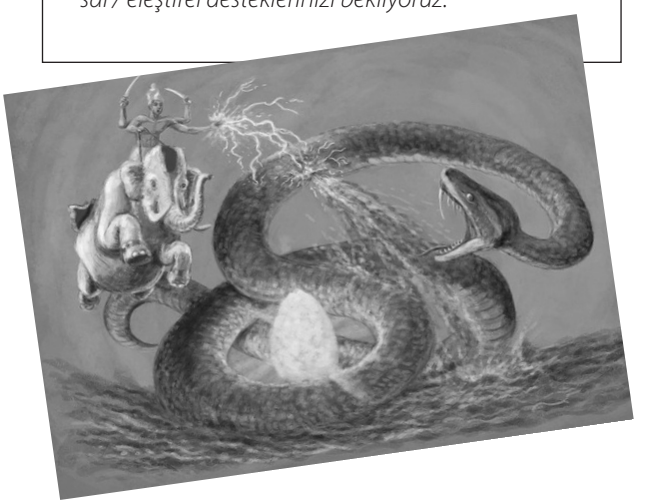

UZAK DOĞU DİNLERİ — I

Giriş

Uzak Doğuda inancın örgütlenme şekli olan **din** çok farklılıklar göstermektedir. Hindistan, Çin ve Japon Adaları başta olmak üzere tüm Uzak Doğuyu kapsayan inançlar ve onun temelindeki dini örgütlenmeler birbirlerine benzer kültürü yansıttıkları gibi birbirlerinden farklı kültürleri de yansıtmaktadır.

Uzak Doğu dinleri yeryüzünde etki alanları dışında pek çok insan için büyük bir bilinmezliği içinde barındırır. Bunlar Hinduizm, Budizm, Sihizm, Caynizm, Şintoizm (Japonya'da etkin bir din), Konfüçyüsçülük ve Taoculuktur (Çin'de etkin olan din). Bu dinlerin isimleri anıldığında, insanların akıllarına taştan ya da tahtadan heykellere tapınan, bu heykellere adaklar sunup saygı gösteren, loş tapınaklarda ilginç ayinler düzenleyen insan topluluklar gelir. Türkiye'de Budizm denildiğinde ise akla ilk gelen yoga, meditasyon, pozitif enerji gibi kavramlardır.

Uzak Doğu dinlerinden **Hinduizm** çok kapsamlı ve geniş bir dindir. Özellikle Hindistan, Nepal ve Bangladeş'te yaygındır, yaklaşık 900 milyon inananıyla Hıristiyanlık ve İslam'dan sonra en büyük üçüncü dindir. İlk önce Hindistan'da ortaya çıkmış, zaman içinde Güney, Güneydoğu ve Doğu Asya'da Çin, Japonya, Kore, Moğolistan, Nepal, Sri Lanka, Tayland ve Tibet gibi ülkelerde de yayılmıştır. Hinduizmden türeyen **Budizm** ise, bugün dünya üzerinde yaklaşık 500 milyonu aşkın inananı bulunan bir dindir. Çin eksenli Taoizme inanan insan sayısının yaklaşık 60 milyon olduğu sanılır. Japonların inancı olan Şintoizmin etki alanı yaklaşık 120 milyondur. Hinduizm ve Sufizm (İslam) kaynaklı Sihizmin etki alanı 20 milyon üzerindedir.

Günümüzde Hıristiyanlığın egemen olduğu batı toplumlarında ilgi gören Uzak Doğu dinlerinin kutsal yazıları / kitaplarının önemli bir bölümü İngilizce-Almanca ve Fransızcaya kazandırılmıştır. İslamın egemen olduğu toplumlarda pek ilgi görmeyen bu dinlerin temel yazıları ve kitaplarının tercüme edilmemiş olması anlaşılır durumdur. Toplumun büyük bölümünün Müslüman olduğu Türkiye'de Hinduizm ve Budizmin temel kutsal yazıları Türkçeye henüz kazandırılmamıştır. Var olanlar bölük pörçük alıntı-

lardan ibarettir. Elbette bunun nedenlerinden birinin Budizm'in kutsal kitaplarının Sanskritçe ya da Palice oluşu ve Türkiye'de Sanskrit ve Pali dili üzerine çalışan ilim insanlarının çok az olmasından kaynaklandığını da belirtmekte yarar vardır. Bu durumun bu araştırmamızı olumsuz etkilediğinin de bilinmesi gereklidir.

Diğer din araştırmalarımızda olduğu gibi imkânlar dâhilinde temel eserlere başvuracağız ve ihtiyaç oranında Almanca kaynaklardan da yararlanacağız.

Bu araştırmamızda esas olarak Uzak Doğu dinlerinde öne çıkan **Hinduizm** ve ondan türeyen **Budizm** üzerine yoğunlaşacağız. Çünkü hem etki alanları ve hem de tarihi gelişmeleri bakımından insanlık kültüründe önemli yere sahiptirler.

Elbette bu dinleri incelerken de elimizdeki rehber Marksizmin diyalektik ve materyalist teorik birikimidir. Bu araştırmamızda da temel unsur emekçilerin çıkarlarını ön planda tutmak, analizlerimizi bu doğrultuda yapmaktır.

Eksikliklerimiz mutlaka olacaktır, bizleri eksikliklerimiz ve olabilecek yanlış değerlendirmelerimiz konusunda uyaracak olan eleştirileri destek olarak kabul ederiz. Okuyucularımızdan bu desteği bizlerden esirgememelerini bekleriz.

Bu kısa girişten sonra incelememize geçebiliriz.

HİNDUİZM

Uzak Doğu inançlarının geçmişi M.Ö. 1500'lere kadar uzanır. Hemen hemen hepsinde kahramanlık destanları/ söylenleri dinlerin temelinin atılmasında belirleyici olmuştur. Hintlilerde **İndra, Ramayana** ve **Mahabharata** destanları öne çıkar. Çin'de özel bir durum söz konusudur. Çin söylenlerinin birçoğu Han Hanedanlığı tarafından (M.Ö. 206-M.S. 220) yazıya geçirilen eski Çin söylenleri/destanlarıdır. İlk Çin İmparatoru Çin Şi Huang (M.Ö. 247-.M.Ö. 210) Qin (Çin) Hanedanlığı'nın kurucusudur.

Çin Şi Huang, Hunlara ve diğer bazı kavimlere karşı Çin Seddini inşa ettirmiştir. Çin'de ilk merkezi bürokratik devlet düzeni kurandır. Ülkeye herkes için geçerli olan bir yasa, para birimi, karayolu sistemi, ağırlık ve uzunluk ölçüleri ile yazı dilini kazandırandır. Aynı zamanda halka eski gelenekleri unutturabilmek için, tıp ve tarıma ilişkin yazılanlar dışındaki bütün **kitapların yakılmasını da buyurandır**. (M.Ö. 215) (Kaynak: Dünya Mitolojisi, Donna Rosenberg, İmge Kitapevi, Ankara, 1998)

Japonların **Kotan Utannai destanı** ise; Japonlardan önce bu adalarda yaşayan Aynu halklarına ait söylenlerin günümüze uyarlanmış şekilleridir.

Hinduizm: kutsal söz ve tanrı anlamlarına gelir. Bu dinin kurucusu ve nasıl ortaya çıktığı bilinmemektedir. Geçmişi M.Ö. 1500'lere kadar uzar. Zaman içinde birçok değişikliğe uğramıştır. Hinduizm dini çok sayıda inanç ve bakış açısını birleştirdiği gibi farklı yaradılış söylenlerini de kabul eder. Ayrıca çok tanrılı bir din olarak da değerlendirilir. Avrupa'dan gelen Aryalar ve Hindistan'da yaşayanların inanç ve gelenekleri birbirine karışması sonucu ortaya çıkan inanç birliğidir. Ortaya çıkışında çeşitli mitolojik destanlar çok önemli rol oynamıştır. Kutsal **Indra**, **Ramayana** ve **Mahabharata** destanlarındaki kahramanlara duyulan saygı ve mehtiyeler bu inancın temelini atmış denilebilir. Deyim yerindeyse bu destanlar / masallar Hinduizm dinini ortaya çıkaran belgelerdir. Ağızdan ağıza aktarılan bu destanlar zamanla yazılı belgeler halini almıştır. Bugün hâlâ okullarda eğitim malzemesi olarak kullanılmaktadır.

O zaman biz de Hinduizme temel olan bu destanlarda neler anlatıldığına bir göz atalım:

İNDRA VE EJDERHA

*"Elinde silah olarak güçlü bir **yıldırım taşıyan İndra** devinen ve duran, saldırgan ve **barışçı** olan her şeyi ve herkesi yönetir. Sadece **o, tekerin çemberinin** çubuklarını sarması gibi insanları kuşatır ve onları **kralları** olarak yönetir. Ona gereksinimi olduklarında yardımlarına koşar**,** İndra'nın ilk kahramanlık eyleminden bahsedeceğim.*

*Çok önceleri dünyada **Vritra adında bir ejderha** yaşardı. Bu canavar tanrıların da insanların da düşmanıydı. Bir gün dünyanın **yedi nehrini** yuttu ve onları büyük dağında hapsetti. Daha sonra ele geçirdiği suları korumak için dağın tepesinde nöbet tutmaya başladı. Gündüz ve gece uyanık kaldı, kendisine kafa tutacak her varlığa karşı ganimetini savunmak için hazırlandı.*

Kızgın güneş her zaman olduğu gibi yine doğdu. Parıldayan ışınlarıyla dünyayı kavurdu. Ağaçlar, otlar ve her türden bitki nehir suları gelişmeleri için gerekli nemi artık sağlamadığı için, zamanla kurudu ve öldü.

***Halk yardım için tanrılara dua etti,** fakat tanrıların hiç birisi **büyük cin-ejderhayı** yenecek kadar güçlü değildi. Günler geçtikçe çökük yanaklı ve ihtiraslı Kuraklık toprağı boğmaya başladı. Gittikçe artan sayıda insan açlık çekiyordu, önce yiyecek satın almaya çalıştılar. Daha sonra yiyecek dilendiler. En sonunda umutsuzluk içinde yiyecek için yalvardılar. Hıçkırıkları büyük bir sessizlikle karşılandı, çünkü **zenginlerin** bile ambarları boştu ve dünyada yiyecek kırıntısı kalmamıştı.*

*Açlıktan zayıf düşen halk kuru ve boş toprağa çöktü ve tanrılara dualarını kabul etmesi için **yalvardı**. Tan-*

*rılar, **Vritra gibi ölümcül** bir düşmana karşı güçsüz olduklarını bilerek kalpleri üzüntü dolu, dünyayı seyrettiler. Fakat Indra ölen insanlara yardımda kararlı idi. O tanrıların en genciydi, fakat en cesur ve güçlü olduğunu kanıtlamaya niyetliydi.*

Teker teker üç kase tatlı, kendinden geçirici soma aldı ve içti. Her içişte biraz daha güçlendi. En sonunda İndra tanrıların en güçlüsü olduğunu kavradı. Büyük silahı olan ölümcül yıldırımı sağ eline aldı (Antik Yunan Tanrılar Tanrısı Zeus'a ne kadar da benziyor… BN) *ve Vritra ile savaşmak için yola koyuldu. Kötü cin-ejderhayı dağının tepesine yaslanmış, kendisine saldırmaya yeterince cesaretli bir tanrıyı gözleyip beklerken **bulacağını biliyordu**.*

İndra yaklaştığında güçlü ejderha savaş için hazırlandı, Tanrılardan farklı olarak kendisini korumak için ne elleri, ne de ayakları vardı, fakat ağzı hem tanrıları, hem insanları aynı derece korkutuyordu. Kızgınlıktan kudurmuş olan canavar, güneşin ışıklarının önünü kesen ve dünyayı karanlığa boğan sisli bir duman püskürttü. Daha sonra kör eden bir ışık, sağır eden bir gök gürültüsü ve insanın etini kesen bir dolu fırtınası kustu. (Ejderhaların önemli özellikleri… BN)

İndra'nın hiçbir korku belirtisi göstermemesi Vritra'yı şaşırttı. Şimşek gözlerini kör etmedi, gök gürültüsü kulaklarını korkutmadı ve dolu etini kesmedi. Genç tanrı öldürücü silahını sakince kaldırdı ve büyük yıldırımım Vritra'ya fırlattı. Yıldırım ok gibi dosdoğru gitti ve ejderhanın etine sımsıkı saplandı.

Bu güçlü vuruş kötü cin-ejderhanın ruhunu parçaladı ve bir darbede vücudunu paramparça etti. Ejderha dağın doruğunda sendeledi ve çok aşağılara dağın dibine düştü ve orada kesilmiş bir ağaç gövdesi gibi yattı kaldı.

Vritra'nın annesi oğlunun öcünü almaya geldi, fakat bir başka ürkütücü cinin ortaya çıkması İndra'yı korkutamazdı. Gücünü topladı ve Vritra'yı öldürdüğü güçlü yıldırımım ona da fırlattı. Oğlunun yanında yere düştü ve bir ineğin buzağısının yanında dinlendiği gibi, oğlunun yanında yattı kaldı.

İndra hapsedilen sulan kurtardı. Öldürücü silahıyla dağın yamacım ikiye böldü, mühürlü çıkışı açarak, yedi nehri kurtardı. Sular dağın kenarından aşağıya boyandı ve bir inek sürüsünün gürültüsü gibi kükreyerek kara-ları aşıp denize ulaştı.

Yedi nehir tekrar dünyada aktığında nem kavrulan toprağa süzüldü. Kuruyan dallar kanana kadar içtiler ve ölen ağaçların gövdelerinde yeniden yaşam dolaşmaya başladı. Açgözlü tohumlar hızla büyüyüp çimlenerek filizlendiler. Aç insanlar sularını içtiler ve yaşamlarını sürdüren yeni ürünleri yiyerek yaşadılar. Bir aslanın aç kurt sürüsünden kaçması gibi, kıtlık bolluktan kaçtı.

Cesaretli tanrı İndra, savaşta büyük ejderha Vritra ile karşılaştı ve kazandı. Güçlü yağmur getirici İndra kuraklığı kaldırdı ve dünyanın verimliliğini geri getirdi. Yüce tanrı İndra, dünyada yürüyenleri kesin bir ölümden kurtardı. Elinde güçlü yıldırımı taşıyan İndra her hareket edeni ve duranı, her saldıranı ve barışçıl olanı yönetir. Sadece o tekerin çemberinin çubuklarını sarması gibi dünya insanlarını kuşatır ve krallar gibi onları yönetir. Ona gereksinim duyduklarında yardımlarına gelir."

(Dünya Mitolojisi, Donna Rosenberg, sf. 496-498, İmge Kitapevi, 1998, Ankara,)

Yukarda aktardığımız sadece destan/masalın özetidir. Bu masalla başlamamızın esas sebebi; destanda bahsi geçen Tanrı İndra'nın Hinduizm ve Budizmin inancının temelini oluşturan ve kutsal yazıları/kitapları olarak kabul gören **Rig VEDA**LARIN % 27'si doğrudan İndra'ya hitaben yazılmıştır. Yani 1028 Sure'den 285'inde Tanrı İndra doğrudan, diğer sure ve ayetlerde ise yer yer öne çıkarılmaktadır. Vedaların en büyük tanrısı olarak ta adlandırılmaktadır.

Bu destan/masalda öne çıkan bazı noktalar:

– Elinde silahı ***yıldırım taşıyan barışçı İndra***

– Halkı kralları *olarak yöneten İndra…*

– Vritra adında bir ejderha*/ canavar tanrıların da insanların da düşmanıydı.*

*– Dünyanın **yedi nehrini** yutan ve onları büyük dağında hapis eden canavar, kuraklığın sebebi*

– Halk yardım için tanrılara dua etti, *fakat tanrıların hiç birisi **büyük cin-ejderhayı** yenecek kadar güçlü değildi. Tanrılardan güçlü cin/canavar*

– zenginlerin *bile ambarları boştu ve dünyada yiyecek kırıntısı kalmamıştı.*

– Duruma seyirci tanrılar içinde kendini kanıtlaması gereken tanrı İndra

– Ejderhanın her atışı karavana, İndra'nınkiler tam isabet, hem cin hem de annesini yok eder,

– Öldürücü silahıyla dağın yamacını ikiye böldü, mühürlü çıkışı açarak, yedi nehri kurtardı.

– Mutlu sonla… kuraklık sona erer…

Bunlardan çıkardığımız sonuçlar:

– Elinde doğaüstü öldürücü bir silah taşıyan tanrının barışçı olması pek yakışık durmamaktadır.

– İndra kraldır ve yönetimi de krallıktır… Köle sahibi özelliğine sahiptir. Bu durumu bugüne uyarladığımızda, sömürü ve talan sistemlerinin onaylanması anlamını içerir.

– İndra'nın egemenliğinde zengin ve yoksul ayrımı

mevcuttur. Olması da zamanın koşullarına uygundur. Problem ona atfedilen kutsallıkta yatmaktadır.

– İndra masalının geçtiği dönemde çok tanrılar mevcuttur ve tanrılar arasında rekabet vardır.

– Tanrı İndra insanî özelliklere sahiptir.

– Tanrı İndra'nın amacından bağımsız olarak *„Öldürücü silahıyla dağın yamacını ikiye böl"*mesi / yarması eylemi Musa peygamberin Mısır'dan Çıkış sırasında Kızıl Deniz'i yarması eylemine benzemektedir. Ancak çocukların inanacağı masal olarak kabul edilmelidir.

– Kuraklık ve yağışlar vb. doğa olaylarında doğaüstü güçlerden medet ummak, insanın ilkel koşullarına uygun beklentilerdir.

Bu tür mitolojik masallara Antik çağlarda çokça rastlanır. Eski Yunan'da, Eski Mısır'da ve Sümerlerde rastlamak mümkündür. Zaten Eski Ahid incelememizde bu tür sorunlar üzerinde durmuştuk. İndra destanını Homeros'un „***İlyada ve Odessa***" destanları benzer örnek olarak gösterilebilir. Yukarda aktardığımız destandaki kahraman „***İndra***" nın Homeros'un tanrılar tanrısı Zeus'a benzediğini, „*İlyada*" destanını okumuş olanlar fark etmiştir. İndra'nın destanındaki kuraklıkla uğraşan kahramanlık görevinin benzerine Hıristiyanlığın kutsal kitabı İncil'de de rastlamıştık. İncil'de yağmur yağdıran İlyas peygamberin görevi de kuraklıkla uğraşmaktı. Bu masalların hangisinin önce, hangisi sonra yazıldığı hiç belirleyici değildir. Bizim için kabul edilmez olanı, binlerce yıl önce anlatılan masallara kutsallıklar yüklenmesidir. Doğa olaylarının bu kutsallıklar içine hapsedilmesidir.

Yukardaki destan/masaldaki Tanrı İndra'ya yüklenen doğaüstü nitelikler bir inancın temeli olarak gösteriliyor ve kabul görüyorsa, bizim problemimiz bununladır. Bu tür doğaüstü güçlerin insanlık tarihinin ilkel dönemina ait olduğuna birkez daha vurgu yapmamız hiç te yanlış olmaz. Bu tür doğaüstü güçlerde herhangi bir kutsallık aramanın da yanlış olduğu bilinmelidir.

Destanları temel alan Hinduizmde çok önemli yer sahip Hintlilerin önemsedikleri ikinci destan ise Ramanaya Destanıdır. Hinduizmin üç büyük tanrısından biri olan Tanrı Vişnu'nun Kral çocukları Rama ve kardeşleri (Bharata, Lakshmana ve Shatrughna) kılığında yeniden doğumunu anlatan bu destandır. İddialara göre M.Ö. 400 – M.S. 200 arasında Valmikin tarafından yazılmış olduğu ileri sürülen bu destan yedi bölüm ve 24.000 beyitten oluşmaktadır. Birinci ve yedinci bölümlerin sonradan eklendiği de iddialar arasındadır.

Bu destanı en önemli kılan etmenlerden biri de tüm Hinduizm ve Budizmde geçen tanrıların, İndra, Brahma, Vişnu, Agni, Soma, Dharma vb. bu destanda yer bulmasıdır. Bundan dolayıdır ki, sorunun kavranması, daha iyi tanınması ve anlaşılması için Ramayana destanının özet bölümlerini olduğu gibi aktarıyoruz.

RAMAYANA

I. BÖLÜM

"(Dünyada yaşamın koruyucusu olan tanrı Vişnu hem tanrıların, hem insanların düşmanı bir dev olan Ravana'yı öldürmek için dünyaya iner. Vişnu kral Dasa-Ratha'nın dört çocuğu Rama, Bharata, Lakşmana ve Satrughna olarak tekrar doğar. Rama Toprak Ana'nm kızı Sita'mn sevgisini kazanır.)

Biz büyük kahraman Rama yolunun şarkısını söyleriz. Kraliçeler ve kralların, hayvanlar ve insanların, kahramanların ve çok eskiden yaşayan devlerin şarkısını söyleriz. Birisi iktidar ister ve onu elde etmek için her şeyi yapar. Diğerleri kendilerine iktidar verildiğinde onu reddetmeyi seçer. Biz kıskançlık, açgözlülük ve şiddete karşı aşk ve sadakatin, cesaretin ve iyiliğin şarkısını söyleriz. Biz ayartma ve sınavların, üzüntü ve acının şarkısı söyleriz, çünkü bunlar görev ve doğru davranışa bağlılığın parçalandır. Sözlerimizi dinleyin ve bilgeleşin. Çünkü bu öykü neyin iyi neyin doğru ve neyin güzel olduğunu ortaya serecek.

Çok eski zamanlarda büyük bir kral olan Dasa-Ratha Kosala krallığını başkent Ayodhya'dan yönetiyordu. O eski güneş ırkı zamanında doğmuştu. Bir insan ve halkının öncüsü olarak kral Dasa-Ratha dolunay pırıltısıyla nasıl yıldızlan gölgede bırakırsa diğer insanları gölgede bırakıyordu. Kenti ve yurttaşlarının zekâsı, doğruluğu, sadakati, nezaketi, nefsine hâkim olması, dindarlığı ve mutluluğu nedeniyle çok uzaklarda bile tanınmış, ün salmıştı. Dasa-Ratha'nm tek eksiği vardı: ölümünden sonra krallığı yönetecek bir oğlu.

Kral tanrıların coşkulu dualarını duyacağı ve ona bir oğul bağışlayacağını umut ederek birçok adak-

ta bulundu. Fakat tüm duaları boşa çıktı. En sonunda rahiplerine şöyle buyurdu: "Yukardaki tanrılara bir at adayın. Muhtemelen hediyelerin bu en büyüğünü kabul edecek ve çok uzun zamandır istediğim oğulu bana vereceklerdir."

Böylece rahipler kıvrak, zarif, güçlü ve muhteşem bir atı bir yıl için serbest bıraktılar. At geri döndüğünde bilge insanlar Kral Dasa-Ratha'nm dört oğlan babası olacağını belirttiler. Bu sözcükler kralın kulaklarına çok tatlı geldi. Yüzleri uzun ve soğuk kış aylarından sonra ilk defa güneş ışıklarının sıcaklığına çıkmış lotus çiçekleri gibi parlayan üç karısı mutluluk saçıyordu.

Bu sırada yukarıdaki tanrılar Brahma'ya şikâyet ediyorlardı; Rakşasa kralı hain Ravana bize zulüm ediyor diye bağrıştılar. Sınırsız bir iktidarı var. Sorunlarımızdan siz sorumlusunuz, çünkü Ravana tanrıların ve kendi halkının saldırılarına karşı korunuyor. Eğer bu devin hem gökyüzüne hem de yeryüzüne egemen olmasını istemiyorsanız, onu yok edecek bir yol bulmalısınız. Çabuk hareket etmezseniz, kötülük iyiliği yenecek ve mahvolacağız.

Büyükbaba ve yaratıcı Brahma şöyle yanıtladı: "Ravana'nın kendi halkından ve yeryüzünün altında ve üstünde yaşayan her yaratıktan korunmak için bana geldiği ve bu armağanı ona verdiğim doğru. Bununla beraber gayet aptal bir biçimde ne insanlardan, ne de hayvanlardan korunma istedi, çünkü onlardan kötülük gelmeyeceğini düşünüyordu. Bu nedenle hayvan ve insanlar tarafından öldürülecek. Sabırlı olun ve görün"

Brahma'nın konuşmasının üzerinden çok geçmeden dünyadaki hayatın koruyucusu büyük tanrı Vişnu toplantıya katıldı. Tanrılar gereksinim olduğu zaman savunucuları olduğundan Vişnu'ya saygı gösterirlerdi. Bu nedenle yardımını dilediği1er. "Rakşasalann kralı Ravana hem gökyüzü, hem de yeryüzünü şiddete boğdur" diye bağırdılar. "Kötülüklerinin sonu yok. Bununla beraber onu durduracak güçten yoksunuz. Sadece sen bize yardım edebilirsin. Kosala krallığına in ve Kral Dasa-Ratha'nın dört çocuğu olarak dünyaya gelmeyi kabul et. Ravana'yı \ insan olup yalnız sen yok edebilirsin."

"Bunu yapacağım" diye yanıtladı Vişnu, "Tanrıça-karım Lakşmi bana eşlik edecek ve dünyadaki ölümlü karım olacak." Vişnu kendisini bir kaplan kılığına soktu ve kralın adak ateşinin ortasında Dasa-Ratha'ya göründü. Kral Dasa-Ratha, "insanlar arasında bir kaplan" diye bağırdı. Alevlerin arasından Vişnu "Beni bu kutsal pirinç ve sütle birlikte büyükbaba ve yaratıcı olan Brahma gönderdi. Onu karılarına ver ve sana oğullar doğursunlar" dedi. Böylece Kral Dasa-Ratha'run üç karısı dört oğul doğurdu. Her bir oğul dünyadaki yaşamın koruyucusu Vişnu'ya vücut veriyordu. Önce Rama, ikinci Bharata, daha sonra Lakşmana ve Satrughna doğdular. Aynı zamanda tanrılar cesaret, güç ve bilgelikleriyle Vişnu'ya kötü kalpli Ravana'yı ve onu destekleyen Rakşasaları yok etmesinde yardım edecek bir grup maymun yarattılar.

Rama ve üç erkek kardeşi erdem ve cesaretleriyle tanındılar. Lakşmana Rama'nın sürekli yanında iken, Satrughna her zaman Bharata'ya eşlik ediyordu. Oğulları 6 yaşına geldiğinde bilginlerden birisi Kral Dasa-Ratha'ya şöyle dedi: "Yüce kral, sizden bir armağan diliyorum."

Ne dilersen o senin olsun" diye yanıtladı kral.

"Yüce kral" diye yanıtladı bilge adam, "Ravana ve Rakşasalarla savaşmak için oğlunuz Rama'nın yardımına gereksinimim var. Onun yardımı olmadan adaklarımızı yapamayız. Bu dev yaratığın ve cinlerinin yıkıcı eylemlerini durdurma umudumuz yok."

"Tanrılar sana yardım edebileceklerken niye benim Rama'm için başvuruyorsun" diye sordu kral Dasa-Ratha.

"Hepimiz için büyük talihsizlik ki" dedi bilge adam, "tanrılar Ravana'ya karşı güçsüzler. O şimdiden dünyanın üzerinde ve altında yaşayan herkese boyun eğdirdi. Ancak insanların en iyisi onu yokedebilir ve o adam Rama'dır. Kaygılanma. Oğlun başarılı olacak."

Böylece Rama ve Lakşmana babalarının duasını alarak bilge adama eşlik ettiler. İndra, tanrıların kralı, yaylan bir ellerinde kılıçları diğer yanlarında harekete geçen genç adamlara gülümsedi. Üzerlerine göklerden bir tomurcuk seli, büyük çiçek yağmuru boşalttı.

Rama sorun çıkaran Rakşasaları kolaylıkla yok ettiğinde bilge adam ona şöyle dedi: 'İnsanların aslanı, şimdi kral Janaka tarafından yapılan adak törenine benimle birlikte gel. Bu büyük kral Toprak Ana ile evli ve dünyadaki hayatın yok edicisi tanrı Şiva'nın çok önceleri atalarına verdiği muhteşem bir yaya sahip. Yukarıdaki tanrıların hiçbirisi, Rakşasalann hiçbirisi ve dünyadaki kralların ve prenslerin hiçbirisi bu yayı germeyi başaramadı. Onu senin denemeni istiyorum."

Kral yayın tarihçesini Rama ve Lakşmana'ya anlattığında şöyle buyurdu: "Kim ki bu topraklarda yaşayan krallann uzun yıllardır saygı duyduğu bu güçlü savaş yayını gerebilirse, Toprak Ana'nın çocuğu olan kızım Sita'yı kazanacak. Yaşamımın ışığı olan bu çocuk, bir gün tarlamı sürüp, kutsarken topraktan doğdu. Şöhretli birçok insan yayı gererek kızımı kazanmaya çalıştı, fakat boşuna. Şimdi bu sınavı sana teklif ediyorum Rama. Eğer başarırsan kadınların en güzel ve erdemlisi Sita senin karın olacak."

"Saygıdeğer kralım" diye yanıtladı Rama, "davetinizi kabul etmek ve güçlü yayınızda kendimi denemek bana zevk verecektir. Şanlı kızınızı kazanmak şereflerin en büyüğü olacaktır."

Büyük prens Rama'nın kendini kral Janaka'nın güçlü yayında denemeyi kabul ettiği haberi hızla dört bir yana yayıldı. Birçok ulustan krallar, şefler, şöhretli savaşçılar, Sita'nın soylu talipleri ve sıradan halk olayı görmek için Janaka'nın sarayında toplandı.

Janaka'nın güçlü yayı kuşkusuz büyüktü. Ancak kralın en güçlü lord ve savaşçıları silahı sekiz tekerlekli demir bir savaş arabasında yavaş yavaş getirebildiler.

Rama yayın kutusunun kapağını kaldırdı ve ürkütücü savaş silahı karşısında gözleri kamaştı. "İzninizle dedi" bilge adama, "ellerimi yayın üzerine yerleştireceğim. Daha sonra kaldırıp bu silahların en büyüğünü gereceğim."

Bilge adam ve kral Janaka şöyle karşılık verdi: "Öyle olsun."

Rama büyük yayı kutusundan kolaylıkla ve görkemle kaldırdı. Sanki bir yaprak hafifliğindeymişçesine onu gerdi ve o halde tuttu. Daha sonra okçu konumu aldı ve ipi çekti. Fakat gerginlik yayın dayanabileceğinden fazla idi. Bir gök gürlemesiyle yay ikiye ayrıldı. Dünya çatırdadı ve dağlar yankılandı. Bu ani gürültü o kadar korkutucuydu ki, krallar ve savaşçılar - Rama, Lakşmana, Janaka ve bilge adamın dışındaki herkes yere kapaklandı.

Kral Janata bilge adama dedi ki, "Yaşlı gözlerim Rama'nın bu muhteşem eylemi gerçekleştirmesini gördü. Eşsiz kızımın, Kral Dasa-Ratha'nın tanrı-benzeri oğlu ile evleneceğini bilmek bana özel bir zevk veriyor. Sita yiğitlik ve değerde kimsenin geçemeyeceği bir erkek tarafından dürüst olarak kazanıldığı için sözüme sadık kalacağım."

Rama ve Sita kutsal evlilik yemini için ayakta beklerken Kral Janaka dedi ki: "Rama, bu benim yaşamımdan daha değerli olan çocuğum Sita. Bu andan sonra senin sadık karın olacak. Senin erdemini, mutluluğunu ve acını paylaşacak. Üzüntüde ve sevinçte ona arka çık. Yaşam seni nereye sürüklerse gölge gibi peşinden gelecek ve yaşamda olduğu gibi ölümde de seninle olacak." Kral sevinç gözyaşları içinde evlenen çifte kutsal su serpti.

Daha sonra Kral Janaka Lakşmana'yı Sita'nın kız kardeşi ile, Bharata ve Satrughna'yı başka güzel kızlarla evlendirdi. Tanrıların kralı İndra dört çift evliliği kutsayan kutsal ateş çevresinde dolaşırlarken zevkle gülümsüyordu. Onların üzerlerine göklerden bir tomurcuk seli, bir çiçek yağmuru boşalttı."

(Dünya Mitolojisi, Donna Rosenberg, sf. 502-507, İmge Kitapevi, 1998, Ankara,)

Bu bölümde dikkat çeken noktalar:

— **Neyin iyi neyin kötü**, neyin doğru neyin yanlış, neyin güzel neyin çirkin olduğunu bir destandan yola çıkarak belirlemek mümkün değildir… İyi/kötü, güzel/çirkin, doğru/yanlış relatif kavramlardır. En basiti sömüren açısından mevcut sömürü sistemleri emekçiler açısından hem kötü / hem yanlış ve hem de çirkindir… Ama gel gör ki bu sistem asalaklar için tam tersidir. Bunun için de bu sistem yerle bir edilmek zorundadır… Çünkü her türlü kötülüğün kaynağı sömürü sistemleridir. İnsanın insan tarafından sömürülmesidir. Bu masal/destan bu sorunun üstünü örtmektedir.

— Bu destan erkek egemenliği üzerine kurgulanmıştır. Diğer kutsal kitaplarda olduğu gibi tanrıça da olsa 3-5 kadınlı ölümsüz erkeğe eşlik eden ölümlü konumundadır. Üç kadın 4 oğul rekabetin masalı çekici kılmasının yanı sıra dönemin sosyal yapısına da uygundur. Çok karılı krallar.

— Muhteşem atın kurban edilmesi örneğinde görüleceği gibi kurban ilkelliği varlığını burada da devam ettirmektedir…

— Destanın merkezinde kral durmaktadır… Bu anlamda mal-mülk ve sahipleri kutsanmaktadır… Zaten kral aynı zamanda kutsal su ile kutsayandır. Kutsal olan kral! Krallık babadan oğula geçen egemenlik aracıdır…

— Tanrının doğmayanlar kılığında dünyaya inmesi, çok tanrıların varlığı eski Yunandaki destanlarla uyum içindedir…

— Tanrı kılığında tanrılardan daha güçlü oğul Rama… Tanrılara verilen değeri zayıflatmaktadır…

— Rama ve kardeşlerine layık görülen erdem ve cesaret sırtlarını dayadıkları kraliyet ailesi / iktidar gücü kaynaklıdır…

— Toprak Ana söylemi Yahudilik ve Hıristiyanlıktan farklı olarak anaerkil sistemin kalıntısını içinde barındırmaktadır. Fakat toprak ananın kızı Sita'nın Rama'nın kölesi durumuna indirgenmesi, bu kalıntıya da son noktayı koymaktadır…

— 8 arabayla getirilen bir yay! Eh böyle bir yayı geren birinin tanrılaşmaması, insanların onun önünde secdeye kapılmaması mümkün mü? Yay tanrılar arasındaki rekabetin Rama kişiliğinde sürdürülmesidir… Eski Yunan tanrılarının çokça başvurdukları yöntemdir…

— Destan Homeros'un İlyada'sına göre çok daha basit durmaktadır…

— Kötü rolü biçilen Ravana'ya karşı tanrıların güçsüzlüğü ve kurgusu yapılan savaş, egemenlik/iktidar savaşıdır. Hangi krallığın devamı savaşıdır…

Bir dahaki bölümde Ramayana destanına devam edeceğiz…

18. 06. 2014

Yaşanılası kentler... Gerçek hareket özgürlüğü!

Gülfer UĞUR

Sanayi devriminden bu yana nüfusun belli merkezlerde toplanması, dolayısıyla göç alarak büyüyen kentlerin ve mega kentlerin yaygınlaşmasını yaşıyoruz. Öyle ki, gelinen yerde dünya nüfusunun yarısından fazlası kentsel alanlarda yaşıyor. Eskiden nüfus yoğunluğuyla belleğimize kazınmış Tokyo (35 milyon), New York (18,9 milyon), Londra (13 milyon) gibi belli başlı kentler tanırdık. Şimdi bunlara Delhi (25 milyon), Seoul (23 milyon), Mumbay (21 milyon), Sao Paolo (20 milyon), Meksiko (19 milyon), Şanghay (18,5 milyon) Kahire (16 milyon) Buenos Aires (13,5 milyon) gibi birçokları ekleniyor.

15 milyonluk İstanbul dünyanın mega kentleri arasında yerini alırken, henüz o derecede olmasa da Ankara, Bursa ve İzmir, Diyarbakır vd. hızlı büyümeyle arkadan geliyor. Ve kentler büyüdükçe çevre, konut, sosyal ve sağlık hizmetleri, trafik ve ulaşım sorunları da katmerleşerek büyüyor. Çıkış noktasında insanın değil, sermayenin ihtiyaçları durduğu için ve o ölçüde kentler yaşanması zor, güvensiz ve kirlilik alanları olmaya devam ediyor. Şehir planlamacılığı, kentsel dönüşüm projeleri vb. nin çok lafı edilse de, bunlar ya esasen teoride kalıyor, ya da "çarpık gelişme"nin ardından varolan çarpıklığın onaylanarak, yine esas itibariyle sermaye ve kent zenginlerinin ihtiyacına uygun olarak yeniden "düzenlenmesi" anlamını taşıyor.

Hâlbuki insanların konut ve barınmadan tutun kültürel ihtiyaçlarına dek bütün ihtiyaçlarının karşılanmasını olası kılan, gerçekten yaşanılası, kültürel anlamda çok renkli ve doğa özlemini giderebilecek denli yeşil kentlerin planlanması ve yaratılması gayet mümkündür. Hem uluslararası alanda hem de ülkelerimizde yaşanılası kentler için sayısız bilimsel araştırma ve proje üretilmiş hazır beklemektedir, modeller mevcuttur. Teknik olanaklar herzamankinden daha fazladır. Bütün mesele herşey insanca yaşam için deyip, bunların uygulanmaya konulmasıdır. Bu anlamda bütün kentsel dönüşüm projeleri, sağlıklı nesillerin yaşayabileceği, geleceğin sağlıklı kentlerini yaratmak hedefini gözetmelidir.

Rant üzerine kurulu sistemlerde sağlıklı kentleri yaratmanın ne derece zor olduğunu bilmek kâhinlik gereketirmez!

Bugünün sorunları nasıl çözülür? ve Nasıl bir gelecek istiyoruz? Bu iki düşüncenin aynı anda ve tüm aciliyetiyle kendini dayattığı bir zamanda yaşıyoruz. Sorunların çözümünün radikal değişimler gerektirdiği düşüncesi her zamankinden daha büyük ivedilikle kendisini dayatıyor. Ve bugün yapılacak seçimler yarını ve insanlığın kaderini belirleyecek özellikler

75 kişi ya 60 arabayla veya

bir otobüsle hareket edebilir.

taşıyor. Örneğin, enerji sorunumuzu nasıl çözeriz, bugünün somut sorusu. Buna verilecek yanıt ama insanlığın geleceğini karartmaya aday olabiliyor. Fukuşima atom felaketinin resimleri henüz belleğimizden silinmemişken, enerji sorununu atom enerjisiyle aşma yönündeki karar, gelecek felaketlerin habercisi. Bu kadar basit!

Ulaşım sorununu nasıl çözeriz? sorusuna verilecek yanıt da hem bugünü ve hem de geleceği kapsayan bir sorun. Nasıl bir kentsel yaşam istiyoruz? İnsanca yaşayabilmek için kentimizin nasıl dönüştürülmesi gerekir? vs. vs. Bu sorulara verilecek yanıtlar ve yapılacak tercihler insanlığın geleceğiyle yakından ilgili.

Ve çözüm çoktan bilinmektedir: Ulaşımda otomobil ve özel taşımacılığa değil, raylı sisteme ve toplu taşımacılığa öncelik ve yatırım!

Bir zamanlar "en büyük hareket özgürlüğü" ve prestij sembolü olarak pazarlanan otomobil, çoktan insanlığın başbelası olagelmiştir. Kilitlenen şehir trafiklerinde "hareket özgürlüğü"nün ne türden bir sefillik olduğu büyük kentlerde yaşayanlarca malumdur. Otomobilin kaç beygir gücü olursa olsun, adım adım ilerleyen trafikte erişeceği çoğu kez 'kaplumbağa hızı'dır.

Bireysel taşımacılığın ve otomobilli yaşamın özendirilmesi ve bütün tercihlerin bu yönde yapılmasının felaketli sonuçları uluslararası alanda çeşitli araştırmalarla da bilimsel olarak tespit edilmiştir. Her yıl binlerce yeni aracın trafiğe çıkmasıyla tıkanan şehirler, trafik kazalarında can kayıpları, insan sağlığını tehdit eden gürültü ve hava kirliliği... Ülkelerimizde de durum farklı değildir.

Her gün üçüncü sırada, "katliam" derecesi almış "kaza haberleri"ni izliyor, vahim bir kanıksamışlık içinde ölü ve yaralı sayılarını duyuyoruz. Sadece 2013 yılında trafik kazası sonucu 3685 kişi hayatını kaybetmiş. Son 10 yılda trafik kazalarında ölenlerin sayısı ise toplam 42 bin 447 olarak tespit ediliyor. (İstatistikler için bkz. Emniyet Genel Müdürlüğü, Trafik Hizmetleri Başkanlığı resmi sitesi http://www.trafik.gov.tr)

İstanbul, Ankara, İzmir vb. büyük şehirlerde bir yerden bir yere ulaşmaktan çok, bir türlü ulaşamamaktan söz etmek mümkün. Büyük kentlerde bir semtten bir semte ulaşım kimi zaman kentlerarası ulaşım kadar zaman alabiliyor. Şehirlerarası hızlı tren saatte 250 km. kadar hız yaparken, trafik tıkanıklığı nedeniyle kent trafiğinde otomobiller saatte 10 km hatta daha az bir hızla ilerleme durumunda kalabiliyorlar.

Trafik yoğunluğu ve hatta kilitlenmesi öyle büyük bir sorun ki, "bu böyle gitmez"i gelip dayatıyor ve kentiçi ulaşıma acil çözüm belediye başkanlarının (adaylarının) seçim vaatlerinde ön sırada geliyor.

Trafik sıkışıklığında binlerce taşıt adım adım ilerlerken bunların hava kirliliğine katkısı da tavan yapmaktadır. Motorlu araçlar ne kadar yavaş ilerlerse, hava kirliliğine sebep olan yakıt artığı da (egzoz gazı) o kadar fazla olmaktadır. Araçlardan kaynaklanan gürültü kirliliğinin sağlık bozukluklarına yol açtığı bilimsel olarak tespit edilmiştir. Üstüne üstlük ömürlerinin yüzde 95'ini park durumunda geçiren araçların kentleri ve yolları işgal ederek, yayalara alan bırakmaması ve yarattıkları görüntü kirliliği de işin cabasıdır. Araç trafiğine kapalı istisnaları bir kenara bırakırsak, İstanbul-Ankara gibi büyük kentlerin en gelişmiş semtlerinde dahi yaşlıların, tekerlekli sandelyelilerin, çocuk/bebek arabalıların vb. rahatça ilerleyebileceği, adını gerçekten hak eden "yaya kaldırımı" yoktur.

Bütün bu olumsuzluklarına ve özü iribariyle verimsizliğine rağmen, ulaşımda otomobili merkeze koyan politikalardan vazgeçil(e)mediği için, sürekli yeni yolların ve köprülerin yapılması ve varolan yolların genişletiletilerek iki-üç-dört şeritli yollara dönüştürülmesi söz konusu oluyor. Trafik akışının "engellenmemesi" için yayaların karşıdan karşıya geçmesini imkansız kılan yol düzenlemeleri, trafik lambaları yerine üst ve alt geçitler inşa ediliyor. Özelde bu üst ve alt geçitler insanların yaşamını epey zorlaştıcı özelliğe sahip ve ancak ve ancak genç ve sağlıklı insanların kullanımına uygun. Yaşlılar, engelliler, küçük çocuklular için bu alt ve üst geçitler aşılması mümkün olmayan engeller oluşturuyor. Böylece "hareket özgürlüğü" olarak pazarlanan otomobil, toplumun belirli bir kesiminin, (ki bu kesim kapitalist sömürü için değeri olmayan kesimdir!) hareket özgürlüğünün son derece daraltılması, hatta elinden alınması anlamına geliyor.

Egemen olan otomobilli yaşam kültürü kökten değişmediği sürece, son kalan yeşil alanların da talan edilmesi, kentlerin en gözde yerlerine çok katlı otoparkların inşa edilmesi, Taksim'de olduğu gibi, park yapıyoruz diye alanların betonlaştırılması, İstanbul boğazı üzerine 3. ve hatta 4.-5. köprülerin inşa edilmesi kaçınılmaz olacaktır. Çünkü, evet, bu bir kültür meselesidir. "Ayağımız bir yerden kesilseydi" arzusunun ağır bastığı, arabanın toplumsal statü (zenginlik göstergesi) olarak önemli olduğu yerde "otomobilli yaşamdan vazgeçme" önerisinin çok sevilerek karşılanmayacağı aşikardır. Kitlelerin büyük çoğunluğu kendini kapitalizmin pompaladığı tüketim sevdasına kaptırmış durumdadır ve insanlığın geleceğinin ipotek altına alınması pahasına da olsa, kapitalizmin

Trafik lambalı 30-50 adımlık geçiş üst geçitle 100 adımı geçmektedir...
Gücün yetiyorsa 30 çık, 40 yürü, 30 in! İnsana duyulan saygı işte bu!

sağladığı "nimetlere" sahip olma, en yeniye, en fazlaya ulaşma hırsıyla yönlendirilmektedir.

Yaşanılası yeşil kentler, yürüyerek ulaşılabilecek mesafelerde barınma-çalışma-sağlık ve kültürel hizmetlere ulaşım

Çarpık kentleşme ve planlı betonlaşmayla bir zamanların yeşil kenti İstanbul'un izlerini ancak bazı semt izlerinde yakalayabilmek mümkün: Cevizlibağ'da ceviz ağacının esamesi kalmamış, "Cennet" denilen mahalle betondan cehenneme dönüşmüş, Avcılar'da bırakın avlanmayı, kuşların konabileceği ağaç bile kalmamış nerdeyse vs. vs.

Avrupa'daki 30 şehrin yeşil alan açısından karşılaştırmasında İstanbul 25. sırada gelmektedir. Yeşil alan oranı örneğin Londra'da %38 iken İstanbul'da bu oran %1,5 dir. (www.globalsherpa.org)

Gelişmiş ülkelerde, en azından belli bir kesimde, otomobil toplumsal statü simgesi olmaktan çıkıp bunun yerini başka şeylerin alması eğilimi olmasına karşın, biz de bu kesim henüz oldukça küçük ve sesini duyurabilme durumundan oldukça uzak. Çıkış noktasında Gezi parkını işgal eden Gezi direnişçilerin bir bölümü bu eğilimin temsilsiciydi.

Henüz sayıca az da olsa gençliğin bir bölümü, insana saygılı, yaşanası, yeşil kentlerin gerekliliğini benimsiyor ve bunun için kendi yöntemleriyle direnişini örgütlüyor. Gezi parkına çadırlar kurup, ağaçların kesilmesine karşı direnişe geçen, taleplerini duyurmaya çalışan gençlik, "Kentine, mahallene, yaşam alanına sahip çık! Kötü yönetimlere karşı direnme hakkını kullan!" önermesini iyi bir şekilde pratiğe geçirdi ve bu tavırlarıyla örnek oldu ve kendi dar çevrelerini aşan bir bilinç sıçramasına da neden oldu. Gezi direnişi bu anlamda da oldukça önemliydi.

Direniş günlerinde sorunların çözümünde de seçilecek yol ve yöntemlere ilişkin de önemli sonuçlar elde edildi: Yerelin meseleleri yerelde çözülmeli ve yerel halkın tam bilgisi ve onayıyla olmalı! Bir başka deyişle Doğrudan Demokrasi! Nitekim Taksim'den çıkıp İstanbul'un birçok semtinde bunun öncülüğünü yapan forumlar oluşturuldu. Bu forumlarda insanın ihtiyaçlarını merkeze koyan bir ulaşım ve kentleşme politikasının gerekliliği doğru düşüncesi çokca dile getirildi. Geleceğe dair umutları besleyen bu düşüncelerin yaygınlaşarak hayat bulması insan sağlığını tehdit eden bugünün mega kentlerinin gerçekten yaşanılası yeşil kentlere dönüştürülmesinde belirleyici olacaktır.

Uzun vadede otomobilli yaşama veda edilebilmesi ve bunun yerine insanların gerçekten hareket özgürlüğünü sağlayacak çözümler üzerinde yoğunlaşılabilmesi için öyle uzun boylu değil, bugünden bütün tercihlerin toplu taşımacılıktan ve öncelikle de raylı sistemden yana yapılması gerekmektedir. Ulaşımda toplu taşıma vasıtalarıyla çok daha hızlı ve rahat bir şekilde bir yerden bir yere ulaşılabildiğinin pratikte yaşanarak görülmesi insanları özel otomobil sevdasından da uzaklaştıran bir numaralı ikna yöntemidir. Bunun örneklerini Avrupa'nın çeşitli kentlerinde görebiliyoruz.

Bunun yanısıra genelde ulaşım trafiğini azaltmaya ve insanın yaşam kalitesine artırmaya yönelik bir şehirleşme politikası da mümkün ve gereklidir. Bunun en iyi yolu, barınma-çalışma-sağlık, sosyal ve kültürel hizmetlere ulaşım yollarının kısaltılmasıdır. Bütün bunların yerel belediye sınırları içinde çözülmesi mümkün ve kaliteli yaşam açısından gereklidir. İnsanların istediklerinde evlerinden işlerine yürüyerek ya da bisikletle dahi ulaşabilecekleri, aynı şekilde işe giderken çocuklarını kreşlere ya da okullara götürebilecek-

leri mesafelerde rahat bir kent yaşamı mümkündür. Yolların arabalardan/park eden arabalardan temizlenmesi, insanların kullanımına açılması, her mahallede çok sayıda yeşil alanın, çocuk oyun bahçelerinin, insanları birbirleriyle iletişime davet eden ortamların yaratılması mümkün ve gereklidir. Doktor, hastahane, sinema, tiyatro, danışmanlık hizmetleri vs. her türden ihtiyacın esasen yürünerek erişilebilecek mesafede olmasına özen gösteren bir şehir ve çevre planlamacılığı gayet mümkündür. Ve kaliteli yaşamın esasen bunu gerektirdiği gayet açıktır. Öyle ki, bugün İstanbul, Ankara gibi kentlerde zenginler için inşa edilen ve etrafları kale gibi surlarla çevrilen lüks semtler tam da bu ve buna benzer özellikler taşımaktadırlar. Bu tür lüks semtlerin gereksiz ve (örneğin golf sporu alanı vb.) kaynakları gereksiz yere harcaması nedeniyle zararlı olan kimi yönlerini bir kenara bırakacak olursak eğer, sundukları güvenli ve sağlıklı yaşamı herkes için, her yoksul mahallesi için talep etmemiz gerektiği kendiliğinden anlaşılırdır.

Gerçek hareket özgürlüğü, kentte yaşayan tüm insanların, çocuk, yaşlı, yaya, bisikletli ve engelli, herkesin dilediği yere zamanında, güvenli ve sağlıklı ulaşımının" sağlandığı noktada başlar.

Ve Marmaray...

Ekim 2013'te kullanıma açılan ve İstanbul'un iki yakasını deniz altından bir tünelle birbirine bağlayan "Marmaray" toplu taşımacılık ve raylı sistemin geliştirilmesi açısından çok önemli bir atılımdır şüphesiz. Kara yolundan kimi zaman iki saati aşan ulaşım zamanı, Üsküdar-Sirkeci arası, şimdi Marmaray'la tren beklemeyi de hesapladığınızda 10-15 dakikaya inmiş durumda, tren boğazı toplam 4 dakikada geçiyor. Günde 1 milyon kadar insanı taşıyacağı da göz önünde tutulduğunda hem ulaşım zamanının kısaltılması ve hem de yolcu taşıma kapasitesiyle muazzam bir projenin gerçekleşmiştir.

AKP hükümeti bunu "yüzyılın projesi" olarak tanıttı. Ancak boğazın iki yakasını bir tüp geçitle birleştirme düşüncesinin ilk olarak 1860'da doğduğu göz önünde tutulduğunda esasen çok geç kalmış bir proje...Benzer bir şekilde İngiltere ile Fransa'yı da tünelle birleştirme teklifi ilk olarak 1802'de yapılmış olmasına karşın, 50,5 km lik (su altındaki bölümü 38 km) Manş Tüneli de ancak 1994'te tamamlanıp ulaşıma açılabilmişti... Tabii ki bu, projenin önemini azaltmıyor. Ve henüz de tam tamamlanmış değil. Plana göre 2015'de tamamlandığında Halkalı ile Gebze arasındaki ulaşım zamanı 105 dakikaya inecek. Bunun ulaşımı ne kadar rahatlatacağı aşikârdır.

15 milyonluk nüfusuyla dünyanın mega kentleri arasında yerini alan İstanbul, son derece yetersiz raylı taşımacılık ağına sahiptir. Dünyanın gelişmiş bazı mega kentleriyle karşılaştıracak olursak dünyanın en eski metrosu olma özelliğine sahip Londra metro ağı 402 km, Paris metrosu 219,9 km, her gün taşıdığı 5,8 milyon insanla dünyanın en fazla yolcu taşıyan metrosu olma özelliğine sahip Tokyo metrosu 192,1 km dir. İstanbul metrosu ise Şubat 2014 itibariyle sadece 87 kmlik bir metro ağına sahiptir. Marmaray projesi tamamlandığında ,bütün bağlantılarıyla İstanbul'un raylı taşımacılık sisteminin genişletilmesi de söz konusu olacak ve taşımacılıkla raylı sistemin oranı yüzde 28'e ulaşacaktır. (1997'de İstanbul'daki raylı taşımacılık oranı yüzde 3,6 olarak kaydediliyordu. Bkz. http://de.wikipedia.org/wiki/Verkehr_in_Istanbul)

Marmaray'ın önemi salt Istanbul şehri ve çevresini kapsayan yakın taşımacılıkla sınırlı kalmıyor, bilakis ulusal ve uluslararası ölçekte önem taşıyor.

İstanbul Boğazı nedeniyle tren yoluyla yük taşımacılığı kesintiye uğruyor ve yük taşımacılığı İstanbul'un iki yakası arasında Sirkeci'den - Haydarpaşa'ya gemilerle yapılmak zorunda kalıyor. 2015-2016'da Marmaray projesi tamamlandığında hızlı tren ve yük taşımacılığı sorunu da çözülmüş, Avrupa'dan -aynı ray sistemine sahip olan- Türkiye, Irak, Suriye ve İran'a dek kesintisiz raylı ulaşım sağlanmış olacaktır. Hatta uluslararası ölçekte bu yolun Türkmenistan ve Kazakistan üzerinden Çin'in raylı sistemine bağlanması planları dahi mevcuttur.

Marmaray projesinin sağladığı büyük rahatlık, enerji ve zaman tasarrufu gün gibi ortadayken ve raylı toplu taşımacılığın üstünlüğüne en güzel örnek olma özelliğini taşırken, AKP hükümetine karşı "muhalefet yapma" adı altında kimilerinin Marmaray'a karşı bir karalama propagandası yürüttüğüne şahit olduk. Marmaray'ın güvenilir olmadığı, su aldığı, denizin dibinde esir kalma tehlikesinin büyük olduğu gibi bir sürü asılsız iddialar ileri sürülmekte, insanlar korkutulmaktadır. "AKP'nin yaptığı Marmaray'a binmem, sen de binme!" türünden laflar hâlâ daha kulaktan kulağa fısıldanıyor, twitter ve facebookta dolaşıyor. Bütün bunlar gayri bilimsel ve gerici propagandadan öte bir şey değildir ve kimden gelirse gelsin, bunlara karşı durmak gerekliliktir. Richter ölçeğinde 9 şiddetinde bir depreme dayanaklı olacak bir teknikle inşa edildiği açıklanan Marmaray güvenilir, hızlı ve tasarruflu toplu taşımacılık örneğini oluşturmaktadır. Bu tür örneklerin çoğaltılması, lafta değil, fiiliyatta raylı sistemin toplu taşımacılığı gerçek alternatife dönüştürmesi şarttır.

20. 06. 2014

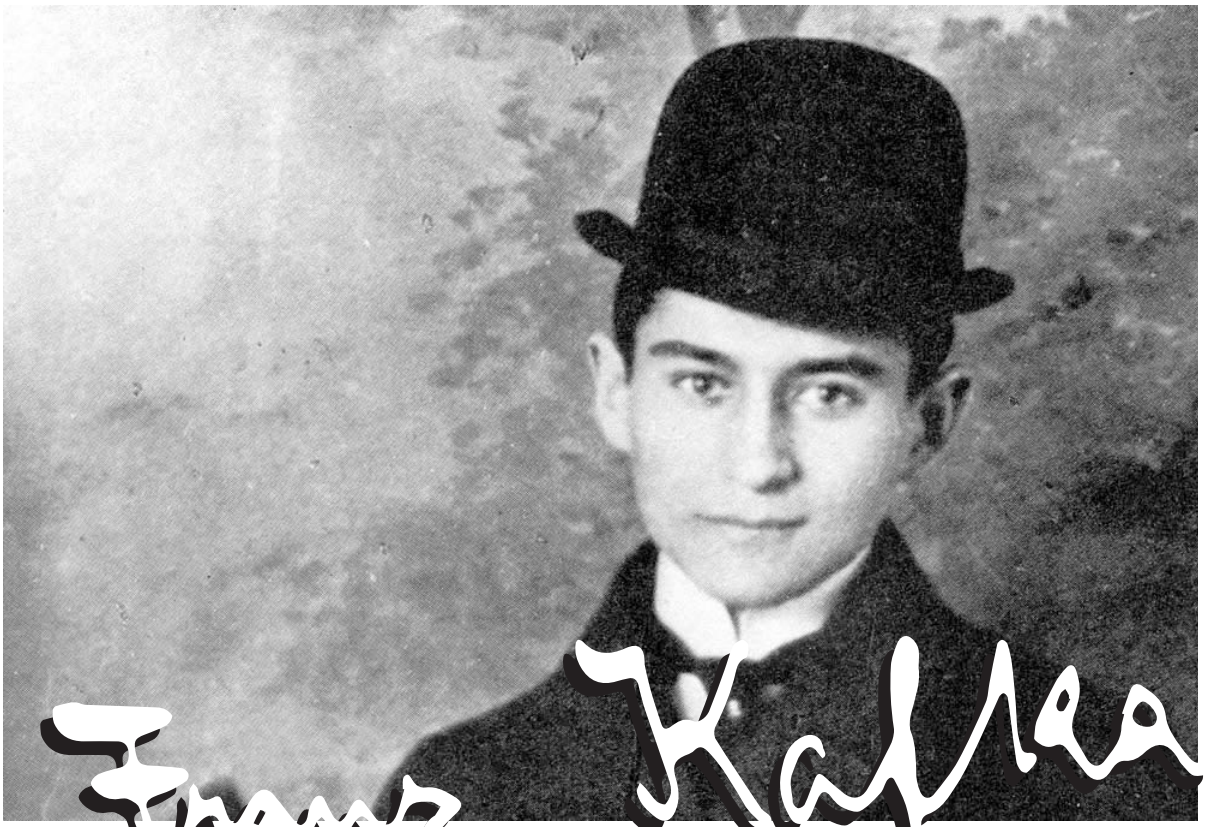

Franz Kafka

KLİDAS (SESSİZLİĞİN DEVİ)

"Sık sık yuvarlak masa toplantılarına katılırdı ve tek bir kelime söylemeksizin orada otururdu. Kacha Kafka'dan hoşlandı ve onu dilimize 'sessiz' olarak çevrilebilecek 'klidas' adıyla çağırdı, aslında tam olarak bu Çek yerli dilinde **sessizliğin devi** demekti." (Franz Kafka ve Liberter Sosyalizm. Michael Löwy)*

*(*Michal Kacha, Çek anarşist, sosyalist öncülerinden-Avangardist)*

I. BÖLÜM

Franz Kafka üzerine hazırladığım yazıya kendimden kattığım çok az şey var. Bu değerli yazar üzerine gerçekten çok önemli ve detaylı araştırmalar, çalışmalar yapılmış. Benim yaptığım şey bu araştırma ve çalışmalardan öne çıkanları ve kendi açımdan en önemli olanları sentezimle beraber okuyucuya sunmak. Hepsi bu!

Yavuz AKÖZEL

Franz Kafka, dünya literatüründe hakkında en çok yazı yazılan, yapıtları üzerine değişik bakış açıları ile çok yönlü kritikler yapılan, kafa yorulan önemli bir dünya yazarıdır. O, yazılarını 20.Yüzyılın başında yazdı. Aradan bir yüzyıl gelip geçti. Dünya bu süreç içerisinde her yönüyle değişime uğradı. Bu değişimler içerisinde asıl temel yön aynı kaldı, o da: 21. yüzyılın da **"emperyalizm ve proleter devrimler çağı"** olduğu gerçeği! Kafka'nın tanık olduğu 1917 Ekim Devriminden arta kalan (1956 yılı sonrası) serapsı aldatıcı görüngüler de 1990'larda son soluğunu yitirip batı usulü kapitalizme teslim oldu.

Geçmişin sosyalist dünyasından geriye kalan en önemli öğreti proleteryanın ve ezilen halkların kâğıttan kaplan olan burjuvaziyi alt edebileceği, onların büro kâğıtlarından olan zincirlerini şayet proleterya ve ezilen halklar isterlerse rahatlıkla parçalayabilecekleri gerçeği. 1917 Ekim Devrimi bize öncelikle

bunun yolunu gösterdi. Kafka da ezilenlere bu zincirlerin aslında öyle parçalanamaz cinsten şeyler olmadığını, büro kâğıtlarından olduğunu, parçalanabilirliğini ve parçalamak gerektiğini 1917 Ekim Devriminden çok önceleri fısıldamıştı. Onun karamsarlığı, içinde yaşadığı Avusturya-Macaristan imparatorluğunu oluşturan halkların ölü uykusuna yatmış olmalarından ve şövenist duyguların zehiri ile iyice uyuşmuş, can çekişir duruma gelmiş olmalarından kaynaklanıyordu. Bu hengâmede her şey tek düze ve çaresizdi görünürde. Ama yine de Kafka, henüz çok uzaklarda olan, gelecekte insanlığın yükleneceği o korkunç acıları görebildiği kadar yine o çok uzaklarda olan, gökyüzünün en uzak zifir derinliğinde ki soluk bir yıldız gibi yanıp sönen o fersiz ışığı o huzursuz kıpırdanışı, o kutsal dirilişin usulca doğrulmaya başladığını görüyor, bunu fısıldıyordu. Şöyle yazıyordu Kafka, (Josef K.'nın tam katledileceği o anın şipşak anında):

" K.'nın bakışları taş ocağının yanındaki binanın son katına takıldı. Bir pencerenin kepenkleri bir ışığın çakması gibi açılıverdi, uzaklarda ve yüksekte zayıf ve ince gözüken bir insan, bir çırpıda iyice öne doğru eğildi ve kollarını daha da öne uzattı. Kimdi bu? Bir dost mu? Bir iyi insan mı? İlgilenen biri mi? Yardım etmek istiyen biri mi? Tek bir kişi miydi? Hepsi miydiler? Hâlâ yardım var mıydı? Unutulan itirazlar var mıydı? Vardı hiç kuşkusuz. Mantık her ne kadar sarsılmaz ise de, yaşamak isteyen bir insana karşı koymazdı." (F. Kafka, Dava, S.224)

Her şey yeniden mi başlıyor? Yanlışlıklarımız ve yetersiz savaşımımız bizi ta en başa mı sürükledi? Ve biz artık tüm umutlarımızı yitirip, bugünümüzü ve geleceğimizi dirilttiğimiz tanrıların bize bir tatlı şerbet gibi sunduğu yazgılara mı terk ettik?

Biz Martin Heidegger'in dünyaya öylece fırlatılıp terkedilen insanının yalnızlığı mıyız?

Ve biz Camus'un, Beckett'in olumsuzlamaları mıyız? diye soruyorlar ve Kafka'da arıyorlar bu soruların anahtarını.

Neden Kafka'da arıyorlar peki?

Burada Kafka bize neyi fısıldıyor ki??? Bunlardan hangisini? Umutsuzluğu mu? Terkedilmişlik ve hiçliği mi? Yoksa kapkaranlık bir yazgıyı mı? Hiç umut yok mu? Ve hiç isyan, başkaldırı yok mu fısıltılarında? Hiç gelecek yok mu?

'Kafka' dendiğinde çoğu zaman üç olgu da akla geliyor: umutsuzluk, terkedilmişlik ve hiçlik! Çünkü genellikle yazar, eleştirmen ve entelektüel çevreler onu bize böyle tanıtmış böyle lanse etmişlerdir. Kafka'yı imgelediği gerçeklerden soyutlayarak bize tek boyutuyla ya özeline ilişkin olarak ya da onu, kurduğu metafor ve alegorilerden soyutlayarak yorumlama yönünü seçmişlerdir. Böyle olunca da karşımıza bir Kafka hortlağı, bir Kafka iskeleti çıkıyor. Bunu bu şekilde algılamamızda 1930 sonrası Lukacs [(*)] gibi Marksist eleştiri otoritelerinin de önemli bir rolü olmuştur. Marksizm-Leninizmin Stalin döneminde tavizsiz uygulanması, proleter enternasyonalizmine bağlılık, dünyanın ezilen halklarına esin kaynağı olmuştur. Sovyetler Birliği, dünya faşizmi ve gericiliğini bunun içindir ki; tüm dünyanın ezilen halklarının desteğini arkasına aldığı içindir ki yenilgiye uğratmıştır. Ama yapılan bazı hatalar gerçekten bu olağanüstü başarılara gölge düşürmüştür. Proleterce denetim bazı yerlerde gözden kaçırılmış ve yer yer kişisel inisiyatiflere olduğundan fazla güvenilmiş, şeffaf olmayan anti demokratik yöntemlerle halktan giderek uzaklaşılmıştır. Edebiyat ve sanat dünyasında yaşananlar bu kara gerçekliğe örnek olarak gösterilebilir. 1934 Sovyet yazarları 1.Kongresi ile başlayan bir dönemin kritiği geçmişte Güney Dergisi'nde yapılmıştır. Belki de bu yapılan kritiğin daha da genişletilmesi, geliştirilmesi modern edebiyatın kapsamlı bir analizinin yapılması ve gerçekçiliğin, sosyalist gerçekçiliğin, o döneme ilişkin kültür-sanat politikasının yeniden ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir.

Kafka ve Dostoyevski sosyalist blok ülkeleri tarafından 1963 Liblice'de yapılan Kafka konferansına kadar okutulmamıştır. Yani sessiz bir yasaktır bu. Bu yazarlara ait kitaplar basılmamış, okuyanlara da hastalıklı bir gözle bakılmıştır. Anlayışın sağlam olmadığı ortadadır. Brecht dahi 'Andrej Zdanov' anlayışının; bazı tutucu, dogmatik bakış açısının etkisinde kalarak Benjamin'i Dostoyevski'nin Suç ve Ceza'sını okuduğu için bol nasihatlerle haşlamıştır!: **"Dragor'da, Dosto-**

[(*)] Lukacs Stalin sonrası Kafka üzerine yargısını kökten değiştiriyor. 1965 tarihli bir denemede de yazdığı 'Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı' denemesine tam zıt bir analizde (fazla ayrıntılara girmeden) bulunur, kısaca şöyle yazar:

"Kafka... insanlık dışı bir dönemi bütünüyle ortaya koyar… Sonuç olarak onun evreni… heyecan verici ve derin bir nitelik kazanır ve bu, aynı tarihsel zemin üzerinde… insan varlığının çıplak ve soyut genellemesini doğrudan doğruya hedefleyen, dolayısiyle eksiksiz bir boşluğu, hiçliğe şaşmaz biçimde varan yazarlarınkiyle çelişik bir evrendir." *(G. Lukacs, Vorwort, Werke 6, Luchterhand, Berlin, 1965. s.9.) (Bak: Michael Löwy, F.Kafka, Boyun Eğmeyen Hayalperest, S.115)*

yevski'nin Suç ve Ceza'sını okuyordum. Önce bu kitabı seçtiğim için sağlıksızlıkla suçladı beni…" (Estetik Ve Politika, S.184)

Kafka konusu da bunun içerisinde bir parçadır. Eleştirmenlerin öne sürdükleri savlar ağırlıkla doğruyu yansıtmış dahi olsa devrimci olmayan hatta devrime karşı olan yazarların (Lunaçarski'nin Dostoyevski değerlendirmesinde olduğu gibi) kitaplarının kitlelerden kaçırılması, saklanması anlamında basılmaması oldukça yanlış, yazarların kitleleri enayi yerine koyan, onlara güvenmeyen ve yargılama yetenekleri olmadığını sanan burnu büyüklüğün bir sonucu yapılan affedilmez yanlışlardır.

Yenilgiler ve yenilgilerin toplumlara yüklediği karamsarlıklar düşünen insanı yeniden başlanılan noktadan gelinen noktaya değin geçen mesellerin sayfalarını tek tek irdelemeye yöneltiyor. Bu yönelişlerde **geçmişin bazı radikal dogmaları da göze batıyor, gün ışığına çıkıyor.**

Kafka 1. Emperyalist paylaşım savaşını yaşadı. Ülkesi(Avusturya-Macaristan imparatorluğu) bir diğer adıyla Habsburg imparatorluğu savaşın içerisinde yer almıştı ama ne yazık ki onun savaşa ilişkin tepkisinin ne olduğuna ilişkin **yeterince** bilgiye sahip değiliz. Ancak dönemin Praglı entelektüel kesiminden ayırt edilecek fazla bir yönü olmadığı, genel bir savaşa karşı anti militarist, küçük burjuvaların o hümanist bakış açısına sahip olduğunu bazı konuşma ve yazılarından biliyoruz.

Günlüklerinde ve mektuplarında savaşın bitimine ilişkin ve Çek Cumhuriyetinin kuruluşuna ilişkin de gösterdiği tepkiler uzaktan bir gözlemcinin silik tepkilerinden başka bir şey değil…

Kafka bu değişimlerde fazla bir olağanüstülük görmemekte evinin penceresinden cumhuriyetin kuruluşunun kutlamalarını izlemekle yetinmektedir. Ama bu konulara yani Çek Cumhuriyetinin kuruluşuna, savaşın bitimine ilişkin Kafka'nın düşüncelerini kaleme aldığı yazılar da olmuş olabilir.

1930 yılında Berlin'de Dora Diamant'ın evine yapılan baskında Gestapo Kafka'ya ait bir tomar yazıya el koymuştur ve bugüne kadar bu yazıların akibetine ilişkin bir şey bilinmemektedir. (Bu yazılar imha edilmiş olabilir.)

Daha lise yıllarında sosyalist ve anti-militarist 'Klub Mladych'ın ve 'Vilem Körber' adındaki bir işçi derneğinin toplantılarına katıldığı biliniyor. Üstelik Klub Mladych anarşist bir kulüp değil, anti-militarist, sosyalist bir kulüp. Ayrıca Kafka Paris Komününün 40. yıl dönümü, Parisli işçi önderi Liabuf'un idamına karşı halka açık konferenslara katılıyordu...

1909 Ekim ayında da Francesco Ferrar'ın idamına karşı bir toplantı düzenlemişlerdi.

(F.Ferrar (1859-1909) İspanyol anarşist, pedagog. Kitlesel devlet okulu eğitimine ve bu eğitimin 19. Yüzyıl'ın yeni sanayi ekonomileri için iyi eğitilmiş ve iyi denetlenen işçilerin üretimdeki rolüne eğilmiştir. İspanya'da '**özgür okul'** açmış, ancak kral 13.Alfons'a girişilen suikast sonrası hapise atılmış, okulu da 1906'da kapatılmıştır.1 yıl sonra serbest bırakılan Ferrar 1909'da Barselona'da başlıyan anarşist ayaklanma neticesi tekrar tutuklanarak idamla yargılanmış ve infaz edilmiştir. Ferrar ölümle yargılanırken tüm dünyanın ezilenleri Ferrar'ın serbest bırakılması için gösteriler tertiplemişlerdir.)

2.Emperyalist paylaşım savaşında 40 milyon insan yaşamını yitirdi. 6 milyon Yahudi öldü. Bunların bir bölümü Alman faşizminin gaz odalarında zehirlenerek, bir bölümü de fırınlarda yakılarak katledildi. Kafka'nın üç kızkardeşi de bunlar arasındaydı. Yine sevgilisi Milena da faşizmin toplama kamplarında can verdi. Ama Kafka bunlara tanık olamadı. Çünkü o yaşamıyordu artık.

Berthol Brecht Kafka'yı değerlendirirken şöyle diyordu: **"(Ancak hayatı gönül gözüyle gören bir sanatçı olarak Kafka, yaklaşan şeyi, yaklaşanın gerçekte ne olduğunu görme- den görmüştü). Burada bir kez daha Kafka'nın eserlerindeki peygamberce yönü belirtti."** (**Estetik ve Politika**, Walter Benjamin, Brecht'le söyleşiler, S.176) [(1)]

Kapitalizmin insanlığa getirdiği her türlü maddi manevi yıkım, yabancılaşma, bürokrasi, kurumların çürümüşlüğü, militarizm vb. Kafka'yı karamsar bir bakış açısına itti. (Tek nedeni yukarda sıraladığım nedenler değil tabii ki. Kafka'nın özel yaşamından gelen birçok olumsuz şeyleri de vurgulamak gerekir.) Zaman zaman bu karamsar bakış açısı ümitsizliğe de evrilir, çünkü Kafka'nın geleceğe ilişkin diyalektik bakış açısı tam değil. O yine de gelecekte yaşanacak acıların, yıkımların, felaketlerin ön habercisi olabiliyor. Kafka yaşadığı dönemin Habsburg imparatorluğu'nun ve Avrupa'nın içinde bulunduğu konjonktürel duruma doğru bir gözlemleme yapabilecek bilgeliği gösteriyor. Bu bilge gözlemleme, yapıtlarında en gerçekçi bir şekilde yansıyor. Bu bilge gözlemleme Kafka'ya sezgisel ve düşsel yetisindeki olağanüstülüğünden ötürü, mesellerinden yakın geleceğe ilişkin isabetli anekdotlar da çıkarılmasına neden olabiliyor. Bertholt Brecht'in Kafka'nın 'görmeden görmesi' ifa-

desini kullanması işte bu olguya dayanmaktadır.

Kafka önemli yapıtlarında yakın geleceğin gerçekten hortlakımsı, karanlık bir tablosunu betimlemiştir. Faşizmin, toplama kamplarının, savaşla gelecek olan katliamların, insanlık üzerinde dolaşmakta olan korkunç felaketlerin ilk habercisi olmuştur.

Kafka Habsburg imparatorluğunun gerçeğini, kendi öz deneyimleriyle kendi öz duyumlarında doğru bir bakış açısıyla gözlemledi ve bu gözlemlerde bitmekte olan bir dönemin bir Avrupa döneminin akibeti de isabetli bir şekilde yansıdı.

İşçi sigortasında hukukçu olarak çalıştığı dönemde yanına sorunlarının çözümlenmesi için gelen işçi sınıfı ile yakın teması vardı ve bu işçilerin uyuşukluğu, kendi sınıflarının devrimci bilincinde olmayışı Kafka'nın işçileri savaşan, haksızlığa başkaldıran bir sınıf olarak değil de onları sadece zavallı, güçsüz bireyler olarak tanımasına neden oldu.

1918 öncesi Habsburg imparatorluğu döneminde olsun 1918 sonrası Çekoslovakya Cumhuriyeti'nde olsun hem işçi sınıfı hareketi hem de işçi sınıfına gönül vermiş yazar ve sanatçı yok gibiydi [(2)] ve bu da Kafka'nın işçi sınıfına ve ezilenlere işçi sınıfının devrimci bakış açısıyla değil de küçük burjuvazinin 'hümanist' bakış açısıyla bakmasına neden oluyordu. Ancak Kafka'yı döneminin hümanist ve gerçekçi yazarlarından ayıran önemli bir üstünlüğü vardı: Devrimci yazına yabancı değildi. Sosyalist hareketin içerisinde bizzat yer almış, anarşist görüşlerden etkilenmişti. Kafka'nın en büyük eksikliği kendi yaşımındaki sınırlı gerçeklerden hareket etmesi, bireyselliği aşma savaşımı vermesine karşın aşamamasıdır. Kitlelerin devrimci gücüne inanmasına karşın yapılacak devrimlerin nihai bir çözüm getireceğine inanmamış olması ondaki karamsar görüşlerin kaynağıdır.

Max Brot'la yaptığı bir konuşmada şöyle diyordu:

"Bizden dilekte bulunmaya geliyorlar. Kuruma saldırıp altını üstüne getirecek yerde dilekte bulunmaya geliyorlar."

İşçi sınıfının bir tek pasif yüzünü kendi pratiğinde de gören Kafka gerçeğin bu tek yüzü ile hareket etti ve gerçeğin bu tek yüzü ile yapıtlarını yazdı.

Oysa gerçek Kafka işçilere şöyle haykırıyordu: Bu pis bürokratik, kokuşmuş düzeni yıkınız, parçalayınız. Kafka bu pis düzenin reformlarla düzeltilmesinin mümkün olmadığını kendi çalıştığı iş yerinin çürümüşlüğünden görüyordu. Kapitalizmin devrimci bir yol ile, şiddet ile yıkılması gerektiğinin bilincindeydi.

Evet… gerçek Kafka kendi iç monoloğunda bürosuna yakınmaya gelen işçilere şöyle sesleniyordu: Sızlanmak ve rica değil, yıkmanız, altını üstüne getirmeniz gerekiyor!

Kafka için 'görmeden görmüştü' diyen Brecht, Kafka'daki sezgi yetisinin ne kadar güçlü olduğunu 'Dava' romanını öne çıkararak vurguluyor. Bu Kafka'da, her yazara nasip olmayan bir özellik olsa gerek! (Bazı eleştirmenler abartılı bir şekilde Kafka'yı 'dahi' olarak değerlendiriyor.) Ayrıca Kafka'nın bu ayrıcalığından ötürü Brecht'in ifadelerinde öne çıkarılması gerekli bir şey varsa o da Kafka'nın katı bir Ortodoks anlayışıyla kenara atılamıyacağı, önemsenmesi gerektiği gerçeği. Brecht de Lukacs gibi Kafka'yı onaylamasa da onda var olan ile olmayanı Marksist bakış açısıyla değerlendirmeye çalışmıştır. Bunu ne dereceye kadar başarıp başaramadığı ise ayrıca tartışılması gerekli bir konudur… Şu kadarını söylemekte yarar görüyorum:

Brecht, Kafka'nın başyapıtlarının ana temasını oluşturan otoritenin ve onun bürokratik hiyerarşisine ilişkin kara mizahına kritiklerinde tatmin edici kapsamda yer vermiyor. Söz gelimi Walter Benjamin,'Dava'romanı hakkında Brecht'in düşüncelerini şöyle aktarıyor:

"…Brecht bu kötülüklerin Kafka'nın eserindeki yansımalarını arıyor. En çok üstünde durduğu kitap da Dava. Ona göre bu kitaptaki en önemli nokta, büyük şehirlerin sonu gelmez, karşı konulmaz büyümesinden duyulan korku. Brecht bu düşüncenin karabasanını kendi özel yaşantılarıyla bildiğini söylüyor. Bu şehirler dolaylı ilişkilerin uçsuz bucaksız labirentini, modern yaşama biçimlerinin getirdiği bölünmeleri, karmaşık, karşılıklı bağımlılıkları dile getirirler. Bütün bunlar zamanla ifadesini bir 'önder'özleminde bulur. Küçük burjuva, önderi, hiç kimsenin hiçbir sorumluluk yüklenmediği bir dünyada, bütün hoşnutsuzluklarından sorumlu tutulabileceği tek adam olarak görür. Brecht, Dava'yı peygamberce bir kitap olarak niteliyor. "Gestapo'ya bakarak Çeka'nın ne olabileceğini görebilirsiniz. Kafka'nın bakışı tekerlekler altında kalmış bir insanın bakışıdır." (Estetik ve Politika, S.180)

Kafka, döneminin Liberty sosyalistleri-anarşistleri gibi tüm devlet biçimlerini yalan ve yanılsama üzerine inşa edilmiş hiyerarşik bir otorite olarak gördüğü muhakkaktır. Dava romanının da bu bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekiyor. Romanın örülüşündeki isabetli tespitleri geleceğin hayali zamanlarında değil de çağdaş tarihsel olgularda aramak gerekmektedir. Kafka gelecek dönemlerde yaşanacak facialarıgören bir peygamber değildi. Kendisi de böyle bir

"… Gezinmeye devam ettik. Franz Kafka, babasının mağazasıyla evini gösterdi.

'Demek zenginsiniz' dedim.

Franz Kafka dudak büktü.

'Zenginlik nedir ki? Kimi için eski bir gömlek, zenginliktir. Kimi de on milyonuyla yoksuldur.

Zenginlik, baştan aşağı görece ve yetersiz bir şeydir. Temel bakımdan, sadece özel bir durumdur. Zenginlik, kişinin elinde bulunan şeylere ve ele geçireceği yeni şeylere bağlılığı demektir. Yeni yeni bağımlılıklar demektir. Maddeleşmiş güvensizliktir sadece.'

(Kafka ile Konuşmalar, Gustav Janouch, S.17)

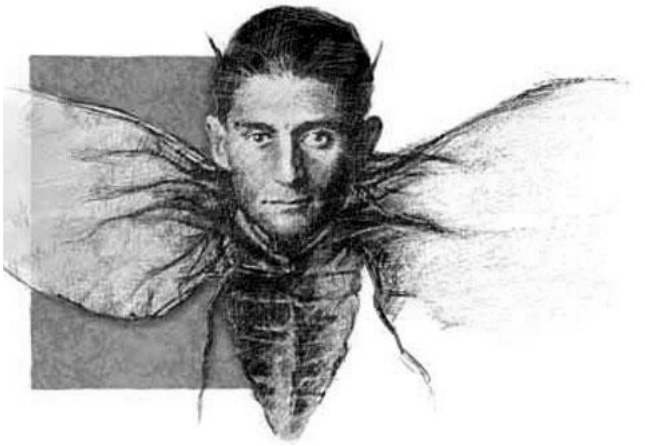

Franz Kafka, 3 Temmuz 1883'de Prag'da (Avusturya-Macaristan) doğdu. «Avusturya-Macaristan o dönemde Habsburg hanedanının yönettiği birleşik bir imparatorluktu.»

3 Haziran 1924'de Avusturya'da Viyana yakınlarındaki Klosterneuburg'daki Kierling sanatoryumunda gırtlak vereminden öldü. Annesi: Julie Löwy (Kafka) (1856-1934), babası: Hermann Kafka (1852-1931)

Kronolojisi:

1889-1893 Et pazarındaki Almanca eğitim veren ilk okul

1893-1901 Alman Devlet Lisesi

1901-1906 Prag Alman Üniversitesi'nde 2.sömestreye kadar yükseköğrenim (Alman filolojisi) Sonra hukuk öğrenimi.

1902 Önce Max Brod ardından da Felix Weltsch ve Oscar Baum ile tanışma.

1904-1905 Bir Savaşın Tasviri öyküsü

1906 Hukuk doktorasını alış.

1907 Taşrada Düğün hazırlıkları, Ekim ayında İtalyan Sigorta şirketi " Assicurazioni Generali'de" iş başı.

1908 Temmuz'undan itibaren 1922 Temmuz'undaki emekliliğine kadar yarı resmi "İşçi Kaza Sigorta Şirketi (Enstitüsü)". Hyperion dergisinde ilk defa sekiz adet düz yazısının yayınlanması.

*1912 yılının başlarında Yitik (Amerika)'nın ilk taslakları. Ağustos ayında yüzlerce mektup yazdığı (511 mektup, kartpostallar ve mektup fragmanları, hepsi birlikte 700 baskı sayfası) Bak: (Reiner Stach, Kafka, Karar Yılları, S.164) ve iki kez nişanlanıp ayrıldığı Max Brod'un uzak bir hısımı, Berlinli bir Yahudi olan **Felicie Bauer** ile tanışması. Felicie Bauer Berlin'de gramafon, dikte etme makineleri vb. şeyler üreten Carl Lindström A.G.'de stenografçı olarak çalışıyordu.*

*Eylül: **Yargı***

Ekim: Felicie Bauer'le mektuplaşmanın başlangıcı

*Kasım-Aralık: **Değişim (Dönüşüm)***

*1914 **Dava**'nın yazılmaya başlanması, Felicie Bauer'le nişan, Ekim: **Ceza Sömürgesinde**, **Yitik (Amerika)**'nın son bölümü, Grete Bloch (Felicie Bauer'in arkadaşı) ile tanışma.*

1915 Fontana ödülü, Kasım: Değişim (Dönüşüm)'in basımı.

1916 Yargı'nın basımı

*1917 Felicie Bauer'le ikinci kez nişan. Eylül: **Akciğer veremi teşhisi**, Aralık: Nişanın bozulması*

*1919 Mayıs: Ceza Sömürgesinde'nin basımı, Julie Wohryzek'le nişan. Kasım: **Babaya Mektup***

*1920 Gustav Janouch ile tanışma. Nisan'dan itibaren **Milena Jasenka**'yla mektuplaşma. Julie Wohryzek'le nişanın bozulması. **Bir Köy Hekimi**'nin basımı.*

*1922 Ocak-Eylül: **Şato**; bu arada ilkbaharda **Bir Açlık Cambazı**, yaz ayında da **Bir Köpeğin Araştırmaları.***

1923 Temmuz'unda Baltık Denizi, Dora Diamant ile tanışma; Berlin'e Dora Diamant ile yerleşme.

1924 Mart ayında hastalığın ilerlemesi ile Dora Diamant ile birlikte Prag'a dönüş. Son öyküsü

***Şarkıcı Josefine Ya da Fare Ulusu.** Nisan ayında Prag'dan ayrılıp Dora Diamant ve Robert Klopstock'la Kierling sanatoryumuna gidiş. **3 Haziran**'da orada ölür.11 Haziran'da Prag'da cenaze töreni yapılır.*

(Kronolojik sıralama Klaus Wagenbach'ın "Kafka "adlı yapıtının 149/150. sayfaları örnek alınarak yazılmıştır.)

şey olmak asla istemezdi. Kafka, sadece kendi yaşadığı dönemin felaketinin, aynı zamanda Habsburg imparatorluğunun çürümüşlüğünün yansıması olan korkunç boyutlardaki bürokrasisinin ve sefaletinin gerçekçi tablosunu çizmekle yetindi. Ama onun çizdiği bu tablolar kâhince, 'peygamberce' bir izlenim bırakıyorsa bunun asıl nedeni o faciayla neticelenen sonraki dönemlerin, Kafka'nın yaşadığı dönemin bir devamı olmasından kaynaklandığıdır ve aynı zamanda dönemi olumluya dönüştürebilecek objektif ve subjektif etmenlerin yeterince olmaması gerçeğine dayanmaktadır.

Kafka'nın ekspresyonist sanatçılarla ortak noktaları vardır. Bu ortak noktalarından birisi de 'mekân' üzerine odaklanma tutkusudur. Kafka başta olmak üzere iç sıkıntısını betimlemek isteyen sanatçılarda mekân önemli bir malzemedir. Kafka karamsar düşüncelerini, bunalımlarını, iç sıkıntılarını, yalnızlığını mekânların kasvetli motiflerini çizerek de okuyucuya yansıtmıştır. Dava romanında mahkeme salonunun sadece iki küçük pencereden oluşan havasız ortamı, tavan aralarının rutubetli loşluğu, yarı karanlık odalar, kirli kapı eşikleri, vb. Kafka'nın kahramanlarının fiziki ve ruhsal durumlarını betimlemekte kullandığı simgesel metaforlar olarak değerlendirilebilir. Ekspresyonizm, binaların kasvetli ortamlarını, buralardaki insan yoğunluğunu, kargaşayı ve hengâmeler içerisinde haşır-neşir olan insanı betimlerken mekânların iç ve dış dekorasyonundan faydalanma yoluna da gitmektedir. İnsanların kapitalist sistemdeki özdeksel ve tinsel statüsünü belirtirken bu simgesel dekorların önemli bir işlevi yerine getirdiği de unutulmamalıdır. Bu sadece Kafka'ya özgü bir özellik değildir. Yine aynı dönemin yazarı Musil'de de bu ekspresyonist özelliklere rastlanır. Brecht de ekspresyonizmin **genel bir özelliğini** Kafka'yı örnek göstererek vurgulamakta, yorumlar yapmaktadır.

Kapitalizm barbarlıktır. Kapitalizm yıkılmadıkça barbarlık da süre gidecektir. Kapitalizm varoldukça teknolojideki her gelişme barbarlığın da gelişmesi anlamını taşıyacaktır ve gelişen teknoloji, teknolojiyi yaratan insanın ölüm aygıtı olacaktır.

Kafka, yaşadığı o geçiş döneminin (Avusturya-Macaristan imparatorluğu) Habsburg hanedanlığının ve birinci emperyalist paylaşım savaşı sonrası oluşan Çek Cumhuriyeti'nin temeline inmekte, kritiğini yapmaktadır. İçinde yaşadığı dönemin insanını, devletini yani sistemi ve sistemin oluşturduğu, kalıba döktüğü insanı çok yönlü boyutlarıyla ve gerçekçi bir bakış açısıyla değerlendirmekte, eleştirmektedir.

İçinde yaşadığı dönemin vehameti onu yıkıma ve ümitsizliğe götürmekte dolayısiyle karanlık bir tablo çizmekte, bu karanlığı oluşturan güçler ve buna sessiz kalan, bu karanlığa alışıp umarsamaz davranan toplum ve insanları hicvetmekte, kara mizahını yapmaktadır. Kafka'nın yazdıkları yaşamının ve 1908-1924 döneminin gerçekleridir. Kafka'nın yaptığı ise bu gerçekleri kendi simgeci ve gizemli-bazen başkaldıran, bazen de arayışın umutsuzluğunda- fantastik anlatısıyla sunmasıdır. Geleceğe olan umutsuzluk, yenilgiyi sineye çekme, kabullenme psikosu Kafka'nın öz bakış açısı değil, onların gözüyle kaleme aldığı yani kapitalizmin barbarlığı altında inleyen halkların bakış açısıdır. Kafka yazılarını ezilen insanların bakış açısıyla yazmıştır.

Bugüne değin Kafka'yı değerlendiren eleştirmenlerin ezici çoğunluğu onun portresini yazgıya boğun eğen, karamsar, geleceğe umutsuz bakan melankolik bir tip olarak **tek yanlı** olarak çizmişlerdir. Yukarda da belirttiğim gibi yaşama ezilenlerin gözüyle bakan, ezilenlerin ruhsal durumlarıyla yorum yapan bir yazar elbetteki onların soluğunu, onların ruh durumlarını yansıtacaktır. Bu Kafka'nın diğer yazarlarda az rastlanan bir üstünlüğüdür. Bu üstünlüğü, bu kafkaesk anlatım ve yöntemi melankoliliğe, pasivizme, karamsarlığa, ümitsizliğe ve mistik bir inanca **basit** bir şekilde indirgemek Kafka'yı anlamamak demektir.

Artık Kafka'ya değişik gözle bakmak gerekiyor. Onun yapıtlarındaki otoriteye karşı olan vazgeçilmez itaatsizlik, başkaldırı gücünü es geçmemek, yadsımamak gerekiyor.

Kapitalizmin acımasız dişlileri arasında sömürülen, hor görülen, herhangi bir nesneye indirgenerek insan yerine konmayan halkların bakış açısıyla yazdığı yapıtlarında kendi iç monoloğuna döndüğünde ondaki müthiş başkaldırının yankılarını duymamak mümkün değildir. O, bu insanların bu halkların isyansızlığını, kabullenmişliğini yazarken kendi iç dünyasında öfkelenmekte, bu isyansızlığın yorumunu yapmaktadır.

Dava romanının son satırlarını okumak bunun için yeterlidir:

Josef K. kendi infazına adeta koşarak, istemle giderken Kafka, kendi iç monoloğunda Josef K'nın bu teslimiyetini, itaatkârlığını bir köpeğe benzetmektedir. Bir köpeğin sahibine olan koşulsuz itaatine!

Kafka, bu son anda ortaya çıkan itaate, baş eğmeye karşı fısıldadığı o görkemsel iç monoloğun sentezini de okuyucuya bırakmaktadır.

Franz Kafka'ya Genel Bir Bakış

O, hep özgürlüğünü aradı. Ama özgürlüğe giden yola hainceden, aşılmaz gibi görünen surlar ören, türlü ilerlemeyi engelleyen şeyin ne olduğunu aslında o kendi öz pratiğinden kavramıştı. Kapitalizmin önce ailede sonra da toplumlarda insanca yaşamayı nasıl yok ettiğini; bireyleri çevresine ve kendine nasıl yabancılaştırdığını, kişileri uysallaştırıp onları birer gönüllü köleler durumuna nasıl getirdiğini yapıtlarında parlak bir şekilde dile getirdi.

Kafka kırk bir yıllık ömrünün neredeyse tamamını(Berlin'de Dora Diamant ile geçirdiği son altı ayı saymazsak) Prag'ın dar bir çevresinde kafesteki tutsak bir kuş gibi geçirdi. Bu kırk bir yıllık sürenin tamamında 'baba' adını verdiği otoritenin her şeyi gören gözleri sanki hep onu izliyordu ve sanki özeline ilişkin herşeyi de o otorite tarafından kontrol altındaydı.

O, ataerkil bir toplumda erkek egemenliğinin ve despotizminin sillesini yiyen kadınların çocuklarındandı. Çünkü ataerkil toplumdaki erkek despotizmi sadece kadınlar için değil, kadınların yarattığı çocuklar için de "**Katil Prokrutes'**in" kanlı karyolasını kurmuştu.

Kafka, en önemli yapıtlarını yazdıktan sonra onlar kadar önemli bir şey daha yaptı: Babası Hermann Kafka ile aralarında Julie Wohryzek ile evlenme meselesinden ötürü çıkan çatışma sonrası Kasım 1919'da babasına bir mektup yazdı. Aslında Julie Wohryzek ile ilgili sorun sadece babasına ve kendisini tahakkümü altına almış olan, onu soluksuz bırakıp boğan otoriteye karşı çaresiz bir feryadın vesilesiydi. Ama mektup, hiçbir zaman için babasının eline geçmedi.

Kafka yazdığı bu mektubu 1920'lerde Milena ile mektuplaşmaya başladıktan sonra ona göndermeyi düşünür. (Milena'nın Kafka'yı yakınen tanıyabilmesi için) Tarihsiz mektupta (Mayıs 1920 başları olsa gerek.) Kafka, Milena'ya şöyle yazar:

"Ama sana bunları anlatmak istemiyordum (Anlattıkları çocukluğuna ilişkin henüz ilk okul birinci sınıf başladığında onu okula evlerinde aşçılık yapan bir bayan götürüyor ve yol boyu yaptığı yaramazlıkları öğretmenine anlatacağını söyliyerek Kafka'yı korkutuyor. Y.A) Geç oldu, uyumaya gitmek için durmalıyım.

Sana yazmayı kestiğim için de uyuyamıyacağım. Daha önceki yaşamımın nasıl olduğunu öğrenmek istersen (a.b.ç.), babama 6 ay önce yazdığım ve hâlâ ona vermediğim kocaman mektubu (104 sayfa — Y.A.), sana Prag'dan yollarım." (F.Kafka, Sevgili Milena'ya Mektup. S.76)

Böyle yazmasına karşın mektubu Milena'ya göndermez. Aradan 2 ay gibi zaman geçer ve 20 Temmuz 1920'de yeniden aynı konuyu gündeme getirir. Şöyle yazar:

"Yarın sana babama yazdığım mektubu yollayacağım. Lütfen onu iyi sakla. Belki bir gün babama ver mek isteyebilirim. Eğer olabilirse, senden başka kimse okumasın. Ve okurken tüm avukat hilelerini an- lamaya çalış, bu bir avukat mektubu. Bunu yaparken, büyük 'Yine de' ifadesini unutma." (agy. S.91-92)

Kafka mektubu yine de göndermez! Milena bu mektubu hiçbir zaman okuyamadı!

Mektup, 1950'lerin başında Max Brot tarafından yayınlanır.

Hermann Kafka bu mektuptan habersiz olarak öldü. Ama mektup, yazdığı öykü ve romanlar ve de Felice'ye, Milena'ya yazdığı "mektuplar", tuttuğu "günceler" kadar da ilgi çekti, okundu. Çünkü bu mektup Kafka'nın ruhunun, fiziğinin yapılanmasındaki etmenlerin temel nedenlerini yansıttığı gibi kapitalist sistemin aile yapılanmasını, babanın bu sistem içerisindeki oynadığı rol, ataerkil toplumda kadın ve çocuğa bakış açısı tüm çıplağıyla yansıtılıyordu. O şöyle yazıyordu:

"Çok sevgili baba,

Geçenlerde bir kez, senden korktuğumu öne sürmemin nedenini sormuştun. Genellikle olduğu gibi verecek hiçbir cevap bulamadım, kısmen tam da sana karşı duyduğum bu korku yüzünden, kısmen de bu korkuyu gerekçelendirmek üzere, konuşurken toparlıyabileceğimden çok daha fazla ayrıntı gerektiği için. Ve şimdi burada sana yazılı bir cevap vermeyi deniyor olsam da, bu fazlasıyla eksik kalacaktır, çünkü bu korku ve onun etkileri senin karşında yazarken de ket vuruyor bana ve dahası meselenin büyüklüğü, hafızamın ve aklımın sınırlarını çok aşıyor. "
(F. Kafka, Babaya Mektup, s.15)

Franz Kafka neredeyse ölünceye dek anne ve babasıyla birlik yaşamak zorunda kaldı. Aynı evin içerisinde bir yabancı gibi duyumsadı kendini ve bir yabancı gibi de yaşadı. 28 Ağustos 1913'de Carl Bauer'e şöyle yazıyordu: **"Ailemle yaşıyorum…" " en iyi, sevecen insanların arasında bir yabancıdan daha yabancıyım. Annemle son yıllarda, günde ortalama yirmi sözcük bile konuşmadım. Babamla selamlaşma dışında nerdeyse bir şey konuşmadım. Aile için bende ortak yaşam anlayışı eksik."** (R.Stach, Kafka, Karar Yılları 1, S.45)

Kafka ailesi ile arasında oluşmuş bu buz duvarının etmeni olarak kendindeki "aile için ortak yaşam anlayışının olmamasını" gösteriyor. En azından etmenlerinden biri olduğunu da işaret etmiş oluyor. Ama bu **eksikliğin asıl nedeninin, kaynağının ne olduğunu** babaya mektup'da göstermiş olduğu halde, burada göstermiyor, gösteremiyor. Aradan 9 yıl geçtikten sonradır ki yani Kasım 1919'da bu eksikliğin bilincinde olarak taşı gediğine yerleştiriyor.

Otoritenin sinsice salgıladığı korku!

Önce babasından korktu!

Baba otoritesi ile başlayan korku, durgun bir suya atılan taşın yaydığı giderek genişleyen halkalar gibi çeperini hep genişletti. Yaşamı boyunca hep bir şeylerden korktu. Evlenmekten korktu, çocuğunun olmasından korktu, evden uzaklaşıp kendi ayaklarının üzerinde sapasağlam durabilmekten korktu. Konuşmaktan korktu. Hep köşesine çekilip sessizce dinledi... Onun içindir ki ona 'Klidas' (Sessizliğin devi) denildi.

Kafka daha 16 yaşında lise sıralarındayken yani 1917 Ekim Devriminden çok önceleri sosyalizme ilgi duymaya başladı ve yaşamı boyunca da sosyalizmi savundu. Rusya'da yenilgiye uğrayan 1905 Devriminin Sovyetlere ait bazı ilkelerini Filistin'de gerçekleştiren **Chaluz** [3] hareketine karşı da ilgisi büyüktü. Hatta Filistin'e gidip bu harekete katılmak düşünü dahi kurdu. G.Janouch ile aralarında şöyle bir konuşma geçer:

"'Zihni çalışma, insan toplumundan koparıyor kişiyi. El işiyse, insanlara yöneltiyor. Yazık ki, işlikte de, bahçede de çalışamıyorum artık.'

'Ama buradaki işinizi bırakmak istemediniz.'

'Neden istemiyeyim? Filistin'e ırgat olarak el işçisi olarak gitmeyi düşlediğim oldu.

'Anlamı, sağlamlığı ve güzelliği olan bir yaşayış kurabilseydim herşeyi bırakırdım.' "

(G.Janouch, Kafka ile Konuşmalar, S.13-14)

Kafka'nın G.Janouch ile konuşması oldukça önemlidir. Düşlediği yaşamın kollektif, paylaşımcı **Chaluz** hareketinden etkilenmiş sosyalizm çağrımlı bir yaşam olduğu muhakkaktır. Çünkü ancak böyle bir yaşantı Kafka'ya anlamlı gelmekte, sağlam ve güzel görünmektedir.

Kafka sağlık problemleri aşırı olmadığı dönemlerde iş çıkışı ve hafta sonlarında bir marangozun yanında çalışır, zanaatla uğraşı ondaki yabancılaşmaya karşı bir alternatiftir.

Ayrıca Almanya-Schlesen'de kurda tanıştığı kendi gibi akciğerinden rahatsız bayan Minze'ye de Filistin'de tarımla uğraşması için gideceği okulu bulmada da yardımcı olur.(Bak. Max Brot, Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk. S.27)

Kafka'nın sosyalizme olan ilgisi ölünceye dek devam etmiş, hatta denebilir ki bu ilgi gün geçtikçe giderek de artmıştır. Dolayısiyle sosyalizmin kuramsal yönü ile de yakından ilgilendiği söylenebilir. 1918'in Mart'ında yazdığı Mavi Oktav Defterleri'nin 4.de **Mülksüz işçiler** (Die besitzlose Arbeiterschaft) (Türkçeye '**Yoksul İşçilerin Kardeşliği**' olarak çevrilmiş.) başlığını taşıyan bir tasarı hazırlamıştır.

Tasarı şöyledir:

"**Yükümlülükler:** Ne parası, ne değerli eşyası olacak, kendisine verildiğinde de kabul etmeyecek bunları. Yalnız aşağıdakilere sahip olmasına izin vardır: En basitinden bir giysi (ayrıntıları saptanacak), çalışmak için gerekli alet edevat, kitap, kendine yetecek kadar yiyecek içecek. Bunun dışında herşey yoksullarındır.

Geçimini yalnız çalışarak sağlıyacak. Sağlığının zarar görmeyip gücünün yeteceği hiçbir işten kaçınmayacak.

Çalışacağı işi ya kendisi seçecek, ya da bu mümkün olmadığında, hükümete karşı sorumlu olan İş Konseyi'nin anlaşmalarına uyacak.

Çalışmasına karşı alacağı ücret, iki günlük geçimini sağlamaya yetecek miktarın üstüne çıkmayacak. (Bu herke- sin oturduğu mahalleye göre ayrıntılı olarak saptanacak).

Çok sade bir yaşam sürecek. Zorunlu ihtiyacı kadar beslenecek, örneğin bir anlamda en yüksek ücret sayılabilecek en düşük ücret karşılığı olarak ekmek, su hurma. En yoksulların yediği kadar yenilecek, en yoksulların barındığı gibi barınacak.

İşverenlerle ilişki, karşılıklı güven ilişkisi üzerine kurulacak. Alınan her iş, ciddi sağlık nedenleri dışında her koşulda bitirilecek.

Haklar: En çok altı, kol işçileri için dört beş saatlik mesai.

Hastalanıldığında ya da ileri yaş nedeniyle çalışılamayacak duruma gelindiğinde, devlet tarafından işletilen yaşlılar bakımevinde ve hastahanelerde bakılma.

Çalışma yaşamına bir vicdan, mesai arkadaşlarına karşı bir bağlılık meselesi olarak bakmak.

Miras yoluyla kazanılmış tüm malları, hastane ve yurt yapımına katkıda bulunmak üzere devlete vermek. Hiç değilse geçici bir süre, kendi geliriyle geçinebilen kişilerin, evlilerin ve kadınların işten uzak tutulması.

Konsey (mutlaka yerine getirilmesi gereken bir ödev) hükümetle işbirliği içinde olacak.

Kapitalist işletmelerde de (bundan sonra iki sözcük

okunmuyor).

İhmal edilmiş bölgelerde, düşkünler yurdunda bulunanlar öğretmenlik yaparak yardım edilebilir.

Üst sınır beş yüz kişi.

Bir yıl staj."

(Franz Kafka, Mavi Oktav Defteri, S.81-82)

Burda önemli bir noktaya değinmeden edemiyeceğim. Bilindiği gibi Kafka dönemin Liberter sosyalist-anarşist ideologlarını okumuş, onlardan etkilenmiştir. Başyapıtları sayılan Dava ve Şato'da da (ayrıca birçok öyküsünde, önemle Ceza Sömürgesi öyküsünde emperyalizmin sömürgelerde kurduğu acımasız yönetimi ve oluşturduğu acımasız otoriteyi kıyasıya eleştirmiştir. Dava ve Şato'daki otorite kimdir? Elbetteki modern burjuva devletidir. İşte Kafka bu modern devleti ve onun kurumlarını romanlarında karşısına almakta, karikatürize etmekte, ipini pazara çıkarmaktadır.

Oysa yukarda alıntısını da verdiğimiz 'Mavi Oktav Defterleri'ndeki taslağında kurgulayarak taslağını çıkardığı bir yönetimde 'devlet'i yani otoriteyi dışlamamaktadır. Taslak 1917 Ekim

Devriminden bir yıl sonra yazıldığına göre Kafka'nın Lenin önderliğindeki proleterya diktatörlüğünden olumlu etkilendiği hatta proleter otoriteye (geçmişin ezilenlerinin işçi-köylü diktatörlüğüne) hoşgörüyle baktığı akla gelmektedir.

("Acaba çeviri hatası mı var?" diye de metnin orijinaline baktım. Hayır, çeviri hatası yok! Burada yazıldığı gibi orijinal metinde de 'Devlet ve hükümet' olarak geçiyor. Şöyle ki:

"Mitgebrachten Besitz dem **Staat** schenken, zur Errichtung von Krankenhäusern, Heimen.

Vorläufig wenigsten Ausschluss von Selbständigen, Verheirateten und Frauen.

Raü(Schwere pflicht) vermittelt mit der **Regierung**."

Burada Staat, **devlet**; Regierung ise **hükümet** anlamına gelmektedir.

Bu düşüncenin bir yönüdür. Diğer yönü ise Kafka bu tasarısını kapitalist bir düzende uygulamak hayali üzerine kurmaktadır. Her durumda Kafka'nın bir ikilem içerisinde olduğu gerçeği çıkıyor ortaya. Yapıtlarında otoriteden sınırsız bir nefret, otoritenin kesin reddi işleniyorken, kurguladığı düzende ise otoritenin gölgesinde oluşmuş konseylerin mülksüzlere sağlaması gerekli olanaklar ve haklar sıralanıyor.

Bu ne anlama gelmektedir? Kafka'nın anarşistler gibi otoritenin her türlüsünü karşısına almadığı gerçeğini!

Yani bir tarafta Lenin'in proleterya diktatörlüğü var. (Kafka'nın deyişiyle 'mülksüz işçilerin' diktatörlüğü) Bu diktatörlük devleti, Lenin'in önderliğinde gerçekleştirilmiştir. Yani vardır ve bir **gerçektir.** (4.Mavi Oktav Defterleri'ndeki notları yazdığı tarihte; yani 1918 tarihinde)

Diğer yanda ise kendi yaşam gerçeğinde de yankısını bulabilen otoriteyi koşulsuz reddeden Kropotkin'lerin, Bakunin'lerin öne sürdükleri ve etkisinde kalarak yapıtlarına bu yönde seçmeci, ayıklamacı ideolojik bir çerçeve çizdiği anarşist (Liberty sosyalizm) düşünceler var.

Karl Marx'ı hiç okumamış olan Kafka'nın Lenin önderliğindeki 1917 Ekim Devrimine olumlu baktığı, ona coşku ve umut verdiği yazılarından, mektuplarından anlaşılmaktadır.

Eleştirmenlerin okuduğum kadarıyla tümü Kafka'nın 'Mülksüz İşçiler' yazısına gönderme yaptıklarında bunu anarşist düşüncelerden bir etkilenim olarak ele alıp değerlendirmektedirler.

Kafka'nın 1917 Sosyalist Ekim Devrimini yakınen takip ettiği, devrimden etkilendiği gerçeği var. Bunun belirtilmemesi, paralellikler kurulmaması Kafka'nın 1917 Ekim Devrimine ilgisizmiş gibi gösterilmesi bu konudaki yetersiz verilerin olmayışı ile açıklanamaz. Çünkü Aynı eleştirmenler çaresiz kaldıkları yerlerde, verisiz kaldıkları yerlerde bol bol varsayımlardan hareket etmekte, varsayımlar üretebilmektedirler.

Bir gecede yazdığı ama en önemli öykülerinden biri olan **Yargı**'da otoriteye odaklanan Kafka bu öyküde biraz da kendi gerçeğini çağrımlaştıran bir kahraman yaratmaktadır: **Georg Bendemann**! Öyküde, Georg Bendemann otoriteye (babaya) karşı boyun eğmekte, babanın, **'seni şimdi suda boğularak ölmeye mahkûm ediyorum!'** diye verdiği emri yerine getirerek kendisini nehre atarak boğmaktadır.

Kafka'nın otoriteye karşı pasif, sessiz uysallığın ardındaki 'boyun eğme' olarak algılanabilen estetiğinin genel perspektifi 'Yargı' öyküsü ile başlıyor diyebiliriz. Bu genel perspektif önce tek tek kişilerin, sonra ailenin, sonra kitle ve toplumların görünmeyen otorite karşısındaki kölece boyun eğmelerinin kara mizahıdır. 'Baba' olgusu Kafka'nın pratiğini yaşamış **otoritenin** aile içerisindeki görüngüsüdür. Birçok yapıtında da işte bu tekil ve öznel metafordan hareketle geçerliliğini bugün de koruyan ve kapitalizm var olduğu sürece de koruyacak olan nesnel bir gerçeği sunmaktadır. Yargı'dan sonra'Baba' metaforuna bu kez insan gibi düşünebilen 'böceğe dönüşmüş insan' imajını da katarak Kasım/Aralık'ta **Dönüşüm**'ü yazıyor.

Yargı, Kafka'nın estetik anlayışının ipuçlarını veren önemli öykülerinden biridir. Otoritenin acımasızlığını ve kişi üzerindeki yansımalarını ele aldığı bir baş yapıttır aynı zamanda.

«Baba şevkatli bir ses tonuyla, "Bunu belki de daha önce söylemek istedim. Artık uygun bir zaman değil" dedi. Ve daha yüksek bir ses tonda, "Artık senin dışında olanları da biliyorsun. Bu güne kadar yalnız kendini biliyordun! Masum bir çocuktun ve dahası dost canlısıydın! – Bu nedenle şunu bil: Seni suda boğularak ölmeye mahkûm ediyorum."» (Kafka, Bütün Öyküler, S.85)

Sonra ne oluyor? Georg Bendemann hızla evi terkedip hemen yolun karşısındaki nehre yönelip parmaklıklara tutunarak suya sarkıyor.

"Parmaklıklar arasından gelen bir otöbüsü gördü. Otöbüsün gürültüsü, düşüş gürültüsünü kamufle edebilirdi.

Yavaşça 'Sevgili ailem sizi hep sevdim' dedi ve kendisini suya bıraktı.

O anda sonsuz bir trafik köprünün üzerinden akıyordu."(age, S.85)

Bu öyküde kapitalist toplumda aile ilişkilerindeki despotik-otoriter yansımalar anlatılırken kişilerin burjuva otorite karşısındaki çaresizliklerinin ve itiraz etme güçlerinin nasıl kalmadığının kara mizahını sunmaktadır. Yine bu öyküde Kafka'nın sonradan yazacağı diğer öykü ve romanlarında olduğu gibi dışavurumcu bir anlayışın izlerini yakalamak olanaklıdır. Dışa vurumculuk(ekspresyonizm) 1938'lerde o dönemin Marksist ve ilerici edebiyatçıları –eleştirmenleri tarafından tartışılmış ve gerçekten de öğretici olmuştur.

Dışavurumculuk (ekspresyonizm) birinci emperyalizm paylaşım savaşı öncesine ilişkin bir akım olarak 1905'lerde ortaya çıkıyor ve 1920 hatta 1930'lara dek etkinliğini sürdürüyor. B.Brecht de ilk dönemlerinde dışavurumculuktan etkileniyor, ilk dönem yapıtları dışavurumcu olarak değerlendiriliyor. (Bak. Estetik ve Politika, S.21,121)

Dışavurumculuk tartışması önce Ernst Bloch ile Lukacs arasında başlıyor ve sonra dışa vurumculuk tartışması 'gerçekçilik' tartışmasına kaydırılarak 'gerçekçilik' ahvalinde tartışılmaya başlıyor. B. Brecht, T.Adorno, W.Benjamin de tartışmanın içerisine dâhil oluyorlar. Burada yeri gelmişken yeniden vurgulamakta yarar görüyorum. B.Brecht'in bu konuda G.Lukacs'a yönelttiği eleştiriler o dönemin göçmen yazarlarının (Nazi Almanya'sından kaçan) yayın organı olan ne 'Das Wort'[Sözcük – DN] da (Moskova'da yayınlanıyor) ne de başka bir yerde yayınlanmamış, ancak Brecht öldükten sonra ilk kez 1966 yılında 'Schriften zur Kunst [Sanata Dair Yazılar - DN] c.3'de (Frankfurt), daha sonra Gesammelte Werke [Toplu Eserler - DN] c.19' da yayınlanmıştır. Bu durum Brecht'in bir hatası olarak değerlendirilip eleştirilmiştir. Söz gelimi Güney dergisi şöyle bir eleştiri getirmiştir:

" Çalışma Günlüğü'nde yer alan notlar onun biçimcilik ve gerçekçilik tartışmasında esasta doğru pozisyonda durduğunu göstermektedir. Brecht bu görüşleri doğrultusunda tartışmaya açık müdahele etseydi, belki onun doğru görüşleri kabul edilecek ya da en azından yanlış pozisyonlar belirli ölçüde geriletilebilecekti. Tartışmanın gidişatı her ihtimalle değişecekti. Ne yazık ki Brecht bu ihtimali boşlamıştır. Bu komünist bir sanatçıdan beklenen sorumluluğun yerine getirilmemesi anlamında, önemli bir hatadır." (Güney Dergisi)

Olgu böyle midir? Brecht yazdıklarının yayınlanması için hiçbir girişimde bulunmamış 'Boş mu' vermiştir? Gerçekler, Brecht'in hiç de boş vermediğini, yazıları kendisine saklamak gibi bir düşüncesi olmadığını göstermektedir. Walter Benjamin ile bu konuya ilişkin tartıştığı da bir gerçektir. Güney Dergisi'nin Brecht ile Benjamin arasında geçen bu diyaloğu, bu tartışmayı eleştirdiği yerde belirtmemiş olması, ayrıca bu yazıların gönderilip-gönderilmediği tam açıklık kazanmamış olduğu halde Güney Dergisi'nin 'gönderilmemiş' olduğu varsayımından hareket ederek Brecht'e yönelttiği eleştiri hatalıdır.

Bu konuya ilişkin Walter Benjamin şöyle yazmaktadır:

"**Brecht'in bu yazıları Moskova'daki <u>Das Wort</u>'a yollayıp yollamadığı; yolladıysa, bunların reddedilip reddedilmediği; ya da, Brecht'in karakteristik taktik basiretinin duruma müdahale edip, onu, yazıları Das Wort'a göndermekten alıkoymuş olup olmadığı bugün de açıklığa kavuşmuş değildir." (Estetik ve Politika, S.123)**

Önce Brecht'in Lukacs'a yönelttiği eleştiriler (Bunlar sırasıyla: 1- György Lukacs'a Karşı, 2-Gerçekçilik Teorisinin Biçimselci Karakteri Üzerine, 3- Bir Makale Üzerine Notlar, 4-Popülerlik ve Gerçekçilik.) 1938 yılında Das Wort'a gönderilmek üzere yazılıyor. Hitler'in Avusturya ve Çekoslovakya'yı ilhak ettiği yıldır aynı zamanda. En önemlisi de Moskova Duruşmaları'nın önemli bir bölümü neticelendiriliyor bir biri ardı sıra ve Lenin döneminin önemli Bolşevikleri idam ediliyor, toplu tutuklamalar gerçekleştiriliyor. Birçok yazar, sanatçı, siyasetçi, işçi tutsak ediliyor. Brecht'in **ilişki** kurabileceği bir yazar-sanatçı kalma-

mış gibidir. Brecht bu durum için '**ölmüş gibiler'** diye Benjamin'in sorusuna yanıt veriyor.

Antifaşist cephe için de her türlü olanağın oldukça kısıtlı bir dönem olduğu akıldan çıkarılma- malıdır. Buna karşın her biri başka bir ülkede mülteci konumunda olan ilgili yazarlar yazılarını 1936-1939 yılları arasında Moskova'da yayın yapmış olan "Das Wort"da yayınlıyorlar. O tarihlerde G.Lukacs Komintern çevrelerinde giderek resmi bir otorite sayılmaya başlıyor. Yani oldukça nüfuzlu bir kişilik. (Komintern içerisinde 20 yılı aşkın süredir görevlidir) (Brecht ise Alman Komünist Partisi(ne henüz yakınlaşmıştır, üstelik parti üyesi de değildir! Ölünceye kadar da parti üyesi olmayacaktır.) Brecht, bu yazıların (bu dört makalenin) bazılarını Benjamin'e okuyor ve yayınlanıp yayınlanmıyacağı üzerine ne düşündüğünü soruyor. Benjamin anlatıyor:

"Bunu sorarken, Lukacs'ın 'oradaki' konumunun çok güçlü olduğunu da söylediğinden, hiçbir tavsiyede bulunmayacağım, dedim. 'Bunlar artık güç ve iktidar sorunları oluyor. Oradan birilerini bulup görüşünü alman gerekiyor. Orada senin arkadaşların olması lazım, yok mu?' – Brecht: Gerçekte 'yok' hayır. Ama Rusların da kalmadı; ölmüş gibiler." Büyük terör zamanı bu makalelerin yayımlanmasında Brecht'in kendisi de izin vermemiş olabilir." (Estetik ve Politika. S.123-124)

Olay bu çerçevede gelişmiştir. Brecht'in hatalı olup-olmadığı veya hatalıysa bu hatanın dozajı kanaatimce bu gerçekler göz önüne getirilerek değerlendirilmeli, yazılmalıdır.

Yalnız bir gerçek'de burada kendisini ele veriyor ki o da dönemin komintern ve komünist partisi ve yan örgütleri içerisinde de bazı keyfi uygulamaların kişisel inisyatiflerin geçerli olduğu, öne çıktığı bir kokuşmuşluk sezilmektedir. (Örnek: Lukacs'ın konumu ve Brecht ile Benjamin'in bu konum üzerine öne sürdükleri varsayımlar)

Bu durum Brecht'in eleştiri oklarına da hedef olmuştur. Stalin ölünceye kadar açıktan yıkıcı bir eleştirel tavır içerisine girmeyen Brecht,(Eleştirileri yapıcı anlamda olmuştur)1953 sonrası şöyle yazabilmiştir:

"Die geschichtliche Würdigung Stalins bedarf der Arbeit der Gechichtsschreiber. Die Liquidierung des Stalinismus kann nur durch eine **gigantische Mobilisierung der Weisheit der Massen durch die Partei gelingen."** (B.Brecht, Gesammelte Werke 20. S.326)

"Stalin'in tarihsel değerlendirilmesi tarihçilerin çalışmalarını gerektirir. Stalinizmin tasviyesi ancak partinin kitlelerin bilgeliğini devasa bir biçimde seferber etmesiyle başarılabilir." (B. Brecht, Toplu Eserleri, cilt 20, s. 326, Alm.)

Tabii ki Brecht'in Stalin döneminin Komünist Partisine ve uygulamalarına getirdiği birçok eleştiri var. Ama bu eleştiriler önemle ikinci el'den aktarma eleştiriler ve çoğunlukla Walter Benjamin kaynaklı. W. Benjamin 'Brecht'i Anlamak' adlı yapıtında Brecht'in Korsch'a yazdığı Şubat 1937 ve 1939 tarihli mektuplardan bahsetmektedir. (Mektupların aslı Amsterdam Uluslararası Toplumsal Tarih Enstitüsü'nde bulunmaktadır.)

Yine 1938'de Walter Benjamin'e Brecht şöyle söylüyor: '**Ancak kalın kafalılar, Rusya'nın şu anda kişisel yönetim altında olduğunu inkâr edebilir)** (Eugene Lunn, Marksizm ve Modernizm, S. 201)

Brecht'in kanaatimce Stalin dönemi Sovyetler Birliği'ne getirdiği aktif eleştiri onun Almanya'yı terk etmek zorunda kaldığı zaman Danimarka'yı seçmiş olması, oraya yerleşmesidir. Brecht savaş bitimine kadar da tutumunu değiştirmemiştir. Sonradan Doğu Almanya'ya yerleşmiştir.

Moskova'da yayınlanan 'Das Wort'ta Ernst Bloch ile Lukacs arasında 'Dışavurumculuk' üzerine başlıyan tartışma giderek 'gerçekçilik'tartışmasına dönüşüyor. Dışavurumculuk tartışması olsun, gerçekçilik tartışması olsun sonuna kadar sürdürülmüyor, belirli bir yerde dumura uğruyor. Yine de dışavurumculuk üzerine olsun gerçekçilik üzerine olsun Bloch, Lukacs, Brecht, Benjamin ve Adorno'nun katıldığı bu tartışma günümüze değin aktüalitesini korumuş ve oldukça öğretici olmuştur.

Bizi asıl ilgilendiren Lukacs'ın, Brecht'in, Adorno'nun, Benjamin'in Dışavurumculuk ve gerçekçilik tartışmasında Kafka üzerine yaptıkları değerlendirmelerdir.

Dışavurumculuk (Ekspresyonizm) (1905-1925)

1905'lerde Almanya'da bir tepki hareketi olarak ortaya çıkan ve 30 yıla yakın bir süreç etkinliğini sürdüren bir sanat akımı.

Sanatçının izlenimlerini, duygularını, sezgilerini ve tavırlarını açığa çıkarması, gözler önüne sermesi ve dışavurmasını öngörür.

Ekspresyonizm Latince 'expressio', 'exprimere' sözcüklerinden gelmektedir. Dilimize 'ifadecilik, ifade ağırlıklı' olarak çevrilebilir. Daha geniş anlamda ise insanın içinde gizli kalmış duygu ve düşünceleri açığa çıkarma, dışa vurma olarak açımlanabilir.

20. yüzyıla krizler, bunalımlar ile 19. yüzyıldan giriş yapan ve insanlığı köleliğe zincirleyen, kapitalizmin

yarattığı makineleşme, militarizm; komünist, anarşist, pozitivist düşüncelerin gelişip kapitalizme karşı ciddi bir alternatif olmasına neden oldu.

1914'de emperyalist savaşın başlaması artık bir patlamaya dönüştü. Ekspresyonizm bu hengâme içerisinde bir çığlıktı ve her şeye birer birer karşı çıkışı da beraberinde getirdi.

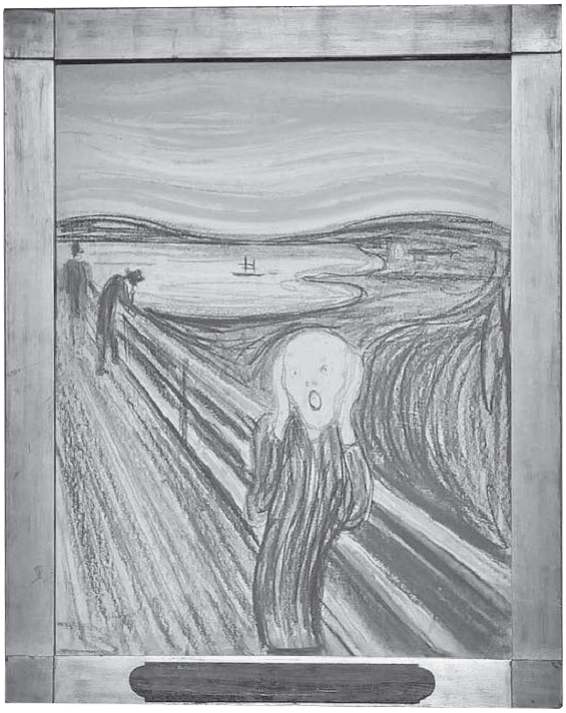

ÇIĞLIK, Edward Munch

Ekspresyonizm(Dışavurumculuk) resim sanatından gelme bir terimdir ve **Van Gogh** ekspresyonizmin yol açıcısı sayılmaktadır. Kübizm ile aynı felsefi temelde olan ekspresyonizm, **Picasso** ile kübizmin doruğuna ulaşmıştır. İkinci dünya savaşından sonra ekspresyonizm; Avrupa'da kübist, minimalist, fütürist anlayışlarla da özdeşleşerek temel bir sanatsal ifade olarak canlılığını sürdürmüştür.

Ekspresyonizm,1905'lerde bunalım içerisindeki kapitalist Avrupanın yeni arayışıydı ve bu arayış içerisinde ortaya çıktı. Özü itibariyle heyecanlı, ateşli bir sosyalist düşünceyi de barındırıyordu.

Dışavurumculuğun akıldışı öznelciliğinden hareketle çürüyen kapitalizmin dekadan bir akımını temsil ettiğini, gerçekliği görmezden geldiğini ileri süren Lukacs'a karşı Ernst Bloch ekspresyonizmin bazı yönlerini savunurken Lukacs'ın anti diyalektik yönlerine de işaret ediyordu.

Lukacs bu akımı kökten yadsırken ve dekadan (çürümüşlük, çöküntüye uğramışlık) olarak değerlendirirken ekpresyonizmin yazın sanatında sadece olumsuz örneklerinden hareket ederek düşüncelerini bu yönde kalıplaştırıyor, resimden, şiirden zaten hiç dem vurmuyordu. Genel anlamda sadece dışavurumcu yazın ve resimleri değil, başta izlenimciler de olmak üzere 20. yüzyılın tüm modern akımlarını çöp kutusuna atıyordu.

İşin biraz baş tarafına dönelim. Dışavurumculuk tartışması 'Das Wort'ta 1937'de Alfred Kurella tarafından başlatılıyor. Kurella, Lukacs'ın 1934 yılında yazdığı **'Ekspresyonizmin Büyüklüğü ve Çöküşü'** adlı uzun bir inceleme yazısını temel alarak dışavurumculuğun tüm miras ve geleneğine karşı yoğun bir eleştiriyi (**Ziegler)** imzası ile başlatıyor.(*) Kurella o günlerde Lukacs'ın tilmizleri arasındadır. Ernst Bloch bundan dolayı Kurella'yı kaale bile almadan yazının fikir babası olan Lukacs'ı muhatap olarak görmekte, onunla tartışmaya girmektedir.

Bloch bu akımın emperyalist savaşa karşı çıktığını, bu nedenle de ideolojik olarak doğru bir çizgi izlediğini, Lukacs'ın bu akımın en başarılı ve kalıcı ürünlerinden, resim sanatındaki yapıtlarından uzak kaldığını, burjuvazinin kültürel dünyasının o dönemde çözülme ve yıkım içine sürüklendiği ve devrimci proleteryanın ise henüz olgunlaşmamış geçiş döneminin bunalımlarına sanat alanında bir tepki olduğunu savunmuştur. (Bak: Estetik ve Politika, s.22)

Ayrıca dışavurumculuğa yöneltilen seçkinlik ve kültürel nihilizm eleştirilerine yanıt olarak da dışavurumculuğun derinindeki örtük hümanizmini, sanat ve dekorasyon işlerinde popüler(halkçı) ve geleneksel çizgiden kopmama özencini vurgulamıştır.

Lukacs bunlara yanıt vermemiştir.

Modernizm 20.yüzyıl ile birlikte başlayan burjuva sanat akımlarının tümlüğü olarak ele alınırsa 19.yüzyıl klasik gerçekçiliğinin artık yanıt veremediği yeni

---

(*) **(Ekspresyonizmin Büyüklüğü ve Çöküşü) başlığı taşıyan uzun makalesinde Lukacs, Kaiser** (İmparator –DN) **Wilhelm Almanyası'nın giderek daha da bir rantiye toplumuna dönüştüğünü, felsefenin Yeni-Kantçılık, Mahçılık, vitalizm'in etkisi altına girdiğini dolayısiyle bu felsefi istilanın emperyalist toplumu tüm olarak eleştirel bir bakış açısıyla görüp kavramaya engel olduğunu belirtiyor. Lukacs'a göre dışavurumculuk da bu tinsel bulanıklığın edebi bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır.**

koşullara istinaden ortaya çıkan akımlar. Endüstriyel ve toplumsal gelişmeler sanatta eski ile yetinmenin olanaksızlığını dayattığında yeni arayışları ve yeni bulguları da birlikte getirdi. Bu bulgular çürüyen kapitalizmin can çekişmesi gibi çürümeye yamanmış bir görüngüydü; onun izdüşümü ve yankısıydı. Ama bunların hepsinin içerisinde ayrı ayrı ve ayrı konumlarla geleceğe soluk verecek olan, yeninin yaratılmasında aktif rol alacak olan pozitif yüklü şeyler de vardı. Ekspresyonizm, kübizm, izlenimcilik, sembolizm vb. yani modern akımların tümü (taşizm gibi bazı soyut sanatlar dışta tutularak) gerçekçi sanatı oluştururlar ve asla çöp kutusuna atılmayacaklar arasındadırlar.

Lukacs tartışmayı dışavurumculuk - gerçekçilik düzleminde ele aldıktan sonra bir gerici yazar olan Thomas Mann'ın gerçekçiliğini irdelemekte, modernizme karşı onu ananevi klasizmin yenilenmiş bir sürdürücüsü olarak değerlendirip kutsamaktadır. Şöyle yazmaktadır:

"... Bu kadar modern temalar bulabilmiş bir Thomas Mann neden bu denli 'eski moda', bu denli 'geleneksel' kalmış; neden modernizmin kervanına herkesle birlikte takılıp aynı yolun yolcusu olmamıştır? Çünkü Mann gerçek bir realisttir. (a.ç. Lukacs) Bu terimle, burada, Mann'ın yaratıcı bir sanatçı olarak, Christian Buddenbrook'un, Tonio Kröger'in, Hans Castoup'un, Settabrini'nin ve Naphta'nın kim olduklarını çok iyi bildiğini ifade etmek istiyorum." (Estetik Ve Politika, S.69)

Marks ve Engels Balzac'ın 'gerçekçiliği' değerlendirmesinde Ondaki **ideolojik perspektifin** (Balzac aristokrasinin hayranı ve savunucusuydu) romanlarında tarihsel evrimin 'gerçekçi' bir şekilde sunulmasını engellemediğinden hareket etmişler, Balzac'ı dönemin en gerçekçi yazarlarından biri olarak öne çıkarmışlar, övmüşlerdir.

Lukacs'ın da benzeş bir şekilde Kafka'ya karşı Thomas Mann'ı 'Modern form'ları işleyen ananevi klasizmin eleştirel gerçekçi romancısı olarak göstermesi, ister-istemez Engels'in Balzac üzerine yaptığı yorumlarını akla getiriyor.

Engels, 1888 Nisan başında Margaret Harkness'e yazdığı mektupta Balzac ile Emile Zola arasında bir tercih yapmaktadır. Şöyle yazmaktadır:

"Bir "Tendenzroman"(tezli roman, Y.A.) yazmamış olmanıza hiçbir kusur bulmaya çalışmıyorum. Demek istediğim şeyle hiç ilişkisi yok bunun. Yazarın görüşleri ne denli gizli kalırsa sanat yapıtı için o denli iyi olur. Benim sözünü ettiğim gerçekçilik, yazarın kendi görüşlerine rağmen kendine bir geçit bulabilir. İzninizle bir örnek vereyim: Gerçekçiliğin passes, presents et a venhir (geçmiş, şimdi ve gelecek) bütün Zola'larından çok daha büyük bir ustası saydığım Balzac,..) (Marx, Engels, Lenin, Sanat ve Edebiyat, S.60)

Engels mektubun devamında Balzac'ı neden Zola'dan daha büyük bir usta olarak kabul ettiğini açımlar: 'Balzac'ın, dönemin tahlilinden hareketle yıkılmakta olan ile kurulmakta olanı yani çürümüş olan ile filizlenen'i görebilmiş olmasını, çürüyen sınıfın sempati duyduğu kendi sınıfı yani **'soylular sınıfı-aristokrasi'** olmasına karşın acı içerisinde onları yerme yürekliliğini gösterip, geleceğin gerçek insanlarını yani **'burjuvazi'**yi (tiksindiği hal'de) övmüş olmasını gerçekçiliğin en büyük zaferi ve Balzac'ın da en görkemli yönlerinden biri olarak kabul eder.'

İdeolojik perspektifin gerçekçilik adına yola çıkmış sanatçı ve yazarların yapıtlarına yansımaması çok ender rastlanan bir durumdur.(Balzac aristokrasinin hayranı olmasına karşın yapıtlarında onun övgüsünü değil yergisini yapmış, çöküşme seanslarını acılar içerisinde betimleme yürekliliğini göstermiştir.) Bu olgu, 'gerçekçi'değerlendirilen tüm sanatçı ve yazarlarda da kıstas olarak alınabilir, paralellikler kurulabilir. Lukacs'ın Thomas Mann-Kafka kıyaslamasında aynı yöntemle hareket ettiği muhakkak. Ancak Engels'in öne sürdüğü kıstaslar Balzac'ın şeylerin diyalektik sürecini başarılı bir şekilde nesnelleştirebildiğidir. Lukacs ise Thomas Mann'da, bunun üzerinden kritiğini yapmaktadır. Lukacs'ın Thomas Mann-Kafka karşılaştırmasındaki kıstası bu iki yazarın yapıtlarında gerçeği arayıp, göstermedeki yöntemleri üzerinedir. Lukacs, Kafka'nın gerçeği salt dış dünya ile sınırlamaması, kendi duygu, düşünceleri doğrultusunda müdahele ederek değişime uğratması, klasik anlamdaki gerçekçiliğin (Balzac, Dickens, Thomas Mann gerçekçiliğinin) sınırlarını aşarak boyutlarını ve anlamını oldukça genişlettiği içindir ki kabul etmemekte, dekadans ve gerçek dışı olarak değerlendirmektedir.

Lukacs'ın 1955'de Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı yapıtında Kafka üzerine yazdıkları elbetteki 1963 yılında Liblice'de yapılan Eduard Goldstücker'in düzenlediği Kafka konferansına (katılanlar arasında Ernst Fischer, Anna Seghers, Klaus Hermsdorf, Roger Graudy ayrıca Çek, Sovyet, Polonyalı, Macar, Yugoslav ve Doğu Alman uzmanlar bulunmaktadır) ki bu komünist çevredeki entellektüellerin onayını almaktan uzaktı.

Ernst Fischer, Lukacs'ın gerçekçiliğini göklere çıkardığı Thomas Mann'ın 1901'de yazdığı 'Buddenbrook ailesi' üzerine,1963'de Liblice'deki Kafka Konferansında şu yorumda bulunmaktadır:

" Buddenbroks Ailesi geç dönem kapitalist

dünyanın karanlığına, frangmanlardan oluşan DAVA romanı kadar derinlemesine nüfuz edemedi. Thomas Mann burjuvazinin gelişimini geriye dönük olarak tarif etmektedir. Kafka ileriye bakmaktadır ve günümüzün ayrıntısında yarının cehennemini keşfetmektedir." (M.Löwy. S.116)

Lukacs Gerçekçilik tartışmasını yürütürken yasaklayıcı dar bir çemberin içerisine 'gerçekçiliği' sıkıştırmak azmindedir. Aynı şekilde dışavurumculuğu da belirli şeylerle sınırlayıp ret etmesi bunun açık örneği olarak gösterilebilir. Kafka'nın gerçekçiliğini kendi bozuk terazisinde tarttıktan sonra çöpe atması ve Kafka'da gerçekçiliğin izine dahi rastlamadan 'Hiçlik' girdabının içerisinde helak etmesi Lukacs'ın 'keyfiyet' yansıyan isabetsiz bir yorumudur.

Kafka'nın belli başlı yapıtlarını ele alıp inceleyen Lukacs bu yapıtlarda öznel bir dünya görüşünün yansımalarını yakalar. Bu yansımalar 'Hiçlik' tarafından belirlendiği için de içerikten yoksun gizemleme içerisinde yok olur giderler.

O şöyle yazmaktadır:

"Dava'daki yüce yargıçlar, Şato'daki yöneticiler Kafka'nın alegorilerindeki aşkınlığı-Hiçliğin aşkınlığını-temsil ederler. Her şey onlara yönelir ve her şeye onlar bir anlam verebilirler. Herkes onların varlığına ve mutlak kudret sahibi olduklarına inanır; fakat onları ne kimse tanır, ne de onlara nasıl erişilebileceğini bilir. Eğer burada bir Tanrı'nın varlığı söz konusu ise, bu ancak dinsel tanrısızlığın Tanrısı olabilir-atheos absconditus- Bu arada bir sürü sevimsiz alt makamlarla karşılaşırız; bunlar insafsız, ahlaksız, bilgiç aynı zamanda da güvenilmez ve sorumsuz kişilerdir. Kafka'nın tanıdığı burjuva toplumunun Prag'ın yerel renkleriyle karıştırılmış bir görüntüsüdür bu. Fakat aynı zamanda da bu bürokrasinin ve onlara bağlı olan çaresiz kurbanların davranışlarının somut ve gerçekçi olmayıp varlığı yöneten <u>Hiçliğin</u> (a.b.ç) **bir yansıması olması bakımından alegorik bir dünyadır."** (G. Lukacs, Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı. S.50)

Burada anlatılan Hiçliğin bir yansıması olan alegorik dünyaya bir gönderme değildir... Elle tutulmayan, soyut, bürokratik, yabancılaşmış şeyleşmenin kendisine, aşkın kişisizliğine gönderme yapılmakta ancak Lukacs bunu görmek istememektedir. "Gerçekçilik-karşıtı" olarak nitelediği bu yapıtlar yirminci yüzyılın realitesini, modern dünyanın politik gerçekliğinin eleştirel olarak kavranmasını en iyi açımlayan yapıtlar oldular. Yirmi birinci yüzyıla gireli çok olmadı ve hâlâ Kafka'nın yapıtları güncelliğini koruyor. Gerek 'Dava' romanında olsun gerek 'Şato' ve 'Amerika' romanlarında olsun yazdıkları, göndermeleri hâlâ aktüalitesini koruyor.

(Değerli öykülerini anımsatmaya gerek dahi görmüyorum!)

Lukacs gerçekçiliğe sığ ve dar bir perspektiften bakıyor. Bloch'la giriştiği dışavurumculuk-gerçekçilik tartışmasında şöyle yazıyor:

" …Bloch'un çok haklı olarak emperyalizm çağında yaşayan insanların çoğunun zihninde ve düşüncelerinde görüldüğünü ileri sürdüğü bir çözülme yaşantısının, bir süreksizliğin (discontinuity), bir kopmanın, çatlamaların yanılsamalarını görüyoruz. Bloch'un yanılgısı, (modern insanın -ç.n.) zihnindeki, düşüncelerindeki bu durumu doğrudan ve hiçbir ihtiyat payına gerek duymadan realitenin kendisiyle bir ve aynı şey saymasından ileri geliyor. Bu zihnin, bu düşünce durumunun içinde yaratılmakta olan ve önemli ölçüde çarpıtılmaya uğramakta olan (gerçekliğin -ç.n.) imgesi ile gerçekliğin kendisini bir ve aynı şey sayıyor." (Estetik ve Politika, S.64-65)

Gerçekliğin imgesi ve Gerçeğin(realitenin) kendisinin aynı şey sayılması! Sorun burada ya zaten! Gerçek ile gerçekçilik-gerçeklik aynı şeyler midir acaba? Gerçek, bizim duyarlılığımız dışında bağımsız olarak var olan dış dünyadır. Bu duyarlılığımızın dışında var olan şey **maddedir.** Gerçekçilik(yani Lukacs'ın deyimiyle 'gerçeğin imajı') ise, bu, dış dünya gerçeğini kendi bakış açımızla nasıl gördüğümüze ilişkin bir durumdur. Bu dış dünya, gerçeği sanatçının yaratısında yaşam biçimi, toplumsal durumu, kişisel özellikleri vb. etkenleriyle değişime uğrar, (Lukacs'ın deyimiyle 'önemli ölçüde çarpıtılmaya uğrar) Sanatçı sadece dünyayı kavrayan duyu organına ait bir bileşen değil ama aynı zamanda çağının, sınıfının, belirli bir coğrafyanın da kişisidir. Sanatçının tüm bu özellikleri onun yaratıcılığında belirli bir rol üstlenir, gerçekçiliğini belirler ve görünen gerçekten; sudan, gökyüzünden, uçan kuştan, yürüyen insandan, taştan, topraktan yani ölçülebilen, dokunulabilen, tartılabilen herşeyin toplamından daha geniş bir perspektif sunar, **gerçeklik-gerçekçilik** yaratır. Gerçek, özne ile nesne arasındaki tüm ilişkilerin toplamı olarak başka bir boyut kazanır. Ama gerçeğin bu yeniden yaratılması olgusuna Lukacs hiç de iyimser hiç de pozitif pencereden bakmıyor. O kafayı Balzac ve Dickens dönemi gerçekçiliğine sabit programlamış olduğu için ve 19.yüzyıl gerçekçi yazarları ile 20.yüzyıl modern yazarları arasında gerçekçilik anlamında derin farklılıklar bulduğu için 20.yüzyılın modern sanatçılarına **'error**' link'ini basıp geçiyor! Ki... Balzac ve Dickens

gibi gerçekçi yazarların Lukacs'ın dekadans saydığı modern sanatçıların gerçekçilikleriyle aralarında fazla bir ayrılıklarının da olmadığı göz önünde tutulmalıdır. Theodor Adorno'dan okuyalım:

" ...Lukacs'ın büyük bir değer atfettiği ve romancının sanat paradigması için rahatlıkla örnek diye gösterebildiği 19.yüzyılın başlarındaki roman, yani Dickens ve Balzac'ın romanları hiç de öyle bütünüyle gerçekçi değillerdir. Marx'ın ve Engels'in o zamanlar pek moda olan satışta pazarın en iyi kitapları durumundaki romantik edebiyata karşı polemiklerinde Dickens'i ve Balzac'ı beğendikleri ve roman sanatına verilecek örnek saydıkları doğrudur. Ama, günümüzde, bu iki romancının yapıtlarında yalnızca romantik ve arkaik, pre-bourgeois öğeler görmekle kalmıyor; dahası, Balzac'ın bütün bir comedie Humaine'inin yabancılaşmış bir dünyanın, yani birey özne tarafından artık deneyimlenmesi olanaksızlaşmış bir realitenin tasarımsal(imaginative) bir yeniden-kurgulanım olarak kabul edilmesi gerektiğini de görüyoruz. Soruna bu noktayı böyle düşünerek baktığımızda, Lukacs'ın beğendiği Dickens ve Balzac'ın gerçekçilikleri ile Lukacs'ın gerçekçilik anlayışının haksızlığına uğramış bulunan modernist yazarlar arasında pek de öyle Lukacs'ın iddia ettiği kadar büyük bir farklılık bulunmadığını görüyoruz. Lukacs'ın kendi savları için örnek gösterdiği Balzac, 'form'a ilişkin anlayışına hiç de ters düşmeksizin, romanlarındaki monologların reel hayatın çeşitli açılardan anlatımları olduğunu söyleyebilmiştir. 20.yüzyılın büyük romancıları da, bu, aynı şey olan, dünyayı farklı farklı açılardan görme gereksinmesi içinde olma durumlarını monoloğun içinde konumlandırmaktadırlar. "(Theodor Adorno, Estetik ve Politika Baskı Altında Uzlaşma, S.347-348)

Lukacs, Ernst Bloch'un gerçekçilik anlayışını eleştirirken aslında kendisi'nin kaba materyalist bir konumda durduğunun farkında değil! Gerçeği nesnelerin bir tek dış kabuğunda arayan ve bulan Lukacs şeylerin içerisindeki asıl açımlanması gereken gerçeğin estetiksel görüngülerini gerçeğin dışında bir şey sayıyor, hatta bir 'hiç ' olarak değerlendiriyor.

Burada Lukacs'ın dışavurumcuları hatta tüm modern sanatçıları lanetlerken bilinçli olarak değinmekten özellikle kaçındığı resim sanatına da değinmek istiyorum. Picasso'nun dışavurumcu, kübist yapıtlarından örnek verebiliriz. Picasso'nun 1937'de Paris Fuarında sergilediği **Guernica** katliamını konu alan resmi Lukacs'ın bakış açısıyla değerlendirilirse gerçekçi bir tablo değildir; hatta bir sanat eseri bile değildir. Ama bu resim İspanya iç savaşındaki faşistlerin barbarlığını ve katliamın boyutlarını tüm dünyaya en iyi anlatan, geniş yankı yaratan gerçekçi bir şahaser oldu.

Picasso 400 yıldan beri resimde icra edilen mekân ve perspektif anlayışını sunduğu yepyeni bir anlayışla tartışmaya açmakta, resim sanatına yeni biçim ve eylemler getirmenin yanısıra aynı zamanda geleneksel gerçekçiliği kısır boyutlarından kurtarıyordu. Resimde perspektif Picasso'ya gelene kadar İtalyan rönesansının kuralına göre algılanmıştır. Bu kural ise dünyanın bir tek göz ile olduğumuz yerden görünen manzarası olarak çizilmiştir. Kübizm bu anlayışı yıkıp resime öncelikle hareketliliği sağladığı gibi gerçeğin tüm imajlarını bir tuval üzerinde birleştirme olanağını da verdi. Vb.

Picasso, Guernica (İspanya iç savaşına ilişkin)

Yine Georg Grosz'un kapitalizme yönelmiş, kapitalizmi her yönüyle teşhir eden resimleri, grafikleri

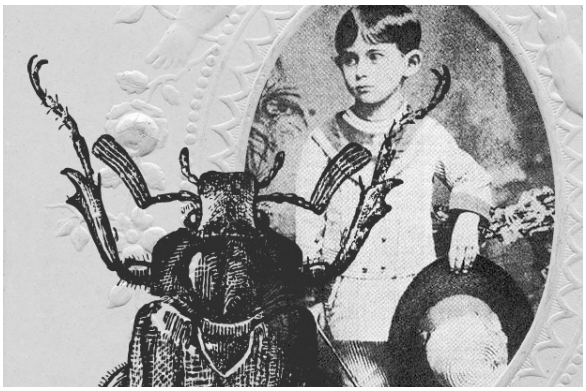

20.yüzyılın en önemli yapıtları olduğu gibi kapitalizmi Georg Grosz'un resim ve grafikleri kadar her boyut ve yönüyle teşhir eden, yeren yapıtlar ne yazık ki henüz mevcut değildir. Bunlar ekspresyonizmin, modern sanatın yarattığı şahaserlerdir.

Bertolt Brecht, Lukacs'ın dışavurumculuk ve gerçekçilik tartışmasında konuya ilişkin bakış açısını şöyle açımlıyor:

"Bence dışavurumculuk yalnızca 'bıktırıcı bir iş' yalnızca bir sapmadan ibaret değildir. Neden değildir? Çünkü ben bunu hiçbir zaman bir 'fenomen'olarak görmem ve böyle etkilenmem. Öğrenmeye istekli, işi uygulama yönünden ele alan gerçekçi yazarlar da bundan çok şey öğrenebilir. Onlar için Kaiser, Sternberg, Toller ve Goering birer maden damarıdır. (Kaiser, Sternberg, Toller ve Goering, Birinci Dünya Savşı sonrası döneminin dışavurumcu yazar ve oyun yazarlarıdır.) **Açık söylemem gerekirse, ben kendim, benimkilere benzeyen sorunlarla karşılaştığım zaman daha kolay öğreniyorum. Uzatmadan söylersek, Tolstoy ve Balzac'tan hem daha güç, hem de daha az öğreniyorum. Onların üstesinden gelmeleri gereken sorunları benimkinden başkaydı. Ayrıca, deyim bağışlanırsa, bunların çoğu artık benim etim kanım gibi olmuştur. Elbette bu insanlara ve kendi işlerini ele alış biçimlerine hayranım. Onlardan da öğrenebilir insan."** (Estetik ve Politika. S.149-150)

Her dönemin sorunları başkalaşıyor, ayrıca değişime ve dönüşüme uğruyor. Brecht'in deyişiyle kendi sürecimin sorunlarını eskinin malzemesi ile çözmek olanak dışı. Eski malzemelere **yeni şeylerin katılması**, geçersiz olan malzemelerin de dönüşüme ve değişime uğratılması şarttır.

Bu değişime ve dönüşüme uğratma işi sanatçının kendi inisiyatifine ilişkin bir sorundur ve ortaya çıkarılan şeye ön yargısız yaklaşmak, anlamaya, bir şeyler öğrenmeye çalışmak, geçmişte takılıp kalmamak en sağlıklı olandır.

Devamı gelecek sayıda.

DİPNOTLAR

(1) Walter Benjamin Berthol Brecht'le yaptığı konuşmada tam da bu mesele gündeme geliyor ve Benjamin'e şöyle bir yanıt veriyor Brecht:

"Biliyorsun Kafka'yı onaylamıyorum." Bir Çin filozofunun 'işe yaramanın belaları' konulu bir meselini anlatıyor sonra. Bir ormanda çok çeşitli ağaç gövdeleri vardır. En kalınlarından gemi kaburgası yaparlar. Onlar kadar dayanıklı ama daha az kalın olanlarından sandık, tabut kapağı en incelerinden de kırbaç yaparlar; ama kurumuş olanlarından hiçbir şey yapmazlar: Onlar bir işe yaramanın belalarından kurtulurlar. *"Kafka'nın yazdıklarına bir ormandaki ağaçlara bakıyormuş gibi bakmalısın. O zaman bir yığın yararlı şey bulacaksın. İmgeler iyidir, şüphesiz.* ***Ama geri kalan tam anlamıyla gizemleme. Saçmalık. Bunları bir kenara atman gerekir. Derinlik seni bir yere götürmez. Derinlik ayrı bir boyuttur, sadece derinliktir; içinde görülecek bir şey de yoktur."***(a.b.ç)

(Brecht'le Söyleşiler, Walter Benjamin)

Aynı şekilde derinliğin bir 'hiç 'olduğuna atıfta bulunan Brecht, Kafka'nın en kısa öyküsü olan (The Nex Village)(Das nächste Dorf)(Bitişikteki Köy) veya başka bir çeviride (En Yakın Köy (Yine bir başka çeviride – Bir Sonraki Köy-) için değerli bir öykü olmadığını söyleyen Hans Eisler'in görüşüne karşı çıkıyor. Benjamin şöyle yazıyor:

"Özgül nitelikler taşıyan eserleri yorumlarken Brecht'in yaklaşımının sınırlandırılması gerektiğini söyledim.'Bitişik Köy' hikâyesini örnek gösterdim. ***Bu örneğin Brecht'i içine düşürdüğü çelişkiyi açıkça görüyordum."*** (a.b.ç)

Şimdi bu kısa öyküye ve Brecht'in ve Benjamin'in bu öykü üzerine getirdikleri yorumlara bakalım.

En Yakın Köy

"**Dedem hep anlatırdı: "Yaşam, şaşkınlık verecek denli kısa. Belleğimi zorluyorum örneğin bir ata atlayan bir delikanlının, kötü rastlantıları hiç hesaba katmasak da, mutlu bir akışla ilerliyecek sıradan bir yaşamın yetersiz kalabileceğinden korkmadan, en yakın köye gitme kararını nasıl ala bildiğine şaşırıyorum şimdi.**" (Franz Kafka, Bir Köy Hekimi, S.49)

Bertolt Brecht *"Derinlik sadece derinliktir, içinde görülecek bir şey de yoktur "*dediği zaman W.Benjamin'in de işaret ettiği gibi kendisi ile çelişkiye düşüyor. İşte

Kafka'nın beş satırdan oluşan bu kısacık öyküsü üzerine yorum yapabilmek için çok derinliklere dalması, Kafka'nın hiç de küçümsenemiyecek derin sularında kulaç atması gerekiyor. O şöyle bir yorumda bulunuyor (W. Benjamin aktarıyor):

" Brecht bu hikâyenin Akhilleus ile kaplumbağa hikâyesinin bir benzeri olduğunu söylüyor. Bir kimse bu yolculuğu, bazı rastlansal durumları saymadan en küçük parçalarına ayırırsa, o kimse hiçbir zaman bitişik köye ulaşamıyacaktır. Bu durumda, sözkonusu yolculuk için hayat çok kısadır. Ne var ki, yanlışlık "bir kimse" sözündedir. Çünkü yolculuk parçalara ayrıldığında, yolcu da parçalara ayrılmış olacaktır. Hayatın birliği yok edilince kısalığı da yok edilecektir. Hayat istediği kadar kısa olsun. Bu önemli değildir, çünkü bitişik köye ulaşan insan, o köye gitmek üzere yola çıkmış olan insan değil, bir başkasıdır artık. – Ben kendi payıma şu yorumu öneriyorum: (W.Benjamin öneriyor, Y.A.) Hayatın gerçek ölçüsü hatırlamadır. Bellek, geçmişe bakınca bütün bir hayatı şimşek gibi bir hızla yeniden insana yaşatır. Geriye doğru birkaç sayfa çevirebildiğimiz anda, bitişik köyden yolcunun yola çıkmağa karar verdiği yere kadar gelmiştir bellek. Hayatı okudukları kitaplarda bulan kimselerse, kitapları ancak tersinden okuyabilirler. Kendileriyle karşılaşabilecekleri tek yol budur, hayatı da ancak bu şekilde –bugünden kaçarak- anlayabilirler." (Estetik Ve Politika (W.Benjamin, Brecht'le söyleşiler) S.180-182)

Aslında 'En Yakın Köy' öyküsü, aynı süreçte yazılmış yine kısa bir öykü olan 'İmparatorun Haberi' öyküsü ile de ilintili olduğ ve bu her iki öykünün birbirine bağıntılı olarak değerlendirilmesi gerektiği de düşünülebilir. Ben böyle bir denemede bulunacağım. Bunu yapmak için ise önce öyküyü buraya aktarmam gerekecek:

"İmparatorun Haberi

Şöyle anlatılır: İmparator sana, tek başına sana, sen zavallı bendesine, imparator güneşinden çok ama çok uzaklara kaçmak zorunda kalan minicik gölgeye, doğrudan sana, yattığı ölüm döşeğinden bir haber yollamıştır. Yatağının başucunda diz çöken ulağın kulağına fısıldamıştır bu haberi, onun anladığına emin olmak için, yeniden kendi kulağına fısıldatmıştır sonra, en sonunda, başını sallayarak anlaşılanın doğruluğunu onaylamıştır. Çevredeki duvarlar yıkılıp, sarayı çepeçevre saran merdivenlere toplanıp ölümünü izleyen ekâbir sınıfla arasında tek engel bırakılmayan imparator, ulağı haberi ulaştırması için salmıştır. Ulak hemen yola düşer, gücü kuvveti yerinde, yorulmak bilmez bir adamdır; bir bu kolunu bir diğerini kaldırıp kalabalığı yarar geçer. Karşılaştığı direnişleri aşmak için göğsüne işlenmiş güneş armasını göstermesi yeterlidir, kimseye gösterilmeyecek kolaylıklar ona gösterilir. Fakat kalabalık öyle büyüktür, geçilen odalar öyle çoktur ki, bir türlü kurtulamaz. Kurtulabilse kuş gibi uçup gelecek, sen onun yumruğunun sesini kapında işiteceksin, ne yazık ki, boşuna uğraşıyor, hâlâ sarayın en içindeki odaları aşmaya çabalıyor. Ne yaparsa yapsın, bu odaları geçemeyecek, geçse de başarmış olmayacak, bu kez merdivenleri aşması gerekecek, merdivenleri inse de başaramayacak, bu kez avluları kat etmesi gerekecek, diyelim bunu da başardı, birinci sarayı da içeren ikinci sarayın duvarları çıkacak karşısına, yine merdivenler, yine avlular, bin yıl sürecek bir koşturma. En sonunda, kendini en dıştaki kapıdan da kurtarabilirse, bunu asla yapamasa da yapabildiğini var-sayalım, bir bakacak ki, karşısında koca başkent dikiliyor, dünyanın merkezinde duran, tortusu bile dağ gibi büyük başkent; başkentin içinden bir yol bulup geçmek olanaksızdır, hele elinizde bir ölünün haberini taşırken! Ya sen? Pencerenin önünde akşama dek oturur, İmparatorun haberini hayal edersin." (Franz Kafka, Bir köy hekimi, S.53-54)

Kafka," İmparatorun Haberi" kısa öyküsünü 1917'de yazıyor; ancak 1919'da haftalık Yahudi dergisi olan 'Selbst Wehr' de yayınlanıyor. En Yakın Köy'ü ise 1920'de yazıyor.

'İmparatorun Haberi'nden başlıyoruz. Ölüm döşeğindeki imparator, vermek istediği haberi etrafını sarmış bürokrat takımı, yağcılar, parazitler, dalkavuklar ve İmparatorluğun güneşinden doyasıya yararlanan artık yığınlaşmış elit takım duymasın diye, habercinin kulağına usulcacık fısıldıyor. Yine imparator verdiği önemli haberin haberci tarafından tam anlaşılıp anlaşılmadığını anlamak için kulağını eğerek söylediklerini tekrarlatıyor.

Peki İmparatorun, "O etrafını kuşatmış hain ve döneklerin duymaması için habercinin kulağı- na fısıldadığı şey ne olabilir? İmparatorun güneşinden yararlanamıyan aldatılmış halka nasıl bir haber ulaştırmak isteyebilir ki? Ölüm döşeğinde olan imparator geç te olsa gerçeklerin farkına varmış olamaz mı?

İmparatorun böylesine önemli gizli haberi şu olamaz mı: Sarayı Bombalayın!

Ama bu haber o imparatorun gölgesinden çok uzakta kalmış kişiye, kişilere, halklara nasıl ulaşacak ki?

Ulak oldukça atik ve güçlü olmasına karşın sarayın henüz odalarını geçmeye çalışıyor. Burayı geçmeyi

başarsa bile önüne daha çok şeyler çıkacak... Sözün kısası haber yerine asla ulaşamıyacak, ulak ömrünü koynundaki haber, elindeki imparatorluk armasıyla yollarda bitirecek.

Devlette görevlilerin namuslu ve çalışkan olanları da tüm benlikleriyle canla başla çalışmaya gayret etseler dahi bir örümcek ağına, çözümsüz bir bulmacaya dönüşmüş bürokrasinin içerisinde halka asla hizmet götüremezler. İyi duygular, yetenekler devletin karanlık odalarında yok olur. Kafka bu öyküyü yazarken henüz emperyalist savaş sürüyor ve Habsburg İmparatorluğu can çekişiyor. İmparatorun sadece adı var, kendisi yok... İmparatorluğun geleceğine ilişkin en ufak bir ışıltı kalmamış.

Kafka, otoritenin her türlüsüne karşı, özgürlükçü sosyalist düşüncelere (bir tür anarşizme) meyilli bir kişilik. Otoriteyi kıyasıya irdelediği başyapıtları Dava, Şato, Dönüşüm ve bir çok öyküsünde de bu 'otorite' meselesini ele alıp irdelemiyor mu? Bu yapıtlarda da ne yapmak gerektiğini okuyucunun algılamasına bırakıyor ama bu algılamada fazla bir seçenek olasılığı da yok! Okuyucu kitlesinin düşüncelerini bir tek noktaya yönlendirebilmek için sessiz ama güçlü bir çaba harcıyor. Yapıtları bazı yönleriyle ürkütücü bir tablo gibi kalem darbeleriyle sessiz ve yankısız bir başkaldırının karmaşık motiflerini çiziyor. Okuyucu Kafka'nın renkli ve sessiz karamsarlığının zindanımsı tünelinde ilerlerken tunelin çok uzaklardaki o çıkış noktasında görüleşen ışık tayfının çok cılız kalmış şölenini, ümitsizliğinde çelimsiz bir ümide evrilişini yakalıyabiliyor.

Ümitsizliğin ümide evrilişi! Kafka bir ümitten bahsetmiyor... Hayır... Asla bunu yapmıyor. sadece umudun şifrelerini korku içerisinde vermekle yetiniyor.

Berthol Brecht, Kafka'yı Walter Benjamin ile 1934 yılında bu ahval üzerine tartışıyor. Aslında 1934 yılında Kafka'nın bir takım bilinmezleri henüz aydınlığa çıkmamış. Max Brot'un Kafka üzerine yaklaşımı ise tam güvenilir olmaktan uzak. Max Brot değerlendirmesinde Kafka'yı 'inançlı ve idealist bir kişilik' 'bir dindar' olarak göstererek aslında Kafka'nın önemli bir yönünü tanıyamadığını, kavrıyamadığını açığa çıkarmış oluyor. Kafka gerçekte Brot'a gönderdiği bir mektupta kendisini **"İnanca yabancı olan, ruhun esenliği için dua etmesi bile beklenemiyecek"** bir insan olarak anlatır. Kafka'daki sezgi gücü çok kişi tarafından 'dinsellikle'yorumlanmıştır. Kafka konusu ele alındığında belirtilmesi ve açığa çıkarılması gerekli olgulardan biri de bu sezgi gücünün dinsel verilerle karıştırılmaması gerektiğinin üzerine basılarak açımlanmasıdır. Bununla ilgili olarak Erns Fischer şöyle yazmaktadır:

" Kafka'nın yapıtlarını onun vasiyetindeki isteğine karşı gelerek yayımlayan Max Brot'a teşekkür borcumuz ne denli büyük olursa olsun, Brot'un (dindar) Kafka'ya ilişkin söylencesine karşı çıkmamız zorunludur. Brot, bu söylenceyi ne Kafka'nın yapıtıyla, ne de yüzlerce mektup ve konuşmadan alabildiği tek bir sözcükle destekleyebilmektedir. Tam tersine, şöyle yazar: 'Kafka, insanoğlunun eylemlerinin saydam ve yetkin olmayışından ötürü duyduğu tüm hüzne karşın, yıkılması olanaksız gerçeklerin bulunduğuna da inanmaktaydı. Bunu sözcüklerle değil, ama yaşamı boyunca sürdürdüğü tutumuyla dile getirdi.' Brot, kendi Platonculuğunu Kafka'nın -temel yaşantı-sına (Grunderlebnis) dönüştürüp yorumlar; Brot'a göre Kafka'nın olumsuzun ardında (Platon anlamında) idealar dünyasını görmüş olması, --bu konuda herhangi bir zaman tek kelime konuşulmamışsa da, Kafka'nın yaşamında ve yapıtında belirleyici öğe olarak kalmıştır.— Buna karşılık Kafka, 1917 Ekiminde Brot'a (Felicie'ye yazdığı bir mektupta söylediklerini yineliyerek) şöyle yazar: 'Son hedefimin ne olduğunu kendime sorduğumda, aslında iyi bir insan olup yüce bir yargı makamının buyruklarına uymaya çabalamadığım, tam tersine, insanların temel seçimleri, isteklerini ve ahlak ideallerini öğrenmek, sonra da herkesin benden hoşnut olacağı bir konuma doğru kendimi odlabildiğince geliştirmek istediğim çıkıyor ortaya. Yani özetliyecek olursak, benim için yalnızca insanların ve hayvanların beni nasıl yargılayacakları önemli.'" (E.Fischer, F.Kafka, S.56-57)

Hatta Reiner Stach, Kafka üzerine yaptığı 1300 sayfalık araştırma çalışmasında 1920 yılında Kafka ile tanışan 18 yaşındaki Gustav Janouch'un da Kafka üzerine yazdıklarının abartılı olduğu ve tam gerçekleri yansıtmadığı kanaatinde! Şöyle yazıyor R.Stach, G.Janouch İçin:

"Adı kötüye çıkan Janouch'un yıllar sonra iki çeşit metinle ve Max Brot'un yardımıyla yayınladığı Kafka ile Konuşmalar - o özgün, yarı gerçek, stilize ve açıkça özgür uydurulmuş konuşma fragmanlarından oluşan derlemedeki yalan ve doğrunun anlaşılmaz sıklığı bile, Kafka'nın kendi mahrem varoluşunun genç dostlara karşı korumasının savunmaya yönelik manevranın belli izlerini taşır.

Özellikle Kafka'nın o 'bugüne kalan 'açıklamaları, kendini karakterize etmenin hamleleri ya da itiraflar olarak okunsalar bile - yani "ben" ile başlayan cümleler - en az güvenilirdirler ve onun sözlü anlatımını zaman zaman gülünç biçimde hatalı sunarlar. Ottla adı bu konuşmalarda asla geçmez, Julie Wohryzek adı da, hatta Milena Jesenka'yı bile Janouch sadece çevirmen olarak tanıyora benziyor - herhalde burada ona tüm geçitler kapalı kalmıştır. Kafka o sıralarda yayınlanmış olan yapıtlarıyla ilgili tartışmalara da pek girmemiştir, olsa olsa yaşam ve edebiyat arasında mesafeli görüş ilişkisinden söz etmiş ve Janouch fazla ısrar ettiğinde sohbeti kestirip atmıştır." (R.Stach, Kafka - Kavrama Yılları -2, S.306-307)

Bir olguyu burada belirtmek istiyorum. Dikkat edilirse G.Janouch'un Kafka üzerine yazdığı anılar'a güvenilmese de hiçbir Kafka yorumcusu G.Janouch'dan vazgeçemiyor ve kritiklerinde Janouch'a sık sık başvurup kitabından alıntılar veriyorlar. Bu Kafka'nın özel dünyasına olan az bilgiden ve Kafkaya duyulan ayrıcalıklı bir özel ilginin yoğunluğundan kaynaklanıyor olsa gerek. Janouch'un Kafka'nın çok özel, enteresan düşüncelerine ilişkin olarak aralarında geçen konuşmaları bir ses alma cihazına kaydetmiş gibi netlik ve ayrıntılarıyla verebilmiş olması oldukca ilginç görünüyor bana. Ben de hazırladığım Kafka değerlendirmemde Janouch'a sık sık başvurma gereksinimini duydum, R. Stach'ın uyarılarına karşın! Çünkü yazdıkları Kafka'yı tam da tanımak istediğimiz gibiydi! Ve bir yerde de kolaycılıktı! Kafka değerlendirmesini okurken bu olguyu da göz önünde tutmalısınız.

(2) Petr Bezruc (1867-1958) Asıl adı Vladimir Vasek'dir. Çek'lerin milli şairidir. Birinci Emperyalist Paylaşım savaşında Arşidük Frederick'i hicvettiğinden dolayı tutsaklanmıştır. Silezya şarkıları adını taşıyan tek şiir kitabında Çeklerin Silezya'da katlanmak zorunda kaldıkları acıları ve Beskid maden işçilerinin sefaletini şiirlerinde oldukça başarılı bir şekilde betimlemiştir.

Avusturya imparatorluğunun Çek halkı üzerindeki korkunç baskısını, Alman kapitalizminin emekçileri korkunç sömürüsünü şiirlerine konu edinen Bezruc sosyalist düşüncelerinden ötürü halk kitlelerini ve sömürülen emekçileri derinden etkilemiştir.

(3) Chaluz hareketi: Filistin'de sosyalist kolhozlar temeline dayalı bir Yahudi hareketi.

KAYNAKLAR:

Reiner Stach Kafka (Karar Yılları)1 Sel. Yay.
Reiner Stach Kafka (Kavrama Yılları) 2 Sel. Yay
Klaus Wagenbach Kafka Alan. Yay
Gustav Janouch Kafka ile Konuşmalar İz. Yay
Ernst Fischer Franz Kafka Bilim/Felsefe/Sanat Yay.
Sanat Dizisi:1(B/F/S)

Bertolt Brecht Gesammelte Werke 19 Suhrkamp
(Schriften zur Literatur und Kunst 2)
(Toplu Yapıtlar, Edebiyat ve Sanat üzerine yazılar 2)

Bertolt Brecht Gesammelte Werke 20
(Schriften zur Politik und Gesellschaft) Suhrkamp

Max Brot Kafka'da İnanç ve Umutsuzluk Cem Yay.
Yeni Roman A.Robbe-Grıllet Yazko Yay.
Nathalıe Sarraute Kuşku Çağı Adam Yay.
Albert Camus Yabancı Cem Yay.
Pyotr Kropotkin Anarşi (Felsefesi-İdeali) Kaos Yay. E. Bloch,
G. Lukacs, Brecht Estetik Ve Politika Alkım Yay.
W. Benjamin,T. Adorno

J.Wolfgang Von Goethe Genç Werther'in Acıları E.Kitap
(Çev.Yüksel Pazarkaya)
Franz Kafka Günlükler Cem Yay.
Franz Kafka Değişim Cem Yay.
Franz Kafka Dava Alter Yay
Franz Kafka Aforizmalar Altıkırkbeş Yay.
Franz Kafka Amerika Oda Yay.
Franz Kafka Sevgili Felice'ye Mektuplar Gün Yay.
Franz Kafka Sevgili Milena'ya Mektuplar Gün Yay
Franz Kafka Şato Oda Yay.
Franz Kafka Bütün Öyküler Gün Yay.
Franz Kafka Mavi Oktav Defterleri Babil Yay.
Franz Kafka Die Werwandlung Philipp Reclam jun. Stuttgart
Franz Kafka Bir Köy Hekimi Altıkırkbeş Yay.
Franz Kafka Babaya Mektup Can Yay.
K.Max, F. Engels Alman İdeolojisi Evrensel BasımYay.
K.Marx, F.Engels Komünist Manifesto Eriş Yay.
K.Marx 1844 El Yazmaları Sol. Yay.
Marx, Engels, Lenin Sanat ve Edebiyat Evrensel Yay.
George Orwell Bin Dokuz Yüz Seksen Dört Can. Yay.
James Hawes Hayatınızı Mahvetmeden önce
Kafka Okumalısınız Sel Yay.
Georg Lukacs Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı Payel Yay.
Eugene Lunn Marksizm ve Modernizm Dipnot yay.
S.Özbudun, G.Markus, Yabancılaşma ve… Ütopya Yay.
T.Demirer

Salyangoz kabuğunda firar krokisi buldular!

Uzun yıllar sürgün hayatı yaşadıktan sonra ülkeye dönen yazar Adil Okay, devrimci mücadelesini aralık vermeden kararlı bir şekilde sürdüren ender aydınlardan biri. Uzun yıllardır yüzlerce siyasi mahkûm ile mektup arkadaşlığı yapmış ve bu temelde devletin tepkisini üzerine çekmiştir. Kızı öykü adına yazdığı mektupların bazıları sakıncalı diye mahkûmlara verilmemiş. Aynı zamanda kızı Öykü adına gönderilen balonlar, bazı hapishanelerde sakıncalı bulunup verilmezken bazılarında verilmiş bu konu daha sonra milletvekili Akın Birdal tarafından meclise taşınmıştı.

Adil Okay'ın siyasi mahkûmlarla bu dayanışması devletin o kadar gözüne batmış ki, hakkında Karabük T Tipi Kapalı Cezaevi'ne gönderdiği bir fotoğraf ve kartpostaldan yola çıkılarak "cezaevinden firar örgütleme" anlamına gelecek bir suçlama ile Mersin Savcılığı tarafından soruşturma açıldı.

Bunun üzerine, İnsan Hakları Derneği (İHD) Mersin Şubesi, yazar Adil Okay'a açılan soruşturma ile ilgili Gazeteciler Cemiyeti'nde 12 Mayıs'ta bir basın toplantısı yaptı. Akdeniz Belediye Eş Başkanları Yüksel Mutlu, M. Fazıl Türk, İHD Mersin Şube Başkanı Ali Tanrıverdi ve çok sayıda sivil toplum kuruluşu temsilcisinin de destek verdiği toplantıda konuşan yazar Adil Okay kendisine karşı komplo kurulduğunu açıkladı.

Okay, toplantının yapıldığı salonda bulunan masanın üzerine hakkında açılan soruşturmada suç delili olarak sunulan mektup, kartpostal, balon ve fotoğrafları basınla paylaştı.

Toplantıda açıklama yapan Adil Okay Karabük hapishanesine gönderdiği bir fotoğraf ve kartpostaldan yola çıkılarak hakkında, "cezaevinden firar örgütleme" anlamına gelecek bir suçlama ile Mersin Savcılığı tarafından soruşturma açıldığını ve Cumhuriyet Polis Merkezi Amirliği'nde ifade verdiğini aktardı. "Söz konusu fotoğrafta arka planda kızım Öykü, önde ise bir salyangoz görünmektedir. İşte bu salyangoz fotoğrafının "kroki" olduğu iddia edilmektedir." dedi. Okay, kartpostalda ise işlemeli mendilin olduğunu ve bu kartpostalların bazı cezaevlerine alınırken, bazı cezaevlerine ise "sakıncalı" olduğu iddiası ile alınmadığını aktardı... Okay, Karabük Cezaevi'nde bulunan tutsak Kasım Karataş'a gönderilen söz konusu kartpostala ilişkin Karabük T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü'nün savcılığa ilettiği sakıncalı mektup kararında, "Adil Okay tarafından gönderilen kartpostalın ve kartpostalda bulunan salyangoz resminin ise "kroki" olarak suç delili sayıldığını, kartpostalda bulunan salyangoz resminin ise "kroki" olarak suç delili sayıldığını söyledi.

Okay, kızı Öykü'nün doğum gününde gelen balonları da bazı cezaevlerine gönderdiklerini ve bu balonların birçok cezaevinde "Çocuk Öykü'nün balonları hukuku gevşetir" gerekçesi ile tutsaklara verilmediğini bunun da karşısına suç delili olarak çıkarıldığını söyledi. Soruşturmaya tepki gösteren Okay, "Ben 12 Eylül darbesinden sonra Diyarbakır, Mamak, Metris gibi zindanlarda kanlarını mürekkep yapan devrimcilerin kuşağındanım. Hakkımda düzenlenen bu soruşturma nedeni ile baş eğmem. Hakkımda başlatılan soruşturma durdurulmalı ve Karabük hapishanesi yetkilileri hakkında ,kamu imkânlarını boşa kullanmaktan ve adaleti yanıltmaktan' dolayı soruşturma açılmalıdır." İfadelerini kullandı.

"Aziz Nesin'lik" trajik komik bir vaka olan bu soruşturma devletin siyasi tutsaklar üzerindeki baskılarının boyutunu gösteriyor.

18.05.2012

Madımak, Cumhuriyet ve Aleviler

Turabi SALTIK

Daha en başından beri çok farklı süreçleri yaşayan Alevilerin doğayı algılamaları, doğa olaylarına bakışları; ibadet ve inançları farklılıklar gösteriyordu. Aleviliği, Şii, Sünni Hanefi ve Şafi inancından ayıran temel dört özellik vardır. Bunlar; inanç boyutu, felsefe boyutu, yaşam boyutu ve etnik boyutlardır. Aleviliği - Kızılbaşlığı sadece inanç boyutuyla ele alırsak onun tümünü yok sayarız.

Aleviler - Kızılbaşlar, Emevi, Abbasi, Bizans, Selçuklu, Osmanlı dönemlerinden başlayarak günümüze kadar pek çok defalar haksızlıklara uğradı, zulümler gördüler. Onlar gene de hep Osmanlı şeriatı ve onun zulüm düzeninin karşısında, kendilerini var eden kurumları, kuralları oluşturdular. Aleviler-Kızılbaşlar yaşamlarında şeriata karşıydılar. Osmanlı Şeyhülislamlarının Alevilerin katline yönelik verdikleri fetvalarla Aleviler, Osmanlı şeriatına başkaldırdılar. Kendilerine özgü, yaşam ve inanç kurallarını hayata geçirdiler. Onlar, zorbalık, yok etme, inkâr ve asimle etme girişimleri karşısında, büyük bir gizlilik içinde varlıklarını sürdürdü, Osmanlı merkezi devlet yapısı olan şeriat otoritesinin yerine, kendi öğretilerini hayata geçirdiler. Kimlikleri, varlıkları, ibadet ve inançları inkâr edilen, yok sayılan Aleviler - Kızılbaşlar, cumhuriyetin kurulduğu dönemde ise cumhuriyete destek oldular. Kurtuluş Savaşıyla Samsun'a gelen Mustafa Kemal, Sivas Kongresi öncesi 2. Ordu Müfettişliğine şu telgrafı çekmişti:

"Tokat ve çevresinin nüfusunun % 80'i, Amasya çevresinin de büyük bir bölümü Alevi mezhepli ve Kırşehir'de Baba Efendi Hazretleri'ne çok bağlıdırlar. Baba Efendi ülkenin ve bu günkü güçlüklerini görmekte ve yargılamakta gerçekten yeteneklidir. Bu nedenle güvenli kimseleri görüştürerek kendilerinin uygun gördüğü "Ulusal Hakları Koruma" ve "Başka Ülkeye Bağlanmama" derneklerini destekleyerek, binlerce mektup yazdırılarak, buralardaki etkili Alevilerin Sivas'a gönderilmesini pek yararlı görüyorum. Bu konuda içten yardımınızı dilerim.

3. Ordu Müfettişi Fahri Yaver Mustafa Kemal" (Bahçe Bizim Gül Bizdedir, Kalkedon Yay., 2009 İst., Erdoğan Çınar)

1919 Sivas Kongresinden sonra Ankara'ya hareket eden Mustafa Kemal, önce Hacı Bektaş Dergâhını ziyaret eder. Gece, heyeti ile Dergâhta konuk edilir. Yapılan görüşmelerde Aleviler, Mustafa Kemal'i destekleyeceklerini deklere ederek, Kuvva-i Milliye saflarına katılırlar. Dergâhın kasasında bulunan 1800 altının tamamını Mustafa Kemal'e verirler. Altınları teslim alan Mustafa Kemal: "**sayarak verin"** deyince, Bektaşi Dergâhı Piri Cemalettin Efendi: "**sayarsak borç olur"** der, altınları saymadan teslim eder.

Aynı yıllarda İstanbul'da bulunan Şahkulu Sultan Dergâhı, Erikli Baba, Seyit Abdal, Eyüp'teki Karyağdı Baba, Münür Baba, Şehitler, Sütlüce Karaağaç Baba Alevi Dergâhları da Kuvva-i Milliye'nin yanında yer aldılar. Aleviler - Kızılbaşlar, hem malları hem canlarıyla cumhuriyete destek olmuşlardı.

Cumhuriyet kurulduktan sonra, ülkedeki farklılıklardan korkulur oldu. İnsanların inançları ve ait oldukları etnik kimlikler tanınmadı. Farklı inançlara ve sosyal anlayışlara hoşgörü yoktu.

Alevi - Kızılbaş inanç ve kültürü farklıydı. Onlar inanç ve ibadetlerini yüz yıllardır geliştirdikleri Ocaklar sistemi içerisindeki; Dedelik, Pirlik, Mürşitlik, taliplik kurumları aracılığıyla sürdürmüşlerdi. İnançlarını, ibadet ve semahlarını bu Dergâhlarda gerçekleştiriyorlardı. Cumhuriyetin kuruluşuna en büyük desteği veren Aleviler, cumhuriyet kurulduktan sonra büyük hayal kırıklığıyla karşılaştılar. Önce 25 Kasım 1925'te Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına dair kanun çıkartıldı.

Böylece Alevilerin - Kızılbaşların cumhuriyete güvenleri boşa çıkartıldı. Aleviler için kötü bir süreç başladı. Dergâhları bu yasayla tümden kapatıldı. Bin yıldan fazla bir süre Aleviliğe yön veren ve varlık gösteren Hacı Bektaşi Veli Dergâhı, silah zoruyla boşaltıldı. Dergâhın mallarına, belgelerine, el yazması kitaplarına el konulmuştu. İstanbul'daki Alevi - Kızılbaş Dergâhları da bu yasayla kapatıldı. Onların malları da, kitapları da yok edildi. Anadolu'da ise, Mustafa Kemal'in yazdığı telgrafla da ortaya konulduğu gibi Tokat, Amasya ve Sivas yöresinde "**nüfusun % 80'inin"** Alevi - Kızılbaş olduğu bu yörelerdeki Hubyar Baba Dergâhı ve Sivas Hafik Yalıncak Sultan Dergâhı yıkılarak ortadan kaldırılmıştı.

Eskişehir'de Battal Gazi Dergâhı müzeye dönüştürülmüş sonradan yapılan onarımlarla Dergâhtaki Alevi - Kızılbaş motifleri ortadan kaldırılmış yok edilmişti. Alevi - Kızılbaş ibadeti olan cemler, semahlar yasaklanmıştı. Karakollarda baskılar uygulanmış, pek çok Alevi - Kızılbaş cemlerden dolayı hapislere çarptırılmıştı. Alevi - Kızılbaş Dedeleri, Pirleri, Mürşitleri köylere, taliplere gidemez ve ibadetlerini yerine getiremez olmuşlardı. Sakallı pek çok Alevi - Kızılbaş Dedesinin sakallarının yarısı kesilerek köylerine geri gönderilenler olmuştu. Tekke ve Zaviyelerin kapatılmasına dair kanun ile Sünni yurttaşların tekkeleri de kapatılmıştı. Fakat pek çok Sünni tekkesi, açık olarak, seçtikleri camilerde varlıklarını devam ettirebildiler. Yine Kilise mensupları, Havra inançlılar ibadetlerini sürdürürlerken Aleviler - Kızılbaşlar, Dergâhlarının kapatılmasıyla inançlarını, cemlerini, semahlarını sürdüremediler. Cumhuriyet, Alevilerin - Kızılbaşların asimle edilmesini başlatmıştı.

Böylelikle serbestçe ibadet edemeyen bir tek Aleviler - Kızılbaşlar oldu. Oysa cumhuriyete en büyük desteği onlar vermişti. Her fırsatta bu ülkenin asli unsuru olduklarını söyleyen Alevlerin - Kızılbaşların inanç ve ibadet özgürlükleri yok edilmişti. Asli unsur olan Alevilerin - Kızılbaşların 600'den fazla vakıfları vardı. Bu vakıfları, malları, Dergâhları yok edilmişti. Cumhuriyet farklılıkların haklarını, özgürlüklerini, inanç ve ibadetlerini güvence altına alan; çağdaş, laik, demokratik bir cumhuriyet olamamıştı.

Cumhuriyet kurulunca varlığını tek dil, tek din, tek ırk anlayışı ile sürdürdü**.** Etnisite, inanç ve dil farklılıklarını kabullenemedi. Ancak buna karşın ülke içerisinde birlikte yaşamaktan ve cumhuriyet içerisinde kalarak; kültürel, siyasi, inançsal

kimliklerini özgürce hayata geçirmek isteyen Aleviler - Kızılbaşlar yok sayılmışlardı. Ankara'da hükümet bu anlayıştaydı.

Bu yüzdende pek çok defa Alevilere - Kızılbaşlara karşı şiddete başvuruldu.

1921'de Koçgiri'de, 1937- 38'de Dersim'de şiddete başvurulmuş, yüz binden fazla Alevi - Kızılbaş yurttaş yaşamlarını kaybetmişti. Sonra Dersim ismi Tunceli olarak değiştirildi. Halk yerlerinden, köylerinden edildi, sürgünler gerçekleştirildi. Katliamlar, ölümler, sürgün yaşamlar birer travmaya dönüşmüştü. Geride sağ kalan Alevi - Kızılbaş çocukları küçük yaşlarda yatılı okullarda asimle edildiler. Başlarına gelen bunca baskı ve felaketlerden sonra Aleviler - Kızılbaşlar, cumhuriyete bağlı kaldı, cumhuriyet hükümetlerini sorumlu tuttular. Sorun cumhuriyette değil, sorun devlet anlayışındadır. Devletin Alevilik - Kızılbaşlık anlayışındadır. Dün olduğu gibi bugünde Aleviler - Kızılbaşlar cumhuriyet içerisinde farklı bir eziyete tabii tutulmuş başları beladan uzak kalmamıştır. Başlarında eksik olmayan belalarla birlikte, sonraki yıllarda şehirleşme ile köylerden şehirlere yerleştiler.

1950'lerden sonra köyden kente göç Alevi nüfusun büyük bir oranını şehirlere taşıdı. Artık yalnızca Alevilerden oluşan, köy birimlerinde değil farklı inançların, kültürlerin bir arada bulunduğu şehirlerde yaşamaya başladılar. Şehre yerleşen Aleviler, Aleviliği yaşama sorunu ile karşı karşıya kaldı. Köyde tarlasında haksızlığa uğradığında, mal - miras bölüşümü olduğunda bu sorunlarını cemlerde çözen Aleviler, şehirlerde hakkını nasıl arayacaklardı? Şehirde cem yapamıyorlardı. İnançsal ve kültürel olarak Aleviliğini yaşayamıyorlardı. Haklarını cemlerde aramak yerine artık mahkemeye başvurma yolunu seçmek durumunda kaldılar.

Alevi için, devletin Osmanlı'da olduğu gibi bir resmi dini vardır. Resmi mezhepten olmamak Alevi için adeta suçtu, ayıptı. Köyünde gizli biçimde Aleviliğini yaşayan Alevi, bu kez kendini şehirde gizleyerek evinde Aleviliğini yaşıyordu. Şeriatçı kafalar; "**sen de bize benze, sapık yolu bırak"** diyorlardı. Köyde kalan Alevi'yi ise kendi haline bırakmıyor zorla köyüne cami yaptırıyor onu: **"yola getirmek istiyor"** ramazanda oruç tutmaya zorluyor, Alevileri, Sünnileştirmeye çalışıyordu.

12 Eylül 1980'e gelindiğinde ise, Sivas'ta, Çorum'da, Maraş'ta katliamlarla karşılaştılar. 12 Eylül Askeri darbesini sağ - sol çatışması gibi göstererek, Alevi - Kızılbaş katliamlarını geçiştirenler fena halde aldanıyorlar. Kenan Evren, tıpkı Osmanlı da olduğu gibi Alevi köylerine cami yaptırdı? Kızılbaş -Alevileri Sünnileştirme çabasına girdi.

Osmanlı'da; Kenan Evren gibi zamanından 700 yıllık tarihi bir yerleşim alanı olan Abdal Musa Ocağının bulunduğu köye cami yapmıştı? II. Mahmut, Hacı Bektaşi Veli **"Pir evini ıslah"**etmek için, postnişinliğe Nakşibendî şeyhi Mehmet Sait Efendiyi atamış, 1834'de Hacı Bektaşi Dergâhına cami yaptırmıştı. Yine Kırıkkale - Keskin'de - Hasan Dede kasabasında Hasan Dede Dergâhı'na da cami yaptırılmıştı. Bütün bunlar Alevileri Sünnileştirme çabalarıydı.

Yine II. Mahmut, yeniçeri kıyımı yapmış, İstanbul, Trakya ve pek çok yerlerdeki Alevi - Bektaşi Dergâhlarını yıkmış, Üsküdar'da Kıncı Baba, Tophane'de Ahmet Efendi ve Salih Efendi gibi pek çok Alevi - Bektaşi Dedesini asmıştı. Ayrıca Alevi - Kızılbaş Dergâhlarının binlerce cilt kitapları, kütüphaneleri yakılmıştı. Yavuz'da 46 bin Alevi'yi katletmiş, zamanın Dersim önderlerinden Pir Rüstem Saltık'ı Dersim'de /Pertek'te/ asmıştı. Sağ kalan Pirler, Dedeler, talipler çeşitli diyarlara sürgün edildiler.

1993 Sivas Madımak katliamı

2 Temmuz 1993'te Sivas'ta Madımak Otelinde ateşte yakılanların, Gazi Mahallesi'nde katledilenlerin hesabı sorulmadı. Gerçek failleri bulunmadı. Sorumluları cezalandırılmadı. Dün ve bugün Alevilere - Kızılbaşlara yönelik yapılanların hemen tümünün üstü örtüldü, gerçek failleri yargılanmadı, yapılanlar açık bir şiddet ve katliam uygulaması olarak kaldı. Aleviler sadece kendi Alevi kimlikleriyle değil, sömürü ve haksızlığa karşı, zulme karşı olmalarıyla da baskılara maruz kaldılar. Aleviler tarihlerinde hiçbir vakit egemenlerin ideolojilerine esir olmadılar. Bu bakımdan da Aleviler tarihlerinde hep baskı gördüler. Devlet 1974'te Kıbrıs'ı 8 saatte ele geçirdi. Bununla pek övünülürdü o günlerde. Ama aynı devlet 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta Madımak otelinde 35 can diri diri ateşte yakılırken 13 saat müdahalede bulunmadı. Seyirci kaldı yetkililer ateşte yakılanlara. Zamanın başbakanı Tansu Çiller: **"çok şükür vatandaşlara bir şey olmadı"** açıklamasıyla oteli içerisindekilerle ateşe verenlerin burnunun kanamadığını dillendirdi.

Uzun yıllar hükümetlerin ve pek çok kesimlerin eliyle Alevilerin - Kızılbaşların inanç ve ibadet özgürlüğü ellerinden alınmış, her türlü baskı, iftira ve karalamalarla Alevilik - Kızılbaşlık kendi yolundan kopartılmış, çizgisinden uzaklaştırılıp asimle edilmek istenmiş, katliamlara maruz kalmıştı. Alevi - Kızılbaş kimliği, Alevi - Kızılbaş ibadet ve inançlarının kararтılmasına çalışılmıştı. Aleviliği - Kızılbaşlığı bir başka bünyenin içerisinde eritip asimle etmek, yok etmek; uygar, çağdaş ve demokratik bir devlet geleneği olamaz. Uygar devletler, yurttaşlarının farklılıklarını korumakla bunun çözüm yollarını bulmakla yükümlüdür. Alevilik - Kızılbaşlık bu ülkenin değerlerindendir. Kim ki Aleviliği - Kızılbaşlığı asimle ederek ortadan kaldırmaya çalışıyorsa suç işliyor. Bu insanlık suçudur. Ayrıca çağdaş devlete düşen yurttaşlarının farklılıklarını korumaktır.

Bütün baskı ve asimle edilme politikalarına karşın Aleviler - Kızılbaşlar cumhuriyeti sevmek için ellerinden geleni gösterdiler. Ancak cumhuriyet, Alevilere - Kızılbaşlara her türlü baskı ve asimilasyonu uyguladı. Bunu her defasında değişik yollarla yaptı.

Aleviliğin Sorunları ve Sosyalistler

Bir toplumun geleceği doğru temelde geliştirilmezse o toplum yok olmaya mahkûmdur. Bu ölçü Alevi toplumu içinde geçerlidir. Aleviler günümüzde buna uygun olan strateji geliştirmektedirler. Sadece Anadolu'da değil, insanlık için de bir değer olan Alevilik inancıda diğer inançlar gibi yaşamalıdır. Alevi inancının yaşaması içinde Alevi örgütlenmesinin önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Alevi toplumunun istemlerinin yerine getirilmesinde Alevi gençliği de sosyalistler de yükümlülükle karşı karşıyadır. Sosyalistler ve Alevi gençliği istese de bundan kaçamaz.

Sol ve Alevi gençliği çabalarını, çabasızlıklarını, başarılarını, zaaflarını, sorumluluklarını görmek durumundadır. İnançlar nasıl oluşmuştu, Aleviliğin bu inançlar içerisinde yeri ve konumu neydi? Aleviliği geleceğe taşıyacak olan ve insanlığa tanıtacak olan Alevilik bilinci ve Alevi kadrolarına karşı solun tutumu ne olmalıydı? Aleviler 1400 yıldır hep aynı sorunlarla karşı karşıya kaldılar.

Onların tarihleri bile yalan yazıldı ve çarpıtıldı. Alevi tarihi içinde Kerbela, Hasan Sabbah, Hallacı Mansur, Nesimi, Babai ayaklanmaları, Pir Sultan, Şeyh Bedrettin, Bogomil (Hakk Erenler) hareketi gibi Alevi - Kızılbaş önderlerinin toplum tasarımları, komün geleneği içerisinde: "**yârin yanağından gayrı her şeyde ortak"** diyen felsefeleri, direniş gelenekleri insanlık için, sol ve sosyalistler için de birer kazanımdır.

Düşünsel açıdan sol hareket düşünce çizgisi bu direnişlerin çizgisi ve onların bıraktığı miras üzerinden yükselmiştir.

68'lerden günümüze sol, tabanını en çok Aleviler - Kızılbaşlar içerisinde buldu. 12 Mart'ta, 12 Eylül'de sol hareketler, aldığı yenilgilerden sonra Aleviler; Sivas'ta, Çorum'da, Maraş'ta, İstanbul Gazi'de ve Sivas Madımak'ta katledildiler. Sosyalistler ve sol düşüncedekiler günümüzde Alevilerin ezilmesini, baskı ve katliamlara maruz kalmalarını engelleyemedi. Sol hareketler ve sosyalistler Alevilerin müttefiki ise Alevi gerçekliğini kabul etmek zorundadırlar. Alevi gerçekliğini kabul etmek demek ne demektir? Alevi tarihini boyutlarıyla bilmek, Alevi sorunlarının çözümü için mücadele etmek demektir. Bugün; sol partiler, demokratik kitle dernekleri ve sendikalar, eğitim emekçileri sendikaları; bilimsel, çağdaş eğitim istemektedirler. Öyleyse tüm emekçi sendikaları, demokratik kitle kuruluşları ve özelliklede öğretmen sendikaları bilimsel bir eğitim için neden zorunlu din dersleri gibi Alevi sorunlarının çözümü için aktif mücadele etmemektedir? Neden Alevilerin yasal ve anayasal haklarının kabulü için mücadele etmiyorlar? Daha bunun gibi pek çok konu...

Sol hareketler, Aleviliğin çarpıtıldığı gibi olmadığını, Alevi karşıtlarının iddia ettiği gibi Aleviliğin **"sapık bir mezhep"** olmadığını bilmek durumundadırlar. Sol hareketler, şunu söyleyebilmelidirler: Bir Budist kendine hizmet ediyorsa, bir Sünni kendine hizmet ediyorsa, bir Katolik kendine hizmet ediyorsa, bir Alevi neden kendine hizmet etmesin? Sol bunda bir beis mi görüyor? Bir kişi inancına hizmet ediyorsa, bir Alevinin de kendisine hizmet etmesi hakkı değil midir? Bir Alevi bu hakkını kullanıyorsa kullansın. Ama dünyada bütün inançlar yok olduğunda Alevilik - Kızılbaşlık da o zaman yok olsun.

Türkiye'de, Alevilikle ilgili sorunların olduğu genel bir kabul halini aldı. Buna rağmen Aleviliğin ve Alevilerin sorunları yoktur diyenler var. Alevilikle ilgili sorunlarda eskisi gibi inkâr ve yok saymanın karşısında bir ilerleme olsa da, yeni bir aşamaya varmak gerektiği bilinmelidir.

Bugün hala geniş halk yığınları içerisinde Alevilik nedir, Aleviliğin sorunları nelerdir birbirlerine karıştırılmaktadır. Aydın ve entelektüeller arasında, sol siyasi parti ve kurumlar arasında da bu böyledir. Alevilik nedir? Aleviliğin sorunları nelerdir?

Alevilikle ilgili tanımlar yapılmaya çalışılırken, mezhep, tarikat, meşrep gibi kavramlar kullanılıyor. Aleviliğe yabancı gelen, yabancı olan söylemlerle, Alevilik tanımlanamaz. Alevilik ve Alevi tarihinin en önemli etkeni olan sorunları ortaya konurken daha düne kadar; **"Siz de Müslümansınız, kabul ettik, biz de Hz. Ali'yi çok severiz"** denilerek geçiştirilmek isteniyordu. Sorunu ortaya böyle koymak samimiyetsizliktir. Aleviliğin ve Alevilerin sorunları farklılık olarak algılanmalı, buna göre çözümler ortaya konmalıdır.

Alevilik, Anayasal Eşitlik Sorunu, Diyanet ve Çevrelerinin Açıklamaları

Alevilik konusunda devletin bir kurumu olan Diyanet ve çevreleri hep: **"Kendi arzuladıkları Müslümanlığın ilkeleri bellidir ve Aleviler o ilkelere uymalıdır. Bunun dışında hareket edenler bölücüdür, maksatlı kişilerdir"** düşüncesindedirler.

Yüzyıllardır bu anlayışı ileri süren, savunan ve uygulayanlar, Alevi inancına geçmişte saldırıp iftira atanlardı. Bu iftiralara artık kimse inanmamaktadır. Gene de değişik karalamalarla: "**Alevilik cümbüşlüktür"**, **"camiden başka ibadethane yoktur",** "**cem evleri ibadethane değildir",** "**İslam'ın tek ibadethaneleri camilerdir"** diyerek basında, medyada kendi görüşlerini topluma zorla kabul ettirmeye çalıştılar. Bu, anayasaya da temel özgürlükleri tanımlayan evrensel yasalara da aykırıdır.

Cumhuriyet ve onun bir kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığı bugün belli bir din anlayışını desteklemiş, üniversitelerde, İlahiyat Fakültelerinde, diğer onlarca bölümlerde, binlerce öğretim üyesi kadrolaşmaya gitmiştir.

Cumhuriyetten beri üniversite kuruluyor. Bu üniversitelerde Alevilikle ilgili yüksek lisans, doktora, doçentlik, profesörlük tezleri yapılmış mıdır? İlahiyat Fakültelerinde, Alevilikle ilgili kaç konu ele alınmıştır? İlahiyat Fakültelerinde Alevilikle ilgili kaç sempozyum, seminer ve ders verilmiştir ya da veriliyor mu? Diyanet İşleri Başkanlığı, Alevi inançlılara yönelik kaynak ayırmış mı? Aleviler için ne yapmış? Yayınladığı saçma sapan kitaplarda Alevilere hakaret etmiş. Diyanet yayınları arasında çıkan hakaret dolu, küfür dolu saçma sapan kitaplar yayınlamıştır. Diyanet Yayınlarınca yayınlanmış olan; "Batinilerin ve Karmatilerin İçyüzü" adlı kitap 1948'de Diyanet İşleri tarafından basılır ve yayımlanır. Diyanet İşleri'nin yayımladığı kitabı 2004'te Sebil Yayınları yeniden yayımlar. Kitapta: **"Bugünde bunların bakiyeleri vardır. Çünkü bunlar da tıpkı Sasaniler devrinde Mazdek'in ortaya attığı mal ve kadında herkesin ortak olduğunu, bunlarda temellük ve tasarruf olmayacağını da söylüyorlardı. Talimiye ve Melahide denildiği gibi… Şam da Nusayri'ye, Dürzü, Tayamine adını alır. Filistin'de Bahaiye, Hint'te Behere ve İsmailiye Yemen de Yamiyye, Kürdistan da Aleviyye, Türkler arasında Bektaşi ve Kızılbaş, Acemistan da Babai'ye diye anılırlar."**

Kitapta devamla şunlar yazılıdır:

"Mal ve kadını ortak kullanırlar…"

"Haramı helal sayarlar.."

"Sapıktırlar…"

"Alevi Dedelerine "Ehli Beyte muhabbet iddia eden bu soysuzlardan bir takımları…"

"Ehli Beyte muhabbet eden soysuzlar…"

"Bunlardan kız alıp vermek caiz değildir; kestikleri yenmez…"

"Yahudi ve Hıristiyanlardan daha kâfirdirler…"

"Akşam karanlığı basıp kadehler dolaşır, başlar kızlar; nefisler çakır keyif olunca, bu mel'ün tarikatın bütün mensupları kadınlarını getirirler, her kapıdan erkeklerin yanına girerler; çıraları ve mumları söndürürler ve her biri eline geçeni tutar…"

İşte Diyanet ve çevrelerinin örümcek tutmuş, küfür ve hakaret dolu anlayışında değişen ne var ki. Aynı nefret dili, aynı hakaret Diyanet ve çevrelerinin yüzlerce yıllık zihniyeti… Diyanet ve çevreleri bu yayınları yaparken cumhuriyetin yetiştirdiği edebiyatçılar, yazarlar Alevilere - Kızılbaşlara aynı nefret söylemlerini sürdürdüler. Bir kaç örnek:

Reşat Nuri Güntekin; "Balıkesir Muhasebecisi - Tanrı Dağı Ziyafeti" adlı eseri, dönemin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılıp dağıtılmıştır. Devlet ve Şehir Tiyatrolarında sahnelenen kitabın 13. sayfasında yer alan şu diyaloglar Alevi- Kızılbaşlara hakaret ve nefret suçu işlemiştir: "Karı amma vurdu ha. Eh bu da olur… Kızılbaşların mum söndü gecesi gibi tövbeler olsun…"

Hüseyin Rahmi Gürpınar'da; "Toraman" adlı kitabında: "Karşısında dolaşan ay gibi evlatlığı görünce kendini tutamadı. Mezhebi geniş adam… Kızılbaş mıdır nedir?" Bir de herkeslerin bayıldığı Alevi düşmanı

Haldun Taner, Alevi - Kızılbaş düşmanlığını nefret diliyle ortaya koymuştu; "Şişhane'ye Yağmur yağıyordu" adlı yazılarında. Kurduğu diyaloglar şöyle: "Bırak allasen müdür bey. Bazen kanıma dokunuyor vallaha. Senin onun oruçlu olduğuna inanıyor musun? O ne hinoğlu hindir o, ne kahpe dinli Kızılbaş'tır o! Müslüman olsa acımak bilir." (s.40) Kitaptan defamla: "Ve işte o anda, tövbeler olsun, abla kardeş, Kızılbaşlar gibi sarmaş dolaş oluverdik." (s.61)

Ömer Seyfettin'in Milli Eğitim bakan'lığının "100 Temel Eser" arasında yer alan "Harem" isimli kitabına bakınız:

"Sermet: Evvel zamanda, insanlar daha hayvanlara pek yakın iken, ferdi izdivaç yokmuş. Sürü halinde yaşarlarmış. Kabilenin bütün erkekleri, bütün kadınların musavi (eşit) surette kocası imiş."

"Nazan şaştı: doğan çocukların anası babası da kabilenin bütün halkı imiş. Bu hal ayin gibi hala bazı cemaatlerde devam eder. Mesela Kızılbaşlar gibi…"(s.29)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu ise "Nurbaba" adlı kitapta Alevileri alenen aşağılamaktadır.

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Alevilere - Kızılbaşlara kimse: **"vatan - millet edebiyatı"** yapmasın. Bu edebiyatı yapanlar içinden çıktı çeteler, mafyalar. Katliam yapanlar, yaptıranlar. Maraş'a, Çorum'a, Sivas'a, Gazi'ye, Madımak'a böyle böyle gidildi.

Anayasanın 10. maddesi: **"Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayrım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz"** diyor.

Yine anayasanın 63. maddesi: "**Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır"** diyor.

Alevilik inanç ve yaşam bakımından manevi bir değer değil midir? Aleviler haksızlığa uğramaktadırlar. Bu gün genel bütçeden Alevilerin inançlarını, değerlerini yaşatabilmeleri için gerekli kaynak sağlanıyor mu? Tek kuruş verilmiş midir?

Diyanet ve çevreleri hep "ya Alevilere para aktarılırsa?" **korkusunu yaşadılar.** Diyanet, pek çok dönem Alevilerin "**Sünni olduklarını"** ispatlamak için telaşlı bir gayret içine girmişti. Diyorlardı ki: **"Alevi - Bektaşi büyüğü olarak bilinen türbe ve tekkelerin yanı başında bulunan camilerle, Anadolu'daki binlerce Alevi köyündeki tarihi camiler, Alevilerin dini durumları hakkındaki ret ve inkâr edilmez en önemli belgelerdir. Dolayısıyla ülkemizdeki Alevi - Sünni herkesin ortak mabedi camidir."**

Bir çırpıda Alevilerin tek "**mabedi"** nin **"cami"** olduğunu ispatlıyorlar(!)

Anlatmak istedikleri Hacı Bektaşi Dergâhı'ndaki cami ise, bunun Yeniçeri kıyımından ve Dergâh'ın, Nakşibendî işgali altına verilmesinden sonra oraya cami yapıldığı gerçeğini inkâr ediyorlar. Şu gerçek iyi bilinmelidir ki, hiçbir Alevi köyüne, Alevilerin istekleriyle cami yapılmamıştır. **"Binlerce"** diye abarttıkları tarihsel camiler, 17. yüzyılda Bektaşilikten dönme Şeyh Aziz Hüdai Efendinin, padişaha: **"Ve her köye bir Sünni imam nasboluna"** tavsiyesi üzerine, Osmanlı siyasetinin Alevilerin köylerine cami yaptırması zorla olmuştur. "**Ret ve inkâr edilemez önemli belgeler"** diye abarttıkları budur. "**Ülkemizdeki Alevi - Sünni herkesin ortak mabedi camidir"** diyorlar. Bu, büyük bir yalandır. Aleviler ne camiye gider, ne ramazan orucunu tutar, ne de hacca giderler. Ne de kendilerinin anladıkları gibi zekât verirler. Şu örnek bile bir bilgi verir: Alevilikte en büyük zekât bilgidir. Bilgiyi insana vermek, bilgiyi paylaşmak en büyük zekâttır.

Daha 10. , 11. yüzyılın Proto - Alevileri olan Karmatiler; beş vakit namazı, bir aylık orucu zorlayan İslam ibadet anlayışına son vermişlerdi. Karmatiler'in en önemli kentleri olan Lahza'da, bu kente gelen, kentle ilişkileri olan misafir Sünnilerin namaz kılmaları için sadece bir cami yapılmıştır.

Yine Diyanet ve onun çevresinde bulunan pek çok kişi; "**Aleviler, ibadetlerini Hanefi mezhebine göre yapmakta, Alevi Dedeleri cenaze namazlarını Hanefi mezhebine göre kıldırtmaktadırlar"** diyorlar. Bu da yanlıştır. Alevilerin ibadetlerinin, Hanefi mezhebinin ibadetleriyle hiçbir ilgisi yoktur. Aleviler Hanefi mezhebinin kurucusunu, 12 İmamlardan İmam Cafer'in öğrencisi olarak tanırlar. İslam'daki salât (tapınma, dua), vakit ve cenaze namazı uygulamalarını herkes de bilir ki mezhepler kendileri yaratmıştır.

Camilerdeki Sünni cemaatten çoğu, camiye bir Alevi cenazesi geldiğinde;**"Sağlığında cami tanımayanın cenaze namazı kılınmaz"** dedikleri, Alevilerin cenaze namazlarına durmadıkları; hatta bazı cami imamlarının Alevi cenazelerinin namazlarını kıldırmadıkları Türkiye'de bilinmeyen bir gerçek midir?

Günlük yaşamda camilere, Alevilerin girmediklerini bilmeyen var mı?

Ama Diyanet İşleri Başkanlığı ve çevreleri bu durumu yalanlamaya çalışmakla, kendileri yalan söylemiyorlar mı?

Alevilikte ölü gömüldükten sonra, ölen talip için ilk Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gece "**dar'dan indirme"** ritüeli yapılır. Ölenin musahibiyle, *(Musahip: Alevilikte - Kızılbaşlıkta*

eşler arasında kurdukları yol kardeşliği.) eşleri **"dar'a** durur. Yaşadığı dönemde ölenin borçları ve ardından bıraktıklarına verdiği zararları musahipler üstlenir. Canlardan razılık alınır. O zaman ölenin **"ruhu arınmış olarak yükselir."** Alevilikte ölenin ardından yapılan budur. Bu durumun Diyanet İşleri Başkanlığı ve çevrelerinin söyledikleriyle ve Türkiye'de ölen Sünnilerin cenaze törenleriyle bir benzerliği var mıdır? Sünnilikle ve Hanefilikle bu durumun bir bağı var mıdır?

Alevilerin - Kızılbaşların inançlarına, kültürlerine, yaşamlarına, ibadet ve tapınım biçimlerine sahip çıkmaları, acaba Diyanet İşleri Başkanlığını ve çevrelerini neden üzmektedir?

Bu yüzden Alevilik hala bin türlü yolla Sünnileştirilmek istenilmektedir. Alevilik; Arap - Sünni İslam ve Türk - İslam sentezi çerçevesinde Diyanete ve camiye bağlanmak için asimle edilmek istenilmektedir. Resmi ideoloji ve Diyanet, Alevi toplumunun inancını içten içe yok saymaya devam etmektedir.

Türkiye siyasal iktidarları, AB üyeliği için; insan hakları ve demokratik açılımlarda, reformlarda, ilerleme konularında samimi bir şekilde Alevi gerçeğini tanımalı. Farklı inançların, farklı görüşlerin, farklı ibadetlerin, yaşam özgürlüğünü; var olma özgürlüğünü tanımalı. Cem evlerinin ibadet hane olduğunu, cem evlerinin yasal statüsünü tanınmalı, anayasal ve yasal değişiklikleri yapmalıdır. Camilerin elektrik, su giderleri devlet tarafından karşılanıyor. Bu haktan cem evleri neden yararlanmamaktadır?

Zorunlu Din dersleri kaldırılmalı, gerekli düzeltmeler yapılmalıdır. Ders kitapları Alevi inancına yer vermediği gibi öğretmenler hala Alevilere hakaret etmektedirler. Daha dün; 17- 07- 2013'te Mersin Gazipaşa Ortaokulunda sözleşmeli olarak görev yapan din kültürü dersi öğretmeni M.K, din dersi sırasında kurban ibadetini anlatırken **"senin ailen Alevidir o zaman, Alevilerin ellerinden yemek yenmez"** dedi.

Aleviler - Kızılbaşlar bu gün ücret ödeyerek ibadetlerini, cemlerini yerine getiriyorlar. Pek çok Alevi - Kızılbaş kurumu, derneği, vakfı ibadet ve inançlarını yerine getirmek için kendi ücretini kendisi ödüyor. Laik, demokratik, çağdaş bir devlette Diyanet İşleri Başkanlığı olur mu? Laik demokratik bir devlette, yurttaşlar imkânlarıyla ibadetlerini gerçekleştirirler. Batıda, kiliseler olanaklarıyla kendi iç devamlılıklarını sağlar. Her kilisenin okulu vardır. Okullarında öğrenim görenler kiliselerde görev alırlar. Ücretleri kilise tarafından karşılanır.

Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı bir inancı başka inanca dayatmak üzere düzenlenmiştir. Devlet yurttaşlarından topladığı vergilerle Diyanet Kadrolarına ödeme yapıyor. Bu paralar bir tek inanca ödeniyor. Diğer inançlar bu vergilerden pay alamamaktadırlar. Çağdaş bir devlet ve demokratik bir cumhuriyet bir inancın diğer inanca üstünlüğünü savunamaz, destek veremez, arka çıkamaz.

Hükümet uzunca bir süre üzerinde tartıştı. Dedelere maaş bağlanmasını tartıştı. Maaş bağlanarak inançlar arasında eşitlik sağlanır mı? Maaş bağlamakla Alevi sorunlarını çözmeye kalkışanlar fena halde aldanıyorlar. Sorun maaş ve para ise Aleviler daha en başından beri devletten alacaklıdırlar. Onların şimdi değil doksan iki yıldır devletten alacakları var.

Dede devletten maaş almaz. Dedelik maaşla yapılmaz. Dedelik Kurumu minnet lokması ile sürdürülemez. Dedeler minnet lokması yemezler. Dedeler bu güne kadar rızalık kültürü içerisinde aldıkları sosyal bağışlarla - Hakk'a-tulula ve Çıralıklarla - varlıklarını sürdürmüşler. Dede hiç haksız kazanca ortak olur mu? Ayrıca maaş alan bir Dede halkın içine çıkıp dolaşamaz.

AKP iktidarı hükümet ve Başbakan Erdoğan, Alevi Çalıştayı düzenlemekle Alevi - Kızılbaş sorunlarını çözeceğinde samimi olmadı. Takke düştü kel göründü. Samimi olmadığı gibi başbakanın ve yetkili çevrelerinin ağızlarında nefret söylemi hiç düşmüyor. Geçmişte eski Cumhurbaşkanı Demirel'de, eski hükümet ortağı Başbakan Ecevit'te, cem evleri açılışlarına resmen katılmış vaatlerde bulunmuşlardı. Cumhurbaşkanı Gül'de cem evini ziyaret etmişti. Diyanet İşleri Başkanı da Cem evini ziyaret etmişti. Alevilerin sorunları gene de çözülmemişti. Bugün hala Cem evlerinin yasal statüsü sağlanmamış, gerekli yasal düzenlemeler yapılmamış, Alevilerin sorunları çözülmemiştir. Cumhuriyet devleti ve siyasal iktidar Alevilerin, Sünni inancından farklı uygulamalarının olduğunu tanımalı, Alevilerin ibadet ve inanç özgürlüklerinin önündeki yasal ve anayasal engelleri kaldırmalıdır. ✎

HASRET

✎ *Serdar KOÇ*

Pencereme hüzün sürdüler
Işığı emsin diye
Ruhumun gözbebekleri isyanda
Zamansız bir heyulanın
Sihirli yollarında emeklerken

Martlaşan çıplak gecelerde
Tırnağıma sızı yapıştı
Sustu gözlerim
Avuçlarıma damladı hasretin yangını
Çıplağa evrildi ateş
Sarsıldı yalnızlığın dalgaları

Demirler parlandı parmaklıklarda
Yangınlar uzadı
Günler huysuzlandı bir bir
Kendini tekrar etmekten

Yine suskunluk musallat oldu
Vuslatsız haritalarda
Tel örgülerin gölgesinde kanarken
Gökyüzüne tutunup bekledim
Sırdaşım oldu umutlar

Elbistan Cezaevi ✎

Tiyatronun saldırganlığa yanıtı, BAŞKALDIRIDIR!

Temel DEMİRER

"Asıl özgürlük, başkaları gibi ya da herkes gibi düşünmeye mecbur olmama özgürlüğüdür."[1]

Coğrafyamızdaki -çoklu hedefleri olan- "Büyük Dönüşüm"ün yoğun saldırısına maruz kalan alanlardan birisi de tiyatrodur.

Bunda da şaşırtıcı olan bir şey yoktur. Çünkü Yeşim Ceren'in, "En iyi siyasetin sanatla yapıldığına inanıyorum," dediği bağlamda tiyatro -nihai kertede ve sonuna dek- siyasaldır…

* * * * *

Kolay mı?

Tiyatro her zaman muhaliftir; özgürlükten ve değişimden yanadır...

Sorgulayıcıdır... İktidarların tiyatrocuları hedef alması boşuna değildir...

Çünkü ilginç bir sanat dalı olarak tiyatro, insanı bir yolculuktan diğerine sürükler.

Kâh kendi topraklarınızda, kâh yabancı diyarlarda serüvenden serüvene koşar ve çağırır insanı. Bu bağlamda da sürekli bir ilişki sanatıdır o…

Evet, insan aklını, yaratıcılığını geliştiren temel sanat dallarından birisidir tiyatro...

Tiyatro, sadece bugünde olanı göstermekle yetinmez. Ucuz ve sıradanlığı kabullenemez…

Tiyatro bir yanıyla, elbet bugünde olan karşısında eleştirel bir tutum almaktır. Ancak her şeyi "bugün"e tıkıştırarak değil. "Bugün"ün, köklerini dündedir. Öncesini arayıp, "yarın"a ait olası izdüşümlerini de ihmal etmeksizin sorgulamaktır.

Geçmiş-bugün-gelecek ekseninde vardır, var olmalıdır, olacaktır tiyatro.

"Tiyatro yapmak niye zordur peki Türkiye'de?" sorusuna gelince, bakın nasıl yanıtlar bunu Halûk Bilginer, 'Beni Öldürmeyen Her Şey Beni Güçlendirir…' başlıklı yazısında:

"Çünkü tiyatro gerçek hayattan daha gerçektir, doğruları yüzünüze çarpa çarpa söyleyiverir. Ama bunu yaparken bağırıp çağırmaz. Hakikât sessizdir. Gerçeği sanatsal estetikle bütünleştirip aktarır seyircisine. Bu yüzden güçlüdür, etkilidir. Tam da bu yüzden gerçeğin görünmesini istemeyenler için tehlikelidir… Baltalamalar yetmiyormuş gibi, olmadık ihanetlerle karşılaşırsınız. Vefasızlıklara tanık olursunuz. Ama neden ısrarla tiyatro yapmaya devam etmek istersiniz? Çünkü gerçeğin peşindesinizdir…"

İş bu nedenledir ki, egemen(lik)lerin tiyatroya yönelen saldırıları bitip tükenmez.

Evet, siyasal erkin başvurduğu, tiyatroyu susturma/ güdüleme edimi tarih boyunca süregelmiştir. Tiyatro neden sakıncalı sayılır? Sahnede, düşünceyi geniş kitlelerle paylaşma gücü yüksek bir eylem gerçekleştiği için. Seyirciyi peşine takan "öncü-muhalif-çatışmacı" özellikler, sahne olayını görsel/ işitsel düzeyde sarıp sarmalayan güzel duyusal devinimlerle buluştuğu zaman oluşan, karşı çıkılmaz "tiyatro büyüsü"nden söz ediyoruz.

Tiyatro işte bu nedenle, gücünü koruma/ yaygın kılma derdindeki siyasal erk sahiplerinin amaçlarına ters düştüğü her aşamada saldırılarla karşılaşır. Saldırı biçimleri hiç değişmez: Oyun yasaklama, sanatçıları çeşitli boyutlarda (Pasaport vermeyerek, sahneye çıkartmayarak, soruşturmalarla, hapisle, işkenceyle vb...) cezalandırma, tiyatroya verilen parasal desteği kesme, toplulukların oynadıkları salonlara el koyma, turnelerde zorluk çıkarma, oyun seçimlerini eleştirme/ etkileme, gerektiğinde de seyirciyi sahne olayına müdahale edecek düzeyde kışkırtma…

Dedik ya! Egemen(lik)lerin tiyatroya yönelen saldırıları bitip tükenmez.

Bugünlerde, buna bir de iktidara, göbek bağıyla bağlı ana akım medyanın işbirlikçiliği eklenmelidir...

Yani egemen(lik)lerin muhalif sanatçıları itibarsızlaştırma kampanyaları sürdürülürken, bir yandan da, az düşünen, çok tüketen kuşaklar yaratmak için kollar sıvanır. Kurallar basittir:

Etliye sütlüye karışmayan, doğuştan evcil ya da 'sonradan evcilleşmiş' sanatçılar baş tacı edilir, öne çıkarılır... "Halkımız" için, kolay tüketilen sanat (televizyon dizileri, popüler müzikler, ucuz güldürüler) pazara sürülüp, magazin kahramanları rüyalarımıza katık edilirken, entelektüeller için farklı stratejiler uygulanır... En iyi romanın en çok satan roman, en iyi filmin en çok izlenen film, en iyi resmin en pahalı resim

olduğu beyinlere kazınır. Yeni "trend"ler yaratılır. Tam sayfa yazılar, reklamlarla, neye meyletmemiz, neyi tüketmemiz gerektiği anlatılır...

İktidarın/ piyasanın koruyucu kanatlarını üzerinde hisseden "sanatçı" da, bu ilgiyi karşılıksız bırakmaz elbet...

* * * * *

İşte somut birkaç örnek…

i) AKP iktidarı kendince "muhalif" bulduğu, yıldızının barışmadığı toplulukları destek konusunda liste dışı bırakarak aklınca cezalandırdı.***[2]***

ii) Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca her yıl özel tiyatrolara sanat sezonu başında yapılan destek yardımlarında, 2013 yılında 'Gezi eylemleri' faktörü eklendi. Destek kurulu jürisindeki bazı bakanlık yetkilileri, Gezi eylemlerine destek veren kimi tiyatrolara yardım yapılmamasını istedi.***[3]***

iii) Kültür ve Turizm Bakanlığı, Gezi eylemlerini destekleyen özel tiyatrolara yardımı kesmesinin ardından yardım konusunda ikinci bir skandala daha imza attı. Bakanlık, yardım yapmaya uygun bulduğu tiyatrolara "ahlâklı oyun" kriteri getirdi. Yardım yapılan özel tiyatrolara "genel ahlâk kurallarına uygun oyun" sahnelemeleri için protokol imzalama zorunluluğu getirildi.***[4]***

iv) Kültür ve Turizm Bakanlığı, DT'nin provalarını da kıskaca aldı... Bakanlık müfettişleri DT yönetimi ve oyuncularına "dini aşağılayıp aşağılamadıkları" yönünde sorular yöneltti.***[5]***

v) Özel tiyatrolara yaptığı yardımlara "ahlâk" kriteri getiren Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan tiyatrolara bu kez de "vergi şoku" geldi. Bakanlık, yardımda bulunduğu tiyatrolardan bu kez de "vergi borçlarının durumunu içeren" belge istedi. Söz konusu belgeye göre eğer bir tiyatronun vergi borcu varsa ve bu tiyatro vergi borcunda bugüne değin herhangi bir yapılandırmaya gitmemiş ya da gidememişse, o tiyatronun borcu bakanlığın verdiği yardım ödeneğinden kesilecek.***[6]***

vi) Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın "Türkiye Sanat Kurumu"nun kuruluşuna ilişkin yasa önerisinde, ödenekli sanat kurumlarının kapatılarak il kültür müdürlüklerine bağlanacağı ve buna göre de bir şey yapmak isteyen sanatçı bireysel olarak, o da başarabilirse, tasarısını hazırlayıp ekonomik destek için 'Sanat Kurumu'na başvuracak ve Başbakan'ın "uygun gördüğü" işler onaylanacak.***[7]***

vii) Ankara Devlet Tiyatrosu (DT) ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları (İBBŞT) tarafından 2013'de yıl sahneye taşınan Necip Fazıl Kısakürek'in 'Para' başlıklı oyununun 5. perdesi "esrar" nedeniyle sansürlendi. Oyunun sansürlenen 5. perdesi, bir banka patronunun yaşadığı trajik olayların ardından "esrar kahvesine" düşmesi ve çok fazla "esrar içmesi" nedeniyle ölümünü anlatan, "ahlâk ve ahlâksızlık" kavramlarını sorguluyor.***[8]***

viii) Devlet Tiyatroları'na, "dini aşağıladıkları" gerekçesiyle müfettiş gönderilip, sanatçılar sorguya çekildi. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Necip Fazıl Kısakürek'in oyunlarından "okuma tiyatrosu" olarak sahneye taşınan oyunun provaları sırasında meydana gelen bir olayla "dini aşağıladıkları" gerekçesiyle DT'na müfettiş gönderdi.***[9]***

ix) Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) bürokratları, hükümetin 'Alevi açılımı' kapsamında, 2009 yılında, Ankara Devlet Tiyatrosu tarafından sahneye taşınan, o günden bu güne kapalı gişe sahnelenen 'Kerbela' adlı oyunu "uygun" bulmadı. MEB bürokratlarının "Oyun izlemeye uygun değil" notunu iletmeleri üzerine Milli Eğitim Bakanı Nabi Avcı, Öğretmenler Günü nedeniyle 81 ilden gelen öğretmenlerle birlikte Kerbela oyununu izlemekten son anda vazgeçtiği öğrenildi.***[10]***

x) CNN TÜRK'te 'Aykırı Sorular'a konuk olan Emre Kınay, Duru Tiyatrosu'nun polisler tarafından basılmasına, tiyatronun geleceğine yönelik kaygılarına, sanat üstündeki iktidar baskısına ilişkin olarak, Türkiye'de siyasal iktidarın tiyatroya karşı bir tavrı olduğunu vurgusuyla, "İktidar ben sana para veriyorum, beni eleştiremezsin diyor," dedi.***[11]***

Emre Kınay'ın sahibi olduğu, İstanbul Moda'daki Duru Tiyatro'nun kapanmaması için hukuk mücadelesi sürerken, kaymakamlıktan bir yazı gönderilerek, Kadıköy Anadolu Lisesi'nin bahçesinde bulunan, tiyatroya bağlı 'Picasso Sahnesi'nin ve tiyatronun ofisi olarak kullanılan binanın boşaltılması istendi… 'Picasso Sahnesi'nin boşaltılması kararıyla ilgili, sorunun şahsi olmadığı söyleyen Emre Kınay, "Verilen bu karar Kadıköy Anadolu Lisesi'nin arazisiyle, oraya ilişkin gelecekteki planlarıyla ilgili olabilir. İktidarın artık bağımsız kültür sanatı istememeleriyle ilgili olabilir," dedi.***[12]***

* * * * *

Elbette söz konusu saldırganlık yanıtsız kalmadı; kalamazdı da…

Örneğin 'Özel Tiyatrolara Destek Kurulu' üyesi Refik Erduran, "Kurul toplantısı sırasında da bir tiyatro hakkında 'bu muhalif, bu muhalif değil' ayrımı yapmanın yanlış olduğunu söylemiştim. Şimdi tekrar ediyorum, böyle bir anlayış tiyatro açısından kabul edilemez. Muhalif ayrımı yapmak yanlıştır," derken; 'DOT Tiyatro Topluluğu', Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yeni sezonda verdiği ödeneği reddetti…

Reddin iki somut gerekçesi vardı: İlki, bakanlığın

ödenek vermeden önce oyunun metnini talep etmesi. İkincisi ise, tiyatrolara "ahlâklı oyun kriteri" getiren, sözleşmedeki malum 14. madde ve ihlâli durumunda cezai yaptırım tehdidi.

Nihayet 30 Kasım 2013'de Sanatçılar 'Susmuyoruz, Susmayacağız!' başlıklı bildiride, iktidarın, kültür ve sanat alanlarına da kıyıcı, yıkıcı, yok edici, kurutucu bir tutumla saldırmaktan geri durmadığı vurgusuyla haykırdılar:

"Bale sanatını belden aşağı, resim ve heykel sanatını ucube olarak nitelendiren, Fazıl Say'ı düşünce suçlusu ilan eden, Yunus Emre'den Edip Cansever'e kadar bir yazın ordusunu sansürleyen bu zihniyet; sahne sanatlarının her alanına var gücüyle yükleniyor. Devlet Tiyatrolarını, Devlet Opera ve Balesi ile orkestralarını ülkenin sanat hayatından silme girişimleri durmadı, durulmadı. Biz tiyatrocular bu gaflet karşısında susmadık, susmayacağız!"

* * * * *

Susmayacağız, teslim olmayacağız, direnip, başkaldıracağız elbet…

Bunu biz(ler)e öğretenlerden birisi de, 10 Ekim 2013'de 65 yaşında yitirdiğimiz ve "Tiyatro bağımsız olmalı. Ayakları üstünde durmalı. Beni ben yapan şudur: Sokrates demiş ki; 'Doğru adam, işini doğru yapandır.' Ben mesleğimi doğru yapıyorum. Severek yapıyorum, o da beni seviyor," diyen Haşmet Zeybek ve benzerleri değil miydi?

Zeybek'in, Çorum'daki Alpagut Linyit İşletmesi'nde işçilerin başlattıkları, işçi yönetimini konu alan 'Alpagut Olayı' başlıklı oyunu Dostlar Tiyatrosu'nca 1974'te sergilenip, olay yaratmıştı.

1948 yılında Adana'da doğan ve tiyatro oyunculuğuna Tarsus'ta başlayan Haşmet Zeybek, 1962'de Meydan Oyuncuları topluluğunu kurdu ve ilk kez 1970'te basılan "Irgat" oyunu ile adını duyurdu. "Düğün ya da Davul" oyunu geniş kitlelerce tanınmasını sağladı. Geleneksel Türk halk tiyatrosunun özelliklerinden yararlanarak oyunlar yazdı. Köy meydanlarında oynanan köy seyirlik oyunlarını tiyatro sahnesine taşıdı. TRT 1970 Sanat Ödülleri yarışmasında Başarı Ödülü alan Haşmet Zeybek, 1970'li yılların başında girdiği İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda oyunculuk, yönetmenlik yaptı, oyunları sahnelendi.

Bir süre İSTİŞAN (İstanbul Şehir Tiyatrosu Sanatçıları Derneği) başkanlığını yürüten, Şehir Tiyatroları Yönetim Kurulu ve Repertuvar Kurulu üyeliklerinde bulunan ve OYÇED (Oyun Yazarları ve Çevirmenleri Derneği) üyesi olan Haşmet Zeybek'in başlıca oyunları arasında 'Irgat', 'Alpagut Olayı', 'Balta', 'Düğün ya da Davul', 'Tahsildar Oyunu', 'Uygarlık Çöplüğü', 'Ayrangeven', 'Evrensel Pezevenk Para', 'Köroğlu', 'Theodora', 'Yaradılış Efsanesi', 'Kerem ile Aslı', 'Zilli Şıh', 'Gılgamış' sayılabilirdi.

Gülsüm Cengiz'in, "Kendini halkına ve içinde yaşadığı çağa karşı sorumlu sayan; sorumluluklarını yaratıcılığıyla ve üretkenliğiyle yerine getiren sanatçı" diye nitelediği Zeybek'in "Bizim tiyatromuzu aradığını" söyleyen Orhan Alkaya, "Bir komünist ağabeyimizdi, hep de öyle kaldı, eğilip bükülmedi," derken; Aliye Uzunatağan da ekliyordu:

"Onun bütün o üretimin içinde salt sıradan insan gibi yaşaması beni her zaman çok etkilemiştir. Sanki bütün bu üretimlerin hiçbirini yapmamış gibi... Sıradan bir insan gibi yaşadı, egoları ön plana hiç çıkmadı…"

* * * * *

Başkaldıranların örnek alınası tüm özellikleri, bizlere Metin Eloğlu'nun, "Madem ki güzelsin, güzeli yaşatmak için/ Madem ki iyisin, iyiliği yaşatmak için/ Madem ki umutlusun, umudu yaşatmak için/ Hadi uyan" dizelerini anımsatan Haşmet Zeybek ve benzerlerinde vardı… ✎

NOTLAR

[1] Rosa Luxemburg.

[2] Dikmen Gürün, "Destek ve Köstek", Cumhuriyet, 19 Kasım 2013, s.16.

[3] Selda Güneysu, "… 'Gezi'ci Tiyatrolara Ceza", Cumhuriyet, 16 Kasım 2013, s.17.

[4] Selda Güneysu, "Yardımda 'Ahlâk' Kriteri", Cumhuriyet, 26 Kasım 2013, s.17.

[5] Selda Güneysu, "Bakanlıktan Tiyatroya 'Din Dersi'!", Cumhuriyet, 19 Temmuz 2013, s.17.

[6] "Tiyatrolara 'Vergi Şoku'…", Cumhuriyet, 30 Kasım 2013, s.16.

[7] Esen Çamurdan, "İktidar Sanattan Korkuyor", Cumhuriyet, 30 Kasım 2013, s.16.

[8] "Üstad'larına Bile Sansür", Cumhuriyet, 23 Kasım 2013, s.17.

[9] Selda Güneysu, "Sanata Tükürene Müfettiş Yok mu?", Cumhuriyet, 20 Temmuz 2013, s.14.

[10] "Kerbela Uygunsuz Bulundu", Cumhuriyet, 25 Kasım 2013, s.19.

[11] "Emre Kınay'dan Diziden Kovulma Korkusu!", Milliyet, 13 Aralık 2013… http://magazin.milliyet.com.tr/emre-kinay-dan-diziden-kovulma/magazin/detay/1807011/default.htm?ref=yahoo

[12] Aslı Uluşahin, "Tiyatroya Tacizin Hududu Yok", Cumhuriyet, 9 Aralık 2013, s.15.

sinema notları

Anuş PAZARCIYAN

Müzik Endüstrisi çarkları içinde "başarısız" bir sanatçı öyküsü…

Inside Llewyn Davis *(2013 / ABD)*
(Sen Şarkılarını Söyle)

Yönetmen: *Ethan Coen, Joel Coen*
Senaryo ve Kurgu: *Ethan Coen, Joel Coen (Coen Kardeşler aynı zamanda Scott Rudin'le birlikte filmin yapımcıları)*
Oyuncular: *Oscar Isaac, Carey Mulligan, Justin Timberlake, Ethan Phillips, Robin Bartlett, John Goodman, Jerry Grayson, F. Murray Abraham vd.*

İnside Llewyn Davis'te Coen kardeşler bu kez "başarısız" bir müzisyen öyküsü üzerinden, sanatta başarı ve başarısızlık konusuna eğiliyorlar.

Filmde anlatılan öykü kabaca şöyle:

1960'lı yılların başında Amerika'da folk müziği adeta bir yeniden doğuş yaşamaktadır. Bu yeniden doğuşun mekânları New York'un Greenwich Village'in sigara dumanından göz gözü görmez öğrenci barlarıdır. (Coen kardeşlerin bu son filminin, sigara görüntülerinin buzlanarak sansürlendiği Türk TV-lerinde gösterildiğinde ne hale döneceğini gerçekten bayağı merak ediyorum.) Coen kardeşler, ilk kez 2013'te Cannes Film Festivalinde gösterilen ve 'Jüri Büyük Ödülü'nü alan bu son filmlerinde, gitarı ve mızıkası ile metinlerini kendisinin yazdığı folk şarkılarını seslendiren Llewyn Davis'in (Oscar Isaac) hayatından bir haftalık bir zaman dilimini anlatıyorlar. O dönemde henüz ünlenmeyen birçok genç folk sanatçısı gibi Llewyn Davis de hayatını sanatıyla kazanacak durumda değildir. Arada bir çıktığı barlarda kazandığı para bir ev kiralamaya bile yetmemektedir. O yüzden de aslında gevezeliklerini pek de sevmediği kimi entellektüel dostlarının ve kimi sanatçı arkadaşlarının evinde gecelemektedir.

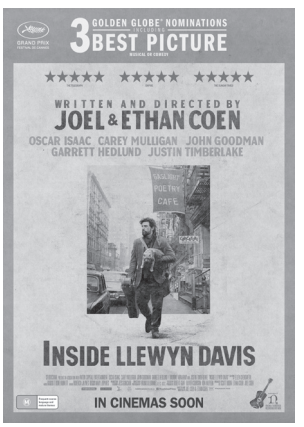

Llewyn Davis'in gecelediği evlerden biri, onun müziğini seven 50-60 yaşlarında entel bir çiftin evidir. Evde olmadıkları zaman evlerinin anahtarını Llewyn'e verecek kadar sevmektedirler onu. Evin bir de kedisi vardır. Llewyn Davis'in ev sahiplerinin evde olmadığı bir dönemde bu evde gecelerken, bir sabah kedi evden kaçar. Llewyn de kedinin peşinden yollara düşer. Bir ara gözden kaybeder kediyi. Sonra tesadüfen bulur. Evden aceleyle çıkarken anahtarı evde bırakmış, kapıyı çekip çıkmıştır. Ev sahiplerinin ne zaman dönecekleri de belli değildir. Odyseus adlı kediyle bir New York gezintisi yaşarız. Ev sahiplerine ulaşmak için edilen telefonlarla dolu bir gezinti. Sonunda ev sahiplerine ulaşır. Akşam kediyle birlikte eve gelirler. Ev sahipleri kaçan kedilerinin bulunmuş olmasından çok memnundur. Yemekten sonra (başka entel misafirler de vardır evde) ev sahipleri Llewyn Davis'ten şarkı söylemesini ister. Israrlı istekler üzerine Llewyn gitarı eşliğinde şarkı söylemeye başlar. Fakat hem ev sahiplerinin ısrarına hem de kendisine iyice kızmıştır. Kendisi profesyonel sanatçı olduğunu söyler. Yaptığı iş dost eğlendirmek için yapılan bir iş değildir. Yemek öncesindeki samimi ve neşeli hava dağılmıştır. Bu arada evin hanımı da kedinin kendi kedileri olmadığını keşfetmiş bağırmaktadır: "Hayaları yok bunun, nerede hayaları?". Sinema tarihinin bu en absürd, trajikomik sahnelerinden birinden sonra yanlış Odysesus ve istenmeyen Llewyn, istenmedikleri evi terkederler.

(Coen kardeşler bir söyleşide bu kendi öyküsü konusunda, aslında senaryoda kedinin olmadığını, filmi çekerken bir kedinin sete girdiğini, onu da filme dâhil ettiklerini anlatıyorlar. Ben iyi ki de girmiş diyorum. Kedi filmin önemli karak-

terlerinden biri, bir anlamda Llewyn'in karakter ikizi. Geçerken: Gerçek Odyseus'un bir süre sonra kendiliğinden evine geri döndüğünü filmin gelişmesi içinde öğreniriz.)

Llewyn'in gecelediği evlerden biri de bir folk ikilisi oluşturan Jean (Carey Mulligan) ve Jim'in (Justin Timberlake) evidir. Llewyn Jean'in eski sevgilisidir. Gebe olduğunu öğrenen Jean için Llewyn bir işe yaramaz bir asalaktır. Ve Jean kimden gebe kaldığını da bilmemektedir. Llewyn çocuğu aldırmak için tanıdık bir jinekolog bulma konusunda Jean'a yardımcı olacağını söyler. Gittikleri jinekologta iki yaşında bir kızı olduğunu öğrenir. İki yıl önce yine çocuk aldırmak için geldiği o zamanki sevgilisi çocuğu aldırmaktan vaz geçmiştir, kürtaj için ödeme yapmış olan Llewyn'in doktordan alacağı vardır. Bu yüzden doktor şimdi Jean'ın kürtajını parasız yapacaktır! Seyirci burada ağlasam mı, gülsem mi çaresizliği içinde!

Llewyn'in sonraki durağı onun "İnside Llewy Davis" isimli solo albümünü – vinyl uzunçalar - yayınlayan Mel Novikoff'tur (Jerry Grayson). Fakat Mel'den para alma umudu boş bir umuttur. Satış sıfırdır. Mel kışın ortasında bir gömlek ve ceketle dolaşan Llewyn'e paltosunu vermeyi önerir.

Llewyn şansını bir de Chicago'da denemek ister. Dönemin ünlü yapımcılarından Bud Grossman (F. Murray Abraham) Chikago'dadır. Jazz sanatçısı Roland Turner (John Goodman) ve onun yardımcısı Johnny Five'la (Garrett Hedlund) birlikte bir araba ile yola koyulurlar. İlginç, absürd bir yolculuktur bu. Johnny arabayı kullanmaktadır. Llewyn önde onun yanında oturmaktadır. Arka koltuk iyice şişman, sürekli uyuklayan, arada bir uyandığında folk müziğinin müzik olmadığı konusunda laflar eden Turner'e aittir. Her molada Turner ve Johnny tuvalete gitmekte ve Turner'in eroin ihtiyacını karşılamaktadır. Eroinmanlık son duraktır. Bir ara, gece yarısından sonra Llewyn geçer direksiyona. Yol levhalarından babası olduğunu öğrendiği iki yaşındaki çucuğunun annesinin oturduğu kasabanın yol üstünde olduğunu öğreniriz. Diğer yolcular uyumaktadır. Llewyn kasaba çıkışında sapmaz, yola devam eder. Şikago'ya vardıklarında diğerlerinden ayrılır. Bud Grossman Llewyn'in şarkısını dinler; bununla fazla para kazanılamayacağını söyler ve Llewyn'e bir üçlü kurmak için bir folk sanatçısı arayan ikiliyle birlikte çalışmayı önerir. Llewyn bunu ret eder. Grossman bunun üzerine kendisine daha önce birlikte söylediği arkadaşı ile barışması onunla birlikte bir ikili olarak çalışmaya devam etmesi tavsiyesinde bulunur. Bilmediği Llewyn'in birlikte çalıştığı arkadaşının kısa süre önce bir köprüden atlayarak intihar etmiş olduğudur.

New York'a geri dönüşte kararını vermiştir. Bir gemide tayfa olarak çalışacaktır. Fakat bunun iki şey gereklidir. Birincisi sendikaya üye olmak. Bunun için elindeki son parayı kullanır. İkincisi denizcilik lisansı gereklidir; bu lisans ise kız kardeşinin yaşadığı evdedir. Eve lisansı almaya gittiğinde kız kardeşinin gerekli belgeyi işe

yaramaz kâğıtlarla birlikte atmış olduğunu öğrenir. Geri dönüp ödediği sendika aidatını geri istediğinde bunun olmayacağı açıklanır kendisine!

Sonraki sahnelerde Llewyn'i bir huzur evinde yaşayan babasını ziyarette görürüz. Ona bir şarkı çalar.

Sonra duman dolu barda görürüz onu. Bar sahibi kendisine ertesi günü çalması için davette bulunur. Llewyn Davis sahnede şarkı söyleyen yaşlıca bir kadına hakaret eder. Adeta kavga aramaktadır. Bardan atılır.

Ertesi gün barda şarkısını söyleyip barı terk ettiğinde, arka karanlık bir sokakta önü şapkalı bir adam tarafından kesilir. Adam bir gün öncesinin hesabını sormaktadır. Kısa bir ağız kavgasından sonra yumruklayarak yere düşürür Llewyn'i ve birkaç kez tekmeler. Bunu yaparken"karım yalnızca şarkı söylemek istiyordu" diye söylenmektedir. Dışarıda bunlar olurken, içerde Bob Dylan "Farewell"i ile sahne almıştır.

Bu dayak sahnesi aynı zamanda filmin açılış sahnesinin bir tekrarıdır.

Llewyn Davis aslında Coen kardeşlerin yarattığı bir tip. Fakat Llewyn Davis'in kurgusal öyküsü anlatılan dönemde yaşamış gerçek bir folk sanatçısının, Dave Van Ronk'un gerçek yaşam öyküsü ile örtüşüyor.

Filminin ilk sahnelerinde Llewyn Davis'in söylediği "Hang me, hang me" Dave Van Ronk'un yayınlanmış tek uzunçalarından alınmış bir aşk şarkısı.

Ronk, 1960'lı yılların başlarında New York'ta gelişen folk/pop akımı içinde yer alan, sonradan ünlenen birçok sanatçısının yakından tanıdığı folk sanatçılarından biridir. "Inside Dave van Ronk" adlı uzunçalarındaki kendi eseri olan parçalar, aslında sonradan ünlenenler kadar yetenekli olduğunun tanığıdır. Onun filmde görülen "gaslight cafe"de sahne aldığı; 1961'de bir kişi tarafından saldırıya uğrayıp dövüldüğü vb. – yazdığı anıları üzerinden - de bilinmektedir.

Ronks'a Grossman tarafından daha sonra Peter-Paul-Mary olarak ünlenen üçlü içinde yer almasının önerildiği vb. de olgudur.

Coen kardeşler Inside Llewyn Davis'te Ronk'un şahsında "başarısız" sanatçılara bir anıt dikerken, aynı zamanda onların "başarısız" olmalarının nedenlerini de açıklıyor: Kendini pazara uyduramamak! Kendini "satmayı" beceremmemek!

Bir sanatçı için aslında bu bir övgü olsa gerektir.

Coen kardeşlerin "İnside Llewyn Davis"i bence hem öyküsü, hem kurgusu, hem oyuncuları açısından geçen sezonun en dikkate değer filmlerinden biri idi. Film bir folk şarkısı temposunda, öykü araları adeta bir folk şarkısının nakaratı ile doldurulan, sonunda başa dönülen bir kurguya sahip. Fotoğraflar Llewyn Davis'in iç dünyası gibi ve bol dumanlı öğrenci barları gibi gri karanlık tonlarda. Bir yanı ile bir müzik filmi, folk müziğine övgü filmi İnside Llewyn Davis. Filmin özgün müziğini yapan, söylenen 60'lı yılların folk müzik ruhunu özümseyen ve yansıtan şarkıları da yazan T-Bone Burnett'in katkıları da büyük.

Coen kardeşler bu en son filmleri ile de günümüz sinemasının ustaları arasında olduklarını bir kez daha belgeliyorlar.

Sonsuz bir aşk öyküsü…

Only Lovers Left Alive *(İngiltere, 2013)*
(Yalnızca Âşıklar Hayatta Kalır)

Yönetmen ve Senaryo: *Jim Jarmusch*
Oyuncular: *Tom Hiddleston (Adam), Tilda Swinton(Eve), Mia Wasikowska (Ava), John Hurt (Marlowe) Anton Yelchin, Slimane Dazi, Jeffrey Wright (Dr. Watson) Yasmine Hamdan (kendisi) vd.*

Jim Jarmusch "Only Lovers left Alive" de bir sonsuz aşk öyküsü anlatıyor. Sonsuz aşk nasıl anlatılır? Tarafları ölümsüz olanlar üzerinden. Kimler ölümsüz? Vampirler. Tabii taze kan buldukları sürece! Adam ve Eve yüzyıllardan beri birbirine âşık olan evli bir çifttir. Filmde onları bugünkü hayatları içinde tanırız. 21. yüzyılda, daha önceki yüzyılların kültürel/sanatsal birikimini taşıyan, yaşadıkları dönemlerdeki ünlü bilim ve sanat insanları ile dostluklar kurmuş olan, yalnızca daracık bir vampirler çevresinde gerçek kimliklerini açıklayabilecek durumda bu anlamda "yalnız" olan, birbirlerine âşık ve bağlı evli bir vampir çift nasıl yaşar?

Önce tabii 21. yüzyılın para derdi olmayan "özgür" çiftleri gibi, ayrı mekânlarda yaşarlar. Eve Fas'ın Tanca kentinde, Adam ise ABD'de Detroit'te yaşamaktadır. Tabii bütün vampir öykülerinde olduğu gibi gündüzlerini bütün camları kalın perdelerle kapalı, gün ışığı girmez evlerinde yaşadıkları, ancak güneş battıktan sonra dışarı çıkabildikleri bir hayattır bu. Alış veriş vb. konularda kendilerine yardımcı olan dostları vardır. Bir

bölümü "normal" insanlardır bu dostların. Taze kan ihtiyaçlarını ise hastane ve kan bankaları üzerinden, kimi dostlar ve rüşvet yollarıyla gidermektedirler. 21 yüzyıl vampirleri için, öyle eski dönemlerdeki gibi insan avcılığı zorunlu değildir. Yeter ki paranız olsun. Para ise yüzyılların bilim ve sanatının yaşayan ayaklı arşivleri olan Eve ve Adam için sorun değildir. Aralarındaki bağ esas olarak 21. yüzyıla uygun biçimde internet üzerinden sağlanan bir bağdır. Edebiyat tarihinin canlı tanığı olan Eve öncelikle bu alanda zaman geçirirken, depresif ruh halleri içinde bulunan, artık ayrılmak zamanı geldi mi sorusunu soran Adam ise psikodelic underground müzikle uğraşmaktadır. Bu konuda Detroit'te tanınan, merak edilen bir sanatçıdır. Eve Adam'la internet üzerinden mutat görüşmelerinde onun durumunun iyi olmadığını his ettiğinde, bir süre onun yanına gitmeye karar verir. Tabii bunun için hep kalkış ve varışları gece olan uçuşlar ayarlanmak zorundadır. Vampirliğin zorluklarıdır bunlar! Parayla aşılırlar.

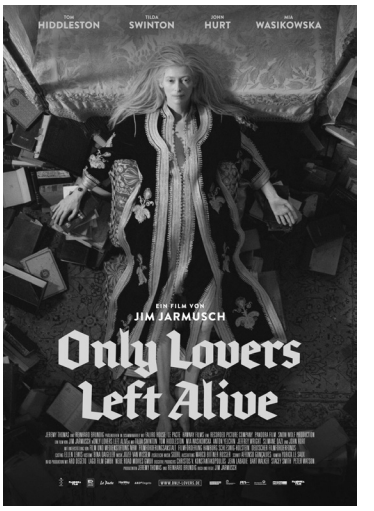

Eve ve Adam'ın buluşması tam bir şölendir. Yüzyıllarca süren aşk, dünkü kadar tazedir. Beklenmedik bir misafir, Eve'in kızkardeşi Ava, kısa süren ikili birlikteliğe son verir. Ava, gayet disiplinli yaşayan Eve ve Adam'la karşılaştırılmayacak biçimde yaşayan uçarı, gamsız bir vampirdir. Gittiği yere mutlaka sorunları da birlikte getirir. 87 yıllık bir aradan sonra, çat kapı çıkar gelir. Ama ne de olsa kardeştir, akrabadır. Kovamazlar ya. Zoraki bir üçlü birliktelik yaşanır. Ve bu da bir felaketle sonlanır. Birlikte gidilen bir konser sonrası Ava Adam'ın vampir olmayan müzisyen arkadaşı İan'ın kanını emer! Onu "çok tatlı" bulmuştur. Fakat bir zombi'nin (Adam'ın bütün ölümlü "normal" insanlara verdiği isimdir bu) böyle öldürülmüş olması Adam ve Eve'nin gizinin ortaya çıkması tehlikesi demektir. Çok kızarlar Ava'ya ve evden kovarlar onu. Sonra zombi'nin cesedini yok ederler. Bunun için uygun mekân aranmasında, bir zamanlar ABD'nin en ünlü sanayi merkezlerinden biri olan ve fakat şimdi adeta bir hayaletler kentine dönmüş olan Detroit'te bir gece gezintisi izleriz. Sonra yine bu kez Detroit'ten Tanca'ya gece yolculuğu ayarlanması vardır. Tanca'da şimdiye dek taze kan ayarlama işini yapan dostları Marlowe'u (Marlowe, Shakespeare'in eserlerinin gerçek yazarıdır aslında) bozuk kan zehirlenmesinden ölüm döşeğinde bulurlar. Marlowe ölür. Taze ve temiz, sağlıklı kan yoktur. Evdeki yedekler de yolculukta tüketilmiştir. Sevgililer Tanca sokaklarında kansızlıktan iyice zayıflamış bir halde Eve'in evinin yolunu tutarlar. Yolda gizemli bir müzik sesi duyarız. Adam'la birlikte kamera bir barın içine bakar. İçeride bir genç kadın (Yasmine Hamdan) hayata çağıran, erotik dolu bir şarkı söylemektedir. Sevgililer ya güneş doğmadan evlerine dönüp, uykuya-ölüme yatacaklardır. Ya da…

Jim Jarmusch şimdiye kadarki bütün filmlerindeki gibi alışılmamış yavaş, her sahneye önem veren bir tempoyla vampir filmi janrına yeni bir soluk kazandırıyor. Adeta yeni bir janr yaratıyor. Yepyeni bir vampir okuyuşu ile karşı karşıyayız. Bilgili, kültürlü, kelimenin gerçek anlamında görmüş geçirmiş, bu yüzden de yalnız ve hüzünlü, kırılgan insanlar vampirler. "Normal" lerin tehlike ve tehdit olarak gördüğü "ötekiler", "dışlanmışlar".

Müziğin bir filmde iyi kullanıldığında nasıl olumlu bir işleve sahip olabileceğini gösteren, insanlığın kültür tarihine akıllı atıflarla dolu, kurgusuyla, kamerasıyla, oyuncularıyla sezonun en ilginç ve güzel filmlerinden biri "yalnızca âşıklar hayatta kalır". Görün bence.

Bir David/Goliath öyküsü…

Captain Philips *ABD 2013)*
Kaptan Phillips

Yönetmen: *Paul Greengrass*
Senaryo: *Billy Ray*
Oyuncular: *Tom Hanks, Barkhad Abdi, Barkhad Abdirahman, Faysal Ahmed, Mahat M. Ali, Michael Chernus vd.*

Paul Greengrass kapalı, dar mekânlarda subjektif kamerayla seyirciyi adeta anlattığı öykünün içine çekebilen, onu adeta öykünün bir parçası haline getirebilen bir yönetmen. Bunu 2006'da çektiği 93 No'lu Uçuş – (şu 11 Eylül'de Pentagon'a çarpması planlanan ve fakat hedefine ulaşamayan uçuş) adlı filmden biliyoruz.

Bu kez yine yaşanmış bir olaydan yola çıkarak, bizi beş Somalili "korsan" ile bir beyaz kaptanla birlikte bir tankerin daracık cankurtaran filikası içine taşıyor.

Anlatılan olay şu: Kaptan Richard Philips'in (Tom Hanks) kumandasındaki ABD bandıralı konteyner

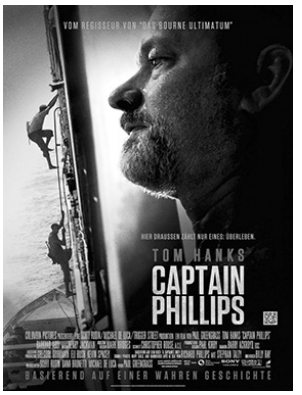

gemisi Maersk Alabama 2009 Nisan ayında Oman'daki bir limandan, Mombasa'ya doğru yola çıkıyor. Yol son dönemde korsanlık olaylarının sıkça yaşandığı bir yoldur. Tehlikelidir.

Maersk Alabama da Somali açıklarında iki hız motoruyla gelen Somalili "korsan"ların saldırısına uğrar. Kaptan Philips bir telsiz blöfüyle bu ilk saldırıyı atlatır. Fakat 24 saat sonra bu kez bu ilk saldırıda da yer alan "korsan"lardan dördü bir hız motoruyla yeniden gelir ve silah zoruyla gemiyi ele geçirir. Kaptan Philips geminin ele geçirileceğini gördüğünde, bunu bölgedeki ABD donanmasına haber verir, mürettebatına makine dairesinde saklanma emri verir ve kendisi korsanların şefi konumundaki genç Muse'ye (Barkhad Abdi) teslim olur. Onlara kasadaki 30.000 doları alıp kaçmalarını önerir. "Korsan"lar ise bu kadar az para ile yetinmek istemezler. Ve kaptanı zorlayarak mürettebatı aramaya çıkarlar. Mürettebat bir türlü Muse'yi esir alır. Kaptan Philips ise diğer korsanların elindedir. Pazarlıklar başlar. Muse serbest bırakılacak, korsanlar 30.000 doları alıp, Kaptan Philips'i serbest bırakıp, geminin cankurtaran filikası ile ayrılacaklardır. Rehine değiş tokuşu sırasında, Kaptan Philips te kurtarma filikasında korsanların elinde kalır.

Filmin bundan sonrası o daracık filika içinde geçer. O daracık filika içinde kaptan Philips ile Muse arasında geçen diyaloglarda "korsan"ların aslında Somalili balıkçılar olduklarını, onların yaşam temellerinin aslında emperyalist güçler tarafından yok edildiğini; "korsan" lığın birçok köylü için artık tek geçim yolu haline geldiğini, onların başka şansı olmadığını öğreniriz.

Sonunda o ufacık bot, onlarca Amerikan savaş gemisi, onlarca helikopter tarafından çevrilir. Gerçek güç ilişkilerini çok iyi gösteren bir resim görürüz bu sahnede. Muse "pazarlık" için gemiye çağrılır. Diğer üç korsan keskin nişancılar tarafından vurularak öldürülür. Kaptan Philips böylece kurtarılır. Muse'nin ise ABD de 33 yıla mahkûm edildiğini öğreniriz.

Kaptan Philips, büyük korsanların küçücük korsanlara bize karşı çıkarsanız sizi fena yaparız mesajını iyi bir sinema dili ile veren bir yapım. Sonu çok açık bir Amerikan vatanseverliği propagandası. Kurgusu, oyunu, sinema dili iyi, kötü bir propaganda filmi.

Hollywood ürünü Mandela filmi

Mandela / Long walk to freedom
(ABD-Güney Afrika, 2013)
Özgürlüğün Uzun Yolu

***Yönetmen**: Justin Chadwick*
***Oyuncular:** İdris Elba (Nelson Mandela), Naomie Harris (Winnie Mandela), Tony Kgoroge, Riaad Moosa, Fana Mokoena,*

Özgürlüğün Uzun Yolu, Nelson Mandela'nın otobiyografisinin ismi. Özgürlüğe inanmış, onun için savaşmış bir ömrün öyküsü. Özelin de siyasi olduğunu, tek başına kurtuluş olmadığını, özgürlüğün ancak bedeller ödenerek kazanılabileceğini gören kavrayan ve halkı ile birlikte tarih yapan bir insanın hayat öyküsü. Özgürlüğün kazanılabilmesi için, onu şiddete dayanarak engelleyenlerin düzenine karşı, devrimci şiddetin, silahlı mücadelenin her biçimin de zorunluluğunu kavrayan, aslında savaşı sevmeyen, istemeyen, barışçı bir insanın hayat öyküsü. Bilinçli ömrünün 27 yılını zindanda geçiren, bunun büyük bölümünü tecrit içinde geçiren, intikamcı olmak için her nedene sahip ve fakat çok kanlı bir savaşa yol açmamak için

af etmeyi, intikama tercih eden gerçek anlamda uygar bir insanın öyküsü. Egemen beyaz azınlığın, siyahları insan saymayan apartheidcı azgın ırkçılığına karşı, siyahların ırkçılığı tuzağına düşmeyen, her türlü ırkçılığa karşı emekçilerin kardeşliğini savunan bir insanın öyküsü. 27 yıllık zindan süreci ertesinde yapılan ilk özgür seçimde açık farkla başkanlığa seçilen ve yeni, özgür, demokratik, eşitlikçi bir ülke inşa etme işine sarılan bir insanın öyküsü. Kendi ağzından, tabii kendi bakış açısından, subjektif olarak anlatılan bir öykü bu öykü. Fakat bu onun büyük bölümleriyle Güney Afrika tarihi gerçekliğinin öyküsü olmasını engellemiyor. Çünkü Mandela otobiyografisinde "tarihi ben yaptım" tuzağına düşmüyor. Kendi rolünü abartmıyor. Her zaman kitlelerin mücadelesinin tarihin gerçek motoru olduğunu vurguluyor.

Nelson Mandela'nın hayatı aslında Güney Afrika'nın bugünü de belirleyen, geçen yüzyıldaki, özellikle de yüzyılın ikinci yarısındaki tarihi ile kopmaz bir bağ içinde. Bir kabile soylusundan, insan hakları savunucusu bir avukata, ordan başından itibaren her türlü ırkçılığa karşı mücadele için kurulan ANC'nin kurucu ve yönetici üyeliğine, ordan ANC silahlı mücadele örgütü kuruculuğu ve savaşçılığına, oradan 27 yıl süren zindan mücadelesine, oradan yeni Güney Afrika başkanlığına uzanan bir hayat. Mücadele için aileden, sevgili eşten, çocuktan ayrılınan bir hayat. Böyle bir hayatı 2,5 saatlik bir sinema filmine sığdırmak zor, nerede ise imkânsız bir iş. Justin Chadwik ama bu imkânsız görüneni başarıyor. Nasıl mı? Bir kaç tema üzerine yoğunlaşarak, belli konuları çok kısa geçip, bazılarını tümden atlayarak.

Örneğin 27 yıllık hapishane hayatı. Orda geçen yılları bir kaç sahnede Mandela'nın kırlaşan saçları üzerinden duyumsuyoruz. Tutuklandığında üç yaşında olan kızını hapiste ilk kez yeniden gördüğünde kızı 16 yaşında bir gençtir. 13 yıllık bir süre vardır geçen. Chadwick bunu iki sahnede anlatıyor. Tabii bu arada açıklanmaya muhtaç kimi boşluklar, sorular çıkıyor. Ama Chadwick herhalde Mandela'nın özgürlüğü talebinin bütün dünyada demokratların, sosyalistlerin, komünistlerin temel talebi haline geldiğinin ve bunun nasılının bilindiğinden yola çıkıyor oysa gerekir, bununla fazla ilgilenmiyor.

Chadwick'in asıl üzerinde durduğu aslında çok kanlı bir iç savaşı uzlaşma / af siyaseti ile engellemeye çalışan Mandela'nın bu siyaseti ANC içindeki eleştirilere rağmen nasıl hayata geçirdiği sorusu. O bu siyaseti yoldaşlarının eleştirilerine karşı savunan ve egemen kılan Mandela'nın bu siyasetin doğruluğu konusundaki kuşkularını da, kendi kendisiyle mücadelesini de aslında Mandela ile benzerliği az olan İdris Elba'nın çok iyi oyunuyla inandırıcı bir biçimde seyirciye sunmayı başarıyor.

Bu arada Winnie Mandela'nın neden Nelson Mandela'dan ayrı bir yol tuttuğu da onun Nelson Mandela hapisteyken yaşadıkları üzerinden ve Naomie Harris'in inandırıcı oyunuyla anlaşılır bir biçimde gösteriliyor.

Kötü olan şey, filmin bu iki esas karakteri dışındaki karakterlerin neredeyse unutulmuş olması. Onlar inadırıcı olmayan yan figürler. Hâlbuki Mandela'nın aslında gayet alçak gönüllü olan biyografisi bu bağlamda çok büyük malzeme sunuyor. Burada Chadwick'in iki figür üzerine yoğunlaşması biraz aşırı kaçmış. Filmin isminin Mandela olması da herhalde bu aşırı tek yanlı yoğunlaşmanın bir ifadesi olsa gerek.

Sonuç olarak Mandela filmi, evet, Mandela ikonografisine de katkıda bulunan bir Hollywood ürünü. Eğer bu film tarihi gerçeğin birebir anlatımı olarak kavranmaz, seyircide bu konuda merak uyandırır ve onu araştırmaya, tartışmaya yöneltirse, çok yararlı olabilir.

Görün bu filmi. Ama bununla yetinmeyin. En iyisi, Mandela'nın anılarını kendi kaleminden okuyun. Onunla da yetinmeyin. Güney Afrika'da yaşananlardan, bugün gelinen yerden - ki dünün ANC savaşçılarının önemli bir bölümü bugünün egemenleri, sömürü sistemi şimdi siyah egemenlerin de ortaklığında sürüyor - öğrenecek çok şey var.

Sevginin bir yolu mideden geçer…

Lunchbox (Dabba)
(Hindistan- Fransa – Almanya, 2013)
Sefer Tası

Yönetmen: *Ritesh Batra*
Oyuncular: *Irrfan Khan, Nimrat Kaur, Nawazuddin Siddiqui vd.*

Mumbai… Dünyanın nüfusu en büyük ikinci ülkesinin en kalabalık şehri. Bir Mega kent. Bir insan denizi. Ve o denizde gerçekte yalnızlıklarını yaşayan iki insan: Kocaman bir büroda çalışırken emekliliğini bekleyen, eşi ölmüş, evinde bekleyeni olmayan Saajan (Irrfan Khan) ve eşinden sevgi bekleyen ama aradığını bulamayan, bütün sevgisini ev ve mutfak işlerine ve düşlerine ayıran genç bir kadın İla (Nimrat Kaur). Bu iki insanın hayatları aslında nerede ise sıfır hata ile çalışan, mükemmel

işleyen bir yemek dağıtım sisteminde ortaya çıkan küçük bir yanlışlık sonucu kesişiyor. Söz konusu yemek dağıtım sisteminin ismi Dabba. Bu işi yapanlara Dabawalla deniyor. Dabawalla'lar dışarıda bürolarda, devlet dairelerinde çalışan insanlara, gerek ev yemeği dükkânlarında, gerekse özel evlerde hazırlanan öğlen yemeklerini sefer tasları içinde hazırlandığı yerlerden alarak ulaştırıyorlar. Boş sefer tasları daha sonra toplanıp, temizlenip yemeğin hazırlandığı adreslere, ertesi gün yeniden - tabii dolu olarak - alınmak üzere ulaştırılmaktadır. Her sefer tasının alınacağı ve götürüleceği adres/kişi bellidir.

Eşinden ilgi ve sevgi bekleyen İla, onun için hazırladığı öğlen yemekleri üzerinden onu kazanmaya çalışmaktadır. Büyük bir özenle hazırladığı yemeklerine özel tatlar katmaktadır. Bu konuda bütün filmde hiç görmediğimiz, yalnızca sesini duyduğumuz üst kat komşusu da ona yardımcı olmakta, yemekleri daha lezzetli hale getirmek için hangi baharatların ne ölçüde kullanılması gerektiği konusunda öğütler vermektedir. Günün birinde sistemdeki küçük bir hata sonucu, İla'nın eşi için hazırladığı sefer tası Saajan'a servis edilir. Saajan'ın büyük bir haz ve şaşkınlık içinde yediğini görürüz. Aslında şimdiye kadar bir ev yemeği dükkânından gelen yemeklerinden çok daha lezzetlidir bu yemek. Herhalde aşçı değişmiş olmalıdır diye düşünür. Teşekkürlerini bildiren kısa bir not koyar sefer tasının içine. İla ile Saajan, İla'nın aslında eşi için hazırladığı sefer tası / yemek üzerinden böyle"tanışırlar". Sonrası sefer taslarında yemekle gidip gelmeye başlayan karşılıklı giderek mektuplara dönüşen notlardır. Bir insan denizinde yalnız iki insanın birbirleriyle hayallerini, gidip gelen sefer tası ve mükemmel öğlen yemekleri üzerinden paylaştıkları bir ilişkinin öyküsü Lunchbox. İlişkinin taraflarının birbirlerini görmeden tanıdıkları bir ilişki. ABD'de yaşayan Hindistanlı yönetmen/yapımcı/senarist Ritesh Batra'nın ilk uzun metraj sinema filmi Sefer Tası. Ritesh Batra, mekânı Mumbai olan öykünün anlatımında klasik Bollywood kalıplarına da (danslı şarkılar yok) Hollywood kalıplarına da (her sahneyi müzikle yorumlama/mutlu son vb. yok) sırtını dönmüş. Yaptığı film, daha çok öykünün ve diyalogların gücüne dayanan Fransız tarzı bir film. Umut veren, duygu dolu, güzel bir öykünün güzel anlatıldığı bir ilk.

Scorsese'den bir turbo kapitalizm öyküsü

Wolf of Wall Street *(ABD, 2014)*
Yönetmen: *Martin Scorsese*
Oyuncular: *Leonardo DiCaprio (Jordan Belfort), Jonah Hill (Donnie Azoff), Margot Robbie (Naomi Lapaglia), Matthew McConaughey, Jon Bernthal, Kenneth Choi, Rob Reiner, Spike Jonze vd…*

Martin Scorsese yeni filminde finans kapitalin en önemli oyun alanlarından biri olan borsaların nasıl işlediğini, borsa simsarlarının yaptığı "iş"in nasıl bir iş olduğunu bütün çıplaklığı ile ortaya koyan – gerçek bir borsa simsarının anılarına dayanan - bir öykü ile karşımızda.

Anlatılan 1980'li yılların ortalarında Wall Street'te borsa simsarı olarak çalışmaya başlayan Jordan Belfort'un (Leonardo DiCaprio) önlenemez yükselişi ve çöküşünün öyküsü. Jordan Belfort'un ilk çalışmaya başladığı borsa şirketindeki şefi Mark Hanna (Matthew McConaughey)'dan öğrendiği şey şudur: Borsada önemli olan, borsada paraları ile spekülasyon yapılan "müşteriler"in kazanması değil, mümkün olan en kısa zamanda en büyük komisyonla simsarın kendisinin zenginleşmesidir. Herkesin herkesin kurdu olduğu bir

kumarhanedir borsa. Bu derse uygun bir borsacı olur Jordan Belfort. Kısa sürede yükselir, zenginleşir, kurtlar sofrasında yerini alır. Bu arada başka şeyler de öğrenir: Örneğin en başta kokain olmak üzere uyuşturuclar, alkol ve satın alınan seks, her şeyin parayla ölçüldüğü bu pırıltılı dünyanın ayrılmazlarıdır. Jordan Belfort yükseldikçe/zenginleştikçe iktidar anlamına gelen daha fazla zenginleşme, daha fazla satın alınan seks, daha fazla uyuşturucu bağımlısı haline gelir. Yükselişin bu ilk dönemi Belfort'un artık kendi adına borsa işleri yapma lisansını aldığı gün, ustalığının ilk günü borsa çöküşü ile biter.

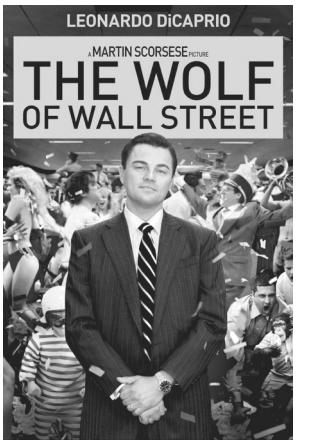

Her şeye yeniden başlamak zorundadır. Başlar ve kendi şirketini kurar. Yanına güvendiği bir iki kişiyi de yardımcı olarak alır. Kısa sürede, yüzde elliye varan büyük rant vaat eden aslında fazla değeri olmayan tahvil satışları ile yeniden zenginleşir. Bir partide tanıştığı, güzel vücudunu zengin erkeklere karşı silah olarak kullanan Naomi (Margot Robbie) ile tanışır. Bütün erkeklerin bakışlarını üzerinde toplayan bu kadını elde etmek Belfort için mutlaka gerçekleştirilmesi gereken bir tutku olur. Başarır da. Onunla kokainli seks fantezilerini yaşar. Gizli yürütülen bu ilişki gençlik sevgilisi olan eşi tarafından açığa çıkarılınca ondan ayrılır. Naomi ile birlikte yaşamaya başlar. Sonra evlenirler de. Naomi giderek yalnızca seks oyuncağı olmaktan çıkarak, Belfort'un bütün sırlarını bilen bir "iş arkadaşı" haline de gelir. İllegal para transferleri onun İngiltere'deki teyzesi adına yapılır.

Zenginliğini en arsızca göstererek yaşayan seks-uyuşturucu-para bağımlısı Belfort önce maliye bakanlığının, sonra polisin dikkatini çekmeye başlar. Takip edildiğini anlayınca Belfort işlerini ABD dışından yürütmeye yönelir. Fakat bunun için güvendiği iş arkadaşları olması gerekir. Ama kurtlar sofrasında dost yoktur. Dostluklar geçicidir. Herkes herkesi kullanmaktadır. Belfortlarla doludur ortalık yani. Öyle ki, en yakın dostunu gammazlayacağı bir buluşmaya vücuduna yerleştirilmiş mikrofonlarla gelen Belfort, o en yakın dostunun da böceklenmiş olduğunu, onun da Belfort'u dinleme görevine sahip olduğunu anlar. Sonunda Belfort polisin işbirliği teklifini kabul ederek, iş arkadaşlarını gammazlayarak, 3 yıllık bir hapisle kurtulur.

Yeni bir kimlikle hapisten çıktıktan sonra, yeniden borsaya dönmez. Yeni bir mesleğe başlar: Motivasyon ve satış antrenörlüğü!

Scorsese'nin Wolf of Wall Street'i Hollywood'un en sert sistem eleştirisi içeren filmlerinden biri. Sistemi içerden, en yakından tanıyan birinin ağzından o sistemin nasıl işlediğini gözler önüne seriyor. Bunu yaparken bu sistemin taşıyıcıları içinde yer alan "büyük oyuncu" ların gerçekte nasıl küçük, megalomanyak tipler olduğunu oyunculuğunu çok iyi kullandığı Di Caprio, Hill, McConaughey gibi büyük oyuncuların bence mükemmel oyunları üzerinden gösteriyor. Filmin temposu da anlattığı hayat gibi çılgınca.

Filmi beraber seyrettiğim bir dostum ile neredeyse kavga ettik filmin değerlendirmesi üzerine. Benim sevdiğim filmi söz konusu dostum acayip abartılı ve kadınları meta olarak gösterdiği için seksist bularak, yarısında terk edip gitti.

Borsada kullanılan yüzmilyarlarca doların bir günden bir güne yarı yarıya değer kazanması veya kaybetmesi olaslığı var mıdır? Varsa bu normal midir? İşi gücü para alıp satmak olan asalakların lüks içinde yaşaması, akıllara zarar derecede zenginleşebilmesi normal midir? Evet, bu sistemin mantığı içinde normaldir. Para=iktidar karşılığı seks de bu normalliğin bir parçasıdır. Bunun olduğu gibi gösterilmesi seksizm değildir. Kadını aşağılamak değildir. Filmdeki kadınların hemen hepsinin aslında fahişe olması, Wall Street'te yapılan işin fahişeliğin bir başka biçimi olması ile bağıntılıdır. Sapıklık sapıklığın gösterilmesinde değil, onun geliştiği ortamın kendisindedir. Scorsese de bence bunu gösteriyor. Ve iyi yapıyor işini.

Seyri zor bir film

12 Years a Slave *(ABD –Ingiltere, 2013) 134 dak. (12 Yıl Kölelik)*

Yönetmen: *Steve Mc Queen*
Oyuncular: *Chiwetel Ejiofor (Solomon Northup), Michael Fassbender, Benedict Cumberbatch, Paul Dano, Paul Giamatti, Lupita Nyong'o, Brad Pitt vd.*

"12 Years a Slave" Kuzey Amerika'da 19. yüzyılın ortalarında özgür siyah vatandaş olarak yaşarken kaçırılıp, Güney Amerika'da köle olarak satılan Solomon Northup(Chiwetel Ejiofor) 1853'de yayınlanan anılarına dayanan bir film. Bu yıl En İyi Film; En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu: Lupita Nyong'o ve En İyi Uyarlama Senaryo: John Ridley Oscarlarını aldı. İlk kez bir siyah yönet-

menin yaptığı bir filmin "en iyi film" Oscarını alması ile bu film film tarihine geçti.

Steve Mc Quenn, "12 Years a Slave" de ABD tarihinin unutulmuş, unutturulmuş bir kesimine çeviriyor kamerasını. Amerika'da kuzeyde köleliğin resmen kaldırılmış olduğu ve fakat güney eyaletlerinde köleliğini sürdüğü dönemde, kuzeyde insan taciri çeteler siyah özgür vatandaşları kaçırıp, güneyde köle pazarlarında satıyorlardı.

Filmde öyküsü anlatılan Salomon Northup kaçırılmadan önce New York'ta, Saratoga Springs'te eşi ve iki çocuğu ile birlikte mutlu bir hayat sürdüren Afro-Amerikan bir kemancıdır. Çevresinde sevilen, iyi kazanan bir sanatçı, iyi bir baba ve eştir. Günün birinde görünürde sanat menajerliği yapan iki beyaz tarafından Washington'da çok iyi şartlarda konserler vermesi konusunda ikna edilir. Anlaşmalar yapılır. Washington'da geçirilen bir günün ertesinde oteline yatmaya gider. Uyandığında kendini elleri ayakları zincirlenmiş bir durumda karanlık bir dehlizde bulur. İnsan tacirleri onu ilaçla uyutmuş, esir almıştır. Onu bekleyen güneye götürülmek ve köle pazarında satılmaktır.

Filmin bundan sonrası 12 yıllık kölelik hayatıdır. O işkence, aşağılanma dolu bu hayattan ailesinin onu aramaktan vaz geçmemesi; okuma yazma bilmesi ve kölelik yaptığı bir çiftlikte köleliğe karşı olan bir Kanadalı yapı ustası ile karşılaşması sayesinde kurtulur.

Film kölelik hayatını, yer yer seyri bile zor olan bir gerçekçilikle veriyor.

İbret dolu, işkence sahnelerinde seyri zor bir film "12 Years a Slave".

Hayatı seven dört intiharcının öyküsü...

A long way down *(Ingiltere/Almanya, 2014)*

Yönetmen: *Pascal Chaumeil*
Oyuncular: *Pierce Brosnan, Toni Collette, Aaron Paul, Imogen Poots vd.*

Bazı yapılar vardır, bunlar intiharcıların sevilen mekânlarıdır. Bizde örneğin Boğaz köprüsü böyledir. Bazı günler vardır. Bunlar intiharcıların favori günleridir. Sevgililer günü örneğin, ya da yılbaşı gecesi vs. Bu gibi özel günlerde intiharların yoğunlaştığı istatistiki veridir.

Çok iyi bir gözlemci olan İngiltereli yazar Nick Hornby'nin " A long way down" isimli romanından Londra'da da Topper's Towers isimli binanın çatı katının intiharcıların favori mekânlarından biri olduğunu öğreniyoruz.

Şimdi Pascal Chaumeil, hemen hemen bütün romanları filme de çekilen Nick Hornby'nin " A long way down"ını sinemaya aktarmış.

18 yaşının altında bir genç kızla olan bir ilişkisi nedeniyle işini kaybeden, lince uğrayan ünlü bir TV sunucusu Martin (Pierce Brosnan), neden intihar etmek istediğini bilmeyen ve fakat her halükârda intihar etmek isteyen Pizza taşıyıcısı J.J. (Aaron Paul), yetişkin özürlü oğluna yalnız başına bakmak zorunda olan ev kadını Maureen (Toni Collette) ve ünlü bir politikacının aşk acısı çektiğini düşünen kızı Jess (Imogen Poots) öykümüzün dört kahramanı. Bunlar yılbaşı gecesi birer birer Topper Towers'in çatı katına çıkıyorlar. Dördünün de amacı aynıdır: "A long way down"… Aşağıya doğru aslında kısa sürecek olan uzun yolculuk! Ama seyircili intihar olmaz ki! Sonuçta çatı katında tanışan bu dörtlü birbirlerinin intiharına engel oluyor ve bir anlaşma yapıyorlar. Sevgililer gününe kadar kimse intihar etmeyecek, bu arada hayatın yaşanır olup olmadığına bakılacak.

A long way down, bütün Nick Hornby roman filmleri gibi, gücünü diyaloglardan alan, espri dolu, hayata her şeye rağmen sevgiyle bakmayı öneren hüzünlü ve keyifle seyredilebilecek bir film. Belki romanı okumak daha keyifli olabilir.

Tanrı olmak zor iş…

Transcendence *(2014 ABD/Ingiltere)*

Yönetmen: *Wally Pfister*
Senaryo: *Jack Paglen*
Oyuncular: *Johnny Depp, Rebecca Hall, Morgan Freeman, Kate Mara, (Bree), Paul Bettany vd.*

Bir insanın beyninin bütün içeriğini, sadece ondaki birikmiş bilgileri değil, aynı zamanda duyumları, duyguları yapay bir akıla, şimdiye kadarki insanlığın bütün bilgilerini aktarmış olduğumuz ve bu bilgiler arasında bağ kurmayı da öğrettiğimiz muazzam kapasitede bir bilgisayara yüklemek mümkün müdür? Ve bu mümkün olduğunda, yapılsa ne olur? Transcendence isimli bilim kurgu filminde Wally Pfister bu soruya cevap arıyor.

Transcendence'de çok iyi arkadaş olan ve fakat bilgisayar tekniğinin sınırları konusunda değişik düşüncelere sahip olan bilişimbilimci üç bilim insanının öyküsü anlatılıyor. Bunlardan evli bir çift olan Evelyn (Rebecca Hall) ve Will (Johnny Depp) aslında dünyadaki bütün sorunların, dünyanın bütün bilgilere sahip yapay bir akıl tarafından yeniden ve merkezi olarak kurgulanmısı, planlanması, yönetilmesi sayesinde aşılabileceğine inanmaktadırlar. Ve Will böyle bir süper yapay akıl makinesini geliştirme konusunda epey de ilerlemiştir. Esas sorun kendine yüklenmiş bilgiler arasında ilişkiler kurmayı, bu anlamda düşünmeyi de öğrenmiş olan bu süper beyinin doğru amaçlarla programlanması; doğru amaçlara sahip bir insan beyni ile birleştirilmesidir. Evelyn ve öncelikle de Will şimdi bu sorun üzerinde çalışmaktadır. Yakın dostları, onlar gibi bilgisayar uzmanı olan Max ise bu tekniğin kötüye de kullanılabileceğine dikkat çeken, yapay bir süper beynin kontroldan çıkma olaslığına dikkat çeken bir konumda, bu tekniğin kullanımında çok daha alçak gönüllü hedefler koymak yanlısıdır.

Bu arada bilgisayar tekniğinin özel hayatı bütünüyle kontrol altına almaya yaradığını, bunun için kullanıldığını savunan, bu yüzden bu tekniğin daha da geliştirilip yaygın kullanımına karşı çıkan bir grup ta bu amaçla sabotajlar ve suikastler düzenlemektedir. Will elde edilen başarılar konusunda konuştuğu bir toplantı ertesinde bu grubun silahlı saldırısında ağır yaralanır. Bilinci yerindedir, fakat yaşama şansı yok gibidir. Ölmeden önce Will'in isteği ve direktifleri doğrultusunda Will'in beyninin içeriği onun geliştirmiş olduğu ve insanlığın var olan bütün dijitalize edilmiş bilgileri ile donatılmış süper yapay akıl makinesine aktarılır. Bir süre sonra makine önce yazılı olarak, sonra Will'in sesi ile Evelyn ile diyaloga girer.

Bütün dijital bilgilere sahip makine için dünyanın bütün bankalarındaki paraları istediği yere aktarmak saniyeler süren bir iştir, Evelyn e yeni bir kimlik yaratmak saniyeler bile sürmez vb. Makine Evelyn'in yardımıyla çölde yeni bir kent olşturur. Ve bu kentte muazzam bir laboratuvar oluşturur. İhtiyaç olan her şeyi yaratmak, yaraları anında tedavi etmek, insan/makine arası yeni yaratıklar üretmek vb. sorun değildir.

Evelyn bütün bu süreçte Makine /Will'in isteklerini yerine getiren yardımcı konumundadır. Ta ki karşısına yapay bir Will çıkana kadar. Öldüğünü bildiği sevgilisi, şimdi kendi kendini yeniden yaratmıştır. Bilgisayarın bir ürünüdür karşısındaki. Evelyn bunu bilmektedir.

Bu noktadan itibaren Evelyn Makine Will'in dünya egemenliği ile gerçek insanlık arasında tercih yapmak zorundadır. İkincisi şimdi dünyadaki tüm dijital aletlere hükmeden çöldeki muazzam bilgi sayarın fişinin çekilmesi anlamına gelmektedir. Ama bu aynı zamanda bütün elektro-teknolojinin de sonu demektir. Bütün bilgisayarlar, bilgisayarlarla yönetilen bütün sistemler çökecektir. Bilgisayar çağı öncesine dönüş demektir bu. Evelyn, yapay akıl ürünü sevgilisi/eşi ile birlikte gerçek ölüme yürür.

Filmin başlangıç sahneleri sonucu gösteren sahnelerdir: Bir büyük şehir caddesi. Yol kenarlarında üzerini toz toprak kaplamış i-phone'lar, bilgisayarlar çöp olarak durmaktadır. Bir dükkânın kapısı kapanmasın diye bir lap-top sıkıştırılmıştır kapı altına. Yol kenarlarını ayrıklar kaplamıştır. Arka planda bir ses nerelerde elektrik kısıntısı olduğu konusunda bilgi aktarmaktadır.

Son sahnelerde de Evelyn ve Will'in yaşadıkları evin bahçesinde görürüz Max'ı. Bahçe bütünüyle ayrık otları ile kaplıdır. Doğa feth etmiştir terkedilmiş evi.

Wally Pfister, Christopher Nolan'ın favori görüntü yönetmeni. Görüntü yönetmenliği dalında dört kez Oscar adaylığı var.2010'da Christopher Nolan'ın yönettiği İnception'daki çalışması nedeniyle en iyi kameraman Oscar ödülünü aldı. Transcendence ilk yönetmenlik denemesi. Umut verici bir başlangıç.

13.06.2014

REJİSÖR JİM JARMUSCH:

"New York rezil bir yer!"

Rejisör Jim Jarmusch'un yeni filmi "Only Lovers Left Alive" Vampir efsanesi ve 80'li yılların Berlin'i hakkında röportaj – Martin Schwarz, Zitty 1-2014; Çeviri: GÜNEY Dergisi

"Sadece Âşıklar Hayatta Kalır" da Jim Jarmusch bir vampir çifti olan Eve ve Adam'ın hikâyesini anlatıyor. Detroit'ta onları Eve'nin küçük kız kardeşi Ava ziyaret ediyor.

Jarmusch'un saçları her zaman beyazdı, 60 yaşını hiç göstermiyor. Berlin Soho otelinin bir süitinde New Yorklu rejisör beni tokalaşarak selamlıyor, oturmam için yer gösteriyor ve lafı dolandırmadan anlatmaya başlıyor:

- L. A.'de (Los Angeles - ÇN) "Ghost Dog – Samuray'ın yolu" için Casting yaptığımda bir adam bana Casting'e katılan oyuncuların oturacakları yeri gösterdi, o koltuklar daha aşağıdaydı. "Böylelikle sizin otoriteye sahip olduğunuz etkisi yaratılır" demişti. Ben de "Bu çok L.A. bir şey! Ben böyle bir şey yapmam. Ben yere otururum, oyuncular da kendi seçtikleri yere otururlar." diye cevap vermiştim.

- Bay Jarmusch, "Sadece Âşıklar Hayatta Kalır" filminizde L.A. o nedenle mi "Zombi-merkezi" olarak gösteriliyor?

- Evet, bu ve daha birçok nedenden. Ama bunu iddia eden ben değilim, filmdeki bir figür.

- Western ve Thriller'den sonra Vampir filmine yöneldiniz. Genre'nin (janrın / türün -ÇN) kurallarını kırmak hoşunuza mı gidiyor?

- Ben bir sinema seviciyim ve birçok türü seviyorum. Kuralları çıkış noktası olarak kullanıyorum. Ama herhangi bir formülün kölesi olmak istemiyorum, bu

benim işim değil. Yazmaya başladığımda, normalde, tür, hikâyenin cereyan ettiği yerler ve ana figürler sabittir. Bu şeylerin beni alıp sürüklemesini severim.

- Haç ve sarımsaktan vazgeçmiş, bunun yerine kendi vampir işaretlerinizi yaratmışsınız.

- Normalde vampir filmleri korku filmlerine dâhildir. Benimki değil, benimki bir aşk hikâyesi, bir karakter incelemesi. Vampir filminin tarihi oldukça zengin, özellikle 70'li yıllardan beri: Herzog'un "Nosferatu"su, Tony Scott'un "The Hunger"i, "Let the Right One In" veya Abel Ferraras'ın "The Addiction"u. Vampirler beni çekiyor, çünkü onlar sıra dışılar ve böyleleriyle zaten oldum olalı ruh akrabalığım var. Ayrıca vampirler monster değiller, sadece transformasyondan geçmiş olan ve kanla hayatta kalabilen hassas ruhlu insanlar.

- Vampirlerin hep taşıdıkları eldivenlerin anlamı nedir? Eve, elleriyle cisimlerin yaşını dahi tahmin edebiliyor.

- Filmde gerçi belirtilmiyor ama biz Eve'in Adam'dan epey yaşlı olduğu öncülünden yola çıktık. Eve 2000 yaşında ve bu nedenle bu yeteneğe sahip. Beni ilgilendiren esasta şuydu: Vampir efsanelerinde onlara keyfi olarak bazı özellikler veriliyor: Davet edilmeden bir eve giremiyorlar, buna ek olarak sarımsak, haç ve kutsal su. Bu şeyler çok keyfi olduğundan, biz de kendi ikonografiğimiz (kutsal semboller -ÇN) olsun istedik. Bu nedenle kendi yaşam alanlarını terk ettiklerinde eldiven taşıyorlar. Neden? Bilmem! Eldivenler efsaneye benim katkım. "Nasıl? Sen bilmiyor muydun, vampirlerin dışarı çıkarken eldiven taşıdıklarını? Lütfen!

- Oyuncuların Britanya İngilizcesi konuşmaları senin için ne kadar önemliydi?

- Bu filmi ben Tilda Swinton için yazdım. Edebiyatta vampirlerin beşiği İngiltere'dir, Byron vampirler hakkında küçük bir şiir yazar. Onun doktoru John Polidori 1816'da ilk vampir hikâyesini yazmıştır. Bu nedenle figürler İngiliz olmalıydı. Filmin bazı yerlerinde İngiltere'nin geçmişindeki karanlık bir noktayla ilişki olduğuna dair atıfta bulunuyor. Ama bunun ne olduğunu bilmiyorum. Film bize anlatmıyor.

- Bilmiyor musunuz?

- Hayır, gerçekten bilmiyorum. 1926'da Eve'nin kız kardeşi Ava'ya Paris'te ne olduğunu da bilmiyorum. Bir tahminim var, ama bilmiyorum.

- Adam sizin gibi bir müzisyen. Bu figürün sizin biyografinize yakınlığı ne kadar?

- Çok yakın, ama Eve de yakın. Adam benim bir portremdir demek çok daraltırdı. Eve ve Adam'ın düşünce ve duygularının birçoğuyla hemfikirim. Fakat ben Adam'a göre daha az negatifim. Buna rağmen insanların davranışı karşısındaki üzüntüsünü çok iyi anlayabiliyorum. Adam bir nevi romantik dramaqueen (dram kraliçesi -ÇN). Her ne kadar bundan bir şeyleri ben de içimde hissetsem de, umarım ben öyle değilimdir.

- Fakat kültürel işaretlerin birçoğu - fotoğraflar, plaklar, kitaplar - sizin beğenilerinize denk düşmüyor mu?

- Yapım tasarımcımız Marco Bittner Rosser'in – o da burda Berlin'de yaşıyor - hazırladığı Adam'ın evini gördüğümde dedim ki: Burda yaşamak isterim! Ama Eve'in güzelim kitapları ve bütün bu dillerde okuma yeteneğine de imreniyorum. Fakat Eve'in kız kardeşi Ava'nın bu ikisini snob bulmasını da anlıyorum. Siz ve ben 1000 yıl yaşasaydık, herkes bizim birer "fucking snob" olduğumuzu düşünürdü. Çünkü o kadar çok bilgi biriktirirdik... Ve ben muazzam bir gitarist olurdum! Şuan ben Rock'n Roll-Gürültücüsünden başka bir şey değilim. Bir saatlik ders bile almadım, bu nesne nasıl çalınır bilmiyorum.

- Adam ve Eve nostaljikler. Siz de şimdiye kadarki eserlerinize belirli bir nostaljiyle mi bakıyorsunuz?

- Hayır, hiç değil. Eski filmlerime de hiçbir zaman bakmam. Ben geriye bakmayı sevmem. İnsanlar günümüzün New York'u rezil dediğinde - ki bu doğru!- ben 'Artık 80'li yıllarda yaşamıyoruz, derdiniz ne?' diye yanıt veririm. New York City kriminal bir şehir, insanların parasını çarpmaktan başka bir şeyin söz konusu olmadığı bir yer. Burda hiçbir zaman doğal kaynaklar olmadı, önce bir liman, bir ticaret alanıydı. Şimdi Wall Street. Ve Wall Street tam bir kumarhane, New York'ta bütün olan bu, olay bu! Eski güzel bir bina herhangi boktan bir şey dikmek için yıkıldığında tabii ki üzülüyorum. Ama bu seni yaralıyorsa, o zaman burayı terk etmelisin.

- 80'lerde siz belli bir dönem Batı Berlin'de yaşadınız. Bugünün Berlin'ini nasıl görüyorsunuz?

- Bambaşka bir şehir, on kat daha fazla insan yaşıyormuş gibi geliyor bana. O zamanlar arabayla herhangi bir yöne gittiğinizde sonunda duvara çarpardınız. Çok garip bir şeydi. O zamanlar bu şehirde oturan insanların çoğunluğu gerçekten orda yaşamak istediklerinden ordaydılar, belli bir ilgi vardı. Ben Nick Cave ile aynı dönemde burdaydım ve Blixa Bargeld ile barlarda zaman geçirirdik. Şimdi her şey çok başka ve Berlin yeniden sanat ve müzikle ilgilenen genç insanlar için bir nevi Mekke. Berlin tarihinde birçok kez değişim gösterdi; aynı New York gibi. Bu ikisi sanki kız kardeşler.

12. 06. 2014 ✎

Meray ÜLGEN

Derin mevzular

✎ *Levent UĞUR*

sararmış bir gurbet sürgünüyüm içimde
kanat çırpmış serüvenlerin kül halindeyim
nasıl olursam olayım bir çığlık var kulağımda
yapışmış bırakmaz
anlasın istiyorum beni hiç görmemiş bir yabancı
kalbimin kapısı çalınıyor düşlerimin ızdırabında
kör noktasındayım aynanın gör lütfen
gizlediğim her umut
bir günahın başlangıcı değil
son gücüm ol n'olursun
say ki sesim acı
nefesim boğuk
anlasana
vurulsun boynum bir çift söz cezasına

bilirsin yanlışın azrailidir doğru
sayıkladığım bir tövbemde yok benim
sarsılan bir düşümde olmadı
ömür yolunda akıyor kalbimdeki çığlık önüm sıra
sebeplere kılıf diken terziler yok artık
gittiler
anlasana huy olmalı diyorum
sığınacak yeri olmayan sözler söylemek
sanki kışın sıcaklığı
yazın soğukluğundayım
anla artık n'olur
kendimle çarpışmaktayım

işte bak
nazlı bir söz kuşattı ezgilerden yine
Ademin mezar taşına kadar dayanır
usuldan usuldan akmışlar
sesli sedalı dokunmuşlar uçurumlara
alıp götürsün istemişler en tehlikeli bir halde
aklın kenarında hemen
dört nala esen bir rüzgar
dört nala üşüten bir havada
mavi olmadığını söylemişler okyanusun
kulaktan kulağa

bir görsen
peynir ekmek gibi yenip bitmiş çaresizlik
herkes ışıklarını kapatıp yeni ışıklar yakmış
herkes dökmüş eteğindeki taşı
korkunun izleri
kaybolup gitmiş fakir çocukların düşlerinden
sökülüp atılmış
herkes anlamış biliyor
sende anla n'olur
bu yeryüzünde
kanla yıkanmış derin mevzular var ✎

1982'den 2014'e Cannes...